

รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญา
เพื่อการดำเนินคดีให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล
: ศึกษากรณีการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน

โดย

นางสาวเจนจิรา เรืองรอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขากฎหมายอาญา
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญา
เพื่อการดำเนินคดีให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล
: ศึกษากรณีการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน

โดย

นางสาวเจนจิรา เรืองรอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขากฎหมายอาญา
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

PRESENTENCE INVESTIGATION REPORTS IN THE CRIMINAL
JUSTICE PROCESS FOR INDIVIDUAL CASES : A STUDY
IN PROSECUTION PROCEDURE

BY

MISS JANEJIRA RUEANGRONG

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF LAWS
CRIMINAL LAW
FACULTY OF LAW
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2019
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นิติศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวเจนจิรา เรืองรอง

เรื่อง

รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญาเพื่อการดำเนินคดี
ให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล : ศึกษากรณีการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2563

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.คณิต ฒ นคร)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.มนินทร์ พงศาปาน)

หัวข้อวิทยานิพนธ์

รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรม
อาญาเพื่อการดำเนินคดีที่เหมาะสมเป็นรายบุคคล
: ศึกษากรณีการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน

ชื่อผู้เขียน

นางสาวเจนจิรา เรืองรอง

ชื่อปริญญา

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย

กฎหมายอาญา

นิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล

ปีการศึกษา

2562

บทคัดย่อ

สถานการณ์ “คดีล้นศาล คนล้นคุก” ปัญหาใหญ่ของกระบวนการยุติธรรมอาญาของประเทศไทยที่นับวันยิ่งรุนแรงมากขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนถึงความบกพร่องและขาดประสิทธิภาพการบริหารจัดการคดี โดยเฉพาะการกลั่นกรองคดีในชั้นเจ้าพนักงานก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาลที่แม้ว่าพนักงานอัยการมีดุลยพินิจใช้อำนาจสั่งไม่ฟ้องคดีได้ ทั้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 และตามระเบียบสำนักอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์สาธารณะหรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติหรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ. 2554 แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าคดีที่อัยการ “สั่งไม่ฟ้อง” มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นด้วยเหตุที่พนักงานสอบสวนละเลยการปฏิบัติ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 และมาตรา 138 จึงทำให้พนักงานอัยการไม่มีข้อมูลรอบด้านที่เพียงพอสำหรับการวิเคราะห์เพื่อประกอบการใช้ดุลยพินิจที่จะ “สั่งฟ้อง” หรือ “สั่งไม่ฟ้อง” ให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล (Individualization) ได้

วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ ได้ทำการศึกษา “รายงานสืบเสาะและพินิจ” ซึ่งเป็นรายงานข้อมูลที่มีลักษณะข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดแต่ละคนและพฤติกรรมเกี่ยวกับการกระทำผิดที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาหลักการทฤษฎีและแนวคิดการลงโทษเป็นรายบุคคล การเปรียบเทียบกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมอาญาต่างประเทศถึงลักษณะรูปแบบ เนื้อหาข้อมูล และการใช้ประโยชน์ในการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายๆไป

ผลการศึกษาพบว่า “รายงานสืบเสาะและพินิจ” ในกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทย มีลักษณะเช่นเดียวกับ Presentence Investigation Report ของประเทศสหรัฐอเมริกา และ Presentence Report ของประเทศอังกฤษ และมีลักษณะคล้ายกับรายงานสืบเสาะข้อเท็จจริง ในกระบวนการสอบสวนของตำรวจในประเทศญี่ปุ่น รายงานประกอบด้วยข้อมูลประวัติบุคคล ประวัติการกระทำผิด บุคลิกลักษณะ เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง สาเหตุหรือมูลเหตุจูงใจ ความเสียหาย และการบรรเทาผลร้าย ตลอดจนความรู้สึกสำนึกและรับผิดชอบภายหลังกระทำผิด รวมถึงเหตุอันควรปราณีหรือเหตุบรรเทาโทษของแต่ละคนที่มีความแตกต่างกัน โดยเป็นข้อมูลทั้งด้านที่เป็นคุณ และเป็นโทษซึ่งเป็นข้อมูลที่น่ามาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ผู้กระทำผิดในมิติทางอัตวิสัย (Subjective) ให้รอบคอบจากหลายๆปัจจัย สอดคล้องกับหลักการลงโทษผู้กระทำผิดให้เหมาะสม เป็นรายบุคคล อันเป็นหลักกฎหมายสากลที่ได้รับการยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศและระบบกฎหมายหลักของโลกที่สามารถนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญาทั้งในการ ป้องกันสังคมยับยั้งการกระทำผิดและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับคืนเป็นคนดีของสังคม

ดังนั้น เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการณ “คดีล้นศาล” ในกระบวนการยุติธรรมอาญาไทยโดยการกลั่นกรองเบี่ยงเบนคดีในชั้นเจ้าพนักงานให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดลงอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการใช้ประโยชน์ข้อมูลประวัติภูมิหลังและพฤติการณ์คดีที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิดแต่ละคน ในรูปแบบ “รายงานสืบเสาะและพินิจ” เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์เพื่อพิจารณา และใช้ดุลยพินิจสั่งคดีของพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม นอกจากเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการคดีแล้วยังสามารถนำมาตรการใกล้เคียงข้อพิพาทคดีอาญาและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ร่วมด้วยเพื่อสร้างความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายและสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมมากขึ้นด้วย

คำสำคัญ : รายงานสืบเสาะและพินิจ, ประวัติภูมิหลัง, ข้อมูลผู้กระทำผิด, ลงโทษรายบุคคล

Thesis Title	PRESENTENCE INVESTIGATION REPORTS IN THE CRIMINAL JUSTIC PROCESS FOR INDIVIDUAL CASES : A STUDY IN PROSECUTION PROCEDURE
Author	Miss Janejira Rueangrong
Degree	Master of Law
Major Field/Faculty/University	Criminal Law Faculty of Law Thammasat University
Thesis Advisor	Professor Surasak Likhasitwattanakul, Ph.D.
Academic Years	2019

ABSTRACT

Overcrowded courtrooms and prisons are major problems in the criminal justice process in Thailand, with incidents stemming from these shortcomings and lack of effective case management, especially in screening cases during the pretrial stage before cases are prosecuted in court. The public prosecutor has discretion to order cases not to be prosecuted under Section 143 of the Criminal Procedure Code and Office of the Attorney General regulations on ordering criminal cases that are not in the public interest, nor involving national safety or security or significant national interest (2011). In fact, few cases receive the prosecutorial order to not prosecute, insofar as Thai investigators neglect operating in accordance with sections 131 and 138 of the Criminal Procedure Code. Therefore, prosecutors lack sufficient and comprehensive information for analyzing and supporting the discretion to prosecute or not, as is appropriate to individual offenders.

This thesis studied the presentence investigation report (PSIR) containing data with characteristics, historical information, background and behavior of each offender. In addition, it reviewed principles, theories, and concepts of individual punishment by an international comparative legal study of criminal justice system of foreign nations for form, content, and utilization of proceedings in the criminal justice process in the most effective and appropriate way on a cases-by-cases basis.

Results were that PSIRs in Thai criminal justice system were identical to judicial process reports in the United States and the United Kingdom, and similar to PSIRs in Japan. Such reports includes personal history data, criminal records, personality traits, related events, causes or motives for damage and mitigation, as well as a sense of acceptance of guilt and sense of responsibility after the offense, including clemency or restitution for each individual. PSIRs contain positive and negative data about offenders, which are useful in carefully analyzing subjective dimensions of offenders from many perspective, conforming with appropriate principles of punishment for individual defendants according to universal legal principles are accepted in international law and major world legal systems. This can lead to the fulfillment of criminal punishment objectives, according to deterrence theory and rehabilitation theory.

Resolving cases overcrowding by screening and diverting cases in the pretrial stage for efficient reduction is an important analytical instrument for considering and using discretion in ordering cases. In addition, it benefits case management, leading to adoption of measures to reconcile criminal disputes and restoration justice to make Thai criminal justice process more efficient and fair to all involved parties.

Keywords : Presentence investigation report, Background history, Offender information , Individual punishment

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจากท่านอาจารย์ ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ผู้จุดประกายความคิดและกรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ แม้จะทราบว่าอาจารย์ท่านมีภารกิจที่สำคัญระดับชาติมากมาย แต่ท่านก็สละเวลาให้ คำแนะนำปรึกษาในด้านต่างๆด้วยดีมาตลอด ทั้งในส่วนเนื้อหาและแนวทางอันเป็นประโยชน์ในการทำ วิทยานิพนธ์โดยที่ท่านได้ทำหน้าที่อาจารย์ที่ปรึกษาได้อย่างสมบูรณ์แบบมาก ซึ่งผู้เขียนรู้สึก ซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง และจะระลึกในบุญคุณของท่านอาจารย์ตลอดไป

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.คณิต ฒ นคร ที่ท่านได้กรุณารับเป็น ประธานกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ และขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์เล่มนี้ นอกจากนั้น อาจารย์ทั้งสองท่านยังได้กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ และให้แนวทางที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอบพระคุณ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ให้โอกาสเข้ามาได้ศึกษาใน สถาบันที่มีเกียรติแห่งนี้ และขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน โดยเฉพาะอาจารย์ประจำสาขากฎหมาย อาญาทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทองค์ความรู้และหลักกฎหมายอาญาที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการทำ วิทยานิพนธ์ ทั้งยังเป็นต้นทุนที่ดีสำหรับการศึกษาเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

ขอบพระคุณ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ที่เป็นหน่วยงานต้นสังกัดได้ให้วิชาชีพ และประสบการณ์ที่เป็นส่วนสำคัญในการทำรายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญา ของประเทศไทยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ได้นำมาถ่ายทอดลงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และหากมีโอกาสจะได้นำไปพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

และขอกราบขอบพระคุณอย่างที่สุดสำหรับบิดามารดา ผู้เป็นทั้งการสนับสนุนทุนทรัพย์ และกำลังใจในการศึกษาตลอดมา รวมไปถึงขอบคุณทุกกำลังใจและมิตรไมตรีที่ติงามจากพี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาโท สาขากฎหมายอาญา ตลอดจนกัลยาณมิตรทุกท่าน

ท้ายนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีข้อบกพร่องผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้ แต่เพียงผู้เดียว แต่หากมีสิ่งใดที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์แก่การศึกษาในทางวิชาการหรือการพัฒนา กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยอยู่บ้าง ผู้เขียนขอมอบคุณความดีนี้ให้กับบิดามารดา ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

นางสาวเจนจิรา เรืองรอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	7
1.3 ขอบเขตการศึกษา	7
1.4 สมมุติฐานของการศึกษา	8
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 แนวความคิดและหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการพิจารณาผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล	10
2.1 แนวคิดและหลักการดำเนินคดีอาญาผู้กระทำผิด	10
2.1.1 หลักการตรวจสอบค้นหาความจริง (Examination Principle)	10
2.1.1.1 ระบบการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา	12
2.1.1.2 วัตถุประสงค์การตรวจสอบเพื่อค้นหาความจริง	14
2.1.2 หลักการดำเนินคดีอาญา	14
2.1.2.1 การฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย	14
2.1.2.2 การฟ้องคดีอาญาตามดุลยพินิจ	15

2.1.3 การกลั่นกรองคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน	15
2.1.3.1 การทำความเห็นควรสั่งฟ้อง/ควรสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานสอบสวน	16
2.1.3.2 การเปรียบเทียบปรับและยุติคดีของพนักงานสอบสวน	16
2.1.3.3 การไต่ถามคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน	17
2.1.3.4 การสั่งไม่ฟ้องคดีที่ไม่มีมูล/พยานหลักฐานไม่เพียงพอ	18
2.1.3.5 การสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาในกรณีไม่เป็นประโยชน์สาธารณะ	18
2.1.3.6 การสั่งไม่ฟ้องคดีมีมูลโดยมีเงื่อนไขหรือมาตรการชะลอฟ้อง	19
2.2 หลักการพิจารณาและการลงโทษผู้กระทำความผิดรายบุคคล (Individualization of Punishment)	20
2.2.1 แนวคิดวัตถุประสงค์การลงโทษ	21
2.2.1.1 การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนความผิด (Retribution)	21
2.2.1.2 การลงโทษเพื่อป้องกันอาชญากรรมหรือข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence)	22
2.2.1.3 การลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด (Incapacitation)	23
2.2.1.4 การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation)	23
2.2.2 แนวคิดการลงโทษผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล	24
2.2.2.1 หลักการและความมุ่งหมาย	25
2.2.2.2 ประเภทการลงโทษให้เหมาะสม	26
2.2.2.3 ความได้สัดส่วนและความเหมาะสมในการลงโทษ	28
2.2.3 หลักการใช้ดุลยพินิจพิจารณาผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล	30
2.2.3.1 แนวคิดในการวิเคราะห์ลักษณะของผู้กระทำความผิดและสาเหตุ การกระทำความผิด	30
2.2.3.2 หลักเกณฑ์และแนวทางการใช้ดุลยพินิจ	38
2.2.3.3 ข้อมูลที่จำเป็นในการใช้ประกอบดุลยพินิจ	40
2.2.3.4 การใช้ดุลยพินิจลงโทษในกระบวนการยุติธรรมอาญาไทย ในปัจจุบัน	42

2.3	มาตรการเสริมเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมอาญา	43
2.3.1	การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา	43
2.3.2	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)	44
2.3.3	มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (Non-Custodial Treatment)	46
2.4	หลักการกฎหมายสากล	47
2.4.1	ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right,1948;UDHR)	47
2.4.2	กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Right,1966:ICCPR)	49
บทที่ 3	รายงานสืบเสาะและพินิจข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมต่างประเทศ	52
3.1	รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญาประเทศสหรัฐอเมริกา	52
3.1.1	ข้อมูลทั่วไปและลักษณะของรายงานสืบเสาะและพินิจ	53
3.1.1.1	ความหมายและลักษณะ	53
3.1.1.2	ประวัติความเป็นมา	55
3.1.1.3	วัตถุประสงค์	60
3.1.1.4	ข้อกฎหมาย หลักเกณฑ์และเงื่อนไข	62
3.1.1.5	หน่วยงานและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ	72
3.1.2	กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมข้อมูล	73
3.1.3	การวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอรายงาน	75
3.1.4	การใช้ประโยชน์ข้อมูลในกระบวนการยุติธรรม	84
3.2	รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญาประเทศอังกฤษ	88
3.2.1	ข้อมูลทั่วไปและลักษณะของรายงานสืบเสาะและพินิจ	90
3.2.1.1	ความหมายและลักษณะ	90
3.2.1.2	ประวัติความเป็นมา	93

3.2.1.3	วัตถุประสงค์	98
3.2.1.4	ข้อกฎหมาย หลักเกณฑ์และเงื่อนไข	99
3.2.1.5	หน่วยงานและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ	106
3.2.2	กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมข้อมูล	109
3.2.3	การวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอรายงาน	111
3.2.4	การใช้ประโยชน์ข้อมูลในกระบวนการยุติธรรม	116
3.3	รายงานสืบเสาะข้อเท็จจริงในกระบวนการยุติธรรมอาญาประเทศญี่ปุ่น	117
3.3.1	ข้อมูลทั่วไปและลักษณะของรายงานสืบเสาะข้อเท็จจริง	118
3.3.1.1	ความหมายและลักษณะ	118
3.3.1.2	ประวัติความเป็นมา	120
3.3.1.3	วัตถุประสงค์	121
3.3.1.4	ข้อกฎหมาย หลักเกณฑ์และเงื่อนไข	122
3.3.1.5	หน่วยงานและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ	123
3.3.2	กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมข้อมูล	124
3.3.3	การวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอรายงาน	126
3.3.4	การใช้ประโยชน์ข้อมูลในกระบวนการยุติธรรม	127
บทที่ 4	รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย	129
4.1	ความหมายและประวัติความเป็นมา	130
4.1.1	ความหมายและลักษณะของรายงานสืบเสาะและพินิจ	130
4.1.2	การนำระบบคอมพิวเตอร์และการสืบเสาะและพินิจมาใช้ในประเทศไทย	133
4.2	กฎหมายที่เกี่ยวข้องและหลักเกณฑ์การทำรายงานสืบเสาะและพินิจ	136
4.2.1	กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง	137
4.2.1.1	พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2559	137
4.2.1.2	ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56	138
4.2.1.3	ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจ พ.ศ. 2560	140

4.2.1.4 ระเบียบกรมคุมประพฤติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และ เงื่อนไขการจำแนกผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุมความ ประพฤติและบุคคลที่ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจมีคำสั่ง พ.ศ. 2560	140
4.2.1.5 ระเบียบกรมคุมประพฤติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการ ดำเนินการเพื่อสร้างคามยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พ.ศ. 2560	141
4.2.1.6 มาตรฐานแห่งชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติงานของกรมคุมประพฤติ	142
4.2.1.7 กฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้อง	143
4.2.2 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขการส่งสืบเสาะและพินิจ	144
4.2.2.1 อำนาจศาลในการส่งสืบเสาะและพินิจ	144
4.2.2.2 ประเภทคดีที่ศาลจะส่งสืบเสาะและพินิจ	144
4.2.2.3 ระยะเวลาการดำเนินการสืบเสาะและพินิจ	146
4.2.3 หน่วยงานรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่เจ้าพนักงาน	146
4.3 กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงและการทำรายงานสืบเสาะและพินิจ	148
4.3.1 ขั้นตอนและวิธีการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริง (Fact Finding & Collection)	150
4.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลและประเมิน (Analysis & Assessment)	160
4.3.3 การประชุมยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	164
4.3.4 การจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจ	166
4.4 เนื้อหารายงานและการวิเคราะห์ข้อมูลในรายงานสืบเสาะและพินิจเพื่อการ นำไปใช้ประโยชน์	169
4.4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิด	169
4.4.1.1 ประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิด	169
4.4.1.2 ประวัติการกระทำผิด/ประวัติอาชญากร	176
4.4.1.3 เหตุบรรเทาโทษและเหตุอื่นอันควรปราณี	177
4.4.1.4 ความต้องการและความยินยอมของจำเลยที่เกี่ยวข้องกับ วิธีการคุมประพฤติ	178

4.4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิด	178
4.4.2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับคดี	178
4.4.2.2 พฤติการณ์แห่งคดีและมูลเหตุจูงใจในการกระทำผิด	178
4.4.2.3 ความเสียหายและการบรรเทาผลร้าย	180
4.4.3 การเสนอความเห็นของพนักงานคุมประพฤติ (Reporting Recommendation)	181
4.4.3.1 แนวโน้มการกลับตัวเป็นคนดีหรือมีความเสี่ยงกระทำผิดซ้ำ	181
4.4.3.2 การเสนอแนวทางการลงโทษหรือวิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เหมาะสม	182
4.4.3.3 การให้เหตุผลประกอบความเห็น	183
4.5 การวิเคราะห์	183
4.5.1 วิเคราะห์สาเหตุปัญหาการขาดข้อมูลผู้กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย	184
4.5.2 วิเคราะห์ปัญหาการกลั่นกรองคดีในชั้นเจ้าพนักงาน	185
4.5.3 วิเคราะห์ลักษณะรายงานสืบเสาะและพินิจที่เป็นรายงานการรวบรวมข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิด	187
4.5.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบการสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมต่างประเทศ	190
4.5.5 วิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของรายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยในปัจจุบัน	192
4.5.6 วิเคราะห์ความจำเป็นและโอกาสใช้ข้อมูลเพื่อประกอบดุลยพินิจกลั่นกรองคดีชั้นเจ้าพนักงาน	193
4.5.7 มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยในการบริหารจัดการคดีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น	195
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	197
5.1 บทสรุป	197
5.2 ข้อเสนอแนะ	201

บรรณานุกรม	207	
ภาคผนวก		
ภาคผนวก ก	พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตราที่เกี่ยวข้องกับ รายงานสืบเสาะและพินิจ	218
ภาคผนวก ข	ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการ เกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจ พ.ศ. 2560	219
ภาคผนวก ค	คำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับรายงานสืบเสาะและพินิจใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย	222
ประวัติผู้เขียน		223

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 ตารางแสดงขั้นตอนและวิธีการสืบเสาะและพินิจ	148
4.2 ขั้นตอนหลักในการดำเนินการของพนักงานคุมประพฤติ	149

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาสำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย คือ สถานการณ์ “คดีล้นศาล คนล้นคุก” อันเนื่องด้วยปริมาณคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอาญาไทยที่มีจำนวนมากนี้ ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการที่ประเทศไทยมีบทบัญญัติกฎหมายที่มีผลบังคับทางอาญาเป็นจำนวนมากจนเรียกว่าเป็นภาวะ “กฎหมายเฟ้อ” (Criminalization) แต่หากพิจารณาสาเหตุหลักที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมมีปริมาณคดีจำนวนมากนั้นเนื่องด้วยปัญหาในด้านการบริหารงานยุติธรรม โดยจะเห็นว่า ในขณะที่ปริมาณคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีปริมาณมากแต่กลับไม่มีมาตรการกลั่นกรองคดีหรือการหันเหเบี่ยงเบนคดี (Diversion) อีกทั้งไม่มีการใช้มาตรการรูปแบบอื่นทดแทนการฟ้องคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการของพนักงานตำรวจและอัยการ เมื่อเป็นเช่นนี้คดีอาญาทั้งหมดจึงเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลและด้วยปริมาณคดีจำนวนมากจึงย่อมเกิดปัญหากระบวนการพิจารณาคดีที่มีความล่าช้าและขาดประสิทธิภาพ โดยท้ายสุดการจำคุกจึงมักเป็นโทษอาญาที่ศาลเลือกใช้กับผู้กระทำผิดเป็นจำนวนมากเพื่อให้การพิจารณาคดีเสร็จสิ้นไปด้วยความรวดเร็ว โดยมีระบบบัญชีอัตราโทษ “ยี่ต็อก” เป็นเครื่องมือของศาล จนเกิดสภาพภาวะนักโทษล้นคุกและความแออัด ในเรือนจำดังปรากฏในสถานการณ์ปัจจุบัน

สิ่งที่ขาดหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยที่เป็นต้นเหตุของปัญหาดังกล่าวนั้นคือ การไม่มีมาตรการกลั่นกรองคดีในชั้นก่อนฟ้องของอัยการและปัญหากระบวนการพิจารณาคดีของศาลที่ขาดประสิทธิภาพและการกำหนดโทษไม่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดอันเป็นสาเหตุที่มาของสถานการณ์ “คดีล้นศาล คนล้นคุก” ดังกล่าวข้างต้น หากวิเคราะห์ถึงที่มาของสภาพปัญหาทั้งหมดจะเห็นว่าปัจจัยหลักเกิดจากการที่กระบวนการยุติธรรมอาญาไทยไม่ให้ความสำคัญและการไม่มีข้อมูลประวัติภูมิหลังอันเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดที่ถูกต้องอย่างครบถ้วนและเพียงพอ อันเป็นข้อมูลสำคัญและมีความจำเป็นในการวิเคราะห์และการจำแนกผู้กระทำผิดเพื่อประกอบการใช้ดุลยพินิจ ทั้งในมาตรการกลั่นกรองคดีเพื่อทำความเห็นสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการและใช้ประกอบการดุลยพินิจเพื่อการกำหนดโทษของศาลให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล (Individualization) สอดคล้องกับทฤษฎีวิถีตุลประสงค์การลงโทษกับผู้กระทำผิดแต่ละประเภท ซึ่งจะส่งผลต่อการยับยั้งหรือการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากข้อเท็จจริงตามรายงานสถานการณ์อาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม ประจำปี 2561 รวบรวมโดยสำนักกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม¹ พบประเด็นที่น่าสนใจ ประเด็นแรก ข้อมูลที่แสดงผลจำนวนคดีที่เจ้าพนักงานตำรวจจับกุมผู้ต้องหาที่กระทำความผิด เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ คดีอาญาที่ปรากฏตัวผู้ต้องหาที่ส่งตัวให้อัยการพิจารณาคดีเป็นร้อยละ 88.16 ประเด็นต่อมา ข้อมูลคดีอาญาที่ปรากฏตัวผู้ต้องหาที่ส่งตัวให้อัยการรับพิจารณาแล้วอัยการมีความเห็นสั่งฟ้องคดีเป็นร้อยละ 97.60 และขณะเดียวกันข้อมูลคดีอาญาที่ปรากฏตัวผู้ต้องหาที่ส่งตัวให้อัยการรับพิจารณาแล้วอัยการมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องมีเพียงเป็นร้อยละ 0.63 เท่านั้น² ดังนั้น ตามข้อมูลที่ปรากฏชี้ให้เห็น ปัญหากระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยในการบริหารจัดการปริมาณคดีที่มีคดีเพียงจำนวนเล็กน้อย เท่านั้นถูกดำเนินการให้ยุติในชั้นพนักงานสอบสวนและอัยการกลับกรองแล้วมีความเห็นสั่งไม่ฟ้อง นอกจากนี้ คดีที่ขึ้นสู่ศาลแล้วพิจารณาลงโทษจำคุกในปี 2561 มีจำนวนมากถึง 98,720 คน ส่งผลให้จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำมีจำนวน 371,461 คน โดยจำนวนนี้เป็นนักโทษเด็ดขาด 309,450 คน³ ปัจจุบันเรือนจำของประเทศไทยมีจำนวนผู้ต้องขังสูงสุดเป็นอันดับ 6 ของโลก โดยอันดับที่ 1-5 ได้แก่ สหรัฐอเมริกา จีน บราซิล รัสเซีย และ อินเดีย⁴ ทั้งที่ประเทศไทยมีขนาดเล็กและประชากรจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆในโลก

¹ สำนักกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, รายงานสถานการณ์อาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม ประจำปี 2561, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรม, 2562), น.25.

² ข้อมูลสถิติสถานการณ์อาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม ประจำปี 2561

1. คดีที่จับกุมผู้ต้องหาได้ จำนวน 726,595 คดี
2. คดีอาญาที่ปรากฏตัวผู้ต้องหาที่ส่งตัวให้อัยการ จำนวน 590,028 คดี 689,809 คน
3. คดีที่อัยการมีความเห็นฟ้องศาล จำนวน 575,414 คดี 668,700 คน
4. คดีที่อัยการมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องศาล จำนวน 3,688 คดี 5,725 คน
5. คดีอาญาที่เข้าสู่การพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น จำนวน 637,916 คดี
6. คดีอาญาที่เข้าสู่การพิจารณาคดีของศาลเยาวชนฯ จำนวน 18,536 คดี

³ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม, “รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ,” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2563, จาก http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2020-02-01&report

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ดีและมีประสิทธิภาพ ควรมีหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงเพื่อการดำเนินคดีและลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล (Individualization) ซึ่งจำเป็นต้องมีข้อมูลที่สำคัญ 2 ส่วน คือ ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับพฤติการณ์แห่งคดีและข้อมูลเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิด โดยต้องเป็นข้อมูลที่เป็นจริง ถูกต้อง ครบถ้วนเพียงพอและไม่บิดเบือนความจริง อีกทั้งต้องให้ความเป็นธรรมด้วยข้อมูลทั้งสองด้าน กล่าวคือ ต้องเป็นข้อมูลที่เป็นโทษหรือที่เป็นผลร้ายและในด้านที่เป็นคุณหรือในด้านที่ดีด้วย นอกจากนี้ยังเป็นไปตามหลักกฎหมายสากลที่ได้รับรองหลักการคุ้มครองให้ผู้กระทำผิดได้รับการถูกดำเนินคดีและการพิจารณาคดีด้วยกระบวนการที่รวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นธรรมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ตามหลักการปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1966)

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดมีความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาทุกขั้นตอน โดยเป็นข้อมูลที่จะทำให้รู้จักกับตัวตนของผู้กระทำผิดทุกด้าน ทั้งประวัติความเป็นมา ความประพฤติอันเป็นอาชญา ประวัติการกระทำผิด บุคลิกลักษณะ และสาเหตุหรือมูลเหตุจูงใจให้กระทำผิด รวมถึงเหตุอันควรปราณีที่ผู้กระทำผิดแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ตลอดจนความรู้สึกสำนึกและความรับผิดชอบภายหลังการกระทำผิด ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการใช้ดุลยพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องไปจนถึงการพิจารณาคดีของศาลสำหรับใช้ประกอบดุลยพินิจพิจารณาคดีและกำหนดโทษอย่างเหมาะสม ดังนั้น แม้ว่าการตรวจสอบค้นหาความจริงเพื่อให้ได้ข้อมูลในการพิจารณาคดีและกำหนดโทษในคดีอาญาของแต่ละประเทศและระบบกฎหมายจะมีความแตกต่างกันไปบ้าง แต่บทบัญญัติกฎหมายของต่างประเทศทั้งสองระบบกฎหมายต่างให้ความสำคัญและกำหนดหลักเกณฑ์ในการค้นหาข้อเท็จจริงและมีแนวทางในการกำหนดโทษโดยใช้ข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดทั้งสิ้น กล่าวคือ ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil law) องค์กรในกระบวนการยุติธรรมของรัฐรวมทั้งศาลต้องร่วมมือกันเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ในคดีมากที่สุด จึงเป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงทั้งหมดในทุกด้าน ส่วนในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common law) คู่ความเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องข้อเท็จจริงทั้งปวงและศาลมีอำนาจตัดสินชี้ขาด กระบวนการพิจารณาคดีแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวินิจฉัยความผิด (Guilty Stage) และขั้นตอนการกำหนดโทษ (Sentencing Stage) โดยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดจะถูกนำเสนอในรูปแบบรายงานก่อนพิพากษาหรือรายงานสืบเสาะและพินิจ (Pre-Sentence Report)

สำหรับกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยซึ่งยอมรับกันว่าเป็นระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ได้มีบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับข้อเท็จจริงประวัติดังหลังของผู้กระทำผิดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” และมาตรา 138 บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนมีอำนาจหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา” ตามบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการให้อำนาจพนักงานสอบสวนทำการรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเพื่อให้เห็นความผิดซึ่งเป็นผลร้ายหรือความบริสุทธิ์ซึ่งเป็นคุณของผู้ต้องหา อีกทั้งต้องรวบรวมข้อมูลความเป็นมาแห่งชีวิตและประวัติอันเป็นอาชญาซึ่งเป็นประวัติดังหลังของผู้กระทำผิดด้วย แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่มีการปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้เลย โดยจะเห็นว่าสำนวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนมุ่งเน้นการแสวงหาพยานหลักฐานในด้านการพิสูจน์การกระทำผิดเพื่อการลงโทษเท่านั้น โดยละเลยการปฏิบัติตามข้อกำหนดในการแสวงหาข้อเท็จจริงประวัติความเป็นมาและข้อมูลด้านเป็นประโยชน์ของผู้กระทำผิดเลยแต่อย่างไรก็ดี แม้การดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 และมาตรา 138 จะมีความบกพร่องแต่ในกระบวนการยุติธรรมอาญาไทยได้มีการนำระบบการแสวงหาข้อเท็จจริงในรูปแบบรายงาน “การสืบเสาะและพินิจ” (Pre-Sentence Investigate Report) เพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติดังหลังและความประพฤติของผู้กระทำผิด รวมถึงข้อเท็จจริงในพฤติการณ์คดีที่นอกเหนือจากคำฟ้องโดยเป็นข้อมูลสำคัญในการพิจารณาคดีและกำหนดโทษให้เหมาะสมอันเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ที่ศาลนำไปใช้ในการพิจารณาคดีพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดและเลือกใช้มาตรการบังคับโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละบุคคลมากขึ้น

การสืบเสาะและพินิจ ตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายว่า เป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติดังหลังและทางสังคมของผู้กระทำผิด รายละเอียดพฤติการณ์คดีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรายละเอียดหลักฐานต่างๆของผู้กระทำผิด โดยพนักงานคุมประพฤติเป็นผู้แสวงหาข้อมูลต่างๆแล้วนำมาวิเคราะห์และจัดทำรายงานพร้อมความเห็นเพื่อประกอบดุลยพินิจของศาลหรือผู้มีอำนาจในการพิจารณาว่าจะใช้มาตรการและวิธีการลงโทษใดจึงจะเหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล ดังนั้น ภาพรวมรายงานสืบเสาะและพินิจจึงมีข้อมูลที่

เป็นประเด็นสาระสำคัญ 3 ส่วน⁵ ได้แก่ 1) ประวัติภูมิหลังทางสังคมของผู้กระทำผิด เหตุอันควรปราณีตลอดจนข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิด 2) พฤติการณ์แห่งคดีที่รวมถึงความเสียหายและการบรรเทาผลร้าย การได้รับการเยียวยาและความรู้สึกของผู้เสียหาย ตลอดจนบันทึกการทำमानฉันท์และ 3) การเสนอความเห็นพร้อมเหตุผลในการกำหนดมาตรการและวิธีการลงโทษหรือวิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสม

ปัจจุบันภายหลังการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตรา 30 ตอนท้ายเป็นกฎหมายให้อำนาจศาลสั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะและพินิจได้ทุกคดี อันเป็นการยุติปัญหาในประเด็นที่เคยมีข้อถกเถียงในประเด็นข้อจำกัดประเภทคดีที่ศาลจะใช้อำนาจสืบเสาะและพินิจในอดีต (พระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 มาตรา 11) ประกอบกับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ได้แก้ไขกฎหมายโดยเพิ่มเงื่อนไขการคุมประพฤติเพื่อให้ศาลมีอำนาจใช้เป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำผิดได้อย่างหลากหลายและมีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคนมากขึ้น⁶ ซึ่งการแก้ไขกฎหมายในประเด็นดังกล่าวนี้ จะส่งผลดีในการแก้ไขปัญหา “คนล้นคุก” อันเป็นผลสืบเนื่องจากการกำหนดโทษไม่เหมาะสมของศาลที่จะมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ทั้งนี้ แม้ว่าการพิจารณาคดีและการกำหนดโทษของศาลที่ได้นำข้อมูลจากรายงานสืบเสาะและพินิจเป็นประโยชน์ในการเลือกใช้วิธีการลงโทษทางเลือกที่หลากหลายมากขึ้น อันเป็นผลดีต่อการลดจำนวนของผู้กระทำผิดที่ต้องรับโทษจำคุกในเรือนจำได้ลดน้อยลงเพื่อแก้ไขปัญหา “คนล้นคุก” ได้ก็ตาม แต่เนื่องด้วยเป็นการแก้ไขปัญหในชั้นศาลซึ่งเป็นช่วงท้ายของกระบวนการยุติธรรมจึงทำให้ยังคงพบผลเสียในบางประการ เช่น 1) กรณีผู้กระทำความผิดเล็กน้อย และ/หรือสามารถเจรจาไกล่เกลี่ยหรือสมานฉันท์กับผู้เสียหายได้ แต่ต้องมีประวัติการกระทำผิดติดตัว 2) กระบวนการยุติธรรมที่ล่าช้าส่งผลให้กว่าที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาเป็นเวลาที่ล่วงเลยเนิ่นนานเกินไปและส่งผลกระทบต่อความประสงคในการทำยุติธรรมสมานฉันท์ ดังนั้น น่าจะเป็นประโยชน์

⁵ พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตรา 30 ศาลมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม สภาพความผิด การรู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น เหตุอันควรปราณีและเรื่องอื่นใดที่เกี่ยวกับจำเลยแล้วทำรายงานและความเห็นให้ศาลเพื่อประกอบการพิจารณาหรือเพื่อประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษได้

⁶ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2559

ต่อกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น หากสามารถที่จะเริ่มดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา “คดีล้นศาล” นี้ ตั้งแต่ต้นกระบวนการในชั้นเจ้าพนักงาน

ส่วนมาตรการการกั้นกรองคดีของอัยการเพื่อการหันเหเบี่ยงเบนคดีมิให้เข้าสู่ศาลนั้น ตามระเบียบสำนักอัยการสูงสุด ว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์สาธารณะหรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติหรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ. 2554 ในข้อ 6⁷ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่ว่า ให้เป็นดุลยพินิจของอัยการในการพิจารณาคดีที่หากอัยการมีความเห็นสิ่งไม่พ้องด้วยเหตุ การฟ้องคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์สาธารณะต้องแสดงเหตุผลและ คำนึงปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเมื่อพิจารณาข้อมูลตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้จะเห็นว่า ข้อมูลปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงนี้มีความที่สอดคล้องกับข้อมูลในรายงานสืบเสาะและพินิจของพนักงาน คุมประพฤติตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 แต่ทั้งนี้ แม้ว่าข้อมูลที่ยอการใช้ประกอบ ดุลยพินิจการสั่งไม่ฟ้องในกรณีคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์สาธารณะจะมีความสอดคล้องกับข้อมูล รายงานสืบเสาะและพินิจ แต่ตามด้วยบทบัญญัติ มาตรา 30 พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 เป็นบทบัญญัติให้อำนาจเฉพาะศาลเท่านั้นที่จะสั่งสืบเสาะและพินิจเพื่อสำหรับศาลใช้ประกอบการ

⁷ ระเบียบสำนักอัยการสูงสุด ว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของ ประเทศ พ.ศ. 2554

ข้อ 6 ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์สาธารณะตาม ข้อ 5 ให้พนักงานอัยการพิจารณาโดยแสดงเหตุผลอันสมควรประกอบ โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) สาเหตุหรือมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด
- (2) อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สภาพร่างกายและ สภาพจิต อาชีพ ฐานะ ความสัมพันธ์ทางครอบครัว และประวัติการกระทำความผิดของผู้ต้องหา
- (3) ลักษณะความร้ายแรงของการกระทำความผิด ผลร้ายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด การได้รับผลร้ายของผู้ต้องหาอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของผู้ต้องหาเอง
- (4) ความสำนึกผิดของผู้ต้องหา การได้รับการบรรเทาผลร้ายของผู้เสียหาย ความเห็นของผู้เสียหายต่อการฟ้องผู้ต้องหา ความคาดหมายถึงผลที่ผู้ต้องหาจะได้รับจากการถูกฟ้อง
- (5) ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
- (6) ประโยชน์ของรัฐที่จะได้จากการฟ้องผู้ต้องหา

พิจารณาหรือเพื่อประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษได้เท่านั้น ในขณะที่เดียวกันสถิติคดีที่อัยการสั่งไม่ฟ้องยังมีจำนวนเพียงเล็กน้อยมากเมื่อเทียบกับคดีทั้งหมดที่พนักงานอัยการมีคำสั่งและกรณีที่มีคำสั่งฟ้องคดี

ดังนั้น เพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยในการแก้ไขปัญหา “คดีล้นศาล คนล้นคุก” เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมองเห็นการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดควรต้องมีการกลั่นกรองคดีที่จะนำขึ้นสู่ศาลและการพิจารณาคดีที่ดีควรมีข้อมูลที่ครบถ้วนเป็นเครื่องมือสำคัญในการใช้ดุลยพินิจพิจารณาคดี ทั้งข้อมูลในส่วนพฤติการณ์การกระทำความผิดในคดีและในส่วนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิด อีกทั้งเพื่อเป็นประโยชน์สูงสุดในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมอาญามากที่สุดจึงเห็นควรให้นำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีทุกขั้นตอนของกระบวนการโดยเฉพาะในกระบวนการเริ่มต้นการดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้ หากมีกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทและยุติธรรมสมานฉันท์ร่วมด้วย ย่อมจะเป็นส่วนเสริมที่มาเพิ่มเติมให้กระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์กับทุกฝ่ายมากขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาแนวความคิดหลักปรัชญา ทฤษฎีและวิวัฒนาการลงโทษผู้กระทำผิดอาญาเพื่อการใช้ดุลยพินิจที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล

1.2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการสืบเสาะประวัติภูมิหลังผู้กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมอาญาของต่างประเทศ

1.2.3 เพื่อศึกษาความจำเป็นและความเหมาะสมในการนำข้อมูลประวัติภูมิหลังและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดในรายงานการสืบเสาะและพินิจไปใช้เป็นประโยชน์ในการกลั่นกรองคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานเพื่อลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลและลดจำนวนนักโทษในเรือนจำ

1.2.4 เพื่อการพัฒนารายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยมากขึ้น

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาและเปรียบเทียบกระบวนการแสวงหาข้อมูลประวัติภูมิหลังและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดในรูปแบบรายงานการสืบเสาะและพินิจของไทยกับต่างประเทศ ทั้งในด้านรูปแบบกระบวนการ และรายละเอียดเนื้อหาโดยเน้นการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ต่อกระบวนการ

ยุติธรรมในขั้นตอนการกลั่นกรองคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานซึ่งเป็นกระบวนการเริ่มต้นการดำเนินคดีอาญาอันเป็นการนำข้อมูลเป็นประโยชน์ในการใช้ดุลยพินิจของอัยการในกรณีที่อัยการเห็นว่าการฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนเพื่อลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลโดยไม่จำเป็น

1.4 สมมติฐานของการศึกษา

ด้วยการที่กระบวนการดำเนินคดีอาญาของไทยไม่ให้ความสำคัญและไม่มีการนำข้อมูลประวัติดังหลังของผู้กระทำผิดมาเป็นข้อมูลสำคัญส่วนหนึ่งของการใช้ดุลยพินิจวินิจฉัยประเด็นการดำเนินคดี ส่งผลให้มาตรการอื่นที่มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลประกอบอย่างครบถ้วนนั้นขาดประสิทธิภาพและไม่เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร ทั้งมาตรการกลั่นกรองคดีขึ้นสู่ศาลด้วยอำนาจการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาด้วยเหตุคดีไม่เป็นประโยชน์สาธารณะอันเป็นการใช้ดุลยพินิจของอัยการ และมาตรการโทษทางเลือกด้วยวิธีกำหนดโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลของอันเป็นการใช้ดุลยพินิจของศาล ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยจึงประสบปัญหาสถานการณ์ “คดีล้นศาล คนล้นคุก” เรื่อยมาเป็นระยะเวลาานาน

ปัญหาดังกล่าว หากวิเคราะห์สาเหตุหลักของปัญหาที่เกิดจากการไม่มีการนำข้อมูลประวัติดังหลังของผู้กระทำผิดมาเป็นข้อมูลสำคัญส่วนหนึ่งของการใช้ดุลยพินิจวินิจฉัยประเด็นการดำเนินคดี ดังนั้น หากกระบวนการยุติธรรมให้ความสำคัญการแสวงหาข้อมูลผู้กระทำผิดและพัฒนาขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพจนสามารถใช้ประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างเต็มที่และเริ่มตั้งแต่ต้นกระบวนการโดยมีข้อมูลที่ทำให้การกลั่นกรองคดีมีประสิทธิภาพและให้เหตุผลที่เหมาะสมนอกจากจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อกระบวนการยุติธรรมและสร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคมแล้ว ยังส่งผลให้ปัญหาสถานการณ์ “คดีล้นศาล คนล้นคุก” ได้รับการแก้ไขหรือคลี่คลายในทางที่ดีขึ้น ทั้งยังเป็นโอกาสที่ดีที่จะนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดตั้งศูนย์จัดเก็บรวบรวมเป็นฐานข้อมูลทะเบียนประวัติอาชญากรรมและพัฒนาเป็นแหล่งและฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิดอย่างครบถ้วน เพื่อความรวดเร็วในการสืบค้นข้อมูลครั้งต่อไปและยังเป็นโอกาสได้พัฒนาในทางด้านวิชาการและงานวิจัยด้านอาชญาวิทยาอีกด้วย

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

ศึกษาค้นคว้าโดยเอกสาร โดยศึกษาตัวบทกฎหมายไทย กฎหมายต่างประเทศ มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เอกสารวิจัย เอกสาร

วิชาการ บทความ หนังสือ ตำรา ตลอดจนเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 จากการศึกษาทำให้ทราบแนวความคิดหลักปรัชญาทฤษฎีและวิวัฒนาการลงโทษผู้กระทำความผิดอาญา ตลอดจนเข้าใจหลักการการใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษและมาตรการทางอาญาที่เหมาะสม

1.6.2 สามารถนำเสนอเป็นแนวทางในการลดปัญหากระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยจากสถานการณ์ “คดีล้นศาล คนล้นคุก”

1.6.3 กระบวนการยุติธรรมของไทยสามารถนำข้อมูลประวัติดูแลหลังและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดในรูปแบบรายงานการสืบเสาะและพินิจไปใช้เป็นประโยชน์ในการใช้เป็นข้อมูลในการประเมิน จำแนก และวิเคราะห์ผู้กระทำความผิด สามารถนำข้อมูลประกอบการใช้ดุลยพินิจในการมาตรการกักขัง การกำหนดโทษ และเป็นประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล

1.6.4 โอกาสการพัฒนา ในอนาคต หากกระบวนการแสวงหาข้อมูลผู้กระทำความผิดในรูปแบบรายงานสืบเสาะและพินิจได้รับการยอมรับและพัฒนาขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดตั้งศูนย์จัดเก็บรวบรวมเป็นฐานข้อมูลอาชญากรย่อมจะเป็นประโยชน์อย่างมาก ในการที่จะเป็นแหล่งข้อมูลในการเก็บประวัติผู้กระทำความผิด เพื่อความรวดเร็วในการสืบค้นข้อมูลครั้งต่อไปและยังเป็นโอกาสได้พัฒนาในทางด้านวิชาการด้านอาชญาวิทยาของประเทศไทยต่อไป

บทที่ 2

แนวความคิดและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล

ด้วยพื้นฐานประวัติความเป็นมา เหตุการณ์ในชีวิต ตลอดจนสภาพแวดล้อมของผู้กระทำผิดแต่ละคนที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในคดีและความสงบสุขของสังคมส่วนรวม กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการดำเนินคดี การพิจารณาคดี ไปจนถึงการกำหนดโทษและการลงโทษผู้กระทำผิด จึงมีความสำคัญและต้องคำนึงถึงความแตกต่างเป็นรายบุคคล (The Individualization of Punishment) อย่างเหมาะสม อันเป็นกระบวนการยุติธรรมอาญาที่นานาประเทศให้การยอมรับ เพราะมีผลต่อการยับยั้งการก่อเหตุกระทำผิดหรือการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1 แนวคิดและหลักการดำเนินคดีอาญาผู้กระทำผิด

รายงานการสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญามีลักษณะเป็นการทำรายงานข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิดและผู้กระทำผิด มีวัตถุประสงค์เพื่อประกอบการใช้ดุลยพินิจในการดำเนินคดี การพิจารณาคดี ตลอดจนการกำหนดโทษกับผู้กระทำผิดให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล ดังนั้น การทำรายงานเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนและไม่บิดเบือนความจริง จึงต้องเป็นการค้นหาความจริงและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดรอบคอบ ผู้เขียนจึงได้ทำการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1.1 หลักการตรวจสอบค้นหาความจริง (Examination Principle)

การดำเนินคดีอาญา คือ การตรวจสอบความจริงของเรื่องที่กล่าวหาเพื่อจะได้ชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหาว่านั้น ฉะนั้น การชี้ขาดคดีอาญาซึ่งต้องอาศัยข้อมูลที่เป็นความจริงและความจริงที่จะนำมาชี้ขาดคดีอาญานั้นต้องเป็นความจริงแท้ของเรื่อง¹ กล่าวคือ การตรวจสอบความจริงที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นข้อมูลชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหาว่านั้นว่า ถูกหรือผิด ผู้ใดเป็นผู้กระทำ แล้วเขาสมควรจะได้รับการลงโทษอย่างไรจึงจะเหมาะสมและยุติธรรมทั้งต่อตัวผู้กระทำผิด ผู้ได้รับผลจากการ

¹ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561), น.46.

กระทำและความสงบสุขของสังคมส่วนรวม โดยต้องอาศัยความจริงซึ่งต้องเป็นความจริงแท้ของการกระทำและของผู้กระทำผิดนั้นๆ ดังนั้น การตรวจสอบค้นหาความจริงจึงเป็นสาระสำคัญในการดำเนินคดีอาญาเพื่อนำตัวบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการทางอาญาของรัฐเพื่อพิสูจน์ความผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษอย่างเหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคน

การตรวจสอบความจริงเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเป็นข้อมูลในการพิจารณาคดีและกำหนดโทษในคดีอาญาของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน โดยประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil law) เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน และญี่ปุ่น ถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ทุกองค์กรจึงมีหน้าที่ต้องร่วมมือกันค้นหาและตรวจสอบเพื่อให้ได้ความจริงตามหลัก “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” (Offzialklage หรือ Public Prosecution) โดยกระบวนการพิจารณาคดีเป็นหน้าที่ของศาลไม่ขึ้นอยู่กับคู่ความ ข้อเท็จจริงทั้งหมดในคดีมีการตรวจสอบความจริงอย่างถ่องแท้ตามหลักการตรวจสอบ (Examination Principle) ส่วนในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common law) คู่ความเป็นผู้มีส่วนที่รับผิดชอบในเรื่องข้อเท็จจริงทั้งปวงและศาลมีอำนาจตัดสินชี้ขาดเฉพาะในสิ่งที่คู่ความนำเสนอเข้ามาในคดีเท่านั้น เป็นการตรวจสอบค้นหาความจริงในลักษณะการต่อสู้และใช้วิธีสืบพยานถามค้าน (Cross - Examination) ซึ่งศาลจะไม่มีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงใดๆเพิ่มเติมโดยลำพังตนเองและวางตัวเป็นกลางที่วางเฉย (Passive Trier) อย่างเคร่งครัดและคอยควบคุมความถูกต้องของกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยความน่าเชื่อถือของพยาน²

ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดในคดีอาญามีความสำคัญในการดำเนินคดีอาญาทุกขั้นตอน กล่าวคือ เริ่มต้นกระบวนการในชั้นการสอบสวนคดีที่ต้องเริ่มการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องทั้งหมดอย่างครอบคลุมและครบถ้วน รวมไปถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดให้ปรากฏอยู่ในสำนวนการสอบสวนเพื่อประโยชน์ต่อการใช้ดุลยพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งคดีว่าสมควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง อีกทั้งใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาใช้มาตรการชะลอการฟ้องซึ่งมีการใช้อย่างแพร่หลายในต่างประเทศ ตลอดจนเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการแถลงต่อศาลที่จะนำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดเพื่อในชั้นศาลให้ผู้พิพากษาใช้ข้อเท็จจริงดังกล่าวประกอบดุลยพินิจพิจารณากำหนดโทษและวิธีปฏิบัติตามมาตรการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมเป็นรายบุคคลได้

² John H.Langbein, Comparative Criminal Procedure, (Germany :West Pub.co., 1977), p.1.

แม้ว่าการให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงที่เป็นข้อมูลคดีอาญาของแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกัน แต่สิ่งสำคัญการมีข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนทุกด้านอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดเพื่อให้ผู้ใช้อำนาจและดุลยพินิจได้รู้จักตัวผู้กระทำผิดมากขึ้น ทั้งการใช้อำนาจสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ การพิพากษาคัดสินคดีและการกำหนดโทษจะเป็นไปด้วยความยุติธรรมและถูกต้องเหมาะสม โดยการพิจารณาทั้งในส่วนข้อมูลที่เป็นโทษและเป็นคุณของผู้กระทำผิดรวมถึงข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องทำให้พนักงานอัยการและผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษและวิธีการลงโทษหรือเลือกใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุกได้อย่างเหมาะสมกับผู้กระทำผิดนั้นๆ ดังนั้น การแสวงหาข้อเท็จจริงจึงต้องทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้กระทำผิดมากที่สุดเพื่อความเป็นธรรมจึงไม่ควรที่จะเพียงแต่รวบรวมข้อมูลที่เป็นโทษหรือด้านลบเป็นหลักเพียงด้านเดียว ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเรื่องความสามารถในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโอกาสการกลับตนเป็นคนดีไม่กระทำผิดซ้ำหรือในอีกด้านเพื่อการลงโทษผู้กระทำผิดให้เด็ดขาดและเป็นการยับยั้งต่อการก่ออาชญากรรมซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการป้องกันอาชญากรรมในสังคม

2.1.1.1 ระบบการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา

หลักการตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญา ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในแต่ละประเทศต่างมีที่มาแนวความคิดและหลักการดำเนินคดีอาญาที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ประวัติศาสตร์ ค่านิยม วัฒนธรรม และพัฒนาการทางวิธีพิจารณาความอาญา รวมถึงวิธีการบังคับใช้ระบบกฎหมายอาญาของประเทศนั้นๆ แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีอาญานั้นมีเป้าหมายเป็นกระบวนการค้นหาความจริงเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษนั้น มีหลักการและกระบวนการตามระบบกฎหมาย 2 ระบบ คือ

(1) ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ (Adversarial System)

ระบบนี้พัฒนาขึ้นในกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) อันมีแนวคิดที่คู่ความสองฝ่ายทั้งโจทก์และจำเลยมีความเท่าเทียมกันคู่ความต่างฝ่ายต่างจะเป็นผู้รวบรวมและนำเสนอต่างฝ่ายต่างนำพยานหลักฐานมาสืบสวนข้ออ้างของตนและนำสืบหักล้างพยานหลักฐานฝ่ายตรงข้ามในลักษณะต่อสู้กัน โดยศาลผู้พิพากษาคดีจะวางเฉย (Passive Trier) และวางตัวเป็นกลางและทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมการดำเนินคดีให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐานอย่างเคร่งครัดและป้องกันการเอารัดเอาเปรียบในการต่อสู้คดีในชั้นศาลศาลไม่มีหน้าที่ในการสืบพยานหน้าที่ในการสืบพยานเพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงต่างๆให้ปรากฏต่อศาลนั้นเป็นหน้าที่ของคู่ความ

การดำเนินคดีที่มีรูปแบบเป็นการต่อสู้กัน คู่ความทุกฝ่ายมีหน้าที่ต้องมาศาลในฐานะเท่าเทียมกัน (on equal footing) และการค้นหาความจริงเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดีนั้น คู่ความทุกฝ่ายมีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายลักษณะพยานและศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีตามพยานหลักฐานที่คู่ความแสดงเท่านั้น เรียกว่าหลักอาวุธเท่าเทียมกัน โดยการพิสูจน์เพื่อให้ความจริงจะเป็นการต่อสู้หักล้างด้วยพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่ายระหว่างโจทก์กับจำเลย (Trial by Physical Battle) ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติจึงปรากฏว่าอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงต้องปฏิบัติเหมือนตนเองเป็นคู่ความฝ่ายหนึ่งดังเช่นนักกฎหมายทั่วไปที่มักเข้าข้างคำฟ้องคดีของตนเองและคัดเลือกพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่รูปคดีของตนเท่านั้นให้เข้าสู่การพิจารณาคดี

(2) ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง (Examination System)

ระบบนี้อาจเรียกอีกอย่างว่าระบบการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้กัน (Non – Adversarial System) หรือการค้นหาความจริงในเนื้อหา (Das Inquisitionsprinzip) พัฒนขึ้นในกลุ่มประเทศระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) เป็นระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) โดยที่รัฐจะต้องเป็นผู้ค้นหาความจริง ดังนั้น องค์การของรัฐในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ ตำรวจ อัยการ ศาล และแม้แต่นายความย่อมต้องมีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาข้อเท็จจริงที่จริงแท้ร่วมกันและไม่อาจเป็นคู่ความกับผู้กล่าวหาซึ่งเป็นประชาชนได้เลย องค์การต่างๆ มีหน้าที่ต้องร่วมมือกันค้นหาความจริงแท้ของเรื่องโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องหรือคำขอของผู้ใด ดังนั้น อัยการและตำรวจจึงต้องมีความเป็นภาวะวิสัย (Objectivity) อย่างแท้จริง ส่วนศาลก็ต้องมีความกระตือรือร้น (Active) ในการค้นหาความจริงด้วยตนเอง เนื่องจากว่าศาลมีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบความจริงและค้นหาข้อเท็จจริงด้วยตัวศาลเอง โดยเน้นความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการรับฟังพยานหลักฐานเพื่อค้นหาความจริงโดยไม่มีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่าย หากแต่ทั้งศาล อัยการหรือนายความต่างมีหน้าที่ในการค้นหาความจริงในคดีอาญาทั้งสิ้นเพราะระบบนี้มีเจตนารมณ์ที่จะค้นหาความจริงมิใช่ค้นหาความผิด ดังนั้น ศาลในระบบนี้ จะมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ เป็นองค์กรในกระบวนการยุติธรรมที่ต้องร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกองค์กรในการค้นหาความจริงและศาลจะมีบทบาทเป็นผู้สืบพยานโดยฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้มีการสืบพยานเท่านั้น โดยที่ศาลต้องมีความกระตือรือร้นในการสืบพยานเพื่อค้นหาและให้ได้ความจริงแท้ของคดี

2.1.1.2 วัตถุประสงค์การตรวจสอบเพื่อค้นหาความจริง

การตรวจสอบเพื่อค้นหาความจริงมีความสำคัญในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ³ คือ

(1) เพื่อคุ้มครองส่วนได้เสียของสังคม ได้แก่ ความมั่นคงปลอดภัย ความสงบเรียบร้อยและความยุติธรรม โดยกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาสอบสวน ฟ้องร้อง และพิจารณาพิพากษาลงโทษให้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดผลเป็นการป้องกันสังคมมิให้คนอื่นเอาเป็นเยี่ยงอย่างและเคารพต่อกฎหมาย

(2) เพื่อคุ้มครองส่วนได้เสียของบุคคล เป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้เสียหาย จำเลย และพยาน ให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

(3) เพื่อคุ้มครองส่วนได้เสียของสังคมและบุคคล เป็นแนวคิดใหม่ที่เน้นความสมดุลในการปฏิบัติต่อสังคมและบุคคลไปพร้อมกัน โดยมีการสืบค้นหาสาเหตุและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดในด้านกายภาพ สภาพจิตใจ อารมณ์ ประวัติส่วนตัว สภาพแวดล้อมทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ ครอบครัวและเหตุอื่นๆ อันมีผลผลักดันให้เกิดการกระทำความผิด ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ แม้ว่าจะมิใช่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดโดยตรง แต่อาจนำเข้ามาสู่สำนวนคดีเพื่อประกอบการวินิจฉัยสั่งคดีของพนักงานสอบสวน การใช้ดุลยพินิจสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ และการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเพื่อการลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดเป็นรายๆไป

2.1.2 หลักการดำเนินคดีอาญา

ประเทศที่ใช้หลักการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) ซึ่งมีการจัดตั้งองค์กรอัยการ (Prosecutor) เพื่อทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญาในนามรัฐ ปัจจุบันแบ่งแยกได้เป็น 2 หลัก คือ

2.1.2.1 การฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย

หลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายหรือหลักการฟ้องคดีอาญาเชิงบังคับ (Legality Principle หรือ Compulsory Prosecution) เป็นหลักการที่ถือว่าพนักงานอัยการ

³ สุรินทร์ สฤกษ์พงศ์, ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายพิจารณาความอาญาในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานหลักฐานสำหรับรัฐศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2534), น. 5-7.

มีหน้าที่ต้องดำเนินการคดีอาญาทั้งปวงที่มีพยานหลักฐานเพียงพอให้ฟ้องร้องต่อศาลได้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่ว่าประชาชนมีสิทธิเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย อีกทั้งเป็นการป้องกันมิให้พนักงานอัยการใช้อำนาจไปในทางที่มีชอบ (Abuse of Powers)⁴ ประเทศที่ยึดถือหลักการนี้จะมีบทบัญญัติในกฎหมายซึ่งอาจจะเป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายรัฐธรรมนูญ เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ที่ต้องดำเนินการสอบสวนทุกคดีโดยไม่คำนึงว่า จะมีการร้องทุกข์กล่าวโทษหรือไม่ เมื่อมีการสอบสวนแล้วพนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาทั้งปวงที่มีพยานหลักฐานเพียงพอต่อศาลเสมอซึ่งเป็นหลักประกันความเสมอภาคและตามกฎหมายของประเทศนั้นๆ และหากพนักงานอัยการตัดสินใจยื่นฟ้องคดีอาญาแล้วย่อมไม่อาจถอนฟ้องได้ ซึ่งแสดงถึง “หลักเปลี่ยนแปลงไม่ได้” (Immutabilitätsprinzip)⁵ ประเทศที่ยึดถือหลักการนี้ เช่น ประเทศเยอรมัน อิตาลี และสหภาพโซเวียต

2.1.2.2 การฟ้องคดีอาญาตามดุลยพินิจ

หลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลยพินิจ (Opportunity or Expediency Principle) เป็นหลักการที่เห็นว่าพนักงานอัยการควรมีดุลยพินิจที่จะ “สั่งฟ้อง” หรือ “สั่งไม่ฟ้อง” คดีได้ แม้จะมีพยานหลักฐานเพียงพอในการพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด หากได้พิจารณาถึงพฤติการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้กระทำความผิดและการกระทำความผิดแล้วเห็นว่าการฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ⁶ ประเทศที่ยึดถือหลักการนี้ นอกจากจะไม่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายว่าพนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินคดีอาญาทั้งปวงที่มีพยานหลักฐานเพียงพอให้ฟ้องร้องคดีต่อศาลได้แล้วยังกำหนดไว้ในกฎหมายว่าพนักงานอัยการอาจสั่งไม่ฟ้องได้แม้จะมีพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดและแม้ว่าพนักงานอัยการจะตัดสินใจยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้วก็อาจจะถอนฟ้องได้ไม่ว่าเวลาใดๆ ก่อนศาลมีคำพิพากษา ประเทศที่ยึดถือหลักการนี้ เช่น ประเทศญี่ปุ่น เกาหลีใต้ โปแลนด์ และเนเธอร์แลนด์

2.1.3 การกลั่นกรองคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน

กระบวนการยุติธรรมที่เริ่มต้นในชั้นเจ้าพนักงานซึ่งเป็นขั้นตอนก่อนการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาและพิพากษาคดีโดยศาลนั้น เนื่องจากเป็นขั้นตอนต้นกระบวนการจึงมีคดีหลากหลายประเภท ทั้งคดีอุกฉกรรจ์ที่เป็นความผิดร้ายแรงและอัตราโทษสูง คดีระดับปานกลาง

⁴ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, “ดุลยพินิจในการไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา,” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 10, ฉบับที่ 1, น.159 (2521).

⁵ คณิต ญ นคร, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น.207.

⁶ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น.160.

ไปจนถึงคดีความผิดเล็กน้อยและไม่ร้ายแรงเป็นอันตรายต่อสาธารณะ ซึ่งในขั้นตอนนี้หากสามารถจำแนกและคัดกรองคดีแต่ละประเภทได้ย่อมจะสามารถกลั่นกรองคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมมิให้เข้าสู่การพิจารณาชั้นศาลซึ่งมีปริมาณมากเกินไป โดยให้คดีความผิดเล็กน้อยและคดีที่เกินความจำเป็นหันเหเบี่ยงเบนออกจากระบบ โดยใช้มาตรการต่างๆที่สามารถดำเนินการได้ตามกฎหมาย ดังนี้

2.1.3.1 การทำความเห็นควรสั่งฟ้อง/ควรสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานสอบสวน

ตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนคดีอาญาให้ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมทำความเห็นให้แก่พนักงานอัยการ

มาตรา 142 ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิดและผู้นั้นถูกควบคุมหรือขังอยู่หรือปล่อยชั่วคราวหรือเชื่อว่าคงได้ตัวมาเมื่อออกหมายเรียก ให้พนักงานสอบสวนทำความเห็นตามท้องสำนวนการสอบสวนว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องส่งไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน

ในกรณีที่เสนอความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ส่งแต่สำนวนพร้อมด้วยความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ส่วนตัวผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจปล่อยหรือปล่อยชั่วคราว ถ้าผู้ต้องหาถูกขังอยู่ ให้ขอเองหรือขอให้พนักงานอัยการขอต่อศาลให้ปล่อย

ในกรณีที่เสนอความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนพร้อมกับผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ เว้นแต่ผู้ต้องหานั้นถูกขังอยู่แล้ว

แต่ถ้าเป็นความผิด ซึ่งพนักงานสอบสวนเปรียบเทียบได้ และผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามเปรียบเทียบนั้นแล้วให้บันทึกการเปรียบเทียบนั้นไว้ แล้วส่งไปให้พนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน

2.1.3.2 การเปรียบเทียบปรับและยุติคดีของพนักงานสอบสวน

เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนในการสั่งเปรียบเทียบปรับและยุติคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติการเปรียบเทียบคดีอาญา พ.ศ. 2481 มาตรา 4 ในคดีความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ หรือคดีที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกินสองพันบาท ให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจทำการสอบสวนคดีนั้น มีอำนาจเปรียบเทียบได้ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

และตามมาตรา 37 คดีอาญาเล็กน้อยได้ ดังต่อไปนี้

(1) ในคดีมีโทษปรับสถานเดียว เมื่อผู้กระทำความผิดยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้นแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนศาลพิจารณา

(2) ในคดีความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ หรือความผิดต่อกฎหมายแผนกภาษีอากร ซึ่งมีโทษปรับอย่างสูงไม่เกินสองพันบาท เมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับตามที่พนักงานสอบสวนได้เปรียบเทียบแล้ว

(3) ในคดีความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษหรือคดีที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกินสองพันบาท ซึ่งเกิดในจังหวัดพระนครและธนบุรี เมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับตามที่นายตำรวจประจำท้องที่ตั้งแต่ตำแหน่งสารวัตรขึ้นไป หรือนายตำรวจชั้นสัญญาบัตรผู้ทำการแทนในตำแหน่งนั้นๆ ได้เปรียบเทียบแล้ว

2.1.3.3 การไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน

พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กำหนดหลักเกณฑ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาไว้ใน มาตรา 36 “หากคดีอยู่ในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลแล้ว ให้หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพซึ่งมีหน้าที่อำนาจกำกับดูแลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนแจ้งให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลแล้วแต่กรณีทราบเพื่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลอาจรอการสอบสวนการสั่งคดี การพิจารณาคดีหรือพิพากษาคดีแล้วแต่กรณีไว้ก่อนจนกว่าจะรู้ผลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็ได้และเมื่อการไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลงให้หน่วยงานที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยแจ้งผลให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลแล้วแต่กรณีทราบ ในกรณีตกลงกันได้ให้ส่งสำเนาบันทีกข้อตกลงดังกล่าวไปด้วยและหากการไกล่เกลี่ยไม่เป็นผลให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล ทำการสอบสวน สั่งคดี หรือพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป

นอกจากนี้ ได้กำหนดประเภทคดีที่จะไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ในมาตรา 35 ได้แก่ ความผิดอันยอมความได้ ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 390 , 391, 392, 393, 394, 395 และ 397 และความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวม ซึ่งหากการไกล่เกลี่ยดำเนินการโดยพนักงานสอบสวน ตามมาตรา 41 นอกจากคดีที่กำหนดไว้ในมาตรา 35 พนักงานสอบสวนมีอำนาจไกล่เกลี่ยคดีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 3 ปีตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ด้วย แต่ทั้งนี้ผู้กระทำความผิดต้องไม่เคยได้รับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ (เว้นแต่ความผิดกระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ ซึ่งพ้นระยะเวลาเกิน 3 ปี นับแต่คดียุติ) และไม่อยู่ระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหรือพ้นโทษมาแล้วเกินกว่า 5 ปี (เว้นแต่ความผิดกระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือกระทำความผิดขณะอายุต่ำกว่า 18 ปี) อีกทั้งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้จะกระทำได้เมื่อคู่กรณีทั้งสองฝ่ายสมัครใจและประสงค์จะเข้าร่วมโดยดำเนินการระบวนการตามหลักเกณฑ์พระราชบัญญัตินี้กำหนด

ส่วนผลการใกล้เคียงข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวนนั้น ได้บัญญัติผลไว้ในกฎหมายนี้ ส่วนที่ 5 ตามมาตรา 64 วรรคแรก และ มาตรา 66

มาตรา 64 วรรคแรก เมื่อคู่กรณีได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงตามมาตรา 57 แล้ว ให้แจ้งพนักงานสอบสวนทราบ เพื่อจัดทำบันทึกการปฏิบัติตามข้อตกลง ส่งไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน การสอบสวนและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาสั่งยุติคดี และตามมาตรา 66 เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งยุติคดี สิทธินาคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ แต่หากการใกล้เคียงไม่สามารถตกลงกันได้ คดีอาญายังไม่ยุติ พนักงานอัยการต้องดำเนินการฟ้องคดี ทั้งนี้ ข้อมูลการใกล้เคียงสามารถใช้ประกอบดุลยพินิจสั่งคดีอย่างมีประสิทธิภาพได้

2.1.3.4 การสั่งไม่ฟ้องคดีไม่มีมูล/พยานหลักฐานไม่เพียงพอ

การสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติไว้ในมาตรา 143 เมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจากพนักงานสอบสวน ให้พนักงานอัยการปฏิบัติดังต่อไปนี้ (1) ในกรณีที่มีความเห็นสั่งไม่ฟ้องให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งผู้ต้องหามาเพื่อฟ้องต่อไป (2) ในกรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้สั่งไม่ฟ้อง

การใช้ดุลยพินิจของพนักงานอัยการในการ “สั่งไม่ฟ้อง” คดีอาญาเป็นรูปแบบหนึ่งของการนำผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมปกติ (Diversion) อาจเนื่องมาจากเหตุผลว่าการลงโทษนั้นไม่มีประโยชน์ ไม่ว่าจะมองจากในแง่มุมมองของสังคม ฝ่ายผู้เสียหายหรือตัวผู้กระทำความผิดเองซึ่งการสั่งไม่ฟ้องในลักษณะนี้ เป็นดุลยพินิจของพนักงานอัยการใช้อำนาจสั่งไม่ฟ้องโดยไม่มีเงื่อนไข (Unconditional Dismissal)

2.1.3.5 การสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาในกรณีไม่เป็นประโยชน์สาธารณะ

ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ. 2554

โดยที่พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องคดีอาญาจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ให้เสนอต่ออัยการสูงสุด และอัยการสูงสุดมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องได้ทั้งนี้ ตามระเบียบที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการอัยการอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 21 วรรคสอง และวรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553

ข้อ 6 กรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน ให้พนักงานอัยการพิจารณาโดยแสดงเหตุผลอันสมควรประกอบ โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. สาเหตุหรือมูลเหตุในการกระทำความผิด
2. อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ ความสัมพันธ์ทางครอบครัว และประวัติการกระทำความผิด
3. ลักษณะความร้ายแรงและผลร้ายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด
4. ความสำนึกของผู้กระทำความผิด การได้รับการบรรเทาผลร้ายและความเห็นของผู้เสียหาย
5. ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
6. ประโยชน์ของรัฐที่จะได้จากการฟ้องผู้กระทำความผิด

ในการใช้ดุลยพินิจ ให้พนักงานอัยการพิจารณาความสำคัญของปัจจัยแต่ละเรื่องประกอบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แวดล้อมตามรูปคดีโดยไม่จำเป็นต้องนำทุกปัจจัยมาประกอบการพิจารณาก็ได้ ทั้งนี้ อัยการสูงสุดมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องหรือถอนฟ้อง

2.1.3.6 การสั่งไม่ฟ้องคดีมีมูลโดยมีเงื่อนไขหรือมาตรการชะลอฟ้อง

การสั่งไม่ฟ้องโดยมีเงื่อนไข (Conditional Dismissal) หรือการชะลอการฟ้อง (Suspension of prosecution) หมายถึง การที่อัยการยังไม่สั่งคดี แต่จะชะลอการฟ้องคดีไว้ชั่วคราวหรือระยะเวลาหนึ่งโดยกำหนดเวลาให้ผู้ต้องหาปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด หากปฏิบัติตามอัยการก็จะสั่งไม่ฟ้องและยุติการดำเนินคดี

ประเทศไทยเริ่มต้นนำความคิดนี้ ในปี พ.ศ. 2520 โดยศาสตราจารย์ ประเทือง กิริติบุตร ขณะดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมอัยการ นำเสนอเป็นมาตรการหนึ่งที่สามารถเสริมการแก้ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ โดยการชะลอการฟ้องเป็นมาตรการบริหารงานคดีอย่างหนึ่งที่ไม่เป็นการแทรกแซงอำนาจตุลาการและไม่ผิดหลักวิชาการ⁷ ที่กล่าวว่า การชะลอการฟ้องเป็นการเบี่ยงเบนคดี (Diversion from Criminal Justice System) โดยการคุมความประพฤติ ซึ่งการประพฤติก่อนฟ้องนี้ เป็นการคุมประพฤติประเภทหนึ่ง นอกจากการคุมประพฤติชั้นศาล และการคุมประพฤติผู้ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำ อันเป็นการพยายามคิดหาวิธีให้คดีเล็กๆ น้อยๆ

⁷ คณิต ณ นคร, หักดิบกฎหมายอาญา : การชะลอการฟ้องกับอำนาจตุลาการ,

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550), น.116-127.

เสร็จสิ้นไปเพื่อลดภาระของศาลและลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ⁸ ทั้งนี้ เงื่อนไขตามกฎหมายที่อัยการในแต่ละประเทศกำหนดให้ผู้ต้องหาปฏิบัติตามนั้นมีความแตกต่างกัน เนื่องจากมาตรการในการรองรับมีความแตกต่างกัน ซึ่งมาตรการในการรองรับคำสั่งไม่ฟ้องโดยมีเงื่อนไข มีวัตถุประสงค์

(1) การแก้ไขฟื้นฟูในชุมชน (Community-based Treatment)

เป็นการชะลอฟ้องเพื่อเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟู หมายความว่า การชะลอการฟ้องโดยในช่วงที่อัยการชะลอการฟ้องไว้ นั้น ผู้ต้องหาจะต้องเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูตามเงื่อนไขที่ตกลงไว้กับอัยการ ซึ่งอาจจะเป็นการคุมความประพฤติโดยพนักงานคุมประพฤติหรืออาสาสมัคร หากผู้ต้องหาเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูตามเงื่อนไขที่กำหนดครบถ้วนแล้ว อัยการจะสั่งไม่ฟ้อง แนวความคิดเบื้องหลังแนวคิดนี้ คือการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้สถาบัน แต่ส่งเสริมให้ชุมชนหรือองค์กรเอกชนเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด(แทนที่เรือนจำและให้อัยการเป็นผู้ตัดสินใจว่าควรใช้มาตรการดังกล่าวหรือไม่

(2) การชดเชยความเสียหายต่อสังคมและผู้เสียหาย (Restorative Justice)

หมายความว่า การชะลอการฟ้องโดยในช่วงที่อัยการชะลอการฟ้องไว้ นั้น ผู้ต้องหาจะถูกกำหนดให้ต้องกระทำการอันเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย (ถ้ามี) หรือต่อสังคมตามที่อัยการกำหนด เช่น ทำงานสาธารณะ ให้บริจาคเงินให้องค์การสาธารณกุศล หรือให้ชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งหากผู้ต้องหาปฏิบัติตามเงื่อนไขแล้ว อัยการก็จะสั่งไม่ฟ้อง

2.2 หลักการพิจารณาและการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล (Individualization of Punishment)

การลงโทษผู้กระทำผิดนั้น โดยธรรมชาติและความเป็นจริงบุคคลแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งในด้านสภาพร่างกายภายนอกและสภาพจิตใจภายใน รวมถึงการใช้ชีวิตประจำวันและประสบการณ์ชีวิตที่แต่ละคนประสบพบเจอที่แตกต่างกัน สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการกระทำผิดของแต่ละคน เหตุผลความจำเป็นและมูลเหตุจูงใจ ตลอดจนการสำนึกผิดและการปรับตัวภายหลังเกิดเหตุ ดังนั้น เพื่อให้การพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดให้มีความ

⁸ อุทิศ สุภาพ, “ทฤษฎีวัตถุประสงค์การลงโทษ : ร่างกฎหมายชะลอการฟ้อง,” วารสารบัณฑิต, เล่มที่ 75, ตอน 3, น.33-43 (กรกฎาคม-กันยายน 2562).

เหมาะสมและยุติธรรม จึงต้องมีสิ่งที่จะต้องพิจารณาด้วยความละเอียดรอบคอบ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ได้มีผู้สร้างแนวคิดและมีวิวัฒนาการมายาวนาน ดังต่อไปนี้

2.2.1 แนวคิดวัตถุประสงค์การลงโทษ

วัตถุประสงค์ในการลงโทษหรือการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่เกิดขึ้นในยุคต่างๆ ที่ผ่านมามีจนถึงปัจจุบันพอสรุปได้ 4 ประการ ตามความคิดหรือความเชื่อของสังคมในยุคต่างๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากวิธีการปฏิบัติหรือการลงโทษผู้กระทำผิด แต่อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ในการลงโทษทั้ง 4 ข้อนี้ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน หากแต่จุดเน้นได้เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ดังนี้

2.2.1.1 การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนความผิด (Retribution)

การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่เก่าแก่ที่สุด มีความเชื่อกันว่าผู้ที่ทำผิดเป็นผู้ที่มีความชั่วร้าย อาชญากรรมเป็นการประทุษร้ายต่อผู้อื่นจึงสมควรที่จะได้รับการลงโทษสนองตอบแทนแก้แค้นให้สาสมอย่างรุนแรงกับอาชญากรรมที่ได้ก่อขึ้นเมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นนับว่าเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคม ผู้กระทำผิดย่อมต้องถูกให้ปฏิบัติหรือถูกโทษให้สาสมกับการกระทำหรือเหตุที่ก่อ การลงโทษผิดเพื่อแก้แค้นทดแทนนี้ มีความสอดคล้องกับหลักเจตจำนงเสรี (Free Will) ที่เชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถในการใช้เหตุผลในการคิดและตัดสินใจ เมื่อเขาเลือกที่จะกระทำการสิ่งต่างๆ อย่างเสรีย่อมต้องรับผิดชอบในการกระทำของตัวเองการลงโทษให้สาสมกับความชั่วร้ายและทดแทนความผิดที่ก่อขึ้นนี้จึงมีรูปแบบวิธีการลงโทษที่มีลักษณะรุนแรง โหดร้ายและป่าเถื่อน เช่น การตัดอวัยวะ การเฆี่ยนตี การทรมาน และการประหารชีวิต การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนโดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายตอบแทนเช่นกัน จึงจะเกิดความยุติธรรมโดยเป็นไปตามหลัก “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน”(An eye for an eye, a tooth for a tooth) เมื่อไปปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไรก็ย่อมจะต้องได้รับการปฏิบัติเช่นกันตอบแทน⁹ โดยมีหลักการลงโทษ ดังนี้

1. ผู้กระทำผิดเท่านั้นที่จะถูกลงโทษ
2. ผู้กระทำผิดทุกคนต้องถูกลงโทษโดยไม่มีข้อยกเว้น

⁹ นที จิตสง่า, หลักทัณฑ์วิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2541), น. 24-25.

3. จำนวนโทษต้องมากพอเหมาะกับความผิดที่ได้กระทำไป โทษต้องได้สัดส่วนกับความผิด¹⁰

ปัจจุบันการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนไม่เป็นที่นิยมลงโทษ เนื่องจากเป็นการขัดกับความคิดเรื่องมนุษยธรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากนั้น ยังอาจมีผลทำให้ผู้คุมมีจิตใจคุ้นเคยกับความโหดเหี้ยมซึ่งอาจจะเป็นผลร้ายมากกว่าผลดี แต่การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนก็ยังคงมีอยู่บ้างเพราะความรู้สึกของคนในสังคมยังคงต้องการให้อาชญากรได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้นๆ โดยเฉพาะกับความผิดอุกฉกรรจ์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม

2.2.1.2 การลงโทษเพื่อป้องกันอาชญากรรมหรือข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence)

เป็นผลมาจากแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม (Classical School) ซึ่งเชื่อว่าการกระทำผิดเกิดขึ้นจากคนไม่เกรงกลัวกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายอ่อนแอ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีเหตุมีผล และมีเจตจำนงอิสระ (Free Will) ที่จะเลือกหรือไม่เลือกทำอะไรก็ได้ โดยเลือกทำในสิ่งที่จะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์และพอใจ แต่ไม่เลือกทำสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์และความเจ็บปวดมนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง การทำความผิดจึงเกิดจากการเลือกกระทำของเขาเองเนื่องจากเห็นว่าได้ประโยชน์มากกว่าจึงกล้าเสี่ยงทำผิด การลงโทษจึงต้องทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าการกระทำก่อให้เกิดความเจ็บปวดและไม่ก่อให้เกิดผลดีเลย เมื่อมนุษย์ได้รับความเจ็บปวดจากการกระทำความผิดมากกว่าได้รับความพอใจแล้วเขาก็จะหลีกเลี่ยงที่จะกระทำความผิดการลงโทษผู้กระทำความผิดมีประโยชน์เป็นการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) และป้องกันสังคมจากอาชญากรรม (Prevention Crime) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท¹¹ คือ

1. การข่มขู่ยับยั้งโดยเฉพาะ (Specific Deterrence) การลงโทษผู้กระทำความผิด รายบุคคลเพื่อยับยั้งมิให้เขากระทำความผิดซ้ำ
2. การข่มขู่ยับยั้งโดยทั่วไป (General Deterrence) เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นตัวอย่างแก่บุคคลอื่นในสังคมทั่วไป ได้เห็นโทษของการกระทำความผิด เพื่อจะได้ยับยั้งไม่กระทำความผิดเพราะเกรงกลัวโทษทั้งนี้ การที่จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขู่ยับยั้งอันเป็น

¹⁰ สหธน รัตน์ไพจิตร, “ความประสงค์ของการลงโทษอาญา: ศึกษาเฉพาะประเทศไทย สมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), น. 32-43.

¹¹ เฟิงฮ้าง, น. 43.

การป้องกันสังคมจากอาชญากรรมได้อย่างแน่นอน เรย์เจฟฟอรี กล่าวไว้ว่า จะต้องมียุทธศาสตร์ 4 ประการ คือ ต้องมีความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาค และโทษที่เหมาะสมทัดเทียมกับความผิด¹²

2.2.1.3 การลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด (Incapaciation)

การตัดโอกาสกระทำความผิด มีหลักการว่าอาชญากรรมย่อมไม่เกิดขึ้น ถ้าไม่มีอาชญากรหรืออาชญากรไม่มีโอกาสที่จะทำความผิด การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิด มีวัตถุประสงค์ที่คล้ายกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง คือ เพื่อการป้องกันอาชญากรรม (Prevention Crime) แต่แตกต่างกันว่าตามหลักการของการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง มุ่งให้เกิดความเกรงกลัวแล้วจะได้ไม่กระทำความผิดขึ้นอีก ส่วนการลงโทษเพื่อตัดโอกาสมุ่งป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ โดยการทำให้เขาหมดโอกาสที่จะกระทำความผิดขึ้นได้ สำหรับวิธีการลงโทษที่สนองต่อวัตถุประสงค์นี้และใช้กันแพร่หลายในปัจจุบันก็คือ การจำคุกเป็นวิธีที่แยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมและเพื่อที่จะจำกัดเสรีภาพไม่ให้ออกไปก่ออาชญากรรมอันจะนำความเดือดร้อนมาสู่สังคมอย่างน้อยเป็นการชั่วคราวหรือถาวร อาทิ การจำคุกตลอดชีวิตไปจนถึงประหารชีวิต วิธีการลงโทษนี้จึงควรใช้กับอาชญากรที่กระทำความผิดโดยพฤตินิสัย (Habitual Offenders) และอาชญากรวิกลจริต (Abnormal Offender) โดยการกักผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมให้สังคมปลอดภัย

2.2.1.4 การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation)

การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation) มีแนวคิดมาจากเรื่องเจตจำนงกำหนด (Determinism) ของสำนักปฏิฐานนิยม ว่าการกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่างๆที่มนุษย์สามารถเลือกกระทำได้อย่างอิสระ แต่มนุษย์ถูกกดดันจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่างๆจนมีบุคลิกภาพบกพร่องและหันไปสู่การกระทำความผิด ดังนั้น การกระทำผิดของมนุษย์จึงมีเหตุปัจจัยหลายอย่างรวมกัน เช่น ปัจจัยทางชีวภาพ/สภาพร่างกายภายนอก ปัจจัยทางจิตวิทยา/สภาพอาการทางจิต และปัจจัยสิ่งแวดล้อมสังคม ปัจจัยเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ ดังนั้น ปัจจัยและสาเหตุการกระทำความผิดของแต่ละคนจึงแตกต่างกันไปและการลงโทษเพื่อให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคนจึงต้องพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดเพื่อการแก้ไขถึงสาเหตุเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับการแก้ไขฟื้นฟูพฤตินิสัยและไม่ไปกระทำความผิดซ้ำอีก รวมทั้งการพยายามช่วยให้ผู้กระทำความผิดไม่รู้สึกรังเกียจ ตระหนักถึงคุณค่าของตน

ในบางตำราและนักวิชาการบางท่าน เรียกว่าเป็นการลงโทษเพื่อตัดแปลง (Reformative) เพื่อตัดแปลงผู้กระทำความผิดไม่ให้หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก นอกจากนั้น เมื่อเขา

¹² นที จิตสง่า, อาชญาวิทยา กระบวนการยุติธรรม ราชทัณฑ์ และการวิจัยเชิงคุณภาพ, (กรุงเทพ :กรมราชทัณฑ์).

ได้รับโทษไปแล้วทำให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้โดยปกติ และไม่ให้การลงโทษเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดปมด้อยขึ้นมา วิธีการลงโทษเพื่อให้มีผลในการแก้ไขมากที่สุด อาจกระทำได้หลายวิธีแล้วแต่ว่าวิธีการใดจะได้ผลสำหรับผู้กระทำความผิดนั้น ซึ่งอาจใช้วิธีการใดวิธีหนึ่ง หรือหลายวิธีรวมกันได้¹³

แนวทางการลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจะมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขในตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการกระทำผิด โดยเป็นการลงโทษที่พิจารณาถึงความเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลและมุ่งไปที่การบำบัดรักษา (Treatment) แทนการลงโทษเพื่อให้ได้รับความเจ็บปวดทรมาน (Punishment) การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนั้นจะมีหลายวิธีการและเฉพาะเป็นรายๆ การแก้ไขหรือบำบัดฟื้นฟูจึงเป็นไปได้ยากและซับซ้อนจึงมีความจำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญหรือทีมสหวิชาชีพ อาทิ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา แพทย์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะหาวิธีการบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล ได้มีโอกาสกลับตัวเป็นคนดีของสังคม

จากการศึกษาทฤษฎีการลงโทษทั้งหมดตามที่กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า สังคมและยุคสมัยที่แตกต่างกันทำให้แนวคิดและวิธีในการลงโทษจึงแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ดี วัตถุประสงค์การลงโทษและแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในนานาประเทศและในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นวิธีการลงโทษในรูปแบบใดต่างก็ย่อมมีไว้เพื่อจุดมุ่งหมายสำคัญแตกต่างกันและเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละประเภทและแต่ละวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่ยังมีความจำเป็นต้องคงมีไว้เพื่อควบคุมสังคมให้สงบสุข ดังนั้น ปัจจุบันแต่ละประเทศการลงโทษจึงมีลักษณะเป็นการผสมกลมกลืนระหว่างแนวความคิดแห่งการลงโทษที่มีมาแต่เดิมในหลักการป้องกันสังคมหรือยับยั้งผู้กระทำความผิดและการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อให้โอกาสผู้กระทำความผิดปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสียแล้วกลับตนเป็นคนดีของสังคมทั้งนี้ขึ้นกับความเหมาะสมกับสภาพสังคมและนโยบายการปกครองของแต่ละประเทศนั่นเอง

2.2.2 แนวคิดหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล

ด้วยความแตกต่างของปัจเจกชนเป็นสิ่งที่สำคัญที่ควรคำนึงถึง เพราะด้วยความแตกต่างเหล่านี้ทำให้บุคคลแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งประสบการณ์ชีวิตและสิ่งแวดล้อมของแต่ละคนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจกระทำผิดด้วยสาเหตุที่ต่างกันไป ดังนั้น เพื่อให้ความ

¹³ สหธน รัตนไพจิตร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10, น.59-63.

ยุติธรรมแก่ผู้กระทำผิดแต่ละคนการลงโทษมีจำเป็นที่ต้องคำนึงถึงว่าการลงโทษนั้นมีความเหมาะสมกับแต่ละคนด้วย¹⁴

2.2.2.1 หลักการและความมุ่งหมาย

หลัก Individualization เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศฝรั่งเศสและได้แพร่หลายไปยังประเทศอื่นในเวลาต่อมา โดยการลงโทษในประเทศฝรั่งเศสในระยะเริ่มต้นยังมีลักษณะเป็นการกำหนดโทษตามอำเภอใจ ต่อมาเมื่ออิทธิพลของสำนัก Neo Classical School ทำให้การรวบรวมกฎหมายฝรั่งเศสในรูปของประมวลกฎหมาย เรียกว่า Code Napolion ในปี ค.ศ. 1810 และ 1819 ทำให้การลงโทษมีความแน่นอนขึ้น โดยเฉพาะการแก้ไขบทกำหนดโทษที่เคยบัญญัติไว้ในลักษณะเคร่งครัดตายตัวให้มีความยืดหยุ่น นอกจากนี้ยังได้แก้ไขกฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษผู้กระทำผิดได้ ภายในขอบเขตของกฎหมายจากขั้นต่ำขึ้นสูงตามที่บัญญัติไว้ต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาขึ้นอีกครั้ง โดยเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลยพินิจได้ตามความเหมาะสมและเป็นไปตามหลัก Individualization และ ถูกนำมาใช้แพร่หลายในฝรั่งเศสมากขึ้น¹⁵ หลักการนี้มีผู้เขียนผลงานและเผยแพร่เป็นที่รู้จักในหนังสือ “The Individualization of Punishment” ผลงานของ Raymond Saleilles มีสาระสำคัญ ดังนี้

การลงโทษตามหลักการนี้ เป็นการกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวผู้กระทำผิด (Punishment to Fit the Criminal) โดยพิจารณาถึงหลักความเป็นจริงที่ว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถไม่เท่าเทียมกันในการรับผิดชอบ การลงโทษตามแนวคิดนี้จึงมุ่งเน้นที่ตัวผู้กระทำผิด โดยมุ่งความสำคัญที่จะค้นหาความจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดทั้งหมดทุกด้าน อันจะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาคดีแล้วยังเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขและการอบรมนิสัยผู้กระทำผิดให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองดีและกลับคืนสู่สังคมได้ เพราะจะเห็นว่าการลงโทษโดยการทำให้ผู้กระทำผิดได้รับความยากลำบากหรือผลร้ายนั้น ในบางกรณีก็ไม่เหมาะสมและไม่สามารถทำให้ผู้กระทำผิดมีความประพฤติที่ดีขึ้น

¹⁴ Raymond Saleilles, The Individualization of Punishment, (London : FB & CLtd , Classic Reprintseries by Forgotten Books ,1968 Copyright 2018), p.9.

¹⁵ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, อาชญาวิทยา : สหวิทยาการว่าด้วยปัญหาอาชญากรรม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), น.34.

หลักการนี้มีแนวคิดตั้งอยู่บนพื้นฐานว่ามนุษย์แต่ละคนที่กระทำผิดต่างมีสาเหตุเกิดจากหลายเหตุปัจจัย ทั้งจากบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยอันเป็นปัจจัยภายในหรืออาจเกิดจากพฤติกรรมภายนอกของผู้กระทำผิดแต่ละคน เช่น สิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้กระทำผิด โดยการที่บุคคลแต่ละคนไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ (situations) ต่างๆ ได้เหมือนกัน เพราะแต่ละคนต่างมีบุคลิกลักษณะหรือส่วนประกอบเข้าเป็นบุคลิกลักษณะแตกต่างกันไป ดังนั้น แบบแห่งความประพฤติของบุคคล (pattern of behaviour) ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปด้วย โดยอาจเป็นไปได้ในทางเข้ากับสังคมได้ดีหรืออาจเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม จึงมีความเชื่อว่าลักษณะของความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมนี้มีแนวโน้มที่จะเอนเอียงไปในทางก่ออาชญากรรม

ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจกระทำผิด โดยสิ่งแวดล้อมจะเป็นปัจจัยตัวกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจของบุคคล ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีความคิดที่จะกระทำผิดอยู่ก่อนแล้ว หรือไม่ก็ตาม แม้ว่าการตัดสินใจของบุคคลขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ อย่าง เช่น สังคม จิตวิทยา วิทยาศาสตร์ แต่การตัดสินใจเพื่อกระทำการโดยยอมนั้นบนพื้นฐานทางจิตใจแต่ละคนที่แตกต่างกันโดยมีสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มากระตุ้นให้คนกระทำผิด

2.2.2.2 ประเภทการลงโทษให้เหมาะสม (Types of Individualization)

ปัญหาสำคัญของกระบวนการยุติธรรม คือ ปัญหาในเรื่องการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำผิด ดังนั้นเพื่อเป็นแนวทางให้การลงโทษเป็นไปอย่างเหมาะสมตามความมุ่งหมาย จึงมีการจำแนกประเภทของการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล¹⁶ โดยมีลักษณะ ดังนี้

(1) การลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล โดยระบบของกฎหมาย (Legal Individualization)

เป็นการนำบทบัญญัติของกฎหมายมาเป็นกรอบการลงโทษให้เกิดความเหมาะสมกับผู้กระทำผิด โดยบทบัญญัติของกฎหมายจะมีการบัญญัติอย่างชัดเจนแน่นอนในเรื่องพื้นฐานทั่วไปและผู้พิพากษาจะเป็นผู้มีหน้าที่นำหลักการลงโทษที่เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลมาใช้ในการพิพากษาคดี โดยคำนึงถึงองค์ประกอบที่แตกต่างกันในแต่ละคดี จากนั้นจึงกำหนดเป็นแบบของการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล โดยการใช้ระบบของอำนาจตุลาการ

¹⁶ Raymond Saleilles, *supra* note 14, p 11-12.

ความจำเป็นทั่วไปของหลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมเป็นรายบุคคล โดยระบบกฎหมาย (Legal Individualization Necessarily General)¹⁷ มีดังนี้

1. ความจำเป็นทั่วไปของหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคลโดยระบบของกฎหมายเป็นหลักการที่กำหนดโทษล่วงหน้าไว้ในกฎหมาย
2. หลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมเป็นรายบุคคล โดยอำนาจตุลาการเป็นหลักการที่ดีที่สุดที่ให้ผู้พิพากษาเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการตัดสิน
3. หลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคล โดยระบบการบริหารงานราชทัณฑ์ เป็นหลักการที่กำหนดโทษโดยมีระยะเวลา

ตามหลักความจริงแล้ว ไม่มีหลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคลโดยกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายสามารถใช้บังคับแตกต่างกันไปตามประเภทของคดี จึงไม่สามารถที่จะรองรับลักษณะเฉพาะของแต่ละคดีให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคลโดยกฎหมายได้ แต่จะนำหลักการมาพิจารณาเมื่อมีเหตุผลสำหรับบรรเทาโทษหรือเพิ่มโทษ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น จะต้องนำบุคลิกลักษณะของผู้กระทำความผิดมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาด้วย เพื่อให้การกำหนดโทษเกิดความเป็นธรรมต่อตัวผู้กระทำความผิด

แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติของกฎหมายจะต้องกำหนดกรอบของการบัญญัติเกี่ยวกับหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคลไว้ กล่าวคือ การลงโทษนั้นจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติและภายในขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจ โดยมีการบัญญัติกฎหมายไว้อย่างชัดเจนในเรื่องพื้นฐานทั่วไป และความยืดหยุ่นโดยในการพิจารณาคดีผู้พิพากษาจะต้องให้ความสำคัญกับบุคลิกลักษณะของผู้กระทำความผิดเพื่อนำมาใช้ประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษ

(2) การลงให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล โดยระบบของอำนาจตุลาการ (Judicial Individualization)

การลงโทษให้เหมาะสมเป็นรายบุคคลโดยระบบอำนาจตุลาการนี้ ผู้พิพากษาจะต้องทำความรู้จักตัวตนผู้กระทำความผิดและมีข้อมูลการกระทำความผิดของเขาเป็นสำคัญ และผู้พิพากษาคควรจะยอมรับในหลักการของการลงโทษที่เป็นการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดี เพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ ซึ่งการลงโทษในลักษณะเพื่อวัตถุประสงค์เป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนี้จะกระทำได้ดีก็ต่อเมื่อผู้พิพากษามีข้อเท็จจริงต่างๆเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดอย่างเพียงพอและครบถ้วนทุกด้านหรือมากที่สุด อันได้แก่

¹⁷ *Ibid.*, pp.220-223.

ข้อมูลประวัติครอบครัวและภูมิหลังทางสังคม (family and social background) บุคลิกลักษณะ (character) ประวัติการกระทำความผิด (prior convictions) สภาพร่างกายและภาวะแห่งจิตใจ (physical and mental condition) เป็นต้น โดยข้อมูลที่ได้มานั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่ถูกต้องและปราศจากการบิดเบือน จึงจะทำให้การกำหนดโทษของศาลเป็นไปอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม นอกจากนี้ประโยชน์ในการสามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดได้แล้ว ยังสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่สังคมได้อย่างแท้จริงอีกด้วย¹⁸

(3) การลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล โดยระบบการบริหารงานราชทัณฑ์ (Administrative Individualization)

การลงโทษที่มีลักษณะเป็นการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำโดยมีการฝึกหัดอาชีพให้แก่ผู้ต้องขัง โดยเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะคอยสังเกตพฤติกรรมของผู้ต้องขังในระหว่างที่ถูกคุมขังว่าควรจะปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขังอย่างไรให้สามารถกลับตนเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมได้ การปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่จะป้องกันมิให้ผู้กระทำผิดกลับไปกระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก¹⁹ โดยกระบวนการลงโทษตามระบบนี้จะกระทำภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษากำหนดโทษจำเลยแล้วโดยการกำหนดโทษของศาลนั้นผู้พิพากษาอาจไม่อยู่ในฐานะที่จะรู้ข้อเท็จจริงต่างๆเกี่ยวกับตัวจำเลยอย่างเพียงพอ จะรู้แต่เพียงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลยและพฤติกรรมแห่งความร้ายแรงของความผิดที่ส่งมาพร้อมกับสำนวนสอบสวน ดังนั้น ศาลจึงไม่สามารถกำหนดหลักเกณฑ์ล่วงหน้าว่าต้องลงโทษจำเลยอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพในการที่จะปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของจำเลย

2.2.2.3 ความได้สัดส่วนและความเหมาะสมในการลงโทษ

หากพิจารณาหลักความได้สัดส่วนในการลงโทษ เปรียบเทียบกับหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคน จะพบว่า การลงโทษผู้กระทำความผิดจะต้องนำหลักการทั้งสองมาใช้อย่างเหมาะสมในการกำหนดโทษ ทั้งโดยการกำหนดโทษในกฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัติและการพิพากษาลงโทษโดยฝ่ายตุลาการ ความสัมพันธ์ของหลักการทั้งสอง คือ

¹⁸ *Ibid.*, pp.220-223.

¹⁹ *Ibid.*, pp.295-313.

ความได้สัดส่วนในการลงโทษ (proportionality) ควรพิจารณาจากเหตุทางภาวะวิสัย ส่วนการลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคน (individualization) ควรพิจารณาจากเหตุอัตวิสัย²⁰

(1) สัดส่วนในการลงโทษพิจารณาจากเหตุทางภาวะวิสัย (Objective test)

จากแนวคิดที่ว่า ผู้กระทำความผิดควรได้รับโทษเท่ากับความเสียหายที่เขาได้ก่อให้เกิดขึ้นในสังคมทำให้การลงโทษที่ได้สัดส่วนจึงควรพิจารณาถึงความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดที่ก่อขึ้นต่อสังคมทางภาวะวิสัย ดังนั้น หากความเสียหายมากจะต้องถูกลงโทษหนัก หากความเสียหายน้อยจะถูกลงโทษเบากว่า

(2) การลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคนพิจารณาจากเหตุทางอัตวิสัย (Subjective test)

แนวคิดของการลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคน จะพิจารณาลักษณะส่วนตัวที่เป็นเหตุทางอัตวิสัยของผู้กระทำความผิดแต่ละคน โดยนำบุคลิกลักษณะส่วนตัว รวมทั้งเหตุปัจจัยทั้งภายในภายนอกของผู้กระทำความผิดประกอบดุลยพินิจในการลงโทษ ซึ่งจะทำให้การใช้กฎหมายอาญาและการลงโทษเกิดความเป็นธรรมมากที่สุดและจะนำไปสู่การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแต่ละคนให้กลับสู่สังคมอย่างปกติ กล่าวคือ การกระทำความผิดที่สร้างความเสียหายกับสังคมเท่ากัน ศาลอาจใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษให้ต่างกันได้ เพราะเหตุว่าผู้กระทำความผิดมีลักษณะส่วนตัวที่ต่างกัน เช่น ผู้กระทำความผิดคนหนึ่งทำผิดเพราะไม่ยำเกรงกฎหมาย ก็ย่อมสมควรลงโทษหนักกว่าผู้กระทำความผิดเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เป็นต้น หลักการนี้ เรียกว่า “หลักการใช้โทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคน”

ทั้งนี้ หลักการดังกล่าว สามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนการพิพากษาหรือเรียกว่า *personnalisation des peines* ศาลจะเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดประเภทของโทษและความรุนแรงของโทษให้เหมาะสมกับจำเลย โดยการพิจารณาถึงความหนักเบาของความผิดที่จำเลยได้กระทำ เหตุบรรเทาโทษต่างๆ และลักษณะส่วนตัวของจำเลย และช่วงระหว่างการลงโทษหรือที่เรียกว่า *individualization des peines* ระหว่างที่นักโทษต้องรับโทษอยู่ในเรือนจำ

²⁰ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และปกป้อง ศรีสนิท, “การศึกษาเพื่อพัฒนาแนวทางการลงโทษหลักการลงโทษที่ได้สัดส่วน กรณีคดียาเสพติดให้โทษ,” *วารสารนิติศาสตร์*, ปีที่ 46, ฉบับที่ 4, น. 913-916 (ธันวาคม 2560).

หลักการนี้ได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางเพื่อวัตถุประสงค์ในการฟื้นฟูและปรับปรุงแก้ไขให้จำเลยพร้อมที่จะกลับเข้าใช้ชีวิตในสังคมต่อไป

2.2.3 หลักการใช้ดุลยพินิจพิจารณาผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล

การใช้ดุลยพินิจพิจารณาผู้กระทำความผิด สำหรับผู้มีอำนาจใช้ดุลยพินิจตามกฎหมาย ต้องมีหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลยพินิจและข้อพิจารณาหลายประการจึงมีผู้ให้ความหมายและให้ข้อเสนอแนะหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลยพินิจ ดังนี้

2.2.3.1 แนวคิดในการวิเคราะห์ลักษณะของผู้กระทำความผิดและสาเหตุการกระทำ

ความผิด

การวิเคราะห์ความแตกต่างกันของผู้กระทำความผิดแต่ละคน ได้มีผู้สร้างแนวคิดไว้มากมาย โดยแบ่งปัจจัยหลัก ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะและอาการความผิดปกติทางจิต สภาพครอบครัวและคนใกล้ชิด สภาพแวดล้อม ตลอดจนสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง ดังนี้

(1) ทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ/ชีววิทยา

แนวความคิดนี้ เป็นการมองสาเหตุการกระทำความผิดของกลุ่มผู้กระทำความผิดจากภายนอก โดยศึกษาสภาพของคนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องจากทางสภาพร่างกายและเชื่อว่าเป็นสิ่งที่สามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรมกันได้ ในแนวความคิดกลุ่มนี้ผู้ทำการศึกษามากส่วนใหญ่มองว่าเป็นแพทย์ที่ทำการเก็บข้อมูลของคนไข้และเป็นการศึกษาเก็บข้อมูลสถิติตัวอย่างนักโทษในเรือนจำซึ่งมีหลากหลายแนวคิด ในจำนวนนี้บางแนวคิดมีการพิสูจน์ในเวลาต่อมาว่าไม่เป็นจริง แต่บางแนวคิดยังสามารถนำมาประกอบเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุการกระทำความผิดได้ ตัวอย่างเช่น

1. ทฤษฎีอาชญากรรมโดยกำเนิด (Born Criminal Theory) เป็นแนวคิดของ Cesare Lombroso ศึกษาวิชาแพทย์และจิตแพทย์ เขียนผลงานชื่อ “The Criminal Man” ศึกษาลักษณะของอาชญากรรมและความด้อยโอกาสทางกรรมพันธุ์ (Criminal Atavism) ลอมโบโรโซอธิบายสาเหตุของอาชญากรรมจากปัจจัยต่างๆสมมุติฐานหลักในทางชีวภาพธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์ในการศึกษาสาเหตุของอาชญากรรม ให้ความสำคัญการศึกษาผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล แบ่งประเภทอาชญากรรมเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ²¹ เช่น อาชญากรรมโดยกำเนิด (Born Criminal) , อาชญากรรมที่มีความผิดปกติทางด้านจิตและสมอง (Insane Criminal) และ อาชญากรรมโดยสันดาน (Criminaloid)

²¹ สุดสงวน สุธีสร, อาชญากรรม : ความหมาย ขอบเขต และทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น.48-49.

2. ทฤษฎีทางร่างกายที่เป็นทฤษฎีวิวัฒนาการของมนุษย์ ของชาร์ล ดาร์วิน ทำให้เริ่มศึกษาพฤติกรรมต่าง ๆ ด้านชีววิทยาและปัจจัยต่างๆทางวิวัฒนาการของมนุษย์ มีสมมุติฐานว่ากลไกของร่างกายกำหนดขึ้นโดยโครงสร้างของร่างกาย และพบว่าปัจจัยทางร่างกายมีอิทธิพลต่อการกระทำผิด และมีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชญากรรมหรือการประพฤติดังกล่าวของมนุษย์ รวมถึงได้ศึกษาทางด้านสรีรวิทยา ความบกพร่องหรือผิดปกติของอวัยวะที่สำคัญซึ่งเป็นสาเหตุทำให้บุคคลประกอบอาชญากรรม โดยรวบรวมข้อมูลและสถิติต่างๆจากบุคคลผู้กระทำผิดหรือผู้ต้องโทษ ในเรือนจำเป็นส่วนใหญ่²²

3. ทฤษฎีโครงสร้างกะโหลกศีรษะ (Phrenology) โดย ฟรานซ์โจเซฟ กอลล์ (Franz Joseph Gall) ศึกษาโครงสร้างของกะโหลกศีรษะมีความสัมพันธ์กับการกระทำผิด โดยทดลองทางศัลยกรรมและการแพทย์ จากความเชื่อว่าสมองทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของความคิด สมองแต่ละส่วนควบคุมพฤติกรรมหรือการกระทำต่างกัน จึงศึกษาลักษณะกะโหลกศีรษะของนักโทษ ในเรือนจำและบุคคลวิกลจริตในโรงพยาบาลโรคจิต แต่ต่อมาภายหลังได้มีการพิสูจน์ว่าความสัมพันธ์ลักษณะของกะโหลกศีรษะและการกระทำผิดนั้นไม่เป็นจริง²³

4. ทฤษฎีความผิดปกติต่อมไร้ท่อ (Endocrine Abnormality) จาก วิทยาศาสตร์การแพทย์ พบว่าบทบาทของต่อมไร้ท่อมียผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ โดยบุคคลที่ผลิตฮอร์โมนมากเกินไป (hyperthyroidism) อาจจะมีอาการหงุดหงิดหรือขี้เกียจ ด้วยการทำงานของต่อมไร้ท่อที่ผิดปกติจะกระทบกระเทือนต่ออารมณ์และพฤติกรรมบางอย่างของมนุษย์ นักวิทยาศาสตร์การแพทย์จึงพยายามนำแนวคิดนี้ไปสัมพันธ์การประกอบอาชญากรรม แต่แนวคิดนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ โดยการศึกษาต่อมไร้ท่ออย่างละเอียด พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุของอาชญากรรมกับความผิดปกติของต่อมไร้ท่อมียความสลับซับซ้อนเกินกว่าสามารถแสดงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันได้²⁴

5. ทฤษฎีความผิดปกติของระบบประสาท (Neurological Disorder) ศึกษาความไม่เป็นปกติของระบบประสาท โดยมีผู้ให้เหตุผลว่าอาชญากรจะต้องเป็นผู้มีความบกพร่องทางระบบประสาทและสภาพของระบบประสาทมีอิทธิพลต่อความประพฤติดังกล่าวหรือการประกอบอาชญากรรมได้วิธีการศึกษาความผิดปกติของสมองโดยเครื่องมือวัดคลื่นสมอง (Electroencephalogram) โดย Denis Hill และ D.A.Pond พบว่า การบันทึกคลื่นสมองของผู้ร้าย

²² ประธาน วัฒนาวณิชย์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประกายพริก, 2546), น.179.

²³ เฟื่องอ้าง, น.180.

²⁴ เฟื่องอ้าง, น.190.

ฆ่าคนตายโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ปรากฏว่าร้อยละ 70 มีคลื่นสมองที่ผิดปกติ เรียกว่าเป็นโรคจิตไฮโคปาร หรือเป็นผู้มีแนวโน้มจะก่ออาชญากรรม แต่แนวคิดนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าการใช้เครื่องมือวัดคลื่นสมองยังมีปัญหา เพราะการวัดและการแปลข้อมูลยังไม่ได้มาตรฐาน²⁵

6. ทฤษฎีความบกพร่องทางสติปัญญา (Crime and Mental Deficiency) มूलฐานมาจากทฤษฎีร่างกายและกรรมพันธุ์ Henry H. Goddard นักจิตวิทยาชาวสหรัฐอเมริกา ได้ใช้การทดสอบเชาวน์ปัญญา Binet-Simon Test ใช้ตรวจสอบสภาพจิตของนักโทษ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกตและวินิจฉัย พบว่าผู้ต้องขังประมาณร้อยละ 25 มีสติปัญญาต่ำกว่าปกติ ต่อมานักพฤกษศาสตร์ (Behavioral Scientist) อธิบายว่าการที่กลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำจำนวนมาก เป็นกลุ่มบุคคลที่ประกอบกิจกรรมไม่มีประสิทธิภาพเพราะมีสติปัญญาอ่อนนั้น สาเหตุเนื่องจากอาชญากรรมนั้นถูกจับกุมง่ายกว่าผู้ที่ฉลาดและยังประสบความสำเร็จในการต่อสู้คดีในศาล²⁶

7. ทฤษฎีความผิดปกติโครโมโซม (Chromosome Abnormality) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบโครโมโซมและการก่ออาชญากรรม โดยปกติบุคคลธรรมดาจะมีโครโมโซม 23 คู่ กำหนดลักษณะการถ่ายทอดทางพันธุกรรมต่างๆ เช่น ผิว เพศ สีตา เพศหญิงมีโครโมโซม XX ชาย XY การศึกษาพบว่าบุคคลที่มีโครโมโซมผิดปกติ มีอัตราสูงอยู่ในโรงพยาบาลโรคจิตและจิตวิปลาส ทั้งนี้จึงมักอ้างความผิดปกติต่อสูคดีว่าเป็นบุคคลที่ไม่ต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนหรือไม่ควรลงโทษจำคุก แต่ควรส่งตัวไปบำบัดรักษาโรงพยาบาลโรคจิตแทนหรือให้ศาลรับฟังเป็นเหตุอันควรปราณีหรือลดโทษได้²⁷

(2) ทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะอาการความบกพร่องทางจิต/จิตวิทยา/จิต

วิเคราะห์

อาการบกพร่องทางจิต เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้มีความบกพร่องดังกล่าวจำนวนไม่น้อยมักก่อเหตุกระทำความผิด ซึ่งในหลายประเทศ หากผู้กระทำผิดพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดขณะที่มีอาการจิตวิกลจริตเป็นเหตุให้ไม่ต้องรับโทษ เหตุลดโทษหรือบรรเทาโทษลงได้แล้วแต่กรณี ตัวอย่างของการศึกษาผู้กระทำผิดอันมีสาเหตุจากความบกพร่องทางจิต เช่น

²⁵ เฟิ่งอ๋าง, น.190.

²⁶ เฟิ่งอ๋าง, น.191.

²⁷ สุตสงวน สุธีสร, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 21, น.54.

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) Sigmund Freud (ค.ศ.1856-1936) เสนอทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เชื่อว่าการประกอบอาชญากรรมเป็นการแสดงออกของสัญชาตญาณที่ขาดการควบคุม โดยแบ่งบุคลิกภาพของมนุษย์ออกเป็นสามส่วน²⁸ ได้แก่

ส่วนที่ 1 บุคลิกภาพเป็นขั้นพื้นฐานที่ต่ำสุด เรียกว่า “id” เป็นลักษณะของสัญชาตญาณที่ฝังลึกเป็นบุคลิกภาพของมนุษย์มีที่มาจากแรงผลักดันทางชีววิทยา(Biological Drive)

ส่วนที่ 2 บุคลิกภาพ คือ “ ego” เป็นองค์ประกอบที่ได้รับการพัฒนามาจาก id เมื่อผ่านการเรียนรู้ถึงความแตกต่างระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 เรียกว่า super ego ได้กำหนดขึ้นเป็นเครื่องมือเพื่อรับสภาพความต้องการของสังคม ยอมรับกฎเกณฑ์ต่างๆของสังคมอย่างไม่มีเงื่อนไข

บุคลิกภาพทั้งสามส่วนเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของมนุษย์ในบุคลิกปกติ ส่วนประกอบทั้งสามจะมีความสัมพันธ์กันอย่างสมดุล ปัญหาจะเกิดขึ้นถ้าพฤติกรรมตามความต้องการของ id ไม่สามารถควบคุมได้ หรือถูกควบคุมมากเกินไป อาจจะเป็นให้บุคคลผู้นั้นกลายสภาพเป็นอาชญากรได้

2.ทฤษฎีอาชญาวิทยาว่าด้วยความบกพร่องหรือความไม่สมบูรณ์ทางด้านจิตใจ (Mental Illness Theory)เริ่มต้นของจิตใต้สำนึกที่มีต่อสภาพต่างๆรอบๆตัว อันจะมีส่วนในการปรับปรุงตัวเพื่อรับทราบหรือสำนึกในข้อเท็จจริงต่างๆในโลกมนุษย์ที่จะชี้ให้เห็นความไม่สมบูรณ์ทางด้านจิตเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมนอกแบบ (Deviant Behavior) พฤติกรรมของผู้ที่ป่วยทางจิตไม่เป็นที่ยอมรับและไม่พึงปรารถนาของสังคมได้มีจิตแพทย์ได้แบ่งบุคลิกภาพที่เสื่อมของพวกที่มีความผิดปกติทางด้านอารมณ์ออกเป็น 3 พวกใหญ่ คือ 1) พวกที่ถือเอาตนเองหรือเอาแต่ใจตนเองเป็นใหญ่ (egocentric) 2) พวกที่ไร้สมรรถภาพในการควบคุมตนเอง (inadequate) และ 3) พวกที่ชอบเร่ร่อนไม่อยู่เป็นที่เป็นที่ทาง (vagabond)

นอกจากประเภทเหล่านี้แล้ว จิตแพทย์บางกลุ่มก็ยังไม่ได้จัดประเภทของผู้ที่มีความผิดปกติทางด้านอารมณ์เหล่านี้ เป็นประเภทย่อยลงไปอีก เช่น พวกที่มีชีวิตอยู่ในโลกของความฝัน , พวกที่สูญเสียชีวิตความเป็นจริง (schizoid types) , พวกที่ถูกคุกคามด้วยโรคประสาทหลอน (paranoid types) , พวกที่มีพฤติกรรมทางเพศผิดถาวร (sexual deviants) , พวกที่ป่วยเป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง (alcoholics) และพวกที่ติดยาเสพติด

²⁸ เฟื่องอ้าง, น.54-57.

(3) ทฤษฎีเกี่ยวกับสาเหตุจากครอบครัวและสภาพแวดล้อม

ครอบครัวและสภาพแวดล้อม ครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อความนึกคิดและพฤติกรรมของผู้กระทำผิดมากที่สุด ในบางกรณีเป็นเหตุที่ส่งผลโดยตรงให้ผู้กระทำผิดตัดสินใจก่ออาชญากรรม แต่บางกรณีแม้ว่าจะไม่ใช่สาเหตุโดยตรงและอาจไม่มีความเชื่อมโยงที่ชัดเจน แต่หากพิจารณาอย่างละเอียดสิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลให้เกิดการก่ออาชญากรรมไม่มากนักน้อย ตัวอย่างเช่น

1. ทฤษฎีการเลียนแบบ (imitation theory) เป็นทฤษฎีของทาร์ต (Tarde's imitation theory) เกิดขึ้นจากแนวความคิดของ การ์เบรียล ทาร์ต ซึ่งได้เสนอแนวความคิดเรื่องกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นรูปแบบของพฤติกรรม และวิถีทางใน การคิด และความรู้สึกนึกคิดที่ส่งผ่านจากกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง มีลักษณะ “การเลียนแบบและการแนะนำ” (Immitation and Suggestion) และเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนจากการเลียนแบบภาพต้นฉบับ ทาร์ตเรียกแนวคิดนี้ว่า “กฎของการเลียนแบบ” (Three Law of Immitation) 3 ประการ²⁹ คือ กฎของความใกล้ชิด (The Law of Imtation of Close Contact) , กฎการเลียนแบบผู้ที่เหนือกว่าผู้ที่ด้อยกว่า (The Law of Imtation of Superior by Inferior) และกฎของการแทรก (The Law of Imtation of Insertion)

2. ทฤษฎีการแตกต่างในการคบหาสมาคม (Differential Association Theory) Edwin H.Sutherland เสนอแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมอาชญากรรม ในหนังสือหลักอาชญาวิทยา Priniples of Criminalology ว่าพฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากการเรียนรู้โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยเฉพาะสมาชิกในครอบครัวหรือใครก็ตามที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันอย่างยิ่ง วิธีการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมจะเหมือนวิธีการขั้นตอนการเรียนรู้พฤติกรรมปกติและพฤติกรรมอาชญากรรมจะเกิดขึ้น ถ้ามีใจโอนเอนที่จะมีพฤติกรรมละเมิดกฎหมายมากกว่าปฏิบัติตามกฎหมาย

Sutherland และ Cressey R.Donald เสนอแนวความคิดเบี่ยงเบนเกี่ยวกับวัฒนธรรมเบี่ยงเบนถือว่าวัฒนธรรมของชนชั้นกลาง คือ วัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมของชนชั้นผู้ใช้แรงงานคือวัฒนธรรมที่เบี่ยงเบนออกไปโดยอธิบายเพิ่มเติมในเรื่องของกระบวนการในการเบี่ยงเบนว่าเกิดจากการเรียนรู้และการคบหาสมาคมของผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนตามทฤษฎีนี้พฤติกรรมทาง

²⁹ อัจฉริยา ชูตินันท์, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561),น.147.

อาชญากรรมเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ เช่นเดียวกับพฤติกรรมอื่นๆแต่เป็นการเรียนรู้จากอาชญากรรมที่เข้าไปคบหาสมาคมด้วย³⁰

(4) ทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจ

เป็นแนวคิดทางด้านสังคมวิทยาที่ได้พัฒนาในช่วงการเปลี่ยนแปลงสังคมในยุโรปและอเมริกาจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง และจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม เน้นหนักปัจจัยเกี่ยวกับความไม่เป็นระเบียบของสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงและความเจริญทางเศรษฐกิจด้านวัตถุนิยมมีความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการก่ออาชญากรรม เป็นกลุ่มแนวคิดที่มีการศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดมากที่สุด ทั้งสามารถใช้อธิบายสาเหตุการกระทำผิดในปัจจุบันได้ดี เช่น

1. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Functionalism) ออกุสต์ ก็องต์ (Auguste Comte, 1798-1857) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ผู้ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งสังคมวิทยา อธิบายว่า สังคมเปรียบเสมือนร่างกายมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยต่างๆทำหน้าที่ของตนเอง เช่น ระบบประสาทการรับรู้และการเคลื่อนไหว ระบบความคิดและสั่งการระบบการไหลเวียนของโลหิต ระบบย่อยอาหาร ระบบขับถ่าย แต่ละระบบต่างก็ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กัน มีความสำคัญต่อกัน สังคมมนุษย์ ก็มีระบบย่อยเหล่านี้ เช่น ระบบการผลิตอาหาร ระบบการแจกจ่ายอาหาร ระบบเศรษฐกิจ การผลิต การบริโภค ระบบการเมืองการปกครอง ระบบการศึกษา ระบบการลงโทษ แต่ละระบบก็จะมีความสัมพันธ์กันแต่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในลักษณะการประสานสัมพันธ์ ระบบย่อยต่างๆจะต้องอยู่ในสถานะที่สมดุลหรือมีดุลยภาพ (equilibrium) สังคมจึงจะเป็นปกติสุข หากระบบใดระบบหนึ่งบกพร่อง ก็จะส่งผลกระทบไปยังระบบอื่นๆ

2. ทฤษฎีสภาพไร้บรรทัดฐาน (Anomie Theory) เดอร์ไคม์ เสนอแนวคิดเรื่อง “ข้อเท็จจริงทางสังคม” (Social facts) เห็นว่า “...อาชญากรรมที่ปรากฏขึ้นในทุกสังคม และในรูปแบบที่แตกต่างกันนั้น เป็น ลักษณะที่แสดงออกถึงความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของมนุษย์ที่แตกต่างกันในสังคม...” พฤติกรรมอาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ปกติของสังคม เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการที่ไม่มีขอบเขตและไร้ขีดจำกัด ในภาวะปกติของสังคมจะมีกฎหมายหรือระเบียบเป็นกลไกควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคมตราบท่าที่สังคมไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกินไป แต่หากสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กฎระเบียบที่มีอยู่ก็จะมีประสิทธิภาพในการควบคุมความต้องการของบุคคลเป็นเหตุให้สังคมอยู่ในสภาพที่ไร้บรรทัดฐาน

³⁰ สดสรวง สุธิสสร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 21, น.63-65.

ซึ่งเรียกว่า “อโนมี” จึงมีความเชื่อว่า อาชญากรรมมักเกิดขึ้นในสังคมอุตสาหกรรม สังคมเมืองใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว³¹

3. ทฤษฎีความตึงเครียด/กดดัน (Strain Theory) โรเบิร์ตเคเมอร์ตัน (Robert K. Merton) เห็นว่าสาเหตุของปัญหามาจากการที่คนสังคมอเมริกัน ให้ความสำคัญกับเป้าหมายเรื่องความร่ำรวยมั่งคั่งมากเกินไป ทำให้ประชาชนจะเกิดความตึงเครียด (Strain) และความคับข้องใจ (Frustration) เมอร์ตันอธิบายว่า ประชาชนจะต้องต่อสู้กับข้อจำกัดทางโครงสร้างเศรษฐกิจในสังคมด้วยวิถีทางของตนเอง จนเกิดความเครียด ความคับข้องใจ และนำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมในที่สุด³²

(5) ทฤษฎีตราบาป (Labeling theory)

ทฤษฎีตราบาป (labeling theory) มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ทฤษฎีตราหน้า ทฤษฎีขนานนาม หรือทฤษฎีรอยมลทิน เป็นแนวคิดที่เกิดจากนักสังคมวิทยาหลายท่าน มีแนวความคิดร่วมกัน ได้แก่ Honard Becher, Ednin Lmart และ Kai Erikson³³ ทฤษฎีนี้ไม่ได้อธิบายถึงสาเหตุของการกระทำความผิดโดยตรง แต่เป็นการเสนอสาเหตุอันสืบเนื่องจากการกระทำผิดโดยให้ความสำคัญไปที่สังคมและผู้มีอำนาจบังคับกฎหมาย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่พ้นโทษจากเรือนจำอย่างมีอคติ

ที่มาของทฤษฎีนี้ พัฒนามาจากแนวคิดของ Howard Becher จากทฤษฎีการกระทำตอบโต้ทางสังคม (Social reaction theory) ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ว่า การกระทำใด ก็ตามที่เรียกว่าเป็น “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” (deviant behavior) โดยเนื้อแท้ของมันแล้ว ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้กระทำผิดกับพฤติกรรมนั้นโดยตรงเพียงอย่างเดียว แต่เป็นแนวโน้มที่คนส่วนใหญ่มีการประทับตราในเชิงลบให้กับพฤติกรรมนั้นๆ ที่เขาเห็นว่าผิดแผกแตกต่างไปจากบรรทัดฐานที่สังคมคาดหวังหรือต้องการให้เป็น ดังนั้น พฤติกรรมเบี่ยงเบนในมุมมองของทฤษฎีนี้ จึงเน้นไปที่ปฏิกิริยาของสังคมที่มี ต่อผู้กระทำผิดมากกว่าเนื้อหาสาระของการกระทำนั้นโดยตรง

การกระทำผิดที่เกิดขึ้น มนุษย์จะยอมรับเอาทัศนคติจากสังคมเข้ามาเก็บไว้ และมนุษย์เราทุกคนกังวลว่าจะถูกลงโทษจากสังคม (social sanction) อาจเป็นในลักษณะต่างๆ เช่น

³¹ อัจฉริยา ชูตินันท์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 29*, น.144.

³² *เพ็งอ้าว*, น.146.

³³ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม, “อาชญากรกับทฤษฎีการประทับตรา,” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2563, จาก http://br.correct.go.th/br_wp/?p=24

ไม่พุดด้วย การตำหนิ และการไม่คบหาสมาคมด้วย เมื่อพ้นโทษออกมาแล้ว ทักษะคติในเชิงลบของสังคม เช่น การไม่รับเข้าทำงานของนายจ้าง ความหวาดระแวงของคนรอบข้าง สายตาของเพื่อนบ้านที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต จะเป็นเครื่องมือตอกย้ำในการประทับตราอาชญากรให้กับเขาได้เป็นอย่างดี ในที่สุด เขาก็หมดทางเลือก เกิดความรู้สึกต่อต้านสังคม กล้าที่จะเข้าสู่วงการอาชญากรและพร้อมที่จะก่ออาชญากรรมอื่นๆได้อีก นั่นคือนัยยะของสิ่งที่ Backer กล่าวว่า "สังคมคือผู้สร้างอาชญากร"

ทฤษฎีนี้พยายามชี้ให้เห็นว่าสังคมนั้นมีส่วนทำให้บุคคลกลายเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำเพราะการไม่เปิดโอกาสให้คนแก้ตัวหรือแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง ทฤษฎีนี้จึงมีประโยชน์ต่อวงการอาชญาวิทยาโดยได้มีการนำแนวคิดไปปรับใช้ในการแก้ไขผู้กระทำความผิดโดยหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกสำหรับผู้กระทำความผิดเล็กน้อยหรือความผิดครั้งแรกที่ไม่ร้ายแรง เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้มีโอกาสแก้ตัว ในลักษณะการพิพากษาให้รอการลงโทษหรือการคุมประพฤติ แม้ผู้ที่ถูกตัดสินจำคุกไปแล้วระยะหนึ่ง เมื่อมีความประพฤติดี มีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าสำนึกตระหนักในการกระทำผิดก็มีการลดโทษให้ หรือพักการลงโทษ ปล่อยตัวก่อนกำหนดพ้นโทษจริงตามคำพิพากษาขอศาล รัฐบาลเองก็มีนโยบายในการพัฒนาฝึกฝนอบรมผู้กระทำผิดทั้งในด้านความรู้ ความคิดและจิตสำนึก ให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ดี ลดการประทับตราของสังคม ซึ่งจะทำให้เขาสามารถปรับปรุงตัวและกลับเข้าสู่สังคมได้ตามปกติ ไม่กล้าลี้ภัยยอมรับตัวเองว่าเป็นอาชญากรโดยสันดานและหาทางที่จะเลือกเดินต่อไปในวันข้างหน้าได้

(6) แนวคิดการคืนคนดีสู่สังคม

เป็นการให้โอกาสผู้กระทำผิดที่ดำเนินชีวิตผิดพลาดไปได้มีโอกาสสำนึกตัวพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขตนเองให้เป็นคนดีของสังคม อันเป็นแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากทฤษฎีวัตถุประสงค์การลงโทษในปัจจุบันที่เน้นและให้ความสำคัญการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดมากกว่าการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์อื่น

แนวคิดการคืนคนดีสู่สังคมนี้นี้ สังคมทุกภาคส่วนต้องช่วยกันเปิดโอกาสและเปิดใจยอมรับให้บุคคลเหล่านั้นได้กลับมามีพื้นที่ยืนหยัดในสังคม จากอดีตแต่เดิมคนในสังคมต่างก็มีทัศนคติต่อบุคคลเหล่านั้นในเชิงลบ โดยมองว่าพวกเขาเป็นอาชญากรที่น่ากลัว ผ่านคุกผ่านตารางไม่ควรเข้าใกล้จึงพยายามปิดกั้นโอกาสไม่ให้บุคคลเหล่านั้นกลับเข้ามาใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปิดโอกาสในการเข้าทำงานเนื่องจากเคยมีประวัติการกระทำความผิดส่งผลให้บุคคลเหล่านั้นประสบปัญหาการว่างงาน ทำให้ไม่มีรายได้ที่จะเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่นำไปสู่การกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งจะเป็นผลร้ายอย่างยิ่งต่อคนอื่น ๆ ในสังคมมากกว่าเพราะคนในสังคมจะได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของผู้พ้นโทษเหล่านั้น

กลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบในมุมกว้างต่อสังคม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ

แนวคิดการคืนคนดีสู่สังคม ในประเทศไทยได้มีโครงการในความรับผิดชอบของกระทรวงยุติธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือผู้กระทำผิดทุกกลุ่มให้มีโอกาสแก้ไขฟื้นฟูตนเองและพร้อมกลับไปใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขโดยมีการปรับเปลี่ยนความคิด ทักษะและพฤติกรรมเสีย ให้เกิดความภาคภูมิใจเห็นคุณค่าของตนเอง ลดความเสี่ยงและโอกาสที่จะไปกระทำผิดอีก ตลอดจนทำให้มีจิตใจเข้มแข็งที่จะไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำซาก

2.2.3.2 หลักเกณฑ์และแนวทางการใช้ดุลยพินิจ

การใช้ดุลยพินิจ หมายถึง ความสามารถที่จะตัดสินใจออกคำสั่งในบรรดาทางเลือกหลายๆอย่าง ซึ่งกฎหมายเปิดช่องให้ทำได้เพื่อดำเนินการให้บรรลุเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมาย ทั้งนี้เพราะการกระทำผิดของจำเลยแต่ละคนย่อมเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงมากมาย³⁴ แล้วจึงมีคำสั่งหรือคำพิพากษาจากข้อเท็จจริงประกอบกับปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้กระทำผิดที่แตกต่างกัน หากผู้พิพากษาใช้ดุลยพินิจลงโทษผู้กระทำผิดโดยบิดเบือนไปจากเจตนารมณ์ของกฎหมาย ก็ต้องถือว่าเป็นดุลยพินิจที่ไม่ชอบ

การใช้ดุลยพินิจในการลงโทษ หมายถึง การกำหนดผลในทางกฎหมายของการกระทำผิดกฎหมายอาญาโดย ผู้พิพากษาตามประเภทความรุนแรงและความสามารถในการบังคับโทษได้ โดยการเลือกใช้รูปแบบ ของการลงโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่มีอยู่อย่างหลากหลาย

หลักเกณฑ์การพิจารณาที่เป็นแนวทางการใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษของศาลมีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอผลงานและบทความวิชาการ ที่เป็นแนวทางและมีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่

(1) ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย

ท่านได้อธิบาย “หลักดุลยพินิจในการลงโทษ” มีดังนี้³⁵

³⁴ นริศ มีสมบุญ, “การควบคุมดุลยพินิจในการลงโทษผู้กระทำผิดของผู้พิพากษา,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์, น.4, (พฤษภาคม 2549).

³⁵ หยุด แสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 21 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.206-208.

1. โทษจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายกำหนดไว้อย่างไร ศาลจะต้องลงโทษอย่างนั้น จะลงโทษอย่างอื่นนอกจากที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ ทั้งนี้ เว้นแต่กฎหมายนั้นเองจะยอมให้เปลี่ยนโทษได้ เช่น ให้เปลี่ยนโทษจำคุกเป็นโทษกักขัง เป็นต้น

2. ในความผิดทุกความผิด กฎหมายได้จำกัดดุลยพินิจของศาล โดยกำหนดโทษสูงสุดไว้ ศาลจะต้องลงโทษให้หนักกว่ากำหนดโทษขั้นสูงสุดที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ไม่ได้ เว้นแต่ จะมีเหตุเพิ่มโทษตามกฎหมาย เช่น เพราะกระทำความผิดซ้ำอีก เป็นต้น

3. ความผิดบางความผิดกฎหมายได้จำกัดดุลยพินิจของศาลโดยกำหนดโทษขั้นต่ำศาลจะกำหนดโทษต่ำกว่าขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ เว้นแต่ จะมีเหตุลดโทษ ตามกฎหมาย ซึ่งอาจเป็นการลดมาตราส่วนโทษหรือการลดโทษที่จะลง

4. ในระหว่างอัตราโทษขั้นต่ำและขั้นสูงที่กฎหมายกำหนดไว้ ศาลย่อมมีอำนาจใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษตามแต่ศาลจะเห็นสมควร

(2) ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์

ได้เสนอแนวความคิดในผลงานงานวิจัยเรื่อง “การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ” มีแนวทางที่เป็นหลักเกณฑ์³⁶ ดังนี้

1. การกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดต้องคำนึงความน่าตำหนิหรือความชั่วร้ายและความร้ายแรงของการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดเป็นพื้นฐานและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการลงโทษสำหรับการใช้ชีวิตในสังคมในอนาคตของผู้กระทำความผิด

2. ให้ศาลใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักของข้อเท็จจริงในคดีทั้งที่เป็นผลดีและผลร้ายของผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลเหตุจูงใจและเป้าหมายของการกระทำความผิด ทักษะคติในทางศีลธรรม ระดับของการละเมิดต่อหน้าที่ รูปแบบของการกระทำความผิดและผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด ความสัมพันธ์ในทางส่วนตัวและเศรษฐกิจ รวมทั้งการกระทำและความรู้สึกสำนึกภายหลังการกระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามที่จะชดเชยค่าเสียหายและความพยายามที่จะให้ผู้เสียหายได้กลับคืนการเยียวยาให้กลับสู่ฐานะเดิมให้มากที่สุด

3. การกำหนดโทษนั้นต้องไม่นำข้อเท็จจริงต่างๆ ในคดีที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบความผิดที่พิจารณาว่าจำเลยกระทำความผิดมาใช้เป็นดุลพินิจในการกำหนดโทษอีก การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษถือได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่ตัวผู้กระทำความผิด นอกจากการใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและการปรับบทกฎหมายแล้ว ต้องพิจารณาจากความน่าตำหนิ

³⁶ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, รายงานวิจัยเรื่อง การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลยุติธรรม, 2548), น.26.

ความชั่วร้ายและความร้ายแรงของการกระทำความผิดเพื่อประโยชน์ในการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล

2.2.3.3 ข้อมูลที่จำเป็นในการใช้ประกอบดุลพินิจ

ข้อมูลที่จำเป็นในการใช้ประกอบดุลพินิจ ควรประกอบด้วยข้อมูลที่สำคัญ อะไรบ้างนั้น ได้มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดไว้ ดังนี้³⁷

(1) ศาสตราจารย์ สรรเสริญ ไกรจิตติ

ได้เสนอบทความเรื่อง “ดุลพินิจในการกำหนดโทษ” ว่าดุลพินิจในการกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิดรายบุคคล

1. ลักษณะของผู้กระทำผิด ศาลจะต้องพิจารณาถึงความชั่วร้ายของการกระทำความผิดเกิดจากการกระทำโดยเจตนาหรือโดยประมาท สำหรับการกระทำโดยเจตนาจะต้องดูจิตใจของผู้กระทำผิด อาศัยจากหลักที่ว่า “กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา” การกระทำอย่างเดียวกันอาจจะมี ความรุนแรงมากน้อยแตกต่างกัน กริยาอาการที่จำเลยแสดงออกมาในเวลากระทำความผิด จะแสดงถึงอุปนิสัยของผู้กระทำผิดหรือจำเลย ส่วนความผิดที่กระทำโดยประมาท จะต้องคำนึงว่าผู้กระทำผิดได้กระทำด้วยความมึนงงหรือไม่ ความรู้สึของผู้กระทำผิดมีประการใดต่อผลที่เกิดขึ้นมูลเหตุให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นได้ ตลอดจนโอกาสที่ผู้กระทำผิดจะกลับตัวเป็นคนดีสำหรับผู้กระทำผิดบางคนที่ไม่ใช้ผู้ร้ายโดยสันดาน เช่น ขาดการควบคุมความประพฤติจากครอบครัวที่มีปัญหาการลงโทษจึงไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม จึงควรพิจารณาบริบทพื้นฐานและต้องคำนึงด้วยว่าผู้กระทำผิดสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้หรือไม่หากให้โอกาสแก่เขา

2. ลักษณะของผู้ถูกทำร้ายผู้ถูกทำร้าย ถ้าหากเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ย่อมมีความสำคัญ เช่น การข่มเหงหรือทำร้ายผู้หญิง เด็ก หรือคนทุพพลภาพ ย่อมทำได้ง่ายกว่าผู้ชายธรรมดาควรวางกำหนดโทษผู้กระทำผิดชนิดนี้ให้พอที่จะเป็นบทเรียนจึงจะไม่ข่มเหงคนอ่อนกำลังกว่าซึ่งไม่สามารถต่อสู้ป้องกันตัวได้ความทุกข์เวทนาและความเสียหายของผู้ถูกกระทำร้ายจากการกระทำความผิด ก็ควรเป็นดุลพินิจในการวางกำหนดโทษมากน้อยตามความร้ายแรงที่ผู้ถูกกระทำร้ายได้รับอันเป็นผลจากการกระทำความผิด

3. ประโยชน์ของรัฐหรือสาธารณชน กฎหมายอาญาเป็นบทบัญญัติที่กำหนดไว้เพื่อความสงบเรียบร้อยของรัฐ หรือนัยหนึ่งก็เพื่อประโยชน์ของสาธารณชน ความประสงค์หรือหัวใจของกฎหมายอาญามีเช่นนี้ ฉะนั้น จึงควรกำหนดโทษจำเลยให้เหมาะสมกับความประสงค์

³⁷ สรรเสริญ ไกรจิตติ, “ดุลพินิจในการกำหนดโทษ,” วารสารดุลพินิจ, เล่มที่ 1, น.25-38 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2523).

ของกฎหมาย และเพื่อให้เป็นไปเช่นนั้น จึงควรคำนึงถึงประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานที่เกิดเหตุ เวลากระทำผิด ผลของการกระทำ และการกระทำนั้นกระทบกระเทือนต่อผู้เสียหายหรือรัฐเพียงใด

(2) นายสุรัช รัตนอุดม

เสนอบทความ“ดุลยพินิจในการกำหนดโทษ” กล่าวถึงปัญหาเรื่องการ ใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษของศาล ที่ว่าเป็นการใช้ดุลยพินิจโดยไม่มีขอบเขต ไม่ถูกต้อง ไม่กำหนด หลักเกณฑ์หรือรายละเอียดในการลงโทษ รวมทั้งดุลยพินิจการกำหนดโทษให้เหมาะสมแก่คดีเป็น เรื่องๆไป โดยเสนอเป็นข้อควรคำนึงในการกำหนดโทษ ได้แก่ ความยุติธรรม , ความเป็นอิสระของ ผู้พิพากษา , อคติสี่ประการ , อัตราโทษตามกฎหมาย , มาตรฐานการลงโทษ , การลงโทษที่ไม่หนัก หรือเบาจนเกินไป ทั้งนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษของศาล เป็นอย่างมาก คือ หลักเกณฑ์ในการใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษ³⁸

1. สภาพและพฤติการณ์แห่งคดี ถ้ามีความร้ายแรงมากก็ลงโทษหนัก ถ้าไม่ร้ายแรงก็ลงโทษเบาลงทั้งนี้ ข้อเท็จจริงเวลา สถานที่ และข้อมูลอื่นที่แสดงความอุกอาจ ต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วย

2. สาเหตุแห่งการกระทำ เหตุที่ดลบันดาลให้เกิดการกระทำผิด เช่น อดอยากจึงลักทรัพย์ ฆ่าคนเพราะเจ็บแค้นมานาน ลงโทษหนักหรือเบาโดยอาจรรอการลงโทษ ให้นำปัจจัยต่างที่ส่งผลต่อการกระทำผิดมาพิจารณาด้วย

3. ผลของความผิดที่เกิดขึ้นแก่เอกชนหรือส่วนรวม พิจารณาว่ามีความเสียหายร้ายแรงเพียงใด เช่น บาดแผลที่ถูกทำร้าย ทรัพย์สินที่เสียหาย หากเสียหายมากและมีผู้เสียหายจำนวนเยอะ ก็ลงโทษหนักขึ้น เช่น ขว้างปาระเบิดไปยังกลุ่มคน เป็นต้น

4. บุคคลที่เกี่ยวข้องเช่นกรณี ผู้กระทำผิดมีความชั่วร้ายเพียงใด ถ้ากระทำผิดโดยเจตนาต้องรับโทษหนักกว่าโดยประมาท ผู้หญิงรับโทษเบากว่าผู้ชาย เด็กเยาวชน รับโทษน้อยกว่าผู้ใหญ่ เจ้าพนักงานรับโทษหนักกว่าคนธรรมดา หรือในกรณีลักษณะของผู้ถูกทำร้าย หรือผู้เสียหาย เช่น ทำร้ายผู้หญิง เด็ก คนชรา คนพิการ ผู้ป่วยหรือคนที่บกพร่องด้วยโอกาสที่อ่อนแอกว่าคนปกติ ผู้กระทำผิดย่อมต้องรับโทษหนักขึ้น เป็นต้น

5. พิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ได้มาระหว่างการดำเนินคดีศาลต้อง พิจารณาข้อเท็จจริงต่างๆที่ได้มาในระหว่างดำเนินคดี เนื่องจากข้อเท็จจริงต่างๆในคดีย่อมมีความ แตกต่างกันไป ได้แก่ ข้อมูลดังนี้ 1) พฤติการณ์แห่งคดีสภาพความผิด เวลาและสถานที่ในการกระทำ

³⁸ สุรัช รัตนอุดม, “ดุลยพินิจในการกำหนดโทษ,” วารสารกฎหมายจุฬา, ปีที่ 9, ฉบับที่ 1, น.1-6 (2527).

ความผิด 2) มูลเหตุในการกระทำความผิด 3) ผลกระทบต่อสาธารณชน 4) ลักษณะของผู้กระทำความผิด 5) ลักษณะของผู้กระทำความผิด และ 6) ลักษณะของผู้ถูกทำร้ายหรือผู้เสียหาย

2.2.3.4 การใช้ดุลยพินิจลงโทษในกระบวนการยุติธรรมอาญาไทยในปัจจุบัน

กระบวนการพิจารณาคดีของศาล การใช้ดุลยพินิจของศาลไทยในปัจจุบัน พิจารณาปัจจัย 2 ด้าน³⁹ ได้แก่

(1) การพิจารณาเงื่อนไขทางภาวะวิสัย (Objective Cause) โดยการพิจารณาคำนิ่งถึงหลักการได้สัดส่วนการลงโทษ ในความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อส่วนรวม และใช้หลักการนิติเศรษฐศาสตร์ เทียบขนาดความเสียหายกับโอกาสในการกระทำความผิด

(2) การพิจารณาเงื่อนไขทางอัตวิสัย (Subjective Cause) คือ การพิจารณาถึงลักษณะเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิดแต่ละคนที่แตกต่างกันไปตามหลัก Individualization การใช้ดุลยพินิจของศาลในการกำหนดโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญา และเพื่อให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล ได้แก่

1. การใช้ดุลยพินิจพิจารณาเหตุบรรเทาโทษและเหตุลดโทษในการพิจารณาศาลจำเป็นต้องใช้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงหลายด้านประกอบ ได้แก่ 1) พฤติการณ์ก่อนการกระทำความผิด ได้แก่ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความโง่เขลาเบาปัญญา การตกอยู่ในสถานการณ์ความทุกข์สาหัส การรับสารภาพผิด หรือการมีคุณงามความดีมาก่อน และ 2) พฤติการณ์หลังการกระทำความผิด ได้แก่ การสำนึกผิด การลู่แกโทษ และการช่วยเหลือเป็นประโยชน์กับเจ้าหน้าที่ และ 3) เหตุอื่นที่ศาลเห็นว่ามีความสำคัญเหมือนกัน

2. การใช้ดุลยพินิจรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษ รวมทั้งการกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติ โดยมีประเด็นที่ศาลต้องพิจารณา ตามมาตรา 56 ได้แก่ 1) ความผิดที่สามารถรอกได้ 2) ประวัติการกระทำความผิด 3) สภาพความผิดในคดีที่รวมทั้งความเสียหายและการบรรเทาผลร้าย 4) สภาพส่วนตัวของผู้กระทำความผิด

3. การใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย

³⁹ นรเศรษฐ์ สว่างแจ้ง, “บทบาทศาลในการใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษ,” ในหนังสือรวมบทความ นิติธรรมประจักษ์ สุรศักดิ์ 60 ปี, จัดพิมพ์โดย คณะนิติศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561), น.470-492.

2.3 มาตรการเสริมเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาปัจจุบันที่มีปัญหาคดีในชั้นศาลมีปริมาณมากเกินความจำเป็นจนทำให้กระบวนการพิจารณาคดีล่าช้าและขาดประสิทธิภาพ ส่งผลต่อการได้รับความเป็นธรรมของทุกฝ่าย กล่าวคือ ผู้กระทำผิดไม่ได้รับการลงโทษที่เหมาะสม ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา ค่าชดเชยและสังคมไม่มีส่วนร่วม จึงมีมาตรการหันเหเบี่ยงเบนคดี (Diversion) เพื่อเป็นทางเลือกและลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาล ดังนี้

2.3.1 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการมาตกลงหาทางออกทางอื่นร่วมกันโดยไม่ต้องไปต่อสู่คดีตามกระบวนการยุติธรรมปกติ เดิมใช้กับคดีแพ่งในชั้นศาลเพื่อจัดการทรัพย์สินเป็นหลัก ต่อมาจึงได้ทดลองใช้ในคดีอาญาเพื่อเป็นการยุติคดีอาญาขึ้นก่อนพิจารณาโดยพนักงานสอบสวนและอัยการเพื่อลดภาระและงบประมาณในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม ทั้งเป็นการลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้กระทำผิดโดยไม่จำเป็นและยังทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาชดเชยค่าเสียหายได้เร็วขึ้นด้วย

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน เดิมดำเนินการโดยพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการซึ่งไม่มีกฎหมายรับรอง ปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562⁴⁰ เพื่อให้กระบวนการไกล่เกลี่ยพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมีระบบและมาตรฐานเดียวกัน โดยวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีและบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อพิพาท ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้จะกระทำได้เมื่อคู่กรณีทั้งสองฝ่ายสมัครใจและประสงค์จะเข้าร่วม โดยดำเนินการกระบวนการตามหลักเกณฑ์พระราชบัญญัตินี้กำหนด

ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นการสอบสวนนี้ นอกจากเป็นการตกลงชดเชยค่าเสียหายในทางแพ่งของคู่ความในคดีความผิดที่เกิดขึ้นแล้วนั้น ยังมีผลในทางคดีอาญา ซึ่งได้บัญญัติผลไว้ในกฎหมายนี้ ส่วนที่ 5 ตามมาตรา 64 วรรค เมื่อคู่กรณีได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงตามมาตรา 57 แล้ว ให้แจ้งพนักงานสอบสวนทราบ เพื่อจัดทำบันทึกการปฏิบัติตามข้อตกลง ส่งไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวนการสอบสวนและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาสั่งยุติคดีและตาม

⁴⁰ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ให้ไว้ ณ วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 22 พฤษภาคม 2562

มาตรา 66 เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งยุติคดี สิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ แต่หากผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สามารถตกลงกันได้ ตามมาตรา 67 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะทำการสอบสวนต่อไป

ทั้งนี้ ไม่ว่าจะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผลจะตกลงกันได้ ซึ่งย่อมจะเป็นผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมที่สามารถยุติคดีในชั้นพนักงานอัยการได้ โดยที่ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยาที่รวดเร็ว และหากคดียังไม่ยุติข้อตกลงดังกล่าวนี้ก็จะเป็ข้อมูลในการบรรเทาโทษให้กับผู้กระทำผิด แต่ถ้าหากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สามารถตกลงกันได้ก็จะเป็นข้อมูลนำไปประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดได้

2.3.2 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

คำว่า “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” มองว่าเป้าหมายสุดท้ายของ Restorative Justice คือ ต้องการทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิมอันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม โดยเป็นยุติธรรมทางเลือกมิใช่ใช้ทดแทนกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

2.3.2.1 แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

มองว่าปัญหาอาชญากรรมไม่ใช่เรื่องที่กระทำต่อรัฐหรือกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของรัฐเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความเสียหายและกระทบต่อความสัมพันธ์ส่วนบุคคลทั้ง ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชนด้วย ดังนั้น รัฐไม่ควรผูกขาดการดำเนินการที่มุ่งเน้นการลงโทษเพียงอย่างเดียว แต่ควรให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจึงควรต้องเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทั้งระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อสร้างความสงบสุขและการนำความสมานฉันท์กลับคืนสู่สังคมหรือชุมชนในที่สุด

2.3.2.2 ความหมายและลักษณะ

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่ต้องการทำให้ทุกฝ่ายซึ่งได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิมได้รับการฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพ โดยผู้เสียหายได้รับการเยียวยา ส่วนผู้กระทำผิดได้รับการแก้ไขฟื้นฟูและแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนจนสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ และชุมชนได้มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาอันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม โดยมีหลักการสำคัญว่า การกระทำความผิดอาญาเป็นเรื่องที่ละเมิดสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล และละเมิดกฎหมายของรัฐ ตามลำดับ การทำให้ทุกฝ่ายกลับคืน

สู่สภาพดีดังเดิมจึงต้องฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลคู่กรณีและชุมชนเป็นลำดับแรก ซึ่งเป็นเรื่องที่สอดคล้องและมีอยู่แล้วในขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมโลกและสังคมไทย⁴¹

ทั้งนี้ มีหลักการเชิงคุณค่าของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 4 ประการ⁴² ดังนี้

1. หลักบุคคลนิยม (personlization) ให้ความสำคัญว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำที่ละเมิดสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลก่อน การฝ่าฝืนกฎหมายเป็นลำดับรอง
2. การชดใช้เยียวยา (reparation) มุ่งเน้นเยียวยาความเสียหาย ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
3. การกลับคืนสู่สังคม (reintegration) การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการกลับคืนสู่สังคม
4. การมีส่วนร่วม (participation) เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกัน

2.3.2.3 กฎหมายเกี่ยวกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 ได้บัญญัติให้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการคุมประพฤติ ในขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจ ดังนี้

มาตรา 36 “....การดำเนินการเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการดำเนินการที่ให้ความสำคัญกับการบรรเทาผลร้าย หรือการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากการทำความผิด โดยการชดใช้เยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชน การสร้างความสำนึกและความรับผิดชอบในการกระทำของตน และการให้ผู้เสียหาย ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุมความประพฤติ และสมาชิกของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้ร่วมกันหาวิธีการในการแก้ไขปัญหา”

มาตรา 37 “...เมื่อผู้เสียหายกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ หรือผู้ถูกคุมความประพฤติ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอให้มีการดำเนินการเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และ

⁴¹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา, 2545), น.5-19.

⁴² จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การคืน “อำนาจ” แก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน, พิมพ์ครั้งที่1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548).

อีกฝ่ายหนึ่งยินยอมให้ผู้ประสานงานตามมาตรา 38 พิจารณาจัดให้มีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนด้วย”

มาตรา 39 “ในกรณีที่มีการทำข้อตกลงจากการดำเนินการเพื่อสร้างความยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ให้พนักงานคุมประพฤติเสนอข้อตกลงดังกล่าวให้ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจทราบ หากศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจเห็นสมควร อาจพิจารณากำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขการคุมความประพฤติก็ได้”

2.3.3 มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (Non - Custodial

Treatment)

เป็นการใช้มาตรการแทนการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ เพื่อผูกโยงผู้กระทำผิดให้กลับคืนสู่ชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อลดผลร้ายของการดำเนินคดี ช่วยบรรเทาปัญหาความแออัดของเรือนจำ ส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนผู้กระทำผิดและแสวงหาความยุติธรรมเชิงสร้างสรรค์ด้วยวิธีการสมานฉันท์ ที่เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด และชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม⁴³ ดังนี้

(1) มาตรการลดทอนความเป็นอาชญากรรม (Decriminalization of Victimless Crimes) เป็นการจำแนกพฤติกรรมเบี่ยงเบนออกจากพฤติกรรมอาชญากรรม เช่น การเล่นการพนัน การเสพยาเสพติด ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่ถูกมองว่าเป็นผู้ป่วยหรือผู้มีความบกพร่องทางนิสัยความประพฤติ ดังนั้น จึงควรแก้การเฝ้าระวังรักษามากกว่าการมองว่าเป็นอาชญากรรม โดยควรใช้มาตรการบำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูมากกว่านำตัวเข้าสู่การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาล

(2) มาตรการในขั้นตอนก่อนการจับกุม ได้แก่ การไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท (Mediation / Arbitration Centers) ศูนย์บำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด (Drug and Alcohol Centers) การให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้นและสิทธิเสรีภาพของบุคคล (Citizens Right Education)

(3) มาตรการในขั้นตอนก่อนดำเนินกระบวนการพิจารณา ได้แก่ การไกล่เกลี่ยคดีที่ยอมความกันได้โดยเจ้าพนักงานศาล การเจรจาต่อการรับสารภาพ (Plea

⁴³ พระพร สุวรรณภาส, “แนวทางพัฒนางานสืบเสาะและพินิจกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม,” (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559) น.20-21.

Bargaining) การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดโดยวิธีการบังคับรักษา (Compulsory Treatment) และมาตรการทางกฎหมาย : คดีอาญาเล็กน้อยได้ ซึ่งได้แก่ ความผิดลหุโทษ หรือ กรณีการเปรียบเทียบปรับที่มีผลให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไปได้อีกทางหนึ่งคดีความจึงยุติลงโดยไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณา

(4) มาตรการในขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดี
ได้แก่ การเปิดทำการศาลในวันหยุดและภาคค่ำ (Weekend and Night Courts) และการเร่งรัดพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภท (Short Determinate Sentence)

(5) มาตรการในขั้นตอนภายหลังการพิจารณาพิพากษาที่มีโทษสถานเบา
ได้แก่ การชดเชยค่าเสียหายและการปรับ (Restitution and Fines) การคุมความประพฤติ (Probation/Suspended with Conditions) การใช้ศูนย์บริการกลางวัน (Community-Based Program/Day Centers) การทำงานบริการสังคม (Community Service) การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ (probation Hostel/Bail Hostel) การใช้อาสาสมัครคุมประพฤติในการแก้ไขผู้กระทำผิดโดยชุมชน (Volunteer Probation Officers / Community Based Correction)

(6) มาตรการในขั้นตอนภายหลังจำคุก ได้แก่ การพักการลงโทษ (Parole) การใช้บ้านกึ่งวิถี (Halfway House / Pre-release Guidance Centers) การอภัยโทษ (Pardon)

(7) มาตรการในขั้นตอนพ้นโทษ การให้การสงเคราะห์หลังปล่อย (Post Prison Support Service / Aftercare Service) ได้แก่ การติดตามภายหลังพ้นโทษ

2.4 หลักกฎหมายสากล

นอกจากกฎหมายภายในประเทศแล้วเพื่อให้การลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยมีความทัดเทียมนานาอารยประเทศ จึงต้องมีความสอดคล้องกับหลักกฎหมายสากลซึ่งเป็นสิ่งที่นักกฎหมายควรที่จะต้องคำนึงถึงในการทำรายงานสืบเสาะและพินิจก็เช่นกัน เพื่อเป็นการรับรองสิทธิว่าผู้กระทำผิดจะต้องได้รับการปฏิบัติตามมาตรฐานที่หลักสากลกำหนดจึงมีหลักกฎหมายสากลที่ควรคำนึงถึงในการพิจารณาคดีโดยมีข้อมูลประวัติภูมิหลังผู้กระทำผิดเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาและกำหนดโทษ ดังนี้

2.4.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights, 1948 : UDHR)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ถือเป็นปฏิญญาพื้นฐานในการคุ้มครองที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ทำลายล้างชีวิตมนุษย์ในสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 โดย ภายหลังจากสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 และได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติประเทศสมาชิกต่างได้ให้คำมั่นว่าจะร่วมกันป้องกันมิให้เกิด โศกนาฏกรรมดังกล่าวขึ้นอีก และได้มีการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเพื่อประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ซึ่งมีทั้งหมด 30 ข้อ ครอบคลุมทั้งสิทธิทางการเมือง และสิทธิพลเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม ได้รับการรับรองและประกาศโดยข้อมติสมัชชาสหประชาชาติที่ 217 A (III) วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 48 ประเทศแรก ของโลก ที่ร่วมรับรองปฏิญญาสากล ฉบับนี้ เมื่อ พ.ศ. 2491 ถือเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ในการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลก ตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทุกฉบับในปัจจุบันล้วนมีพื้นฐานและได้รับการพัฒนามาจากปฏิญญาสากลฯ และรัฐธรรมนูญของไทยก็ได้ประกันสิทธิและ เสรีภาพของประชาชนบนพื้นฐานของปฏิญญาสากลฉบับนี้ โดยที่ประชาคมโลกตระหนักถึง ความสำคัญของปฏิญญาสากลฯ ในฐานะเป็นเอกสารแม่บทของสิทธิมนุษยชน⁴⁴

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมุ่งแสดงให้เห็นถึงการยอมรับนับถือศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ตั้งแต่กำเนิดและสิทธิที่เท่าเทียมกันไม่อาจเพิกถอนได้ของมวลมนุษยชาติ ซึ่งเป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพของโลกนี้เป็นหลักประกันว่ามนุษย์ทุกคนสามารถใช้ชีวิตอยู่บนโลกด้วยความมีอิสรภาพในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นฐานของการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้แก่ สิทธิในการมีชีวิตที่ดีมีคุณภาพในทุกด้าน ทั้งนี้ สิทธิในการที่จะได้รับความยุติธรรมอันเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่งย่อมได้รับการคุ้มครองตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ด้วย โดยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ได้กำหนดหลักการเกี่ยวข้องกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้ ดังนี้

ข้อ 3 บุคคลมีสิทธิที่จะมีชีวิต มีเสรีภาพ และความมั่นคงปลอดภัย⁴⁵

⁴⁴ กระทรวงการต่างประเทศ, “คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ คำมั่น ด้านสิทธิมนุษยชนของไทย,” สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2563, จ. ก <http://humanrights.mfa.go.th/th/download/?type=book>.

⁴⁵ Article 3 Everyone has the right to life, liberty and security of person.

ข้อ 7 ทุกคนต่างมีความเท่าเทียมเสมอกันในกฎหมายและได้รับสิทธิโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติเพื่อให้ได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย⁴⁶

ข้อ 10 ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเท่าเทียมกันในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและโดยเปิดเผยจากศาลที่เป็นอิสระเที่ยงธรรม ในการกำหนดโทษและวิธีปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย⁴⁷

และ ข้อ 11 (1) ทุกคนที่ถูกตั้งข้อหากระทำผิดกฎหมายยังถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่าตามกระบวนการพิจารณาว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมายจริง⁴⁸

ดังนั้น ทุกคนจึงได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกันโดยให้ความสำคัญถึงความแตกต่างกันของแต่ละบุคคล

2.4.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

(International Covenant on Civil and Political Rights, 1966: ICCPR)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองประกอบด้วยอารัมภบทกล่าวถึงพันธกรณีของรัฐด้านสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติ รวมทั้งหน้าที่ของบุคคลที่จะส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และได้รับสิทธิทั้งด้านพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกัน มีบทบัญญัติ 53 ข้อ

⁴⁶ Article 7 All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination.

⁴⁷ Article 10 Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.

⁴⁸ Article 11(1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.

ทั้งนี้ ข้อกำหนดกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง แบ่งเป็น 5 ส่วน⁴⁹ ได้แก่

1. กล่าวถึงสิทธิในการกำหนดเจตจำนงตนเอง (right of self-determination)
2. กล่าวถึงพันธกรณีของรัฐภาคีที่รับรองจะเคารพและประกันสิทธิของบุคคล รวมถึงการห้ามการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุผลทาง เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม ถิ่นกำเนิด หรือสภาพอื่นใด โดยจะดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติภายในประเทศ ประกันว่าบุคคลที่ถูกละเมิดจะได้รับการเยียวยา ไม่ว่าบุรุษหรือสตรีจะได้รับสิทธิพลเมืองและการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน การลิดรอนสิทธิใน สถานการณ์ฉุกเฉิน และการห้ามการตีความกติกาในอันที่จะไปจำกัดสิทธิและเสรีภาพอื่น ๆ
3. กล่าวถึงสาระของสิทธิในส่วนที่เป็นสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้แก่ สิทธิในการมีชีวิตอยู่ เสรีภาพจากการถูกทรมาน การห้ามบุคคลมิให้ตกอยู่ในภาวะเยี่ยงทาส การห้ามบุคคลมิให้ถูกจับกุมโดยตามอำเภอใจ การปฏิบัติต่อผู้ถูกลิดรอนเสรีภาพอย่างมีมนุษยธรรม การห้ามบุคคลถูกจำคุกด้วยเหตุที่ไม่สามารถชำระหนี้ตามสัญญาได้ เสรีภาพในการโยกย้ายถิ่นฐาน ความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมาย การห้ามมิให้มีการบังคับใช้กฎหมายอาญาย้อนหลัง สิทธิการได้รับรองเป็นบุคคลตามกฎหมายการห้ามแทรกแซงความเป็นส่วนตัว การคุ้มครองเสรีภาพทางความคิด เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก การห้ามการโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อการสงครามหรือก่อให้เกิดความเกลียดชังทางเชื้อชาติ สิทธิที่จะชุมนุมอย่างสันติ การรวมกันเป็น สมาคม สิทธิของชายหญิงที่อยู่ในวัยที่เหมาะสมในการมีครอบครัว การคุ้มครองสิทธิเด็ก และการที่ พลเมืองทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ การรับรองว่าบุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกัน ตามกฎหมายและได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน การรับรองสิทธิของชนกลุ่มน้อยทางเผ่าพันธุ์ ศาสนา และภาษา ภายในรัฐ
4. กล่าวถึงการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการ ตรวจสอบการปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ในกติกา รวมถึงพันธกรณีในการเสนอรายงานของรัฐ ภาคี การยอมรับอำนาจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และขั้นตอนการพิจารณาข้อร้องเรียน

⁴⁹ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, “พันธกรณีระหว่างประเทศ,” สืบค้น เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2563, จาก <http://www.nhrc.or.th /Human - Rights Knowledge /International-Human-Rights-Affairs/International-Law-of-human-rights>

5. ห้ามการตีความไปในทางขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศอื่น ๆ รวมทั้งการมิให้ ตีความในการที่จะลิดรอนสิทธิที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

บทบัญญัติของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนซึ่งเกี่ยวข้องกับการลงโทษและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้ที่เป็นกติกา ที่รับรองการประชุมจากสมัชชาขององค์การสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 2509) ซึ่งมีเรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังและสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งสามารถสรุปความได้ ดังนี้

ข้อ 9 ...

(3) ผู้ใดถูกจับกุมหรือคุมขังในข้อหาความผิดทางอาญาจะถูกตัดสิน โดยผู้พิพากษาหรือเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากกฎหมายให้ใช้อำนาจตุลาการและจะมีสิทธิ ได้รับการพิจารณาหรือได้รับการปล่อยตัวภายในเวลาอันสมควร⁵⁰

ข้อ 14 (1) บุคคลย่อมเสมอภาคในการพิจารณาของศาลและตุลาการ

(2) บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญา ย่อมได้รับการสันนิษฐาน ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์กว่าจะได้พิสูจน์การกระทำผิดตามกฎหมาย (Presumption of innocence)⁵¹

⁵⁰ Article 9 (3) Anyone arrested or detained on a criminal charge shall be brought promptly before a judge or other officer authorized by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release. It shall not be the general rule that persons awaiting trial shall be detained in custody, but release may be subject to guarantees to appear for trial, at any other stage of the judicial proceedings, and, should occasion arise, for execution of the judgement.

⁵¹ Article 14 (1) All persons shall be equal before the courts and tribunal.
(2) Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law.

บทที่ 3

รายงานสืบเสาะและพินิจข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิด ในกระบวนการยุติธรรมของต่างประเทศ

การศึกษาเปรียบเทียบต่างประเทศ ผู้ศึกษาเลือกทำการศึกษาเปรียบเทียบรายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญาต่างประเทศ 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่เริ่มต้นและเป็นต้นแบบงานคุมประพฤติ รวมถึงเป็นต้นแบบทำรายงานสืบเสาะและพินิจก่อนพิพากษาคดี ส่วนประเทศอังกฤษเป็นต้นแบบแนวคิดผ่อนปรน การลงโทษและใช้วิธีการลงโทษวิธีอื่นกับเด็กและเยาวชน ทั้งประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นกลุ่มประเทศที่กระบวนการดำเนินคดีอาญาใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยมีการสืบเสาะและพินิจในขั้นตอนการกำหนดโทษ และอีกประเทศที่ศึกษาเปรียบเทียบ คือ ประเทศญี่ปุ่น โดยเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civi Law) ซึ่งเป็นประเทศต้นแบบเรื่องการชะลอฟ้องโดยมีการนำข้อมูลประวัติภูมิหลังผู้กระทำผิดในรูปแบบรายงานสืบเสาะข้อเท็จจริง จัดทำโดยพนักงานตำรวจที่ใช้ข้อมูลทางสังคมของผู้กระทำผิดประกอบดุลยพินิจของพนักงานอัยการในการพิจารณาชะลอการฟ้องคดีอาญาและกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติในชั้นการชะลอฟ้อง

3.1 รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้นแบบงานคุมประพฤติผู้กระทำผิด ซึ่งบทบาทหน้าที่หนึ่งที่โดดเด่นและเป็นภารกิจที่สำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมของพนักงานคุมประพฤติในประเทศสหรัฐอเมริกา คือ งานสืบเสาะและพินิจหรืองานสืบเสาะก่อนศาลพิพากษา (Pre-sentence Investigation – PSI) โดยเป็นภารกิจงานหลักและมีลักษณะสำคัญของการคุมประพฤติ (probation Services) โดย U.S Probation Officers¹ ซึ่งถือว่าเป็นงานบริการพื้นฐานพร้อมกับ อีก 2 ภารกิจ คือ งานบริการสำหรับเด็กและเยาวชน (Juvenile Services) และงานคุมประพฤติหรือสอดส่องผู้กระทำผิด (Supervision of Offenders) ดังนั้น รายงานสืบเสาะและพินิจ (Pre-sentence Investigation – PSI) จึงเป็นหนึ่งในเอกสารสำคัญด้านความยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลกลางเกี่ยวกับ

¹ Administration Office of the United States Court, The Presentence Investigation Report of USA Probation, (Washington D.C: n.p., 2006), p.1.

ประวัติภูมิหลังและพฤติกรรมแห่งคดีของผู้กระทำผิดที่ผู้พิพากษาใช้ประกอบดุลพินิจ ในการพิจารณากำหนดโทษ

การสืบเสาะและพินิจก่อนศาลพิพากษาเป็นการดำเนินการกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อทำรายงานเสนอต่อศาลก่อนพิพากษาคดี (Pre-sentence Investigation report) หรืออาจเรียกว่า probation report ซึ่งพนักงานคุมประพฤติต้องทำเมื่อศาลมีคำสั่งหลังจากที่ศาลวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำผิดจริง โดยปกติรายงานดังกล่าวจะประกอบด้วย ประวัติการกระทำผิด (Prior convictions) หรือการถูกจับกุม (prior arrests) ก่อนหน้านั้น ประวัติการทำงาน การศึกษารวมทั้งประวัติครอบครัวและพื้นฐานทางสังคม ดังนั้น รายงานสืบเสาะและพินิจ จึงเป็นเอกสารสำคัญด้านการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลกลางเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังและพฤติกรรมแห่งคดีของผู้กระทำผิดที่ผู้พิพากษาใช้ประกอบการพิจารณากำหนดโทษ อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบความยุติธรรมของประเทศสหรัฐอเมริกา²

3.1.1 ข้อมูลทั่วไปและลักษณะของรายงานสืบเสาะและพินิจ

รายงานสืบเสาะและพินิจ หรือ Pre-sentence Investigation Report ของประเทศสหรัฐอเมริกา ถือเป็นต้นแบบของการทำรายงานเสนอศาลที่เป็นการรวบรวมข้อมูลและสรุปข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดและข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับพฤติกรรมในคดีเพื่อให้ศาลใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินและกำหนดโทษผู้กระทำผิด รวมถึงใช้ประโยชน์ในการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดทั้งในวิธีการคำสั่งคุมประพฤติและการจำแนกผู้กระทำผิดในการดูแลของราชทัณฑ์ โดยรายงานสืบเสาะและพินิจของสหรัฐอเมริกา มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

3.1.1.1 ความหมายและลักษณะ

รายงานสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติ เป็นส่วนหนึ่งของการทำรายงานก่อนพิพากษา (Pre-sentence Reports) โดยเป็นรายงานที่รวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยจากการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของจำเลย ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมอาญาสหรัฐอเมริกา ตาม 18 U.S. Code Title 18 Crimes and Criminal Procedure Part II § 3552 Presentence reports ประกอบด้วยรายงาน 3 ประเภท³ ได้แก่

² พยงค์ สีนุสนาวา, การศึกษาเรื่องการสืบเสาะและพินิจเชิงเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, 2556), น.38.

³ 18 U.S. Code § 3552 - Presentence reports

(a) Presentence Investigation and Report by Probation Officer.....

(1) รายงานการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติ (Pre-sentence Investigation and Reports by Probation Officer)

เป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยประกอบด้วยข้อมูลประวัติ ภูมิหลังของผู้กระทำความผิดและข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิด เพื่อทำรายงานเสนอศาลโดยพนักงานคุมประพฤติ (Probation Officer) ซึ่งตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ใน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของศาลสหรัฐอเมริกา (Federal Rules of Criminal Procedure) ประมวลกฎหมายอาญา (United States Code) และรูปแบบตัวอย่างกฎหมาย (Model Penal Code) โดยมี The Administrative Office of the United States Courts กำกับดูแลและกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานซึ่งได้จัดทำคู่มือ The Presentence Investigation Report ; Office of Probation and Pretrial Service ปรับปรุงและเผยแพร่ล่าสุดเมื่อ เดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 2006

(2) รายงานของกรมราชทัณฑ์ (Pre-sentence study and Report by Bureau of Prisons)

เป็นส่วนหนึ่งของรายงานก่อนพิพากษา ศาลอาจจะสั่งให้กรมราชทัณฑ์ (Bureau of Prisons) หรือบุคคลใดเป็นผู้ทำรายงานดังกล่าวในกรณีที่ศาลต้องการได้รับข้อมูล บางอย่างเพิ่มเติม เพื่อนำมาใช้กำหนดโทษจำเลย ทั้งนี้ โดยไม่คำนึงว่าจำเลยนั้นจะถูกตัดสินว่า กระทำความผิดร้ายแรง (Felony) หรือกระทำความผิดไม่ร้ายแรง (Misdemeanor) โดยข้อมูลที่ศาลต้องการจะ ระบุไว้ในคำสั่งของศาลอย่างชัดเจน

A United States probation officer shall make a presentence investigation of a defendant that is required pursuant to the provisions of Rule 32(c) of the Federal Rules of Criminal Procedure, and shall, before the imposition of sentence, report the results of the investigation to the court.

(b) Presentence Study and Report by Bureau of Prisons.....

(c) Presentence Examination and Report by Psychiatric or Psychological Examines.....

(3) รายงานการตรวจกายจิต (Pre-sentence Examination and Report by Psychiatric or Psychological Examiners)

เป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยในบางคดี ที่ปรากฏว่า จำเลยป่วยเป็นโรคจิต หรือมีอาการทางจิต ศาลมีอำนาจสั่งให้บุคคลซึ่งมีความรู้เฉพาะด้านจิตวิทยา เป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยเพิ่มเติมในรูปแบบรายงานอื่นๆ ทั้งนี้ เพื่อศาลจะได้มี ข้อมูลเพียงพอต่อการกำหนดโทษหรือกำหนดวิธีปฏิบัติต่อจำเลย โดยศาลจะมีคำสั่งให้นักจิตวิทยา หรือนักจิตวิเคราะห์ ทำรายงานการตรวจกาย จิต เสนอต่อศาลเพื่อประโยชน์ในการกำหนดเงื่อนไข พิเศษแก่จำเลยซึ่งมีอาการป่วยทางจิตได้อย่างเหมาะสม

ข้อมูลในรายงานสืบเสาะและพินิจมีความสำคัญต่อการที่ศาลจะพิพากษา กำหนดโทษกับผู้กระทำผิดจึงเป็นเอกสารสำคัญที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการใช้ดุลยพินิจของผู้พิพากษา ที่จะพิพากษากำหนดโทษและเลือกวิธีการลงโทษผู้กระทำผิดคดีอาญาให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำ ผิดแต่ละคน อีกทั้ง ในปัจจุบันมีรูปแบบการลงโทษที่เกิดขึ้นใหม่และใช้กันอย่างแพร่หลาย เรียกว่า โทษระดับกลาง (Intermediate Punishment) รูปแบบต่างๆอันเป็นการเพิ่มทางเลือกผู้พิพากษา ใช้ดุลยพินิจได้กว้างขวางและหลายวิธีการมากขึ้น ได้แก่ การคุมประพฤติแบบเข้ม(Intensive Probation) การทำงานบริการสังคม(Community Service) การใช้ค่ายทหาร(Boot camp) การกักขังในบ้านโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์(Electronic Monitoring) ศูนย์เลี้ยงโทษจำคุก (Diversion Center) และการชดเชยความเสียหาย (Restitution) ทั้งนี้ ข้อมูลประวัติดังกล่าวเกี่ยวกับ ผู้กระทำผิดในรายงานสืบเสาะและพินิจก็มีความสำคัญต่อผู้พิพากษาและหน่วยงานที่รับผิดชอบ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้เหมาะสมเป็นรายบุคคลอย่างมากอีกด้วย

3.1.1.2 ประวัติความเป็นมา

การสืบเสาะและพินิจในการกิจกรรมประพฤติดังกล่าวของประเทศสหรัฐอเมริกา เกิดขึ้นเริ่มจากนายจอห์น ออกัสตัส (John Augustus) ผู้เป็นช่างทำรองเท้าเมือง Boston ซึ่งถือเป็นบิดาแห่งการคุมประพฤติโดยในปี ค.ศ. 1930 นายจอห์น ออกัสตัสได้ริเริ่มเสนอต่อศาล ให้ปล่อยตัวชายติดสุราและเขาได้ช่วยให้ชายดังกล่าวสามารถเลิกติดสุราและมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง ที่ดีขึ้นโดยสามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นก่อนที่จะถึงกำหนดพิจารณาพิพากษาคดีศาลจึงอนุญาตให้ นายจอห์น ออกัสตัส เป็นผู้ปรับปรุงพฤติกรรมผู้กระทำผิด จากนั้น นายจอห์น ออกัสตัส ได้ให้ความ ช่วยเหลือผู้กระทำผิดอีกจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง การพิจารณาคัดเลือกผู้กระทำผิดเพื่อปรับเปลี่ยน พฤติณิสัยผู้กระทำผิด นายจอห์น ออกัสตัส ใช้วิธีการพิจารณาคัดเลือกจากข้อมูลของผู้กระทำผิดแต่ละคน ได้แก่ อายุ ลักษณะของผู้กระทำผิด ประวัติภูมิหลัง ประวัติการทำความผิดและทรัพยากรรอบตัว

ของผู้กระทำผิดว่าจะสามารถนำมาใช้ปรับปรุงพฤติกรรมให้ดีขึ้นมากเพียงใด โดยทำการรวบรวมข้อมูล ในลักษณะดังกล่าวนี้ของ นายจอห์น ออกัสตัส จึงเป็นที่มาของการสืบเสาะและพินิจในปัจจุบัน

ทั้งนี้ เมื่อนายจอห์น ออกัสตัส ได้ทำการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดแล้วจะทำการบันทึกพฤติกรรมและกิจกรรมต่างๆที่ใช้ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอันเป็นการริเริ่มการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูที่มีลักษณะเหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลอีกด้วย นอกจากนี้ นายจอห์น ออกัสตัส ได้ส่งเคราะห์ที่อยู่อาศัยและส่งเสริมอาชีพให้กับผู้กระทำผิดแล้วทำรายงานความประพฤติเสนอต่อศาล โดยในระหว่าง ปี ค.ศ. 1841-1859 นายจอห์น ออกัสตัส ได้ช่วยเหลือผู้กระทำผิดในการปรับพฤติกรรมถึง 1,956 รายซึ่งในจำนวนนี้มีเพียงรายเดียวที่ฝ่าฝืนเงื่อนไข⁴ ต่อมาในปี ค.ศ.1852 เรื่องราวการช่วยเหลือชายชู้เมาของนายจอห์น ออกัสตัส ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ลงในบทความที่ชื่อว่า Report of the Labours of John Augustus จึงทำให้ นายจอห์น ออกัสตัส เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมากขึ้น

จากการริเริ่มช่วยเหลือผู้กระทำผิดของนายจอห์น ออกัสตัส ดังกล่าว ทำให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ Massachusetts ตรากฎหมายคุมประพฤติสหรัฐอเมริกาฉบับแรก ในปี ค.ศ. 1879 และได้ออกกฎข้อบังคับการคุมประพฤติขึ้นเป็นครั้งแรก โดยให้อำนาจกับนายกเทศมนตรีบอสตัน แต่งตั้งเจ้าพนักงานในสังกัดของกรมตำรวจให้ปฏิบัติหน้าที่พนักงานคุมประพฤติโดยได้รับค่าตอบแทน ซึ่งกฎหมายคุมประพฤตินี้มีผลบังคับใช้กับ “บุคคลใดก็ตามที่พิจารณาแล้วเห็นควรให้ใช้มาตรการแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมสลับแทนการลงโทษ” และได้มีการนำไปปรับใช้ตามความเหมาะสมกับระบบคุมประพฤติของแต่ละรัฐและกฎหมายให้อำนาจแต่ละเขตเทศบาลที่จะว่าจ้างพนักงานคุมประพฤติได้ในปี ค.ศ. 1880 ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 1891 ได้โอนย้ายอำนาจการแต่งตั้งพนักงานคุมประพฤติไปขึ้นอยู่กับศาลชั้นต้น เนื่องด้วยศาลชั้นต้นแต่ละแห่งมีความจำเป็นต้องมีพนักงานคุมประพฤติปฏิบัติหน้าที่และได้ขยายครอบคลุมไปถึงศาลอุทธรณ์ในปี 1898⁵

นับจากนั้นเป็นต้นมา กฎหมายคุมประพฤติมีผลบังคับเรื่อยมาระยะหนึ่ง จนกระทั่งได้เกิดข้อโต้แย้งและความคิดเห็นแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย กล่าวคือ กลุ่มผู้พิพากษาส่วนหนึ่งเห็นว่ามาตรการคุมประพฤติเป็นทางเลือกที่ดีและศาลควรใช้ดุลยพินิจในการพิพากษาลงโทษได้อย่างเหมาะสมมากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีผู้พิพากษาอีกส่วนหนึ่งกลับมีความเห็นคัดค้านวิธีการ

⁴ Lindner & Savarese, (1984), p.118-119 อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย เลิศพาณิชย์พันธ์, “แนวทางการปรับปรุงแก้ไขอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) น.37.

⁵ พยงค์ สีนรนาถา, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น.17.

คุมประพฤติโดยเห็นว่าเป็นการผ่อนผันให้ผู้กระทำผิดมากเกินไป เนื่องด้วยข้อถกเถียงดังกล่าว ในปี ค.ศ. 1909 รัฐบาลจึงได้เสนอร่างกฎหมายคุมประพฤติในระดับรัฐบาลกลาง (Federal Probation Law) เข้าสู่สภาและพัฒนาเป็นกฎหมายคุมประพฤติฉบับใหม่ ในปี ค.ศ. 1925 โดยรัฐบาลของประธานาธิบดี Calvin Coolidge ได้ออกกฎหมาย พระราชบัญญัติคุมประพฤติ ปี ค.ศ. 1925 (Probation Act of 1925) เพื่อให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจสั่งใช้วิธีการคุมประพฤติและให้อำนาจศาลในการพิจารณารอการลงโทษหรือระงับโทษไว้ก่อนแล้วใช้วิธีการคุมประพฤติสำหรับจำเลย แทนภายใต้กำหนดระยะเวลาและเงื่อนไขคุมประพฤติที่เหมาะสมกับจำเลยมากที่สุด ประกอบกับช่วงเวลานั้นได้มีการนำหลักวิชาการทางการแพทย์มาวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิด โดยเชื่อว่าผู้กระทำผิดบางคนเป็นผลมาจากความบกพร่องทางร่างกายและปัญหาเฉพาะบุคคล ดังนั้น ผู้พิพากษาพิจารณาคดีจึงต้องทราบข้อบกพร่องและกำหนดโทษผู้กระทำผิดให้เหมาะสม รวมทั้งเป็นการพัฒนาการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลด้วย ซึ่งแนวความคิดนี้ ได้มีการพัฒนาการอย่างแพร่หลายทั่วประเทศจนได้มีการตราพระราชบัญญัติคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Act) โดยจัดตั้งหน่วยงาน Federal Probation Service และแต่ละมลรัฐของสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่ จึงมีกฎหมายคุมประพฤติของตน⁶

ต่อมา ปี ค.ศ. 1960 การเริ่มต้นยุคใหม่ของการสืบเสาะและพินิจ (Pre-sentence Investigation – PSI) จากความพยายามของ ดร. โทมัส กีฟชอฟ (Dr. Thomas Gitchoff) ศาสตราจารย์สาขาวิชาความยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice) แห่งมหาวิทยาลัยซานดิเอโก (San Diego State University) ได้ปรับปรุงการเตรียมความพร้อมผู้กระทำผิดสำหรับการไต่สวนในชั้นศาล โดย ดร. โทมัส กีฟชอฟ ได้เสนอให้ทดลองรูปแบบการทำรายงานสืบเสาะและพินิจ ที่เรียกว่า “การประเมินทางอาชญาวิทยาและการเสนอแนะการพิพากษากำหนดโทษ” (Criminological Case Evaluation and Sentencing Recommendation) เพื่อเสนอการแสวงหาและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างครอบคลุมรอบด้านเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังและแรงจูงใจของผู้กระทำผิดแต่ละคน ซึ่งได้กลายเป็นรายงานสืบเสาะและพินิจ (Pre-sentence Investigation – PSI) รูปแบบใหม่ที่ได้มีการพัฒนานี้อย่างแพร่หลายในการคุมประพฤติของมลรัฐต่างๆ ของสหรัฐอเมริกา

นอกจากนี้ ในขณะเดียวกัน ดร. โทมัส กีฟชอฟ ได้เสนอรูปแบบรายงานการสืบเสาะและพินิจจากการพัฒนาของเขาโดยได้นำเสนอต่อศาลรัฐ California และตามเอกสารรายงาน Offender Rehabilitation Project of Legal Aid Agency for the District of

⁶ เพ็ญอ้าง, น.24.

Columbia โดยต่อมาได้เริ่มใช้รายงานสืบเสาะและพินิจอีกลักษณะ เรียกว่า รายงานสืบเสาะและพินิจ แก่ข้อกล่าวหา (Defense-based-PSI) ด้วยการนำเสนอข้อมูลในด้านที่เป็นคุณของผู้กระทำผิดให้กับศาลเพื่อเป็นการช่วยเหลือจำเลยที่ขัดสนยากจน แต่กรณีนี้ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ จึงเน้นใช้กับเฉพาะคดีที่ศาลสั่งให้อัยการหาข้อมูลเพิ่มเติมและเพื่อที่จะทำให้อัตราค่าที่ที่ต้องถูกลงโทษจำคุกลดลง นอกจากนี้ The Washington D.C.-based Sentencing Project ได้ส่งเสริมให้ใช้รายงานสืบเสาะและพินิจ แก่ข้อกล่าวหา (Defense-based-PSI) เป็นส่วนหนึ่งในการปรับปรุงการเตรียมความพร้อมของจำเลยในการชี้แจงข้อเท็จจริงเพื่อแก้ข้อกล่าวหาของตนได้ดีขึ้น

จากนั้นในช่วงท้าย ระหว่างปี ค.ศ 1970 - 1980 ได้มีการพัฒนารูปแบบมาตรฐานและการใช้ประโยชน์รายงานสืบเสาะหลากหลายมากขึ้น โดยจากความพยายามของนาย Jerome Miller นักปฏิรูปงานราชทัณฑ์ และ National Center on Institution and Alternatives (NCIA) โดยขณะนั้น นาย Jerome Miller ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการของ Youth Corrections in Pennsylvania ได้ตระหนักความสำคัญและได้นำรายงานการสืบเสาะและพินิจ (PSI) ประกอบความเห็นเสนอให้ปล่อยตัวผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน จำนวน 400 คน ออกจากเรือนจำ Pennsylvania's Notorious Camp Hill Prison⁷ ในระหว่างนี้ ในปี 1984 ในขณะที่กระบวนการยุติธรรมและรายงานสืบเสาะและพินิจในสหรัฐอเมริกามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สหรัฐอเมริกาได้ตรากฎหมายพระราชบัญญัติปฏิรูปการพิจารณาคดี (The Sentencing Reform Act of 1984) มีผลบังคับใช้สำหรับผู้กระทำผิดในศาลรัฐบาลกลาง ในปี 1987 โดยได้ปรับปรุงเนื้อหาและรูปแบบรายงานเพื่อรองรับกระบวนการพิจารณาคดีใหม่ ซึ่งหลังจากนั้นได้รับการประเมินและแก้ไขจนได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ The Presentence Investigation Report Under the Sentencing Reform Act of 1984 ในปี 1990⁸

ในปี ค.ศ. 1974 สหรัฐอเมริกาได้เริ่มทดลองใช้ระบบคุมประพฤติในชั้นก่อนพิจารณาคดี (Pretrial Service and Experiment) โดยสภากรองเกรสได้ออกกฎหมาย “การพิจารณาคดีโดยด่วน” (Speedy Trial Act) มอบอำนาจให้อธิบดีสำนักงานศาลยุติธรรมได้เริ่มทดลองใช้วิธีการสืบเสาะและพินิจก่อนพิจารณาคดี (Pretrial Report) มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ลดอาชญากรรมโดยการปล่อยตัวกลับสู่ชุมชนด้วยวิธีการรอกการพิจารณา
- 2) ลดการควบคุมตัวผู้กระทำผิดในสถานที่ควบคุมโดยไม่จำเป็น โดยหน่วยงานชั้นก่อนพิจารณาตามที่ศาลสั่ง และ
- 3) เพื่อประกอบการพิจารณาประกันตัว รวมทั้งการควบคุมสอดส่องผู้ถูกปล่อยตัวในชั้นพิจารณาคดี

⁷ เพ็งอ้าง, น.42.

⁸ Administration Office of the United States Court, *supra* note 1, p.1.

และช่วยเหลือผู้กระทำผิดในระหว่างถูกปล่อยตัวชั่วคราว ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่รับผิดชอบต้องดำเนินการสืบเสาะและพินิจด้วยการสอบปากคำและสัมภาษณ์ผู้กระทำผิดในคดีต่างๆแต่ละราย โดยส่วนใหญ่เป็นคดีความผิดเล็กน้อย เพื่อหาสาเหตุการกระทำผิด ประวัติภูมิหลังและข้อมูลต่างๆของผู้กระทำผิดแล้วเขียนรายงานให้ศาลทราบ⁹ ซึ่งการทำรายงานสืบเสาะและพินิจก่อนพิจารณาคดีและระบบคุมประพฤติดังกล่าวนี้ ได้พัฒนาเป็นกฎหมายการชะลอการฟ้อง โดยอาศัยการของสหรัฐอเมริกา กำหนดนโยบายมาตรการและแนวทางเริ่มจากผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กเยาวชน ต่อมาขยายผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่¹⁰ โดยขั้นตอนการชะลอการฟ้องนี้ ถือเป็นการผันคดีออกนอกระบบ (Pretrial Diversion) ของรัฐบาลกลางกระทรวงยุติธรรม (Department of Justice - DOJ) เป็นอำนาจดำเนินการของฝ่ายบริหาร โดยหน่วยงานอัยการร่วมกับหน่วยงานคุมประพฤติ มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดี ทั้งในส่วนการสืบเสาะและการควบคุมก่อนการพิจารณา (Pretrial Service) โดยพนักงานคุมประพฤติในขั้นตอนการสืบเสาะก่อนการพิจารณาคดีนี้เรียกว่า Pretrial Service Officers มีหน้าที่เตรียมจัดทำรายงานการเบี่ยงเบนที่อธิบายถึงความผิดประวัติส่วนตัวของผู้กระทำผิด รวมถึงประวัติอาชญากรรมและการประเมินปัจจัยเสี่ยงของบุคคล นอกจากนี้ยังมีคำแนะนำเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของบุคคลในโปรแกรมการเบี่ยงเบนความผิดด้วยการชะลอฟ้องนี้ โดยทั่วไปรายงานจะมีข้อมูลและการเสนอเงื่อนไขที่เป็นไปได้รวมถึงระยะเวลาของการกำกับดูแลและคุมประพฤติระหว่างการชะลอฟ้องนี้จะมีลักษณะเช่นเดียวกับรายงานสืบเสาะและพินิจ (Pre-Sentence Investigation Report (PSI) แต่เรียกว่า รายงานการเบี่ยงเบน (Diversion Report)¹¹

ปัจจุบัน รายงานสืบเสาะและพินิจ (Pre-sentence Investigation – PSI) เป็นเอกสารสำคัญที่มีอิทธิพลมากต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของสหรัฐอเมริกา โดยนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการพิพากษาและกำหนดโทษของศาลสหรัฐอเมริกาโดยเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการใช้ดุลยพินิจเพื่อพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดแต่ละคนอย่างเหมาะสมแล้วยังเป็นข้อมูลที่สำคัญยิ่งต่องานราชทัณฑ์ในการจำแนกผู้กระทำผิดและพิจารณาปล่อยตัว นอกจากนี้แล้ว ยังได้มีการทำรายงานสืบเสาะและพินิจในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี ได้แก่ รายงานสืบเสาะและพินิจแก้ข้อกล่าวหา (Defense-based-PSI) และรายงาน

⁹ พยงค์ สีนรนาถ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.24-25.

¹⁰ ศุภกิจ แยมประภา , “บทบาทของอัยการในการกันผู้กระทำความผิดออกจากการฟ้องคดีต่อศาล,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น.49.

¹¹ Thomas E.U Irich, “Pretrial Diversion in the Federal Court System,” *Federal Probation Journal*, Volume 66, Number 3, pp.30-37 (December, 2002).

การเบี่ยงเบน (Diversion Report) ในมาตรการชะลอการฟ้อง โดยทั้งหมดนี้มีพื้นฐานมาจากรายงานสืบเสาะและพินิจ (Pre-Sentence Investigation Report - PSI) นั้นเอง

3.1.1.3 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์การสืบเสาะและพินิจ (Pre-sentence Investigation) หรือ PSI ของประเทศสหรัฐอเมริกา มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การช่วยให้ศาลพิจารณาคดีอย่างเหมาะสมประกอบด้วยวัตถุประสงค์หลักในการทำให้คำพิพากษาของศาลมีความสัมพันธ์และได้ข้อมูลที่ถูกต้องทันสมัยในการที่จะเลือกใช้การกำหนดโทษในคำพิพากษาหรือวิธีปฏิบัติกับผู้กระทำผิดในขั้นตอนการชะลอฟ้องที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดมากที่สุด และเพื่อใช้เป็นข้อมูลให้หน่วยงานบังคับโทษติดตามและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹² ซึ่งวัตถุประสงค์หลัก 5 ประการ¹³ มีดังนี้

(1) วัตถุประสงค์เบื้องต้นในการช่วยให้ศาลได้พิจารณาคดีและลงโทษผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสม

รายงานสืบเสาะและพินิจ เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิดต่อศาล เพื่อให้ศาลสามารถใช้ข้อมูลลงโทษผู้กระทำผิดได้อย่างเหมาะสมและมีเหตุผล อันเป็นวัตถุประสงค์เบื้องต้นโดยข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจนี้ช่วยในการตัดสินใจเห็นสมควรที่จะใช้วิธีการคุมประพฤติและกำหนดเงื่อนไขของการคุมประพฤติ หรือตัดสินหน่วยงานที่จะมารองรับในการแก้ไขฟื้นฟู และกำหนดระยะเวลาการลงโทษที่เหมาะสม ABA (American Bar Association) สมาคมนิติบัณฑิตสภาแห่งอเมริกากล่าวว่า “วัตถุประสงค์หลักของรายงานสืบเสาะและพินิจ คือ การให้ข้อมูลที่ชัดเจนและถูกต้อง โดยยึดถือการตัดสินใจในการลงโทษที่สมเหตุสมผล”

(2) เป็นข้อมูลในการจำแนกประเภทผู้กระทำผิด และคัดเลือกโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสม

เพื่อการวางแผนโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคนได้โดยมีหน่วยงานรองรับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดแต่ละประเภท โดยข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจสามารถนำมาวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้กระทำผิดและสาเหตุการกระทำผิดซึ่งข้อมูลดังกล่าว สามารถนำมากำหนดแผนการแก้ไขฟื้นฟูและกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดย

¹² Administration Office of the United States Court, *supra* note 1, p.1.

¹³ พยงค์ สินธุนาวา, บทบาทและหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติด้านการสืบเสาะและพินิจ, (กรุงเทพมหานคร : กรมคุมประพฤติ, 2556), น.51.

สามารถมุ่งเน้นและกำหนดทิศทางที่ถูกต้องแก่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรองรับในการบำบัดรักษา การฝึกอบรมการดูแลและการจัดการกับปัญหาและความต้องการของจำเลยได้อย่างตรงจุด

(3) เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการวางแผนดูแลและบำบัดรักษา

ในขั้นตอนการควบคุมสอดส่อง (supervision) ทั้งในระบบการคุมประพฤติและการพักการลงโทษ รายงานสืบเสาะและพินิจเป็นพื้นฐานในการวางแผนการคุมประพฤติ การพักการลงโทษตลอดจนการบำบัดรักษา ทั้งนี้ รายงานสืบเสาะและพินิจนี้จะชี้ให้เห็นขอบเขตปัญหาชีวิตของจำเลย ความสามารถในการช่วยเหลือและโอกาสการปรับปรุงตนเองในสิ่งแวดล้อมและชุมชน

(4) เป็นข้อมูลในการจำแนกผู้ต้องขังในเรือนจำ

หากศาลพิพากษากำหนดโทษจำคุก เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในระหว่างต้องโทษในเรือนจำ ข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจสามารถช่วยเหลือบุคลากรเรือนจำในการจำแนกประเภทผู้กระทำความผิดและพิจารณาโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคน ซึ่งจะช่วยให้เจ้าหน้าที่เรือนจำมีความเข้าใจบุคลิกลักษณะเฉพาะของผู้กระทำความผิดแต่ละคนได้ง่ายขึ้น ตลอดจนสามารถช่วยวางแผนในการรักษาคุมขังและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้ดียิ่งขึ้น

(5) เป็นข้อมูลสำหรับนำไปใช้พิจารณาให้มีการพักโทษผู้ต้องขัง

หากผู้กระทำความผิดถูกส่งตัวไปยังเรือนจำ ในท้ายที่สุดข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจจะช่วยให้เจ้าหน้าที่ในการพิจารณาพักการลงโทษได้มีข้อมูลในการวางแผนการปล่อยตัว และการพิจารณาการพักการลงโทษ รวมทั้งการกำหนดเงื่อนไขพิเศษของการควบคุมและสอดส่องภายหลังการปล่อยตัวจากเรือนจำได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

(6) เผยให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพทางการเงินของผู้กระทำความผิด

รายงานสืบเสาะและพินิจของสหรัฐอเมริกา กำหนดหัวข้อสภาพทางการเงินของผู้กระทำความผิดซึ่งมีความสำคัญอย่างมากเนื่องด้วยเกี่ยวข้องกับความสามารถในการจ่ายค่าปรับของผู้กระทำความผิดและได้กลายเป็นสิ่งสำคัญในการเขียนรายงานนี้ ตั้งแต่ ปีค.ศ. 1984 เป็นต้นมา ภายหลังจากที่มีการออกกฎหมาย พระราชบัญญัติการจ่ายค่าปรับของผู้กระทำความผิด ปี ค.ศ. 1984 (Criminal Fine Enforcement Act 1984) โดยได้เล็งเห็นความจำเป็นที่จะกำหนดค่าปรับให้มีความสอดคล้องกับความสามารถของผู้กระทำความผิดในการจ่ายค่าปรับของผู้กระทำความผิดแต่ละคนที่แตกต่างกัน ดังนั้น ข้อมูลทางการเงินจึงมีความจำเป็นต่อการประเมินความสามารถของผู้กระทำความผิดในการชดใช้และจ่ายค่าดูแลการคุมประพฤติ ซึ่งทำให้การพิจารณาคดีมีความเหมาะสมและเป็นธรรมมากขึ้น

(7) นำไปใช้การวิจัยเพื่อประโยชน์ทางวิชาการและการบริหารงาน

รายงานสืบเสาะและพินิจมีประโยชน์เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาและทำวิจัยที่เกี่ยวกับการตัดสินใจคดีอาญา นอกจากนี้ในรัฐบางแห่งยังได้รวบรวมคำให้การของผู้เสียหาย (Victim Impact Statement หรือ VIS) ที่แยกออกมาแนบกับรายงานสืบเสาะและพินิจเนื่องด้วยในข้อมูลรายงานจะรวมถึงการบรรยายถึงรายละเอียดการบาดเจ็บและค่าเสียหาย ทั้งความเสียหายในด้านการเงินสุขภาพกาย ความรู้สึกต่อสภาพจิตใจ และความสะเทือนใจต่อสังคม อันเป็นผลมาจากอาชญากรรม อีกทั้ง ยังรวมถึงข้อความที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกของเหยื่อที่มีต่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิดและ ความประสงค์ของเหยื่อหรือผู้เสียหายที่จะต้องการให้ศาลลงโทษหรือวิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ทั้งนี้ ความน่าเชื่อถือของรายงานการสืบเสาะและพินิจ ขึ้นอยู่กับ¹⁴

1. ต้องแสดงแหล่งที่มาของข้อมูล
2. กรณีพนักงานคุมประพฤติได้ข้อมูลจากบุคคลภายนอก ในทางปฏิบัติพนักงานคุมประพฤติจะต้องพบกับผู้ให้ข้อมูลโดยตรงซึ่งสามารถยืนยันได้
3. เอกสารทั้งปวงต้องเกี่ยวพันกับคดีที่ทำ ตัวอย่างเช่น จดหมายรายงานแพทย์ หนังสือจากสถานศึกษา
4. หากมีข้อมูลเกี่ยวกัน แต่ไม่สามารถอ้างอิงแหล่งข้อมูลได้ พนักงานคุมประพฤติจะต้องจดแจ้งไว้ในรายงานด้วย เช่น พยานเพื่อนบ้านไม่ยอมลงลายมือชื่อ เป็นต้น

3.1.1.4 ขอกกฎหมาย หลักเกณฑ์และเงื่อนไข

ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ต้องยึดหลักการภายใต้กรอบกระบวนการพิจารณาคดีของรัฐบาลกลาง (The Federal Rules of Criminal procedure) และกฎระเบียบของท้องถิ่นที่ศาลกำหนด (Local Rules Established by the Court)¹⁵ ซึ่งการพิจารณาคดีอาญาของศาลสหรัฐอเมริกาเป็นระบบการค้นหาคความจริงแบบต่อสู้คดีหรือระบบคู่ปรปักษ์ (Accusatorial) กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีทั้งส่วนที่เป็นกฎหมาย Common Law และส่วนที่เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งได้แก่ตัวบทกฎหมายของรัฐบาลกลางแห่งสหรัฐอเมริกาและกฎหมายของมลรัฐต่างๆ การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาแบ่งเป็น 2 ส่วนที่มีความเป็นอิสระต่อกัน¹⁶ คือ ขั้นวินิจฉัยความผิด (Guilty Stage) และขั้นกำหนดโทษ (Sentencing Stage) เป็นกระบวนการแตกต่างกัน

¹⁴ เพิ่งอ้าง, น.53.

¹⁵ Administration Office of the United States Court, *supra* note 1, p.1.

¹⁶ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, “การพิจารณาคดีอาญาของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา: ระบบพิจารณาแบบไบเฟอรัมเชอเรน,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 8, ฉบับที่ 3, น.442 (2521).

กล่าวคือ ขั้นวินิจฉัยความผิด (Guilty Stage) เป็นการพิจารณาคดีว่าด้วยเรื่องการกระทำความผิด หรือฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดเป็นความผิด จึงเป็นการพิจารณาจากการ นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิด โดยจะพิสูจน์ถึงการกระทำ (Actusreus) และเจตนาชั่วร้าย (Mensrea) ของจำเลยว่ามีเพียงพอตามที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่ โดยข้อเท็จจริงและ พยานหลักฐานได้จากการโต้แย้งของคู่ความในคดีเพื่อโน้มน้าวจิตใจของคณะลูกขุนซึ่งเป็นผู้พิจารณา ให้คล้อยตาม ในขณะที่ผู้พิพากษาเป็นเพียงผู้ควบคุมให้มีการต่อสู้ในเชิงคดีอย่างยุติธรรม ส่วนขั้นกำหนดโทษ (Sentencing Stage) จะเกิดขึ้นหลังจากมีการตัดสินข้อเท็จจริงในคดีโดย ผู้พิพากษาหรือลูกขุน หรือเกิดขึ้นจากจำเลยให้การรับสารภาพ (Guilty plea) ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำ ความผิด (Conviction) โดยกระบวนการกำหนดโทษเป็นหน้าที่ของหลายฝ่าย ทั้งอัยการ (prosecutors) ทนายความ (counsels) ผู้เสียหาย (victims) โดยกระบวนการประกอบไปด้วย บทบัญญัติของกฎหมาย (legislation) ศาล (court) และคณะกรรมการพักการลงโทษ (paroleboards) โดยกฎหมายเป็นตัวกำหนดโทษไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ส่วนศาลคือผู้ทำหน้าที่ กำหนดอัตราโทษให้เหมาะสมภายใต้กรอบของกฎหมาย และสำหรับคณะกรรมการพักการลงโทษ จะพิจารณาว่าผู้กระทำความผิดซึ่งถูกลงโทษควรจะได้กลับสู่สังคมเมื่อใด¹⁷

การกำหนดโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างเหมาะสมและ ถูกต้องจึงต้องมีการรับฟังข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดในทุกเรื่องตั้งแต่ประวัติ ความประพฤติ พฤติการณ์ของความผิดและสภาพแวดล้อมในชีวิต ตลอดจนอุปนิสัยใจคอ โดยศาลต้องพิจารณา ทั้งในส่วนประวัติภูมิหลังของจำเลยและปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด ซึ่งข้อเท็จจริงเหล่านี้ แม้กระทำนอกศาลและผู้ให้ถ้อยคำมิได้สาบานตน ผู้พิพากษาสามารถรับฟังและนำข้อเท็จจริง เหล่านั้นเข้าสู่การพิจารณาได้¹⁸ โดยปกติการกำหนดโทษจะไม่กระทำในวันเดียวกับการพิพากษาคดี ศาลจะกำหนดโทษจำเลยภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือตามที่ศาลกำหนดหรือภายใน เวลาอันควร (Witha reasonabletime) ซึ่งโดยปกติศาลจะกำหนดให้มาฟังคำพิพากษากำหนดโทษ ภายในระยะเวลาประมาณ 2-3 สัปดาห์หลังจากศาลตัดสินว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดในกรณี

¹⁷ เศรษฐชัย อันสมศรี, “ดุลยพินิจในการกำหนดโทษจำคุก,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), น.103.

¹⁸ วิสาร พันธนะ, “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา,” วารสารดุลพินิจ, ปีที่ 25, ฉบับที่ 5, น.65-66 (กันยายน-ตุลาคม 2521).

เป็นความผิดร้ายแรง (felony)¹⁹ หรือกรณีเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับบางกรณี แต่หากความผิดนั้นเป็นความผิดไม่ร้ายแรง (misdemeanor) หรือเป็นความผิดเล็กน้อย (infraction) การกำหนดโทษจะทำได้ไปพร้อมกับการพิพากษาคดีเลยก็ได้

ก่อนที่จะศาลจะกำหนดโทษและกำหนดวิธีการลงโทษกับผู้กระทำผิด ศาลจะมีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่คือพนักงานคุมประพฤติ (Probation Officer) ทำการสืบเสาะและพินิจแล้วทำรายงานก่อนกำหนดโทษ (Pre-Sentence Investigation Report) เสนอต่อศาล โดยในรายงานจะมีรายละเอียดที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดและผู้กระทำความผิดพร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการกำหนดโทษเมื่อถึงวันกำหนดนัด อัยการ พนักงานคุมประพฤติ และจำเลยจะมาปรากฏตัวต่อหน้าศาล กระบวนการพิจารณาจะเริ่มขึ้นโดยอัยการหรือพนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้นำพยานหลักฐานเข้าสืบ ซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพและประวัติภูมิหลังของจำเลยเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะไม่มีในกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยความผิด ถ้าหากไม่มีการโต้แย้งศาลจะใช้รายงานนั้นเป็นข้อมูลในการกำหนดโทษแต่หากมีการโต้แย้งหรือคัดค้านข้อมูลในรายงานสืบเสาะและพินิจ ศาลต้องมีการไต่สวนพยานหลักฐานให้ได้ข้อเท็จจริงในเบื้องต้นเสียก่อนว่ารายงานนั้นมีความน่าเชื่อถือเพียงใดแล้วศาลจะทำการกำหนดโทษต่อไป

การจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจก่อนกำหนดโทษ (Pre-sentence Investigation Report) ของพนักงานคุมประพฤติ (Probation Officer) โดยหลักแล้วกฎหมายสหรัฐอเมริกากำหนดให้ความผิดประเภทที่เป็นความผิดร้ายแรง (Felony) จะต้องจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจทุกคดีเว้นแต่ศาลเห็นว่าข้อมูลเพียงพอแล้ว โดยศาลต้องบันทึกเหตุผลว่าทำไมถึงไม่มีการจัดทำรายงานดังกล่าวและก่อนที่จะศาลจะกำหนดโทษต้องเปิดโอกาสให้คู่ความทั้งสองฝ่ายทราบรายงานดังกล่าวก่อน

ในการสืบเสาะและพินิจก่อนศาลพิพากษากำหนดโทษ (Pre-sentence Investigation หรือ PSI) ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีบทบัญญัติข้อกำหนดที่กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

¹⁹ United States Code Title 18 : Crime and Criminal Procedure

(1) ประมวลกฎหมายอาญาสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1988 (United State Code : US TITLE 18 Crimes and Criminal Procedure) บทที่ 18 มาตรา 3553

เป็นบทบัญญัติเรื่องแนวทางในการกำหนดโทษ ซึ่งศาลต้องพิจารณา ดังนี้

(a) ข้อเท็จจริงที่นำมาใช้ในการกำหนดโทษ ศาลจะคำนึงถึงความเหมาะสม โดยไม่ลงโทษรุนแรงเกินจำเป็น และจะพิจารณาข้อเท็จจริงต่อไปนี้

(1) สภาพความผิดและพฤติการณ์แห่งคดี ประวัติ ภูมิหลัง และบุคลิกลักษณะของจำเลย

(2) การลงโทษมีความมุ่งหมาย

(A) แสดงให้เห็นถึงความร้ายแรงของความผิดเป็นการส่งเสริมการเคารพกฎหมายและเป็นการกำหนดโทษที่เหมาะสมและเป็นธรรมกับความผิด

(B) วางมาตรการป้องปรามอย่างเพียงพอต่อการกระทำผิด

(C) คำนึงครองสาธารณชนจากการกระทำผิดของจำเลยอีกในอนาคต

(D) ให้จำเลยมีโอกาสรับการศึกษาหรืออบรมทางวิชาชีพ การดูแลรักษาทางการแพทย์หรือการปฏิบัติอันเป็นการปรับปรุงผู้กระทำผิดด้วยวิธีที่มีประสิทธิภาพ²⁰

²⁰ 18 U.S.C. § 3553 - U.S. Code - Unannotated Title 18 Crimes and Criminal Procedure § 3553. Imposition of a sentence\

a) Factors to be considered in imposing a sentence.--The court shall impose a sentence sufficient, but not greater than necessary, to comply with the purposes set forth in paragraph (2) of this subsection. The court, in determining the particular sentence to be imposed, shall consider

(1) the nature and circumstances of the offense and the history and characteristics of the defendant;

(2) the need for the sentence imposed--

(A) to reflect the seriousness of the offense, to promote respect for the law, and to provide just punishment for the offense;

(B) to afford adequate deterrence to criminal conduct;

(C) to protect the public from further crimes of the defendant;

and

อย่างไรก็ตาม ภายหลังศาลได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดจากรายงานสืบเสาะและพินิจก่อนการกำหนดโทษ ศาลจะอาศัยข้อมูลดังกล่าวปรับใช้แนวทางการกำหนดโทษซึ่งแนวทางกำหนดโทษนี้ ถูกจัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการกำหนดโทษแห่งสหรัฐอเมริกา โดยรัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกา ได้ทำบัญชีระดับอัตราโทษเพื่อเป็นแนวทางให้ศาลใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษ โดยให้มีการคำนึงปัจจัยที่สำคัญ ที่มีเนื้อหา 2 ด้านประกอบกัน คือ ระดับความรุนแรงของการกระทำผิดกับข้อมูลประวัติภูมิหลังหรือประวัติอาชญากรรมของผู้กระทำผิด ทั้งนี้ แนวทางกำหนดโทษ ไม่ได้บังคับศาลโดยเด็ดขาด โดยหากศาลจะกำหนดโทษตามแนวทางกำหนดโทษนี้ย่อมไม่จำเป็นต้องให้เหตุผลได้อีก แต่หากศาลจะกำหนดโทษให้แตกต่างออกไป ศาลจะต้องระบุเหตุผลที่กำหนดโทษในกรณีนั้นๆ อย่างชัดเจน

(2) ประมวลกฎหมายอาญาตัวอย่างสหรัฐอเมริกา (Model Penal

Code)

Article 7 : Authority of Court in Sentencing Section 7.07²¹ เป็นกฎหมายที่จัดทำขึ้นโดยสถาบันกฎหมายอเมริกา (American Law Institute) เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่รัฐทุกรัฐของสหรัฐอเมริกา ซึ่งรัฐใดไม่ประสงค์จะร่างกฎหมายอาญาขึ้นเองใหม่ ก็สามารถ

(D) to provide the defendant with needed educational or vocational training, medical care, or other correctional treatment in the most effective manner.....”

²¹ Model Penal Code Section 7.07. Procedure on Sentence; Presentence Investigation and Report; Remand for Psychiatric Examination; Transmission of Records to Department of Correction.

(1) The Court shall not impose sentence without first ordering a presentence investigation of the defendant and according due consideration to a written report of such investigation where:

(a) the defendant has been convicted of a felony; or

(b) the defendant is less than twenty-two years of age and has been convicted of a crime; or

(c) the defendant will be [placed on probation or] sentenced to imprisonment for an extended term.

(2) The Court may order a presentence investigation in any other case.

นำเอาประมวลกฎหมายอาญาตัวอย่างนี้ไปใช้เป็นกฎหมายของรัฐนั้นได้ทันที โดยประมวลกฎหมายอาญาตัวอย่างนี้ได้มีบทบัญญัติให้การกำหนดโทษต้องมีรายงานสืบเสาะและพินิจประกอบในคดี ดังนี้

มาตรา 7 อำนาจศาลในการกำหนดโทษ อนุมาตรา 7.07

(1) ศาลจะไม่กำหนดโทษจำเลยโดยปราศจากคำสั่งให้ทำการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยและศาลมีอำนาจพิจารณารายงานซึ่งเป็นผลมาจากการสืบเสาะนั้นในกรณี ต่อไปนี้

- (a) จำเลยถูกตัดสินลงโทษในความผิดร้ายแรง หรือ
- (b) จำเลยซึ่งมีอายุน้อยกว่า 22 ปีและถูกตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิด
- (c) จำเลยจะถูกคุมความประพฤติหรือถูกลงโทษจำคุกโดยมีกำหนดเวลา
- (2) ศาลอาจมีคำสั่งสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยในคดีใด

คดีหนึ่งก็ได้

และอนุมาตรา 7.07(3)²² ได้กำหนดหลักเกณฑ์รายงานสืบเสาะและพินิจหรือการสืบเสาะก่อนการพิพากษาคดี จะต้องประกอบด้วยข้อเท็จจริง ดังต่อไปนี้

- 1. สภาพความผิดและพฤติการณ์แห่งคดี
- 2. ประวัติการกระทำผิด
- 3. สุขภาพทางกายและภาวะทางจิต
- 4. ประวัติครอบครัวและภูมิหลัง
- 5. สถานภาพทางการเงิน
- 6. ประวัติการศึกษา
- 7. นิสัยและความประพฤติ

²² Model Penal Code Section 7.07. Procedure on Sentence; Presentence Investigation and Report; Remand for Psychiatric Examination ;Transmission of Records to Department of Correction.....

..... (3) The presentence investigation shall include an analysis of the circumstances attending the commission of the crime, the defendant's history of delinquency or criminality, physical and mental condition, family situation and background, economic status, education, occupation and personal habits and any other matters that the probation officer deems relevant or the Court directs to be included.....

8. ประวัติการทำงาน

9. ปัจจัยอื่นๆอาจมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของจำเลยและสามารถนำไปใช้ประโยชน์การกำหนดโทษ หรือปรับปรุงแก้ไขตัวจำเลย

10. ข้อเท็จจริงอื่นใดที่ศาลต้องการ

11. ความเห็นของพนักงานคุมประพฤติที่มีต่อจำเลย

(3) กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกา (Federal Rules of Criminal Procedure) ข้อ 32 (d)

กระบวนการกำหนดโทษในระบบกฎหมายสหรัฐอเมริกาบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา (Federal Rules of Criminal Procedure) ข้อ 32²³ ว่าหลังจากเสร็จการพิจารณาคดีแล้ว ศาลจะกำหนดให้พนักงานคุมประพฤติ (Probation Officer) ทำการสืบเสาะและพินิจแล้วทำรายงานเสนอศาล โดยไม่ชักช้าอย่างน้อย 7 วันก่อนที่จะกำหนดโทษ เว้นแต่ ศาลจะเห็นว่าข้อมูลเพียงพอแล้ว ทั้งนี้ คู่ความสามารถขอให้ศาลเลื่อนระยะเวลาออกไปได้ หากเห็นว่าข้อมูลยังไม่เพียงพอ อีกทั้ง ก่อนการกำหนดโทษ ศาลจะต้องให้โอกาสพนักงานอัยการและ

²³ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 32 Sentence and Judgement
...(d) PRESENTENCE REPORT.

(1) *Applying the Advisory Sentencing Guidelines.* The presentence report must: (A) identify all applicable guidelines and policy statements of the Sentencing Commission;

(B) calculate the defendant's offense level and criminal history category;

(C) state the resulting sentencing range and kinds of sentences available;

(D) identify any factor relevant to :

(i) the appropriate kind of sentence , or

(ii) the appropriate sentence with in the applicable sentencing range ; and

(E) identify any basis for departing from the applicable sentencing range.

ทนายจำเลยในการแสดงความคิดเห็นและ ให้ข้อมูลที่สำคัญเพื่อให้ศาลใช้ประกอบดุลยพินิจ โดยกฎหมายกำหนดให้ศาลสามารถสอบถามจำเลยได้โดยตรง สำหรับการจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจหรือรายงานก่อนการกำหนดโทษ (Pre-sentence Investigation Report) ของพนักงานคุมประพฤติต้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- (A) ระบุแนวทางการลงโทษและคำแถลงนโยบายที่เกี่ยวข้องทั้งหมด
- (B) คำนวณระดับความผิดและประวัติอาชญากรรม
- (C) เสนอระดับและประเภทการลงโทษ
- (D) ระบุปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการลงโทษอย่างเหมาะสม
- (E) ระบุข้อมูลพื้นฐานอื่นที่เกี่ยวข้องการพิจารณาคดี

นอกจากนี้ รายงานสืบเสาะและพินิจ (Pre-sentence Investigation Report) ดังกล่าวนี้อาจมีข้อมูลเพิ่มเติม²⁴ ได้แก่

²⁴ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 32 Sentence and Judgement

(2) Additional Information. The presentence report must also contain the following information :

(A) the defendant's history and characteristics, including:

- (i) any prior criminal record;
- (ii) the defendant's financial condition; and
- (iii) any circumstances affecting the defendant's behavior that may

be helpful in imposing sentence or in correctional treatment;

(B) information that assesses any financial, social, psychological, and medical impact on any victim;

(C) when appropriate, the nature and extent of nonprison programs and resources available to the defendant ;

(D) when the law provides for restitution, information sufficient for a restitution order ;

(E) if the court orders a study under 18 U.S.C. § 3552(b), any resulting report and recommendation; and

(F) a statement of whether the government seeks forfeiture under Rule 32.2 and any other law; and

- (A) ประวัติและบุคลิกลักษณะของจำเลย ที่รวมถึง
- (i) ประวัติการกระทำความผิดคดีอาญา
 - (ii) สถานภาพทางการเงิน
 - (iii) สถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมอื่นใดที่ส่งผลถึงพฤติกรรมของจำเลยอันจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดโทษหรือเยียวยาจำเลย
- (B) ข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วประเมินผลกระทบทางการเงิน ,สังคม , จิตวิทยา ,และการบำบัดรักษาตามลักษณะการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น
- (C) ความเหมาะสมตามลักษณะและขอบเขตโปรแกรมการบำบัด
- (D) ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียหายหรือเหยื่อในการกระทำความผิดและการชดเชยความเสียหาย

ทั้งนี้ รวมถึงข้อมูลอื่นที่ศาลต้องการ เพื่อช่วยให้ศาลพิจารณาคดีและกำหนดโทษได้อย่างเหมาะสม แต่ไม่รวมถึงข้อมูลที่เป็นความลับหรืออาจกระทบบุคคลอื่น

เหตุที่รายงานการสืบเสาะและพินิจมีความสำคัญในกระบวนการพิจารณาพิพากษาของศาลอเมริกัน เนื่องจากหลักในการกำหนดโทษของศาลจะพิจารณาข้อเท็จจริงจาก²⁵

1. ข้อมูลรายงานสืบเสาะก่อนพิพากษาคดี
2. ข้อมูลจากการสืบพยานโจทก์จำเลยในชั้นพิจารณาคดี
3. ผลกระทบต่อสังคมอาจมีขึ้นหลังจากใช้มาตรการลงโทษ

กรณีศาลของรัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกามีกฎหมายบังคับให้ศาลต้องสั่งสืบเสาะและพินิจทุกคดี เว้นแต่จำเลยขอสละสิทธิ์ที่จะถูกสืบเสาะและศาลอนุญาตตามนั้น โดยพิจารณาเห็นว่า มีข้อมูลเพียงพอที่จะมีคำพิพากษาได้โดยไม่ต้องมีการสืบเสาะและพินิจก็สามารถกระทำได้

ส่วนศาลของมลรัฐต่างๆ ส่วนใหญ่จะมีกฎหมายบังคับให้ต้องมีการสืบเสาะและพินิจก่อนเช่นกันแต่อาจแตกต่างกันไปในรายละเอียด เช่น บางมลรัฐศาลจะสั่งสืบเสาะและพินิจทุกคดี โดยถ้าเป็นคดีที่มีโทษสูง (Felony cases) ให้ใช้รายงานการสืบเสาะและพินิจ

(G) any other information that the court requires, including information relevant to the factors under 18 U.S.C. § 3553 (a)

²⁵ เกียรติภูมิ แสงศิริธร, “กระบวนการกำหนดโทษจำเลยคดีอาญา : เปรียบเทียบของไทยกับต่างประเทศ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), น.39-40.

อย่างยาว (long-from report) ซึ่งเป็นรายงานที่มีข้อมูลละเอียด หากเป็นคดีที่มีโทษเบา (Misdemeanor cases) ให้ใช้รายงานสืบเสาะและพินิจอย่างสั้น (shot- from report) , บางมลรัฐมีกฎหมายบังคับให้ดำเนินการสืบเสาะและพินิจคดีที่มีโทษหนัก (Felony cases) ทุกคดีเว้นแต่จำเลยจะขอสลະสิทธิ์ , บางมลรัฐศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่าสมควรให้สลະสิทธิ์หรือไม่ และบางมลรัฐไม่มีกฎหมายบังคับให้ศาลต้องสืบเสาะและพินิจโดยให้เป็นดุลพินิจของศาล ดังนั้น ด้วยประเทศสหรัฐอเมริกา มีรูปแบบการปกครองแบบสหรัฐ (United States) แต่ละมลรัฐมีอิสระที่จะบัญญัติกฎหมายขึ้นใช้ภายในรัฐของตนเท่าที่ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ จึงมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการที่ศาลจะสั่งให้พนักงานคุมประพฤติทำรายงานสืบเสาะและพินิจของแต่ละมลรัฐแตกต่างกันไปในรายละเอียด แบ่งได้เป็น 4 กลุ่มลักษณะ²⁶ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 รายงานสืบเสาะและพินิจจะทำการขึ้นเฉพาะความผิดที่กฎหมายกำหนด โดยต้องทำการขึ้นในความผิดร้ายแรง (Felony) ทุกคดี เช่น รัฐแคลิฟอร์เนีย และรัฐนิวยอร์ก

ลักษณะที่ 2 รายงานสืบเสาะและพินิจจะทำการขึ้นหรือไม่ เป็นดุลยพินิจของศาล กล่าวคือ กฎหมายมิได้บังคับให้ศาลต้องมีคำสั่งให้ทำรายงานในคดีประเภทใด แต่ให้เป็นดุลยพินิจของศาลที่จะพิจารณาเห็นสมควรที่จะใช้รายงานการสืบเสาะและพินิจประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษ โดยไม่ต้องคำนึงถึงความร้ายแรงของความผิดนั้นๆ เช่น รัฐโอไฮโอ

ลักษณะที่ 3 รายงานสืบเสาะและพินิจจะทำการขึ้นหรือไม่ เป็นดุลยพินิจของศาล เว้นแต่ กรณีที่ศาลจะใช้วิธีการคุมความประพฤติกับจำเลย ศาลต้องมีคำสั่งให้ทำรายงานสืบเสาะและพินิจเสมอเพื่อให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม เช่น รัฐโอไฮโอ

ลักษณะที่ 4 กฎหมายมิได้บัญญัติเฉพาะ แต่คำนึงความสำคัญของรายงานสืบเสาะและพินิจ เช่น รัฐยูทาห์ บัญญัติว่า “ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานที่จะนำมาใช้กำหนดโทษจำเลย ก็ต่อเมื่อพยานเหล่านั้นได้นำมาแสดงหรือปรากฏต่อหน้าศาล” และรัฐเวอร์จิเนีย บัญญัติว่า “ศาลมีอำนาจสั่งพนักงานคุมประพฤติทำรายงานสืบเสาะและพินิจได้ แม้คดีดังกล่าวมิได้ระบุว่าต้องกระทำ”

ระยะเวลาในการสืบเสาะในประเทศสหรัฐอเมริกา จะแตกต่างกันไปแล้วแต่ว่าสำนักงานคุมประพฤติแห่งนั้นจะอยู่ในสังกัดใด เช่น หากเป็นงานคุมประพฤติของรัฐกลาง จะให้เวลาพนักงานคุมประพฤติ สืบเสาะไม่เกิน 60 วัน ตามมาตรา 3552 (b) ภาค 2 วิธีพิจารณา

²⁶ พรธิดา เอี่ยมศิลา, “ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดเพื่อประกอบการดำเนินคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549), น.42-43.

ความอาญา (Criminal Procedure) และ (Federal Criminal Code and Rules 1989 : 786) ซึ่งเท่ากับระยะเวลาที่บัพัญญูได้ไว้ในมาตรา 5-3-3 ของ Unified Code of Corrections มลรัฐอิลลินอยส์ (Illionois Law and Procedure 1995 : 535) แต่ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ที่เมือง Oakland เขต Alameda จะใช้เวลาพนักงานคุมประพฤติ ดำเนินการสืบเสาะให้แล้วเสร็จภายใน 21 วัน แต่จำเลยมีประกันจะให้เวลา 42 วัน²⁷

3.1.1.5 หน่วยงานและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ

ประเทศสหรัฐอเมริกามอบหมายให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจได้ทุกคดีอาญาที่พนักงานคุมประพฤติของรัฐบาลกลางรับผิดชอบ จะเป็นคดีที่มาจากศาลของรัฐบาลกลาง ซึ่งคดีดังกล่าวมีการกระทำผิดต่อกฎหมายรัฐบาลกลาง (Federal Law) เช่น ความผิดฐานปลอมแปลงเงินตรา หรือความผิดต่อกฎหมายคนเข้าเมือง ความผิดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

อำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติของประเทศสหรัฐอเมริกาแยกพิจารณาได้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติรัฐบาลกลางและพนักงานคุมประพฤติในมลรัฐ โดยอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติรัฐบาลกลางรับผิดชอบคดีที่มาจากศาลรัฐบาลกลาง ตามประมวลกฎหมายและระเบียบของรัฐบาลกลาง (Federal Criminal Code and Rules) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการสืบเสาะและพินิจ มีดังนี้²⁸

(1) อำนาจในการรวบรวมข้อมูลทั่วไประหว่างการสืบเสาะ

กรณีรวบรวมเอกสารทั่วไป เช่น หลักฐานทางการศึกษา การทำงาน สุขภาพ การเป็นทหาร ฐานะทาง การเงิน หากผู้กระทำผิดไม่มี พนักงานคุมประพฤติ จะต้องให้บุคคลนั้นลงลายมือชื่อยินยอมเปิดเผยข้อมูลลงในแบบกรอกข้อความ เพื่อส่งไปขอหลักฐานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือที่ผู้กระทำผิดอ้างถึง

(2) อำนาจในการตรวจสอบประวัติการกระทำผิด

พนักงานคุมประพฤติสามารถตรวจสอบได้ทันทีจากสำนักงานตำรวจสอบสวนกลาง (FBI) โดยผ่านระบบคอมพิวเตอร์ หรือมีหนังสือขอความร่วมมือจากตำรวจมลรัฐตำรวจท้องถิ่น ตลอดจนตำรวจสากล พนักงานคุมประพฤติจึงไม่จำเป็นต้องพิมพ์ลายนิ้วมือเอง

²⁷ พยงค์ สีนรนาถ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น.52

²⁸ เพิ่งอ้าง, น.4.

(3) อำนาจในการเก็บปัสสาวะเพื่อตรวจสอบ

ระหว่างการสืบเสาะและพินิจ หากศาลมีคำสั่งไว้ว่าให้เก็บตัวอย่างปัสสาวะเพื่อตรวจสอบ ดังนี้ จำเลยต้องปฏิบัติตามโดยจะปฏิเสธมิได้ หรือหากเป็นกรณีที่ศาลไม่ได้สั่งไว้ แต่จำเลยยินยอมให้เก็บโดยสมัครใจพนักงานคุมประพฤติสามารถดำเนินการได้เอง

(4) อำนาจในการเข้าไปในบ้านหรือสถานที่ทำงานของผู้ถูกสืบเสาะ

ระหว่างการสืบเสาะและพินิจนั้น พนักงานคุมประพฤติจะต้องนัดวันที่จะไปพบจำเลยที่บ้านด้วยความเห็นชอบของจำเลย และยินยอมให้พนักงานคุมประพฤติไปพบที่บ้านได้ตลอดเวลา รวมทั้งสามารถยึด สิ่งผิดกฎหมายจากได้ด้วย

(5) อำนาจในการพกพาอาวุธ

พนักงานคุมประพฤติของรัฐบาลกลางมีอำนาจพกพาอาวุธได้ หากเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างของรัฐบาลกลางซึ่งมีอำนาจหน้าที่เพื่อการคุ้มครองป้องกัน สืบค้นหรือฟ้องร้องการฝ่าฝืนกฎหมาย อย่างไรก็ตาม อาจมีระเบียบภายในสำนักงานคุมประพฤติแห่งนั้นจำกัดอำนาจดังกล่าวได้

3.1.2 กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมข้อมูล

พนักงานคุมประพฤติจะต้องแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดในทุกมิติ เนื่องจากผู้กระทำผิดแต่ละคนมีประวัติภูมิหลังที่มาแตกต่างกัน ทำให้แต่ละคดีมีความซับซ้อน การให้ได้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้กระทำผิดและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งต้องตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งที่มา โดยข้อมูลที่หามาได้นั้นจะต้องสามารถตรวจสอบและสามารถประเมินได้ โดยข้อมูลส่วนตัวของผู้กระทำผิดและข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวต้องมีรายงานที่ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ ในสังคมที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพของผู้กระทำผิด ประกอบด้วยข้อมูลความสัมพันธ์ของครอบครัว ประวัติการจ้างงาน การใช้สารเสพติด สถานะทางการเงินของผู้กระทำผิด และปัจจัยอื่นๆ ในสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมและสะท้อนสภาพปัญหาที่แท้จริงของผู้กระทำผิดได้

3.1.2.1 การรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง

หลังจากที่ได้พิจารณาว่าจำเลยกระทำผิดจริง ก่อนเริ่มกระบวนการสืบเสาะข้อเท็จจริง พนักงานคุมประพฤติจะอธิบายลักษณะการสืบเสาะให้จำเลยทราบ เพื่อให้จำเลยร่วมมือในการให้ข้อมูลและหลักฐาน ได้แก่ เอกสารทะเบียนเกิด การศึกษา การอบรมวิชาชีพ การเป็นทหาร เป็นต้น ซึ่งหากจำเลยนำมาให้เอง พนักงานคุมประพฤติก็ไม่จำเป็นต้องค้นหา แต่ถ้าหากจำเลยไม่มีหรือหาไม่ได้และเป็นเอกสารที่จำเป็น พนักงานคุมประพฤติจะให้จำเลยลงลายมือชื่อยินยอมเปิดเผยข้อมูลในแบบกรอกข้อความ (แบบฟอร์ม) เพื่อส่งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อมิให้เป็นการขัดต่อกฎหมายข้อมูลส่วนบุคคล (Privacy Act) ข้อมูลที่พนักงานคุมประพฤติต้องการแต่ต้อง

ขอความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรไม่ว่าจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา การทำงาน สุขภาพ (ร่างกาย จิตใจและอารมณ์) การเป็นทหาร ฐานะทางการเงิน จำเลยจะลงลายมือชื่อในแบบกรอกข้อความที่ยินยอมให้เปิดเผยข้อมูล การสืบเสาะและพินิจของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีขั้นตอนกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ข้อมูลที่ได้จะสามารถใช้ประกอบการพิจารณากำหนดโทษหรือพิจารณาวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด ซึ่งให้เห็นถึงความสามารถในการชดเชยค่าเสียหาย สามารถใช้ประเมินความเสี่ยงต่างๆ ในอนาคต และใช้สนับสนุนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยชุมชนและครอบครัว ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเลือกใช้โปรแกรมการบำบัดฟื้นฟู พนักงานคุมประพฤติต้องมีรายงานที่ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ ในสังคมที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพของผู้กระทำความผิด ทักษะคดีของผู้กระทำความผิดที่มีต่อครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว สมาชิกในครอบครัว สิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย สถานที่เกิดและเติบโต ตลอดจนความสามารถพิเศษ/ความสนใจ/กิจกรรมยามว่าง กลุ่มเพื่อนที่คบหา ภาระที่ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัว ความสามารถในการเสียค่าปรับและการชดเชยค่าเสียหาย เหตุผลที่ผู้กระทำความผิดตัดสินใจ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้กระทำความผิด การประกอบอาชีพ อิทธิพลทางสังคมที่กระทบต่อพฤติกรรม ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงในการประกอบอาชญากรรม เป็นต้น

3.1.2.2 การตรวจสอบประวัติการกระทำความผิด

ข้อมูลประวัติอาชญากรรมหรือประวัติการทำความผิดเป็นข้อมูลที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะใช้ประเมินความเสี่ยงของผู้กระทำความผิดโดยใช้ดัชนี Risk Prediction Index (RPI) เพื่อการจำแนกผู้กระทำความผิดว่าสมควรจะได้รับโปรแกรมการบำบัด หรือวิธีการใดๆ ที่เหมาะสม อีกทั้งข้างต้นนี้ยังช่วยให้ศาลเข้าใจพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดมากขึ้นด้วย พนักงานคุมประพฤติสามารถรวบรวมและตรวจสอบโดยสืบค้นข้อมูลหรือประวัติการกระทำความผิดได้จากทะเบียนประวัติอาชญากรรมจากหลายหน่วยงาน²⁹ ได้แก่

1. สำนักงานสืบสวนกลางแห่งสหรัฐอเมริกา หรือ FBI (Federal Bureau of Investigation) เป็นหน่วยงานดำเนินการศูนย์ข้อมูลอาชญากรรมแห่งชาติ (NCIC) หรือหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของรัฐเก็บประวัติแผ่นพิมพ์ลายนิ้วมือ พนักงานคุมประพฤติสามารถค้นประวัติได้โดยผ่านระบบคอมพิวเตอร์

2. หน่วยงานระดับตำรวจมลรัฐ ตำรวจเขตและตำรวจท้องถิ่น

²⁹ พยงค์ สินธุนา, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.56.

3. หน่วยตำรวจสากล (Interpol) กรณีที่พนักงานคุมประพฤติสงสัยว่าจำเลยอาจเคยกระทำความผิดในต่างประเทศมาแล้ว

3.1.2.3 การสอบถ้อยคำจำเลย

ในเบื้องต้นใช้แบบสอบถามเบื้องต้นเพื่อการสืบเสาะ (Preliminary Information for Investigation) แล้วนัดให้ไปพบพนักงานคุมประพฤติเพื่อสอบถ้อยคำอย่างละเอียดที่สำนักงานคุมประพฤติต่อไป โดยในการสอบถ้อยคำเบื้องต้น พนักงานคุมประพฤติจะให้จำเลยลงลายชื่อต่อจากข้อความที่ว่า “...ข้าพเจ้ายินยอมให้สำนักงานคุมประพฤติสามารถขอข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อการสืบเสาะในครั้งนี้ (...I also do hereby authorize and give my consent to the adult probation department to request any and information pertinent to this investigation)” ซึ่งเป็นการให้ความยินยอมในการเปิดเผยข้อมูลนั่นเอง

3.1.2.4 การออกสืบเสาะบ้านหรือสถานที่ทำงานของผู้ถูกคุมความประพฤติ

ระหว่างกระบวนการสืบเสาะพนักงานคุมประพฤติจะต้องดำเนินการนัดวันที่จะไปสืบเสาะ ณ ที่พักอาศัยของจำเลยโดยจำเลยจะต้องเห็นชอบด้วย แต่ในกระบวนการคุมความประพฤติหลังจากศาลมีคำสั่งแล้ว ผู้ถูกคุมความประพฤติ จะลงลายมือชื่อยอมรับเงื่อนไขในการคุมความประพฤติซึ่งจะมีเงื่อนไขข้อหนึ่งระบุ “ผู้ถูกคุมความประพฤติ จะต้องอนุญาตให้พนักงานคุมประพฤติไปพบที่บ้านหรือที่ใดก็ตาม ไม่ว่าเวลาใด อีกทั้งจะต้องยอมให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะหากพนักงานคุมประพฤติพบเห็น³⁰

3.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอรายงาน

รายงานการสืบเสาะและพินิจ (Pre-sentence Investigation Report) ของประเทศสหรัฐอเมริกา เดิมการนำเสนอข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจ ตามแนวทาง The Administrative Office of the United States Court ปี ค.ศ. 1978 มุ่งเน้นเสนอข้อมูลเนื้อหาของผู้กระทำผิดเป็นสำคัญ ประกอบด้วย ประวัติการกระทำผิด ข้อมูลลักษณะนิสัยอันส่งผลต่อความประพฤติของผู้กระทำผิดและข้อมูลอื่นใดที่เป็นประโยชน์ต่อการพิพากษากำหนดโทษอันเป็นข้อมูลพื้นฐานให้พนักงานคุมประพฤตินำมาวิเคราะห์และทำความเข้าใจเสนอต่อศาล ต่อมาปี ค.ศ. 1984 รัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติพระราชบัญญัติการปฏิรูปการพิจารณาคดี The Sentencing Reform Act 1984 ทำให้แนวทางการพิจารณากำหนดโทษมีความเคร่งครัดให้ผู้พิพากษาพิจารณาจากความร้ายแรงของความผิดและประวัติการกระทำผิดเป็นหลัก จึงทำให้ระบบคุมประพฤติกึ่งกลางสหรัฐอเมริกาได้ปรับเปลี่ยนรายงานสืบเสาะและพินิจ จากเดิมเป็นข้อมูลผู้กระทำผิดมาเน้นการ

³⁰ พยงค์ สินธุวานา, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น.56.

รายงานที่เสนอข้อมูลพฤติการณ์คดีและประวัติการกระทำผิด โดยได้กระชับข้อมูลประวัติภูมิหลัง ทั้งนี้ ในการพิพากษากำหนดโทษคดี ศาลใช้รายงานสืบเสาะและพินิจควบคู่บัญชีอัตราโทษ Sentencing Guideline³¹ อีกทั้งภายหลังได้มีพระราชบัญญัติการจ่ายค่าปรับของผู้กระทำผิด Criminal Fine Enforcement Act 1984 มีผลบังคับให้รายงานสืบเสาะและพินิจจึงได้เพิ่มเนื้อหาข้อมูลเกี่ยวกับรายได้และสถานะทางการเงินของผู้กระทำผิดอย่างละเอียด เพื่อเป็นประโยชน์ในการพิจารณาโทษค่าปรับให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคน ได้แก่ ความสามารถในการจ่ายค่าปรับ การประเมินความสามารถชดเชยค่าเสียหาย และการจ่ายค่าดูแลคุมประพฤติ³²

โดยปกติรายงานมาตรฐานอย่างยาวจะต้องมีประเด็นเนื้อหาและรายละเอียดดังต่อไปนี้³³

1. การบรรยายสภาพความผิดและพฤติการณ์แห่งคดีอย่างละเอียดสมบูรณ์ โดยไม่มีข้อจำกัด อยู่แค่ส่วนที่เป็นการบันทึกกว่าเป็นการจงใจทำความผิด
2. คำให้การของผู้เสียหายและบรรยายสถานภาพของผู้เสียหาย ผลกระทบต่อผู้เสียหาย ความสูญเสียที่เกิดขึ้นและการชดเชยค่าเสียหาย
3. การบรรยายถึงประวัติอาชญากรรมของผู้กระทำผิด
4. การบรรยายถึงประวัติการศึกษาของผู้กระทำผิดการทำงานในปัจจุบัน สถานภาพทาง การเงิน และความสามารถของผู้กระทำผิด
5. ประวัติการเป็นทหาร
6. ประวัติทางสังคมของผู้กระทำผิด รวมทั้งความสัมพันธ์ในครอบครัว สถานภาพสมรส การพึ่งพา หรือให้ความอุปการะผู้อื่น ความสนใจและกิจกรรม ประวัติการพำนักราช (สภาพบ้าน) และการ นับถือศาสนา
7. ประวัติสุขภาพร่างกายของผู้กระทำผิด และรายงานทางจิตวิทยาและของจิตแพทย์
8. ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ผู้กระทำผิดอาจกลับไป หรือที่ซึ่งผู้กระทำผิดอาจถูกส่งตัวไปหากได้รับการคุมความประพฤติ

³¹ พยงค์ สีนุสนาวา, *อ้างแล้ว* เจงอรรถที่ 2, น.39-41.

³² Administration Office of the United States Court, *supra* note 1, p.1.

³³ พยงค์ สีนุสนาวา, *อ้างแล้ว* เจงอรรถที่ 13, น.44-45.

9. รายงานเสริมจากโรงพยาบาลหรือคลินิก สถาบัน และหน่วยงานทางสังคมอื่นๆ ซึ่งผู้กระทำผิดเข้าไปเกี่ยวข้อง

10. ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรเฉพาะที่หาได้ เพื่อช่วยเหลือผู้กระทำผิด เช่น ศูนย์บำบัดรักษา สถานที่พักอาศัย บริการฝึกอบรมวิชาชีพ สถานศึกษาพิเศษ โปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูจากหลายสถาบัน ซึ่งผู้กระทำผิดอาจไปเข้าร่วมโปรแกรมพิเศษในกรมคุมประพฤติ และโปรแกรมที่คล้ายคลึงกันซึ่งเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกับสภาพของผู้กระทำผิด

11. บทสรุปและวิเคราะห์ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดในรายงาน รวมทั้งการทำความเข้าใจเสนอต่อ ศาลว่าสมควรจะใช้วิธีการใดกับจำเลยถึงจะเหมาะสม เพื่อไม่ให้เป็นการของศาล หากเป็นรายละเอียดที่ไม่เกี่ยวข้องกันก็ไม่ควรจะนำมาเขียนไว้ในรายงาน

3.1.3.1 รูปแบบรายงานสืบเสาะและพินิจ

รูปแบบรายงานการสืบเสาะและพินิจ (Pre-sentence Investigation Report) ของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยทั่วไปมี 2 รูปแบบ³⁴ ได้แก่ รายงานรูปแบบอย่างยาวและรายงานรูปแบบอย่างสั้น ส่วนใหญ่หากเป็นในคดีที่มีโทษสูง (Felony Cases) จะต้องใช้รูปแบบรายงานสืบเสาะอย่างยาว (Long Form Report) ซึ่งจะเป็นรายงานที่ต้องมีข้อมูลละเอียด แต่หากเป็นกรณีที่มีโทษเบา (Misdemeanor Cases) จะใช้รูปแบบรายงานสืบเสาะอย่างสั้น (Short Form Report) ดังนี้

(1) รูปแบบรายงานรูปแบบเต็มหรือรายงานสืบเสาะอย่างยาว (Long Form Report) เป็นรายงานที่ต้องมีข้อมูลละเอียด มีลักษณะรายงาน 2 ประเภท³⁵ คือ

รูปแบบที่ 1 รูปแบบและเนื้อหาของรายงานมาตรฐาน (Standard Guideline Presentence Investigation Report) รายงานนี้จัดทำขึ้นในกรณีความผิดทางอาญาคดีร้ายแรงหรือคดีความผิดทางอาญาประเภท A ซึ่งเป็นกลุ่มประเภทความผิดที่ร้ายแรงที่สุด ได้แก่ ความผิดที่มีโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือความผิดที่มีโทษประหารชีวิต โดยการแบ่งประเภทความผิดตามระดับความหนักเบาของความผิดอาญา แบ่งเป็น 9 ระดับ ตาม United States Code Title

³⁴ พยงค์ สินธุนา, *อ้างแล้ว* เชิงอรรถที่ 2, น.4.

³⁵ Administrative Office of the United States Courts, *supra* note 1, p.4.

18 และ Criminal and Criminal Procedure Section 3559³⁶ ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาคดีของสหรัฐอเมริกาได้ประกาศใช้แนวทางหรือมีแนวทางที่คล้ายคลึงกันนับแต่ศาลสั่งให้เป็นอย่างอื่น

รูปแบบที่ 2 รายงานที่ไม่กำหนดแนวทาง (Non-Guideline Presentence Investigation Report) สำหรับความผิดทางอาญาบางประเภทและความผิดทางอาญาระดับ A ที่ถูกดำเนินคดีในศาลรัฐบาลกลางคณะกรรมการพิจารณาคดีของสหรัฐอเมริกา ยังไม่ได้ประกาศแนวทางปฏิบัติและไม่มีแนวทางที่คล้ายคลึงกันที่สามารถนำมาใช้ได้ กรณีเช่นนี้เจ้าหน้าที่ควรปฏิบัติตามรูปแบบของรายงานมาตรฐานยกเว้นการคำนวณระดับความผิด

(2) รูปแบบรายงานรูปแบบสั้น/อย่างย่อและกรณีคดีลหุโทษ (Non-Guideline Misdemeanor Pre-Sentence Investigation)

รายงานการสืบเสาะพินิจรูปแบบรายงานแบบสั้นหรืออย่างย่อ มีรายละเอียดอย่างย่อและกระชับกว่ารายงานการสืบเสาะฉบับเต็มหรือรายงานมาตรฐาน รวมถึงหัวข้อและข้อมูลเพิ่มเติมอื่นๆตามคำสั่งศาล เป็นรูปแบบรายงานสำหรับความผิดลหุโทษตามที่กำหนดไว้ใน 18 สหรัฐอเมริกา § 19 หมายถึง ความผิดอาญาประเภท B, ความผิดทางอาญา

³⁶ CLASSIFICATION. An offense that is not specifically classified by a letter grade in the section defining it, is classified if the maximum term of imprisonment authorized is

- (1) life imprisonment, or if the maximum penalty is death, as a Class A felony;
 - (2) twenty-five years or more, as a Class B felony;
 - (3) less than twenty-five years but ten or more years, as a Class C felony;
 - (4) less than ten years but five or more years, as a Class D felony;
 - (5) less than five years but more than one year, as a Class E felony;
 - (6) one year or less but more than six months, as a Class A misdemeanor;
 - (7) six months or less but more than thirty days, as a Class B misdemeanor;
 - (8) thirty days or less but more than five days, as a Class C misdemeanor;
- or
- (9) five days or less, or if no imprisonment is authorized, as an infraction.

ประเภท C หรือ การละเมิดที่ปรับสูงสุดไม่เกิน 5,000 เหรียญโดยทั่วไปแล้วความผิดลหุโทษมีความรุนแรงน้อยกว่าความผิดที่กำหนดไว้ว่าเป็นความผิดประเภท A ซึ่งจะไม่มีการตัดสินโทษจำคุก

รายงานสืบเสาะและพินิจอย่างย่อ มีที่มาจากนายโรเบิร์ต คาร์เตอร์ ในปี ค.ศ. 1946 ให้คำแนะนำว่ารายงานสืบเสาะและพินิจมีความจำเป็นต้องเขียนให้ตรงกับความต้องการของระบบงานยุติธรรมทางอาญาและกะทัดรัด และการใช้ข้อมูลให้มีประสิทธิภาพศาลควรพิจารณาจากข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับผู้กระทำผิดว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงตรงหรือเกี่ยวข้องกับการตัดสินคดีมากน้อยเพียงใดมากกว่าการที่ศาลจะต้องรู้ทุกอย่างเกี่ยวกับผู้กระทำผิด เพราะข้อมูลที่มากเกินไปและไม่ได้ใช้ประโยชน์ต่อการตัดสินคดีจะทำให้เกิดปัญหาปริมาณงานล้นมือและยากต่อการบริหารจัดการ³⁷ ซึ่งจากคำแนะนำนี้จึงนำไปสู่ความนิยมอย่างแพร่หลาย

3.1.3.2 เนื้อหาและรายละเอียดรายงาน

รายละเอียดในรายงานการสืบเสาะและพินิจ ตามหนังสือคู่มือการจัดทำคู่มือรายงานสืบเสาะและพินิจโดยพนักงานคุมประพฤติและการทำรายงานก่อนพิจารณาคดี (The Presentence Investigation Report , Office of Probation and Pretrial Services) ซึ่งเป็นการการบริหารกระบวนการยุติธรรมของศาลสหรัฐอเมริกา (Administration Office of the United States Court) พิมพ์เผยแพร่เมื่อ เดือนมีนาคม ค.ศ. 2006 โดยมีรายละเอียดรายงานสืบและพินิจ (The Presentence Investigation Report) ประกอบด้วย³⁸

ส่วนที่ 1 ปกหน้ารายงาน (The Face Sheet and Identifying Data) เป็นข้อมูลด้านหน้ารายงาน ซึ่งเป็นข้อมูลที่จำเป็นต้องทราบเบื้องต้นของคดี ได้แก่ อัตลักษณ์ผู้กระทำผิด (defendant's Identification) ประกอบด้วย ชื่อผู้กระทำผิด และรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อของผู้กระทำผิดทั้งหมดที่เคยใช้ ตั้งแต่เกิด ชื่อเล่น ชื่อที่ใช้ภายหลังแต่งงาน วันเดือนปีเกิด อายุ สถานที่เกิด เชื้อชาติหรือสีผิว วัฒนธรรมหรือชนเผ่า เพศ ประเทศที่เป็นพลเมือง สถานะภาพการอพยพ หมายเลขประจำตัว การศึกษา รายละเอียดที่อยู่ รวมทั้งข้อมูลคดีในเบื้องต้น ได้แก่

³⁷ พรชพร สุวรรณากาศ , “แนวทางพัฒนางานสืบเสาะและพินิจกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), น.39.

³⁸ Administrative Office of the United States Courts, *supra* note 1 ,pp. 1-44.

หมายเลขคดี(Docket Number) ผู้พิพากษา(Sentencing Judge) อัยการ สำนักคุมประพฤติ
ทนายความ(Defense Counsel) การประกันตัว การควบคุมตัว และวันส่งรายงาน³⁹

ส่วนที่ 2 หมวด A เป็นข้อมูลด้านสภาพความผิด (Offense Data)⁴⁰
ประกอบไปด้วยข้อมูล ดังนี้ข้อมูลการจับกุม (Charge & Convictions) , สถานการณ์ควบคุมตัว
(Release Status) , ฐานความผิด(Counts of Conviction) , จำเลยร่วมหรือผู้ร่วมกระทำความผิด
(Detainers Codefendants) , คดีที่เกี่ยวข้องของจำเลยร่วม (Related Cases หรือ co-offenders)
, การรับสารภาพ (Plea Agreement) , ผลจากการกระทำความผิด (Offense Conduct) ,
ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเหยื่ออาชญากรรม (Victim Impact) และคำให้การที่แสดงถึง ความรับผิดชอบ
(Acceptance of Responsibility)

ส่วนที่ 3 หมวด B เป็นข้อมูลประวัติการกระทำความผิด (Defendant's
Criminal History) ได้แก่ การกระทำความผิดขณะเป็นเยาวชน (Juvenile Adjudication) , การกระทำ
ผิดขณะเป็นผู้ใหญ่ ได้แก่ Adult Criminal Convictions , Criminal History Computation ,
และการกระทำความผิดอาญาอื่นๆ (Other Criminal Conduct) โดยต้องระบุว่าผู้กระทำความผิดเคยมีประวัติ
อาชญากรรมหรือไม่ หากมีต้องระบุวันที่ถูกจับกุมในอดีต ข้อมูลการจับกุม หมายเลขคดี วันที่มีการ
พิพากษาลงโทษ คำพิพากษา การกำหนดโทษ และข้อมูลการสละสิทธิการมีทนายความ ทั้งนี้
หากผู้กระทำความผิดยังอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแล อาทิ การคุมประพฤติ การปล่อยตัวอย่างมีเงื่อนไข
การพักโทษ รวมถึงคดีที่มีการได้รับการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม⁴¹

ส่วนที่ 4 หมวด C เป็นข้อมูลลักษณะเฉพาะของผู้กระทำความผิด (Offender
Characteristics) ประกอบด้วยข้อมูลข้อมูลส่วนบุคคลและครอบครัว (Personal and Family
Data) ดังนี้⁴²

1. ข้อมูลส่วนบุคคลและครอบครัว (Personal and Family Data) ได้แก่
 - 1.1 ประวัติที่อยู่อาศัย (Defendant Residential History)
 - 1.2 ครอบครัวและผู้ใกล้ชิด (Parent & Siblings) ได้แก่ รายชื่อบุคคล
ในครอบครัว ความเกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด ที่อยู่อาศัย เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ และอาชีพ

³⁹ *Ibid.*, pp.4-7.

⁴⁰ *Ibid.*, pp.7-17.

⁴¹ *Ibid.*, pp.17-24.

⁴² *Ibid.*, pp.24-31.

ของบุคคลในครอบครัว รวมถึงระบุข้อมูลอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับประวัติในครอบครัว ปัญหาที่สำคัญที่เกิดขึ้นในครอบครัว

1.3 สถานภาพการสมรส (Marital Status) ได้แก่ รายละเอียดคู่สมรส สถานที่แต่งงาน จำนวนบุตร อาชีพของคู่สมรสรวมถึงหากแยกทางวันหย่าร้างและสาเหตุการหย่า

1.4 บุตร (Children) ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับบุตร เช่น ชื่อบุตร อายุ ที่อยู่ (หากบุตรมีที่อยู่อาศัยแตกต่าง) ทั้งนี้ ต้องระบุปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบุตร เช่น ปัญหาสุขภาพ ประวัติอาชญากร การใช้สารเสพติด หรือข้อมูลอื่นๆ

2. ข้อมูลทางกายภาพ (Defendant's Physical Condition) ได้แก่ ส่วนสูง น้ำหนัก สิว สีตา สีผม รอยสัก รอยแผลเป็น

3. สุขภาพของผู้กระทำผิด (Physical Health) หากมีการเจ็บป่วยต้องระบุวันที่ตามประวัติ การรักษาพยาบาล สถานะการรักษาพยาบาล และระบุรายการสั่งยาปัจจุบัน ตลอดจนระบุชื่อที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์แพทย์ผู้รักษาด้วย

4. สถานะทางอารมณ์ และจิตใจ (Mental & Emotional Health) ประกอบด้วย ปัญหาทางสภาวะอารมณ์ หากมีให้ระบุการรักษาในอดีตและปัจจุบัน ผลการวินิจฉัยวันที่ได้รับการบำบัด และชื่อที่อยู่ของผู้ให้การรักษา

5. การใช้สารเสพติด (Substance Abuse) หากมีต้องระบุว่ามีการใช้สารเสพติดชนิดใดบ้าง ใช้ครั้งสุดท้ายเมื่อไหร่ รายละเอียดประวัติการใช้สารเสพติดในอดีต และประวัติการรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดสารเสพติด ระบุประวัติการเฝ้าระวังขนาด ความถี่ ปริมาณยาที่ใช้ ค่าใช้จ่ายที่ใช้ไปกับสารเสพติด โปรแกรมและวันที่ได้รับการบำบัดรักษาและต้องรายงานผลการตรวจปัสสาวะ

6. การศึกษาและทักษะทางอาชีพ (Education & Vocational Skills) ได้แก่ การศึกษาสูงสุด สถานศึกษาที่เคยศึกษา วันที่จบการศึกษา วุฒิที่ได้รับ โดยต้องระบุการฝึกทักษะด้านพิเศษและการได้รับใบประกอบอาชีพ

7. การรับราชการทหารกองประจำการ (Military) ได้แก่ วันที่เข้ารับราชการทหาร วันปลดประจำการ ยศที่ได้รับสูงสุด รางวัลเกียรติยศ โดยสรุปการรับใช้ชาติจากการเป็นทหารและทักษะความชำนาญพิเศษที่เกี่ยวข้องกับการทหาร

8. การประกอบอาชีพ/การจ้างงาน (Employment Record) โดยระบุอาชีพปัจจุบัน สถานการณ์ประกอบอาชีพ ประวัติการจ้างงานในรอบสิบปีตลอดจนระบุชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์นายจ้าง ภาระงาน ค่าจ้าง สาเหตุการออกจากงาน

9. สถานะทางการเงินและความสามารถในการใช้ค่าเสียหาย (Financial Condition/Ability to Pay) รวมถึงสถานะหนี้สินด้วยพร้อมแสดงหลักฐานประกอบ ได้แก่ 1) มูลค่าทรัพย์สินสุทธิ คือ สินทรัพย์ (Assets) และภาระหนี้สิน (Liabilities) 2) รายงานกระแสเงินสดรายเดือน คือ กระแสเงินสดไหลเข้า (Monthly Cash Inflows) และกระแสเงินสดออก (Necessary Monthly Cash Outflows)

สำหรับกรณีผู้กระทำความผิดประกอบธุรกิจส่วนตัว ต้องแสดงหลักฐานใบแจ้งยอดจากธนาคารแสดงสถานะภาพทางการเงิน (Business Bank Statements) แบบแสดงรายการภาษีเงินได้ย้อนหลัง 5 ปี (All Business Income Tax Returns) งบการเงินประจำปีย้อนหลัง 5 ปี (All Annual Financial Statements) , งบการเงินปัจจุบัน (Most Recent Monthly and Quarterly) ใบอนุญาตการประกอบธุรกิจ (Occupational Business License)

ทั้งนี้ ในส่วนค่าใช้จ่ายส่วนตัวอื่น ๆ รายเดือนที่ต้องระบุรายละเอียดถ้ามี อาทิ ค่าเช่า ค่าอาหาร ค่าเรียนเสริม การกู้ยืมเพื่อการศึกษา การชำระการกู้ยืม ค่าใช้สัญญาณโทรศัพท์ ค่าใช้บริการโทรศัพท์ ค่าใช้บริการอินเทอร์เน็ต ค่าบริการสัญญาณผ่านดาวเทียม ค่าใช้จ่ายการเลี้ยงดูบุตร ค่าดูแลความสะอาดที่พัก ค่าบริการสระว่ายน้ำ ค่าบริการกำจัดปลวก ค่าทำสวน ค่าใช้จ่ายการเดินทางพักผ่อน ค่าแคมป์ภาคฤดูร้อนของบุตร ค่าสมาชิกบริการการติดตามนิตยสาร ค่าเสริมสวย ค่าใช้จ่ายด้านการศัลยกรรม ค่าทนายความ ค่าใช้จ่ายด้านนันทนาการและสันทนาการ เงินบริจาค ค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซม ดูแลรถยนต์/เครื่องบิน/เรือส่วนบุคคล

ส่วนที่ 4 หมวด D เป็นการเสนอแนวทางการกำหนดโทษหรือวิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเพื่อให้ศาลใช้ประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษ (Sentencing Options)⁴³ ให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล ได้แก่ การจำคุก (Custody) , ผลจากข้อตกลง (Impact of the Plea Agreement), การคุมประพฤติ (Probation) , การปรับ (Fines) และ การคืนสู่สังคม (Restitution)

สำหรับเนื้อหาข้อมูลของรายงานสืบเสาะและพินิจแบบสั้นหรืออย่างย่อ จะมีรายละเอียด ประกอบด้วย ประวัติทางกฎหมายของผู้กระทำความผิดและข้อมูลปัจจุบันเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อสภาพความผิดและพฤติกรรมแห่งคดีที่นำไปสู่การกระทำความผิด ได้แก่ สภาพครอบครัวและสังคม สถานภาพการทำงาน สถานภาพทางเศรษฐกิจ การศึกษาและสภาพร่างกายและจิตใจ ซึ่งอาจมีหัวข้ออื่นตามที่กำหนดไว้ในคำสั่งศาลด้วย⁴⁴

⁴³ *Ibid.*, pp.31-41.

⁴⁴ พรพพร สุวรรณภาศ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 37*, น.39.

ส่วนรายงานสืบเสาะและพินิจแก้ข้อกล่าวหา (Defense-based-PSI) ซึ่งเป็นกรณีรายงานสืบเสาะและพินิจอีกลักษณะ มีหัวข้อข้อมูลที่สำคัญ⁴⁵ ได้แก่

1. การกระทำผิดเป็นข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏตามข้อกล่าวหาและรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำผิดในคดี พฤติการณ์แห่งคดี การเพิ่มโทษฐานเป็นอุปสรรคต่อความยุติธรรม การบรรเทาโทษจากการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำ ระดับความรุนแรงของความผิด

2. ประวัติการกระทำผิด หมายถึง ข้อมูลการกระทำผิดคดีอาญาครั้งอื่นที่ผ่านมา ซึ่งได้จากการสอบประวัติการกระทำผิดและการตรวจสอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวบรวมประวัติอาชญากร

3. การพิพากษาลงโทษทางเลือก เป็นมาตรการลงโทษอื่นก่อนการพิพากษากำหนดโทษได้แก่ การควบคุมตัวการปล่อยตัวภายใต้การควบคุมและสอดส่องในระหว่างการคุมประพฤติ

4. พฤตินิสัยของผู้กระทำผิด เป็นข้อมูลแสดงความเป็นตัวตนของผู้กระทำผิดในทุกด้าน เช่น นิสัยความประพฤติ การใช้ชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์กับครอบครัว ความรับผิดชอบต่อครอบครัว และความสัมพันธ์กับชุมชน สุขภาพจิตและภาวะทางอารมณ์ สุขภาพร่างกาย รวมทั้งการติดสุราและยาเสพติด

5. การปรับและชดใช้ความเสียหาย ซึ่งเป็นการดำเนินการตามกฎหมายเกี่ยวกับการปรับและชดใช้ความเสียหาย ความสามารถของผู้กระทำผิดในการชำระค่าปรับและชดใช้ความเสียหาย

6. เหตุอันสมควรให้พิพากษาลงโทษ

7. ผลทางคดีอันเกิดจากการรับสารภาพผิด (หากมีความเกี่ยวข้อง)

8. ความเห็นเพื่อประกอบดุลพินิจของศาล เป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤตินิสัย การมีสำนึกและการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำผิดด้วยการชดใช้ความเสียหาย เสนอความเห็นต่อศาลเพื่อประกอบดุลพินิจในการพิพากษากำหนดโทษ

รูปแบบรายงานการสืบเสาะและพินิจรูปแบบอื่นๆ การเขียนรายงานในลักษณะนี้ให้เป็นการเขียน โดยสรุปข้อเท็จจริงให้ศาลพิจารณาตามแต่ศาลจะเห็นสมควร ทั้งนี้เนื้อหาจึงเป็นไปตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏใน แต่ละคดีซึ่งอาจจะมีข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันไปได้

⁴⁵ พยงค์ สีนุทนาวา, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.5.

3.1.4 การใช้ประโยชน์ข้อมูลในกระบวนการยุติธรรม

ข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังผู้กระทำผิด และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดทั้งในด้านของผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์และจำเป็นต่อการใช้ดุลยพินิจของศาลและผู้มีอำนาจในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา ดังนี้

3.1.4.1 รายงานสืบเสาะและพินิจในขั้นตอนการพิจารณาคดีและกำหนดโทษ

ของศาล

ตั้งแต่เริ่มแรก การจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจ ส่วนใหญ่เป็นกรณีศาลสั่งเพื่อนำข้อมูลเป็นประโยชน์ในขั้นตอนการกำหนดโทษ โดยศาลสหรัฐอเมริกาจะใช้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวจำเลยที่ได้จากรายงานสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติ ประกอบการพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิด โดยศาลจะสั่งสืบเสาะและพินิจในคดีอาญาร้ายแรงทุกคดี และคดีความผิดเล็กน้อยที่ศาลเห็นว่าสามารถกำหนดโทษจำคุกจำเลยเกินกว่า 90 วัน ซึ่งรายงานประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังและข้อเสนอแนะในการพิจารณาพิพากษาคดีและกำหนดโทษ⁴⁶

รายงานการสืบเสาะนอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ศาลในการพิพากษาคดีและกำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลแล้ว กล่าวคือ การที่รายงานมีข้อมูลรายละเอียดประวัติภูมิหลังที่รวมถึงสภาพแวดล้อมของผู้กระทำผิดและพฤติการณ์คดีที่เกี่ยวข้องตลอดจนสาเหตุหรือมูลเหตุจูงใจในการกระทำผิด ซึ่งเป็นการแสดงข้อมูลทั้งในด้านที่เป็นคุณและเป็นโทษของผู้กระทำผิด จึงเป็นข้อมูลที่สำคัญในการพิจารณาเหตุเพิ่มโทษ เหตุลดโทษ เหตุบรรเทาโทษ รวมถึงการเลือกวิธีการลงโทษด้วยการจำคุก การรอการกำหนดโทษ/การลงโทษ การเลือกใช้วิธีการตามมาตรการโทษระดับกลาง ให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ยังมีประโยชน์อื่นภายหลังจากขั้นตอนการกำหนดโทษของศาล ได้แก่⁴⁷

1. ช่วยงานสอดส่องดูแลผู้ถูกคุมความประพฤติ ผู้ได้รับการพักการลงโทษ และผู้ได้รับการปล่อยชั่วคราวภายใต้การสอดส่องติดตาม
2. ช่วยเรือนจำของรัฐบาลกลางในการมอบหมายงานที่เหมาะสมสำหรับนักโทษแต่ละคน การจำแนกนักโทษ และการวางแผนปล่อยนักโทษก่อนกำหนด

⁴⁶ สิทธีศักดิ์ วะนะขกิจ และศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์, “รายงานการศึกษาดูงานระบบการคุมประพฤติ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา,” วารสารดุลพินิจ, น.65-66, (กันยายน-ตุลาคม 2535).

⁴⁷ เพ็งอ้าง, น.54.

3. ช่วยคณะกรรมการพักการลงโทษแห่งสหรัฐ (U.S. Parole Commission) มีข้อมูลผู้กระทำผิดประกอบการพิจารณา

4. เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับงานวิจัยของคณะกรรมการศึกษาการพิพากษาคดี (U.S. Sentencing Commission)

นอกจากนี้ ในปัจจุบัน ข้อมูลประวัติภูมิหลังผู้กระทำผิดในรูปแบบรายงานสืบเสาะและพินิจ ถูกนำมาใช้ประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างมากขึ้น โดยได้ใช้ข้อมูลในการพิจารณาการคุมประพฤติก่อนการพิจารณาคดี ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้อำนาจดำเนินการของฝ่ายบริหารโดยหน่วยงานอัยการร่วมกับหน่วยงานสืบเสาะ (Pre-trial Service Offices) สำหรับท้องที่ที่มีการจัดตั้งหน่วยงานสืบเสาะหรือร่วมกับหน่วยงานคุมประพฤติ (Probation Offices) ในท้องที่ที่ไม่มีการจัดตั้งหน่วยงานสืบเสาะ⁴⁸

3.1.4.2 รายงานสืบเสาะและพินิจในขั้นตอนการฟ้องคดีหรือการชะลอฟ้อง

การสืบเสาะและคุมประพฤติในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี (Pretrial Diversion in the Federal Court System)⁴⁹ ของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นโปรแกรมทางเลือกในการดำเนินคดีกับบุคคลที่ถูกเลือกในโปรแกรมการควบคุมดูแลที่ดำเนินการโดยสำนักงานคุมประพฤติ ทั้งนี้ผู้กระทำความผิดที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อเข้าร่วมการคุมประพฤติต้องทำข้อตกลงกับสำนักงานทนายความของสหรัฐอเมริกาและให้คำมั่นว่าจะปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดและละเว้นจากการกระทำความผิดทางอาญาตามระยะเวลาที่กำหนด เนื่องจากการเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจซึ่งผู้กระทำผิดอาจปฏิเสธที่จะเข้าร่วมโปรแกรมและใช้สิทธิ์ในการดำเนินคดีกับพวกเขาแทนได้ การชะลอการฟ้องในประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ.1995 เรื่อยมาและมีผลทำให้ลดการทำงานของศาลและทรัพยากรเพื่อสำหรับคดีอาชญากรรมร้ายแรง ทั้งเป็นการลดโอกาสการเกิดอาชญากรรมในอนาคตโดยให้โอกาสกลับตัวสำหรับผู้กระทำผิดครั้งแรก อีกทั้งเป็นกระบวนการที่รวดเร็วทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาอย่างทันท่วงทีโดยไม่ต้องนำคดีสู่ศาลนั้นจึงทำให้ผู้เสียหายมีความพึงพอใจในการได้รับชดเชยค่าเสียหายและการชำระคืนทางการเงินที่รวดเร็วและยังมีส่วนลดความบาดหมางใจต่อกันระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหายได้

ขั้นตอนการสืบเสาะและคุมประพฤติก่อนการพิจารณาคดีนี้ ถือเป็นกรณีผันในระบบ (Pretrial Diversion) ของรัฐบาลกลางกระทรวงยุติธรรม (Department of Justice -

⁴⁸ ประพันธ์ นัยโกวิท และศิริศักดิ์ ดิยะพรรณ, “ชะลอการฟ้อง-มิติใหม่แห่งการคุ้มครองสังคมในสหรัฐอเมริกา,” วารสารอัยการ, เล่ม 15, ปีที่ 14, น. 45 (มกราคม 2534).

⁴⁹ Thomas E.U Irich, *supra* note 11, p.1.

DOJ) มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดี โดยเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการ ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ (Probation Officer) ในส่วนงานการสืบเสาะและควบคุมก่อนการพิจารณา (Pretrial Service) โดยพนักงานคุมประพฤตินั้นขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี (Pretrial Service Officers) หรือเจ้าหน้าที่กองพิสูจน์หลักฐานเตรียมจัดทำรายงานการเบี่ยงเบนที่อธิบายถึงความผิดประวัติส่วนตัวของผู้สมัคร รวมถึงประวัติอาชญากรรมและการประเมินปัจจัยเสี่ยงของบุคคล นอกจากนี้ยังมีคำแนะนำเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของบุคคลในโปรแกรมการเบี่ยงเบนความผิดด้วยการชะลอฟ้องนี้ โดยทั่วไปรายงานเสนอเงื่อนไขที่เป็นไปได้รวมถึงระยะเวลาของการกำกับดูแลและคุมประพฤติ

ระหว่างนี้ลักษณะของรายงานที่นำเสนอข้อมูลดังกล่าวนี้ มีข้อมูลเช่นเดียวกับรายงานสืบเสาะและพินิจ (Pre-Sentence Investigation Report - PSI) แต่เรียกว่ารายงานการเบี่ยงเบน (Diversion Report)⁵⁰ ทั้งนี้ขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติตามสำหรับข้อตกลงเบี่ยงเบนกำหนดไว้ใน Criminal Resource manual at 712 ดังนี้

1. การที่ผู้กระทำผิดจะเข้าร่วมต้องมาจากความสมัครใจและเป็นอำนาจของอัยการที่จะใช้ดุลยพินิจพิจารณาเห็นสมควร
2. ต้องลงนามสัญญาสละสิทธิเพื่อให้การพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วและเสนอคดีในรูปแบบของข้อจำกัด
3. เมื่อพิจารณาคุณสมบัติของผู้กระทำผิด อัยการจะส่งเรื่องไปยังเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการ Pretrial หรือหัวหน้าเจ้าหน้าที่คุมประพฤติเพื่อจัดทำรายงานข้อมูลผู้กระทำผิด (Diversion Report) โดยเป็นการสืบเสาะแสวงหาข้อมูล การตรวจประวัติการกระทำผิด และให้คำแนะนำความเหมาะสมในการกำกับดูแล
4. หากพิจารณาว่าผู้กระทำผิดมีความเหมาะสมที่จะเบี่ยงเบนคดี ควรกำหนดการกำกับดูแลให้ตรงกับความต้องการของผู้กระทำผิดโดยอาจมีทั้งการจ้างงาน การฝึกอบรม การให้คำปรึกษา หรือการดูแลผู้ป่วยจิตเวชและอื่นๆโดยข้อตกลงโปรแกรมการกำกับดูแลที่แนะนำ ถูกระบุไว้ในข้อตกลงที่ตกลงกันโดยทุกฝ่าย
5. การสิ้นสุดโปรแกรม โดยหากเป็นกรณีการเสร็จสิ้นสำเร็จตามที่กำหนด อัยการจะยุติการฟ้องร้องอย่างเป็นทางการแต่ถ้ามีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามโปรแกรมข้อตกลงอัยการนำคดีฟ้องร้องต่อศาล

⁵⁰ *Ibid* ., p.1.

ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา อัยการมีอำนาจในการสั่งชะลอการฟ้องคดี (Deferred Prosecution) ซึ่งเป็นมาตรการกักตัวผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมต่อมาตรการบำบัดฟื้นฟูให้ออกจากการดำเนินคดีตามกฎหมายแล้วนำเข้าสู่กระบวนการแก้ไขฟื้นฟู โดยอาศัยข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิดแต่ละคนในการพิจารณา โดยข้อมูลที่จะได้มานี้ในรูปแบบรายงานสืบเสาะและพินิจของผู้ที่จะได้รับการชะลอการฟ้อง โดยการสืบเสาะข้อมูลผู้กระทำความผิดนี้ต้องดำเนินการ โดยหน่วยงานสืบเสาะ (Pretrial Service Offices) สำหรับท้องที่ที่ไม่มีการจัดตั้ง หน่วยงานสืบเสาะ หรือร่วมกับหน่วยงานคุมประพฤติ (Probation Offices) ในท้องที่ที่ไม่มีการจัดตั้งหน่วยงานสืบเสาะ โดยต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน แล้วจัดทำรายงานเสนอให้อัยการ โดยปกติแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 หัวข้อ คือ พฤติการณ์แห่งคดีความผิด ประวัติภูมิหลังผู้กระทำความผิด(Personal History) ประวัติการกระทำความผิด(Criminal Record) ความเห็นและข้อเสนอแนะโดยเสนอและแสดงโอกาสการกลับตนเป็นคนดีและความเสี่ยงในการกระทำความผิดอีก (Assessment of the Person's Risk Factors) นอกจากนี้ ต้องทำบันทึกข้อตกลง เนื่องจากการชะลอการฟ้องต้องอาศัยความสมัครใจหรือความยินยอมของผู้กระทำความผิด โดยเป็นการทำบันทึกข้อตกลงระหว่างผู้กระทำความผิดและเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งต้องมีผู้ลงนาม ได้แก่ ผู้กระทำความผิด ทนายความ อัยการ และหัวหน้าพนักงานสืบเสาะ (Chief Pretrial Service) หรือหัวหน้าพนักงานคุมประพฤติ (Probation Officer) โดยระบุระยะเวลาและเงื่อนไขการสอดส่องติดตามภายในระยะเวลาที่กำหนดซึ่งปกติไม่เกิน 12 เดือนและขยายได้ไม่เกิน 2 ปี⁵¹

เมื่ออัยการใช้อำนาจสั่งชะลอการฟ้องคดีแล้วทำให้เกิดผลดีต่อสังคมและต่อตัวผู้กระทำความผิดหลายประการ เช่น สามารถลดการกระทำความผิดซ้ำของอาชญากรอาชึ่ง การให้โอกาสผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นพลเมืองที่ดี ตลอดจนปลูกฝังความสำนึกแก่ผู้กระทำความผิดในเรื่องความรับผิดชอบต่อผู้เสียหายและสังคม โดยการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดดำเนินกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์หรือบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมต่อไป ทำให้ผู้กระทำความผิดคนนั้นจะไม่ต้องเสี่ยงดำเนินวิถีชีวิตแบบอาชญากรอีก ดังนั้น อัยการสหรัฐอเมริกาจึงมีอำนาจใช้ดุลยพินิจจำแนกผู้ต้องหาซึ่งตนมั่นใจว่าคดีมีมูลพอที่จะฟ้องได้ตามกฎหมายและการชะลอการฟ้องน่าจะเป็นประโยชน์มากกว่าการสั่งฟ้องโดยแยกออกมาจากกลุ่มผู้ต้องหาซึ่งจะถูกดำเนินคดีไปตามปกติ ซึ่งถ้าผู้ได้รับการชะลอการฟ้องปฏิบัติตามข้อตกลงและตามเงื่อนไขครบถ้วนแล้ว อัยการจะมีคำสั่งไม่ฟ้องและยุติคดี โดยจะแจ้งให้ผู้กระทำความผิดและทนายความรับทราบคำสั่ง เว้นแต่ หากไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงและเงื่อนไขที่กำหนด

⁵¹ ศุภกิจ แยมประภา, *อ้าวแล้ว เจริญรฤที่ 10*, น.51.

ไว้ได้ อัยการก็จะมีคำสั่งเพิกถอนการชะลอการฟ้องและดูแลสอดส่อง เพื่อมีคำสั่งฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลต่อไป⁵²

3.2 รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญาของประเทศอังกฤษ

รายงานสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของผู้กระทำความผิดของศาลอังกฤษ มีวิวัฒนาการในช่วงเวลาใกล้เคียงประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยกระบวนการยุติธรรมของประเทศอังกฤษมีนโยบายที่ชัดเจนและมุ่งเน้น “การป้องกันมากกว่าการแก้ไข” กระบวนการยุติธรรมประเทศอังกฤษ เริ่มต้นจากเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมีบทบาทสำคัญและรายงานสืบเสาะและพินิจในช่วงต้นประเทศอังกฤษได้เริ่มต้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจด้วยเช่นกัน การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจมีหน้าที่จับกุมผู้กระทำความผิด สืบสวนสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน และนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้วพนักงานอัยการมีหน้าที่นำคดีขึ้นสู่การพิจารณาตัดสินคดีของศาล นอกจากนี้ กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยยังมีนโยบาย “การคุ้มครองเหยื่อ” และ “การสร้างความเข้มแข็ง” โดยมีมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำด้วยการกำหนดโทษและวิธีการลงโทษให้เหมาะสมตั้งแต่เริ่มแรกกระบวนการ ภายใต้นโยบายในการกำหนดโทษพื้นฐาน คือ “เสมอภาค” “เป็นธรรม” และ “ยุติธรรม”⁵³ อีกทั้งการดำเนินการทุกหน่วยงานสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสอดคล้องด้วยความคิดที่ว่า “กระบวนการยุติธรรมมิใช่เป็นภารกิจของของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นหน้าที่ของสังคมโดยแท้”⁵⁴

ด้วยการปฏิบัติหน้าที่ตำรวจที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกอย่างเกี่ยวกับการกระทำความผิดและผู้กระทำความผิดในคดีนั้นๆตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินคดีแล้วจัดทำบันทึกไว้ ต่อมาจึงได้พัฒนาเป็นลักษณะรายงานการสืบเสาะทางสังคม (Social Inquiry Report) ตามกฎหมายพระราชบัญญัติว่าด้วยอำนาจของศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญา (Power of Criminal Courts Acts 1973) มาตรา 14 (2) (b) (i)⁵⁵ บัญญัติว่า “ศาลต้องมีคำสั่งให้ทำรายงานสืบเสาะความประพฤติจำเลยเพื่อประกอบการใช้

⁵² เฟื่องอ้าง, น.53.

⁵³ มนสิชา บุณนาค, “การกำหนดโทษทางเลือกกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2556), น.68.

⁵⁴ เฟื่องอ้าง, น.32.

⁵⁵ Power of Criminal Courts Acts 1973 section 14 (2) (b) (i)

ดุลยพินิจ หากปรากฏว่าคดีนั้นศาลจะลงโทษจำเลยให้ทำงานให้ชุมชน (Community Service Order) เป็นการสืบเสาะข้อมูลประวัติภูมิหลังและทางสังคมของผู้กระทำผิด” และ “ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้จำเลยทำงานให้กับชุมชนนั้น ศาลจะต้องเป็นที่พอใจ เมื่อได้คำนึงรายงานสืบเสาะของพนักงานคุมประพฤติแล้วว่าจำเลยเป็นผู้เหมาะสมที่จะทำงานให้กับชุมชนและลักษณะของงานที่สั่งให้จำเลยทำนั้นเหมาะสมแก่จำเลย”

ปัจจุบันเรียกว่า รายงานสืบเสาะและพินิจ หรือรายงานก่อนกำหนดโทษ (Presentence Report) ตามพระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 (The Criminal Justice Act 2003) และภายใต้โครงการฟื้นฟูการปฏิรูปของรัฐบาล โดยมีการปฏิรูปกระทรวงยุติธรรม ที่มีการพยายามเปลี่ยนแปลงปฏิรูประบบยุติธรรมทางอาญา ภายใต้นโยบาย โปรแกรมปฏิรูปความยุติธรรมโดยสรุป (Transforming Summary Justice -TSJ) โปรแกรมการจัดการคดีที่ดีขึ้น (Better Case Management -BCM) และศาลดิจิทัล (Digital Court) เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเป็นระบบที่มีกระบวนการที่ดี มีความทันสมัย มีการปฏิบัติที่เป็นธรรมและนำเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ในการจัดการคดีด้วยข้อมูลดิจิทัล ทำให้การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เน้นความรวดเร็วและข้อมูลที่ถูกต้อง

รายงานสืบเสาะและพินิจ สำหรับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ส่วนใหญ่จัดทำขึ้นโดยพนักงานคุมประพฤติ (Probation Officer) ภายใต้สังกัดหน่วยงานคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Service -NPS) เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาคดีของศาล และเป็นรายงานสำหรับประกอบดุลยพินิจศาลในการกำหนดโทษ แต่ทั้งนี้ แม้ว่ากฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยจะเปลี่ยนไปภายหลังจากนโยบายการปฏิรูปความยุติธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับรายงาน

A court shall not make a community service order in respect of any offender unless the offender consents and the court

(a) has been notified by the Secretary of State that arrangements exist for persons who reside in the petty sessions area in which the offender resides or will reside to perform work under such orders ; and

(b) is satisfied-

(i) after considering a report by a probation officer about the offender and his circumstances and, if the court thinks it necessary, hearing a probation officer, that the offender is a suitable person to perform work under such an order ; and.....

สืบเสาะและพินิจหลายประการ แต่ด้วยลักษณะข้อมูลและการใช้ประโยชน์รายงานสืบเสาะและพินิจของประเทศอังกฤษ ก็ยังคงมีลักษณะเช่นเดียวรายงานสืบเสาะก่อนพิพากษาของประเทศสหรัฐอเมริกา (Pre-sentence Investigation Report) และรายงานสืบเสาะและพินิจประเทศไทย

3.2.1 ข้อมูลทั่วไปและลักษณะของรายงานสืบเสาะและพินิจ

รายงานสืบเสาะและพินิจของประเทศอังกฤษ เรียกว่า Pre-Sentence Report หรือตามกฎหมายอำนาจศาลอาญา ค.ศ. 1973 (The Power of Criminal Court Act 1973) เรียกว่า รายงานสืบเสาะทางสังคม (Social Inquiry Report) มีความเป็นมาและลักษณะเฉพาะดังนี้

3.2.1.1 ความหมายและลักษณะ

ตามพระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 (The Criminal Justice Act 2003) Section 158⁵⁶ ได้ให้ความหมาย รายงานสืบเสาะและพินิจ (Pre-Sentence Report) หมายถึง “รายงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ศาลสามารถกำหนดวิธีการที่เหมาะสมที่สุดในการจัดการกับผู้กระทำผิด ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดข้อมูลของผู้กระทำผิดที่จัดทำและส่งมอบต่อศาลโดยเจ้าหน้าที่ที่มีความเหมาะสม (Appropriate Officer) และนำเสนอข้อมูลที่รวบรวมอย่างถูกต้องครบถ้วน ตามระเบียบที่สำนักเลขาธิการแห่งรัฐ (The Secretary of State) ได้กำหนดประเด็นต่างๆที่กฎหมายกำหนด” ดังนั้น รายงานสืบเสาะและพินิจจึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญสำหรับศาลเพราะเป็นส่วนช่วยให้ศาลสามารถกำหนดวิธีการที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดได้ถูกจัดทำหรือส่งโดยเจ้าหน้าที่ที่มีความเหมาะสมและมีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวที่นำเสนอในลักษณะความผิด ประกอบด้วยข้อมูลในประเด็นต่างๆที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ สอดคล้องกับความหมายตามกฎหมาย

⁵⁶ The Criminal Justice Act 2003 Section 158

Meaning of “pre-sentence report”

(1) In this Part “pre-sentence report” means a report which—

(a) with a view to assisting the court in determining the most suitable method of dealing with an offender, is made or submitted by an appropriate officer, and

(b) contains information as to such matters, presented in such manner, as may be prescribed by rules made by the Secretary of State

กฎหมายอำนาจศาลอาญาในการตัดสินคดี ปี ค.ศ. 2000 มาตรา 162 (Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 Section 162 (1))⁵⁷ ให้ความหมายว่า รายงานสืบเสาะและพินิจ (Pre-Sentence Report) หมายถึง รายงานเป็นลายลักษณ์อักษร

(a) เพื่อช่วยศาลในการกำหนดวิธีการที่เหมาะสมที่สุดในการจัดการกับ ผู้กระทำความผิดนั้นถูกจัดทำและเสนอ โดยเจ้าหน้าที่ที่เหมาะสม (by an appropriate Officer)

(b) มีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวที่น่าเสนอ ตามที่กำหนดในระเบียบ เลขานุการแห่งชาติ (Secretary of State)

และตามข้อกำหนดรายงานสืบเสาะและพินิจ ในการจัดทำรายงานภายใต้ กรอบใหม่ (Determining Pre-Sentence Reports – Sentencing within the New Framework (PI 04/2016) โดยหน่วยงานจัดการผู้กระทำความผิดแห่งชาติ (National Offender Management Service) ข้อ 3.1⁵⁸ รายงานสืบเสาะและพินิจ (Pre-Sentence Report) ให้ความหมายรวมถึง

1. การตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างรวดเร็วและการประเมินความเหมาะสม
2. ภาพรวมของพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของผู้กระทำความผิดและข้อเสนอแนะ
3. การวิเคราะห์ที่ครอบคลุมถึงการกระทำความผิด การประเมินความเสี่ยง อันตรายร้ายแรง และการเสนอการพิจารณาตัดสินคดี

⁵⁷ Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 Section 162 (1)

(1) In this Act “pre-sentence report” means a report in writing which

(a) with a view to assisting the court in determining the most suitable method of dealing with an offender, is made or submitted by an appropriate officer; and

(b) contains information as to such matters, presented in such manner, as may be prescribed by rules made by the Secretary of State.

⁵⁸ Determining Pre-Sentence Reports – Sentencing within the New Framework (PI 04/2016) Section 3.1 PSRs will include:

1. a factual check and suitability assessment for a specific sentence;
2. an overview of the offending behaviour and sentence proposal or;
3. a comprehensive analysis of the offence, offender circumstances; assessment of the risk of serious harm and sentence proposal.

รายงานสืบเสาะและพินิจส่วนใหญ่จัดทำขึ้นโดยพนักงานคุมประพฤติ (Probation Officer) เนื่องจากประเทศอังกฤษ เจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่การรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมคดีทั้งหมด ซึ่งรวมถึงการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของผู้กระทำผิด เช่น รูปร่างและลักษณะทั่วไปทางกายภาพของผู้ต้องหาและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลัง ได้แก่ อายุ วันเดือนปีเกิด การศึกษา การประกอบอาชีพ ประวัติการกระทำผิด สภาพแวดล้อมของที่พักอาศัย รายได้ รวมถึงสถานภาพสมรส ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิดดังกล่าวนี้ ตำรวจได้รวบรวมไว้แล้วเป็นส่วนใหญ่ตั้งแต่เริ่มเกิดเหตุและใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นวินิจฉัยความผิด⁵⁹ ดังนั้น รายงานสืบเสาะและพินิจ (Presentence Report) ในกระบวนการยุติธรรมอาญาของประเทศไทยจึงเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากสำนวนสอบสวนของตำรวจแล้วจัดทำเป็นรูปแบบรายงานเพื่อประโยชน์ที่ศาลจะใช้เป็นข้อมูลประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสมและสมเหตุสมผลแต่ละกรณีมากยิ่งขึ้น

การจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจ (Presentence Report) ตามพระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 (The Criminal Justice Act 2003 - CJA 2003) กำหนดมาตรการให้ศาลออกคำสั่งหรือใช้มาตรการทางอาญาเพื่อดำเนินการกับผู้กระทำผิดที่มีความเสี่ยงในการก่ออันตรายแก่สังคมเพื่อให้อยู่ในความควบคุมและมาตรการอื่นในการควบคุมพฤติกรรมบุคคลเหล่านั้นด้วยวิธีการที่เหมาะสมมากที่สุดโดยมีการจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่บันทึกประวัติการกระทำผิดเพื่อติดตามประวัติของผู้ที่เป็นอันตรายและมีแนวโน้มในการกระทำความผิด ดังนั้น ตามพระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 (The Criminal Justice Act 2003 - CJA 2003) จึงเน้นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำผิดที่ร้ายแรงและผู้กระทำผิดที่เป็นอันตราย โดยถือความปลอดภัยของสังคมเป็นหลักและใช้เป็นมาตรการควบคุมเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำผิด

รายงานสืบเสาะและพินิจของประเทศไทยในปัจจุบัน นอกจากเป็นรายงานที่ต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิด รวมถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความผิดตามแนวทางปฏิบัติการทำรายงานสืบเสาะทางสังคม (Social Inquiry Report) แบบเดิมแล้วนั้น รายงานสืบเสาะและพินิจในรูปแบบมาตรฐานแห่งชาติ (PSRs in the Form of National Standards) ที่สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1995 ได้ให้ความสำคัญและเน้นการประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) โดยเฉพาะความเสี่ยงต่อสาธารณะ (Public of

⁵⁹ ญัฐพงศ์ สวัสดิ์วงศ์พร, “การค้นหาคำจริงจากภูมิหลังของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), น.62.

Reoffending) โดยเป็นการประเมินแนวโน้มการกระทำผิดและและความเสี่ยงอันตรายของผู้กระทำผิด (Risk of Serious Harm – RoSH) ซึ่งการประเมินต้องวิเคราะห์จากข้อมูลของผู้กระทำผิดและแนวโน้มในการกระทำผิดซ้ำนั่นเอง ในการพิจารณาประวัติของผู้ต้องหาจากรายงานสืบเสาะของพนักงานคุมประพฤติ ประกอบกับแนวโน้มในการก่ออาชญากรรม เพื่อเป็นการควบคุม มิให้เกิดความเสี่ยงในการก่ออาชญากรรมและเป็นการแบ่งกลุ่มผู้กระทำผิดโดยพิจารณาสาเหตุของการกระทำผิดมากกว่าแยกประเภทจากลักษณะการทำความผิด

ทั้งนี้ ตามข้อกำหนดการทำรายงานสืบเสาะและพินิจภายใต้กรอบงานใหม่ (Determining Pre Sentence Reports – Sentencing within the new framework – PI 04/2016) กำหนดให้รายงานสืบเสาะและพินิจ (Presentence Report) ควรมีลักษณะเป็นรูปแบบที่ดีที่สุดในการนำเสนอข้อมูลต่อศาล สร้างแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดในระหว่างหน่วยงานคุมประพฤติและศาล และเป็นการสนับสนุนหลักการของยุติธรรมทางอาญา

3.2.1.2 ประวัติความเป็นมา

ในประเทศอังกฤษ การจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจ ซึ่งเป็นรายงานเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดนี้ เริ่มจากแนวคิดเพื่อใช้เป็นข้อมูลการลดหย่อนโทษหรือบรรเทาโทษ (Judicial Reprieve) ที่ใช้กันในศาลประเทศอังกฤษ โดยใช้วิธีการลงโทษชั่วคราวก่อนที่จะพิพากษาเพื่อให้จำเลยอุทธรณ์ขอภัยโทษจากพระมหากษัตริย์ แม้ว่าในตอนแรกจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อยืดเวลาในการพิพากษาออกไปชั่วระยะเวลาหนึ่งแต่ท้ายที่สุดก็พัฒนามาเป็นการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ (suspended sentence) และพัฒนาเป็นระบบงานคุมประพฤติ⁶⁰

ต้นกำเนิดของรายงานสืบเสาะและพินิจหรือรายงานก่อนพิจารณาคดี (Presentence Report) ในประเทศอังกฤษได้รับการค้นพบประมาณปี 1860 จากบันทึกของนายเอ็ดเวิร์ด ค็อก (Edward Cox) ในเขต Middlesex Quarter Sessions ว่าได้มีการแต่งตั้งนายจอร์จ ล็อกเคอร์ (George Lockyer) เป็นผู้มีหน้าที่สอบถามเกี่ยวกับผู้กระทำผิดบางกรณีสำหรับพิจารณาผ่อนปรนการลงโทษ และรายงานนี้ยังคงดำเนินต่อไปในการปฏิบัติของตำรวจมิชชันนารีในศาล (The Police Court Missionaries) ต่อมาในศตวรรษที่ 20 การรายงานไปยังศาลจากเดิมเป็นรายงานด้วยวาจา ต่อมาได้พัฒนาเป็นการทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรจึงทำให้รายงานสืบเสาะและพินิจเป็นสิ่งที่จับต้องได้มากที่สุดของงานคุมประพฤติโดยรายงานที่เป็น

⁶⁰ พยงค์ สีนุสนาวา, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น.15.

ลายลักษณ์อักษรนี้ได้รับความสนใจจากกลุ่มนักวิจัยและนักวิชาการเป็นอย่างมาก ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาโดยศาลมองว่าเป็นการเสนอข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการกระทำความผิดและผู้กระทำผิด⁶¹

การออกกฎหมายในปี ค.ศ. 1907 ด้วยการตราพระราชบัญญัติการคุมประพฤติผู้กระทำผิดครั้งแรก ค.ศ.1907 (Probation of First Offender Acts 1907) ถือว่ากฎหมายคุมประพฤติฉบับแรกที่มีความสมบูรณ์ โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมสอดส่องผู้กระทำผิดและมีได้มีข้อจำกัดว่าให้ใช้วิธีคุมประพฤติเฉพาะกับผู้กระทำผิดครั้งแรกเท่านั้น จากกฎหมายฉบับนี้เริ่มใช้ระบบการแต่งตั้งและการรับเงินเดือนของพนักงานคุมประพฤติในศาลและทำให้ศาลแต่งตั้งเจ้าหน้าที่คุมประพฤติเพื่อให้คำแนะนำในการพิจารณาคดีและควบคุมสอดส่องติดตามผู้ที่เห็นว่าเหมาะสมควรได้รับโอกาสแก้ไขฟื้นฟูตนเอง ทั้งนี้รายงานสืบเสาะและพินิจที่จัดทำขึ้นในระหว่างนี้ถูกนำมาใช้เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญในภารกิจของการคุมประพฤติ และมีการจัดตั้งคณะกรรมการผู้ตรวจการคุมประพฤติ (HM Inspectorate of Probation -HMIP) ก่อตั้งขึ้นในปี 1936 เป็นหน่วยงานด้านกฎหมายและหน่วยงานอิสระในสหราชอาณาจักรได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินงานจากกระทรวงยุติธรรม รายงานต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เรื่องประสิทธิภาพของการเตรียมการและการปฏิบัติงานที่กระทำต่อผู้กระทำผิดแต่ละบุคคลเพื่อลดโอกาสในการถูกกระทำผิดหรือเสี่ยงต่ออันตรายร้ายแรง ในอดีต HMIP ได้ตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Service -NPS)⁶²

ใน ปี ค.ศ. 1948 พระราชบัญญัติงานยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice Act 1948) ได้เข้ามาแทนที่กฎหมายคุมประพฤติเดิม เพิ่มเติมหลักเกณฑ์สำคัญ เช่น การจัดการองค์กรการจ้างงาน เป็นต้น กฎหมายคุมประพฤติของอังกฤษ ได้พัฒนามาจนสมบูรณ์แบบเป็นพระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 1970 (Criminal Justice Act 1970) โดยการบัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งคุมประพฤติได้โดยตรงไม่จำเป็นต้องมีคำพิพากษาให้รอลงอาญาก่อน⁶³

⁶¹ Robinson G.J, “Stand-Down and Deliver: Pre-Sentence Reports, quality and the new culture of speed,” *Probation Journal*, Volume 64, p.337-353 (2017).

⁶² NPS คือ National Offender Management Service เป็นหน่วยงานที่ให้บริการคุมประพฤติแห่งชาติ เริ่มดำเนินการเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 2014 มีบทบาทการให้บริการแก่ศาลเพื่อควบคุมดูแลกลุ่มผู้กระทำผิดที่เฉพาะเจาะจง รวมถึงกรณีที่มีความเสี่ยงสูงหรือสูงมากที่มีการประเมินแล้วว่ามีความเสี่ยงเป็นอันตรายร้ายแรง

⁶³ วิไล จิวงกูร, “กฎหมายคุมประพฤติผู้ใหญ่ในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523).

และต่อมาได้ปรับปรุงกฎหมายอีกครั้งเป็นพระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา ค.ศ.1991 (The Criminal Justice Act 1991) นำรูปแบบรายงานข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิด เรียกว่า “รายงานสืบเสาะทางสังคม” หรือ SIR (Social Inquiry Report) จัดทำขึ้นโดยพนักงานคุมประพฤติ (Probation Officer) โดยตั้งใจ ที่จะมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ความผิดปัจจุบันและการกำหนดโทษ ในชุมชน (Community Sentence) โดยการพิจารณาให้เป็นทางเลือกในกระบวนการพิจารณา กำหนดโทษของศาลซึ่งปรากฏว่าศาลมีความต้องการรายงานสืบเสาะทางสังคมเป็นจำนวนมากและ มากกว่าอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ทำให้มีความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในการทำรายงาน ทั้งในด้านความถูกต้องตามกฎหมาย (ในสายตาผู้พิพากษา) และด้านประสิทธิภาพในการติดตาม ผู้กระทำผิดที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง⁶⁴

จากสถานการณ์สภาพปัญหาข้างต้น ในปี ค.ศ.1999 จึงเกิดหน่วยงาน มาตรฐานแห่งชาติ (National Offender Management Service -NOMS)⁶⁵ สังกัดกระทรวงยุติธรรม (Ministry of Justice - MOJ)⁶⁶ โดยการจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจในรูปแบบมาตรฐานแห่งชาติ (PSRs in the form of National Standards) ได้ให้ความสำคัญอย่างมากกับการประเมินความเสี่ยง อันตราย โดยเฉพาะการประเมินความเสี่ยงต่อสาธารณะ จึงได้ให้คำแนะนำและทดลองแบบ การประเมินความเหมาะสมในส่วนที่เฉพาะเจาะจงความเสี่ยงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดเพื่อให้ครอบคลุม ทั้งโอกาสในการละเมิดต่อไปและแนวโน้มของความเสี่ยงในแง่ของอันตรายที่อาจเกิดขึ้นด้วยเครื่องมือ ทำนายผลสถานการณ์และข้อมูลทางสถิติ ได้แก่ เครื่องมือประเมินความเสี่ยง (Offender Group Reconviction Scale - OGRS) เริ่มทำการทดสอบด้วยโครงสร้างเครื่องมือประเมินความเสี่ยงและ

⁶⁴ Robinson G.J, *Supra note 61*, pp.337-353.

⁶⁵ NOMS คือ National Offender Management Service เป็นหน่วยงานบริหารจัดการผู้กระทำผิดแห่งชาติมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลผู้กระทำผิดทั้งในเรือนจำและคุมประพฤติในประเทศอังกฤษและเวลส์ ระหว่างปี ค.ศ. 1991 จนถึง 31 มีนาคม ค.ศ. 2017 จากนั้น ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน ปี ค.ศ. 2017 ภารกิจถูกโอนย้ายไปอยู่ในความดูแลของหน่วยงาน HMPPS หรือ Her Majesty's prison and Probation Service

⁶⁶ MOJ คือ Ministry of Justice กระทรวงยุติธรรมของประเทศไทย เป็น หน่วยงานด้านการบริหารจัดการผู้กระทำผิดทุกหน่วยงานที่กำกับดูแลให้ได้มาตรฐานการปฏิบัติงาน เน้นงานฝ่ายปฏิบัติงาน (Front – Line - Work) มีกระบวนการทำงาน 2 รูปแบบ คือ

1. การบริหารจัดการผู้กระทำผิดอย่างครบขั้นตอน (End – to - End)
2. การจัดโปรแกรมสำหรับผู้กระทำผิด (Interventions)

ความต้องการโดยได้นำข้อมูลจากการประเมินระดับความเสี่ยงและความต้องการนี้เข้ามาช่วยในการเขียนรายงานให้มีประสิทธิภาพ และในปี 2001 เริ่มทดลองใช้ระบบประเมินผู้กระทำผิดระดับชาติ (Offender Assessment System - OASys)⁶⁷ เป็นระบบการคัดกรองระดับอันตรายด้วยการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาดำเนินการประเมินความเสี่ยงที่เป็นการประเมินความเสี่ยงพื้นฐานที่สามารถป้องกันและเป็นการบริหารจัดการคดีในการเขียนรายงานสืบเสาะและพินิจ ดังนั้น OGRS และ OASys จึงเป็นแบบประเมินที่นำมาใช้เพื่อวัดความเสี่ยงและความต้องการของผู้กระทำผิดซึ่งแบบประเมินความเสี่ยงที่สร้างและพัฒนาขึ้นดังกล่าวนี้นำไปสู่การตราพระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา 2003 (The Criminal Justice Act 2003) มีผลบังคับใช้ในปี ค.ศ. 2005

ในเดือน พฤษภาคม ค.ศ. 2011 หน่วยงานจัดการมาตรฐานแห่งชาติ (National Offender Management Service - NOMS) ซึ่งรับผิดชอบดูแลงานบริการคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Service - NPS) ในขณะนั้นสังกัดกระทรวงยุติธรรม (Ministry of Justice) ประกาศข้อกำหนดสำหรับการจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจ (Determining Presentence Report- PI05/2011) โดยมีภาระการเปลี่ยนแปลงการส่งรายงานศาลเพื่อให้มั่นใจว่าจะเป็นการปฏิบัติที่ดีและบรรลุประสิทธิภาพมากขึ้น ข้อกำหนดนี้เป็นแนวทางที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุการเปลี่ยนแปลงในทางปฏิบัติและเป็นการกำหนดกรอบการทำงานในรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดเพื่อเสนอข้อมูลต่อศาลและยังเป็นการสร้างแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดในการสร้างความเชื่อใจต่อศาล และศาลได้เพิ่มความสำคัญและไว้วางใจที่จะใช้ทิศทางที่ดีกว่าในการกำหนดประเภทรายงานตามวัตถุประสงค์และความต้องการข้อมูลของศาลโดยไม่ทำลายความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและวิธีการนี้ได้รับการรับรองจากหน่วยงาน National Sentencer Probation Forum ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างความเชื่อมั่นต่อศาลที่จะได้รับข้อมูลรายงานที่มีคุณภาพและทันเวลา

ต่อมาประเทศอังกฤษได้พัฒนาระบบการยุติธรรมอย่างต่อเนื่องด้วยการออกกฎหมายการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้กระทำผิด (Offender Rehabilitation Act 2014 - ORA) มีผลบังคับใช้ในเดือนกุมภาพันธ์ ในปี ค.ศ.2015 และการจัดตั้งบริษัทฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน (Community Rehabilitation Company - CRC)⁶⁸ เพื่อให้การทำงานรายงานสืบเสาะและ

⁶⁷ OASys คือ Offender Assessment System เป็นระบบประเมินผู้กระทำผิดเพื่อวัดความเสี่ยงและความต้องการของผู้กระทำผิดภายใต้การดูแลของ NPS และ CRCs

⁶⁸ CRC คือ Community Rehabilitation Company บริษัทฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนของเอกชน เริ่มจัดตั้งขึ้นเมื่อ เดือนมิถุนายน 2014 มีจำนวน 21 แห่งในประเทศอังกฤษ เพื่อจัดการ

พินิจมีความสอดคล้องกับกฎหมายการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่ปรับปรุงใหม่นี้ ในเดือนมกราคม ค.ศ. 2016 จึงได้ออกข้อกำหนดการทำรายงานสืบเสาะและพินิจภายใต้กรอบงานใหม่ (Determining Pre Sentence Reports – Sentencing within the new framework – PI 04/2016) มีผลบังคับใช้กับหน่วยงานคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Service - NPS)

ในการจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจ (Presentence Report - PSR) เป็นรายงานการพิจารณาคดีพื้นฐานภายในกรอบใหม่นี้ เป็นการกำหนดกรอบการทำงานในดำเนินการตามรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดอันเป็นการให้ข้อมูลต่อศาลและสร้างแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่สุดระหว่างศาลและหน่วยงานคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Service -NPS) ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการจัดทำและเสนอรายงานสืบเสาะและพินิจ ส่วนใหญ่จะถูกนำเสนอต่อศาลในวันที่มีการพิจารณาคดีหรือภายใน 5 วันทำการ ซึ่งความคิดริเริ่มนี้เป็นแนวคิดภายใต้นโยบายการปฏิรูปความยุติธรรมโดยสรุป (Transforming Summary Justice - TSJ) การจัดการคดีที่ดีขึ้น (Better Case Management - BCM) และศาลดิจิทัล (Digital Courts) ได้นำเสนอความสามารถในการนำเสนอรายงานรูปแบบใหม่ คือ การเสนอรายงานด้วยวาจาหรือรายงานปากเปล่า (Oral Report) ต่อศาลในการพิจารณาคดีตั้งแต่การมาปรากฏตัวต่อศาลครั้งแรก ซึ่งไม่ว่าจะเป็นรายงานที่นำเสนอต่อศาลด้วยวาจาหรือการส่งรายงานที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรรายงานควรถูกดำเนินการตามมาตรฐานและตามคำสั่งการคุมประพฤติ พร้อมทั้งการประเมินและการวิเคราะห์ที่มีข้อมูลเพียงพอและมีคุณภาพดีเพื่อให้ข้อเสนอการพิจารณาคดีเป็นไปอย่างเหมาะสม⁶⁹ ทั้งนี้ จากเดิมภารกิจงานสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติที่อยู่ในความควบคุมดูแลของ Home Office ต่อมาในช่วงเริ่มต้นของนโยบายการปฏิรูปการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดแห่งชาติ(Tranforming Rehabilitation

แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่ศาลตัดสินลงโทษในชุมชน เฉพาะผู้กระทำผิดที่มีความเสี่ยงอันตรายอยู่ในระดับต่ำ หรือปานกลาง

⁶⁹ National Offender Management Service, “Determining Presentence Reports for Probation Trusts Contract Managers,” Retricved on February 1, 2020. from <http://www.mhldcc.org.uk /contents/14-sentencing/b-information-you-can-ask-for-to-inform-sentencing-decisions-film-clip/i-pre-sentence-reports.aspx>

Program) การปฏิบัติงานทำรายงานสืบเสาะและพินิจของหน่วยงานคุมประพฤติแห่งชาติจึงได้อยู่ในความดูแลของหน่วยงานมาตรฐานแห่งชาติ (National Offender Management Service – NOMS)

ปัจจุบัน การกิจการทำรายงานสืบเสาะและพินิจ ของหน่วยงานคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Service - NPS) ได้โอนมาอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานบริการราชทัณฑ์และการคุมประพฤติ (Her Majesty's Prison and Probation Service - HMPPS) ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน ปี ค.ศ. 2017 โดยเป็นหน่วยงานเดียวที่รับผิดชอบทั้งการบริการราชทัณฑ์และงานคุมประพฤติผู้กระทำผิดทั่วทั้งประเทศอังกฤษและเวลส์ ภายใต้กฎหมายแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพผู้กระทำผิด ค.ศ. 2014 (The Offender Rehabilitation Act 2014) ในขณะที่กระทรวงยุติธรรมจะมีความรับผิดชอบในด้านทิศทางนโยบายโดยรวมและด้านการกำหนดมาตรฐานตลอดจนการดูแลประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการอำนวยความยุติธรรม

3.2.1.3 วัตถุประสงค์

แต่เดิมรายงานข้อมูลเกี่ยวกับประวัติผู้กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมประเทศอังกฤษ ทั้งที่เป็นลักษณะรายงานในรูปแบบรายงานสืบเสาะทางสังคมของผู้กระทำผิด (Social Inquiry Report) และรายงานสืบเสาะและพินิจในลักษณะรายงานก่อนการพิพากษาคดี (Presentence Report) จัดทำโดยพนักงานคุมประพฤติ (Probation Officer) เป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิด ขั้นตอนนี้ต้องดำเนินการเพื่อจะนำข้อมูลประกอบในกระบวนการกำหนดโทษ (Sentencing Procedure) ซึ่งศาลจะยังไม่พิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดในกรณีความผิดที่ต้องพิจารณาโดยวิธีอินไดท์เมนต์ (Offence Triable Only on Indictment) ในศาล Crown Court ซึ่งได้แก่ คดีความผิดอุกฉกรรจ์ที่มีอัตราโทษสูง และในกรณีที่เป็นความผิดที่มีอัตราโทษระดับกลาง ซึ่งศาลเห็นสมควร

ปัจจุบัน ตามกรอบกฎหมาย พระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา 2003 (The Criminal Justice Act 2003) มาตรา 156-159 วัตถุประสงค์หลักของรายงานสืบเสาะและพินิจ คือ เพื่อเสนอข้อมูลช่วยศาลในการพิจารณาคดีและให้คำแนะนำในกระบวนการจัดการผู้กระทำผิดโดยให้ข้อมูลเชิงลึกกับพฤติกรรมการกระทำผิดของบุคคล ทั้งนี้ นอกจากเน้นคุณภาพข้อมูลเชิงลึกตามนโยบายการปฏิรูปความยุติธรรมโดยสรุป (Transforming Summary Justice - TSJ) การจัดการคดีที่ดีขึ้น (Better Case Management - BCM) และศาลดิจิทัล (Digital Courts) จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงเวลาด้วยแนวคิดความยุติธรรมที่รวดเร็วและรวดเร็ว (Swift and Speedy Justice) ทำให้รูปแบบรายงานสืบเสาะและพินิจของประเทศอังกฤษในปัจจุบัน นอกจากเป็นการเสนอรายงานที่เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ยังมีการเสนอรายงานต่อศาลในรูปแบบรายงานปากเปล่า (Oral Report) และรายงานที่จัดทำเสร็จสิ้นภายในวันเดียว (Fast Delivery Reports-

FDR) โดยกำหนดเป้าหมายให้สัดส่วนของรายงานส่วนใหญ่ใช้รูปแบบรายงานที่รวดเร็ว และให้ยังคงเป็นรายงานแบบมาตรฐาน (Standard Delivery Reports - SDR) กำหนดไว้เพียงร้อยละ 10 ของคดีทั้งหมดเฉพาะคดีที่มีลักษณะพิเศษเท่านั้น⁷⁰

การจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจภายหลังการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเพื่อประสิทธิภาพการทำงาน และให้สอดคล้องกับกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้กระทำผิด ค.ศ. 2014 (The Offender Rehabilitation Act 2014) และต้องคำนึงถึงข้อกำหนดของหน่วยงานบริการคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Service - NPS) และแนวทางการจัดการของบริษัทฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน (Community Reability Company - CRC) ดังนั้น รายงานสืบเสาะและพินิจ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอข้อมูลผู้กระทำผิดและการกระทำผิดที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ข้อมูลต่อศาลในการพิจารณาคดีและกำหนดโทษ ดังรูปแบบรายงานที่เคยทำมา แต่เดิมนั้น ยังสำหรับเป็นประโยชน์ในการสร้างแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดในการคุมความประพฤติ โดยแนวทางวิธีการนี้ได้รับการรับรองจาก National Sentencer Probation Forum

3.2.1.4 ข้อกฎหมาย หลักเกณฑ์และเงื่อนไข

ประเทศอังกฤษใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีหรือคอมมอนลอว์ (Common Law) และมีหลักการดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้หรือระบบคู่ปรปักษ์ (Accusatorial System) โดยกำหนดให้การค้นหาความจริงเป็นหน้าที่ของคู่ความต่อสู้คดีกันโดยศาลจะต้องวางตัวเป็นกลาง ประเทศอังกฤษมุ่งเน้นการป้องกันมากกว่าและมโนโยบายในการคุ้มครองเหยื่อและสร้างความเข้มแข็งของกระบวนการมีการเตรียมคดีก่อนฟ้องเป็นอย่างดีทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่ล่าช้าและมีประสิทธิภาพ

(1) การดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมอาญา

การดำเนินคดีอาญา เริ่มจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Police) เป็นผู้เริ่มคดี โดยมีอำนาจสืบสวนสอบสวนและดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวกับการกระทำผิดอาญา ที่เกิดขึ้นแล้วรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำตัวผู้ที่กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม นำส่งพนักงานอัยการเพื่อนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลพิพากษาคัดสินคดี ซึ่งพนักงานอัยการมีหน้าที่และรับผิดชอบในการฟ้องคดีอาญาทั้งปวง โดยการรวบรวมพยานหลักฐานผู้กระทำความผิดคดีอาญาของตำรวจอังกฤษต้องรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะ เช่น รูปร่างลักษณะทาง

⁷⁰ HM Inspectorate of Probation, The “Work of Probation Service in Courts, (London : n.d., June 2017,) pp.20-21.

กายภาพของผู้ต้องหาและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลัง ได้แก่ อายุ การศึกษา การประกอบอาชีพ ประวัติการกระทำผิด ที่พักอาศัยและสภาพแวดล้อม รายได้ สถานภาพการสมรส ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนี้ตำรวจต้องทำการรวบรวมไว้ตั้งแต่ขั้นวินิจฉัยความผิด⁷¹ อำนาจสอบสวนคดีอาญาของตำรวจ หลังจากทำการสอบสวนคดีเสร็จแล้วจะส่งสำนวนให้อัยการฟ้องร้องคดี ซึ่งอัยการเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจโดยมีหลักเกณฑ์การใช้ดุลยพินิจของอัยการ ในกรณีการฟ้องคดีที่มีมูลหรือไม่ โดยเป็นการคำนึงถึง “ประโยชน์สาธารณะ” (Public Interest) ตามประมวลกฎหมายองค์การอัยการ (Code for Crown Prosecution)⁷² โดยต้องพิจารณาการฟ้องคดีจะเป็นประโยชน์สาธารณะหรือไม่นี้ ตำรวจและอัยการจะพิจารณาหากไม่เป็นประโยชน์อาจจะใช้ดุลยพินิจว่าเห็นควรฟ้องหรือไม่ฟ้องหรือยุติคดี หรือใช้มาตรการอื่นแทนการฟ้องคดีก็ได้⁷³ ทั้งนี้ สำนักงานอัยการอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาขององค์กรอัยการกลาง (Director of Public Prosecution - DPP) และอัยการสูงสุด (Attorney General) เป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานในคณะรัฐมนตรี

การพิจารณาคดีในชั้นศาลแยกขั้นตอนการวินิจฉัยความผิดและการกำหนดโทษออกจากกัน ผู้พิพากษาจะชี้ข้อกฎหมายให้ลูกขุนทราบและให้ลูกขุนวินิจฉัยข้อเท็จจริง หลังจากลูกขุนพิจารณาว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงและก่อนกำหนดโทษ การพิจารณาคดีอาญาแยกตามลักษณะประเภทความผิดออกเป็น 3 ประเภทตามพระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 1977 (The Criminal Law Act 1977)⁷⁴ คือ

1. การพิจารณาโดยวิธีอินไดต์เมนต์ (Offence triable only on indictment) ได้แก่ความผิดอุกฉกรรจ์ที่มีอัตราโทษสูง การพิจารณาคดีจะกระทำในศาล Crown Court มีคณะลูกขุนเป็นผู้วินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดี
2. การพิจารณาโดยวิธีรวบรัด (Offences triable only summary) ได้แก่ ความผิดที่มีอัตราโทษต่ำจะพิจารณาโดยรวบรัดโดยปราศจากลูกขุนในศาล

⁷¹ ญัฐพงศ์ สวัสดิ์วงษ์พร, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 59*, น.63.

⁷² Robert J. Chronnell, The Future of the Crown Prosecution Service in England & Wales, (London : n.d., 1992), p.55.

⁷³ John Sprack, Emminson Criminal Proscedure, (London : Black Stone Press Limited, 1995), pp.16-19.

⁷⁴ สุนัย มโนมัยอุดม, ระบบกฎหมายอังกฤษ, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์, 2531), น.177-179.

3. การพิจารณาโดยอาจใช้วิธีอินไดท์เมนต์หรือวิธีรวบรัด (Offences triable either way) สำหรับความผิดที่มีอัตราโทษในระดับกลาง โดยศาลเห็นสมควรและจำเลยยินยอมเลือกการพิจารณาโดยรวบรัดในศาล Magistrates' court หรือจะพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาและลูกขุน ในศาลยุติธรรม Crown Court ก็ได้

การกำหนดโทษ (Sentencing) ศาลอังกฤษได้ตระหนักและเห็นว่าการลงโทษบุคคลให้เหมาะสมกับความผิดนั้นเป็นเรื่องยากและมีความสำคัญ จึงมีการรับฟังข้อเท็จจริงทั้งหลายอย่างรอบคอบแล้วนำมาประกอบการใช้ดุลยพินิจในการลงโทษผู้กระทำความผิดให้มากที่สุด เพื่อให้การลงโทษเป็นไปโดยเหมาะสมและยุติธรรม ดังนั้น ผู้พิพากษาจึงมีหน้าที่พิจารณาถึงประวัติภูมิหลังของจำเลย ตลอดจนข้อเท็จจริงอื่นๆซึ่งอาจเป็นประโยชน์ในการกำหนดโทษแล้วจึงจะกำหนดมาตรการลงโทษ ในขั้นกำหนดโทษนี้ศาลมีอิสระในการค้นหาความจริงที่เกี่ยวกับตัวจำเลยได้อย่างเต็มที่และศาลสามารถรับข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งมีผลช่วยให้การใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษของศาลกระทำได้อย่างเหมาะสม อีกทั้ง ศาลจะพิจารณาประกอบกับปัจจัยต่างๆที่เป็นเหตุสุดโต่งไปด้วย ได้แก่ อายุ ประวัติการกระทำความผิด การให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ การช่วยเหลือสาธารณะ เป็นต้น ทั้งนี้ การกำหนดโทษจำเลย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน⁷⁵

1. การรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลย ได้แก่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมแห่งคดี, ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะและประวัติภูมิหลังและการรวบรวมข้อเท็จจริงเพิ่มเติมในรูปแบบของรายงานต่างๆ

2. การเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลย

3. การร้องขอให้ลงโทษสถานเบา

4. การพิพากษาคดี

กระบวนการกำหนดโทษ (Sentencing Process)กฎหมายอังกฤษกำหนดให้ดุลยพินิจศาลในการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิดอย่างกว้างขวางและศาลเลือกใช้มาตรการกำหนดโทษทางอาญาได้อย่างมีอิสระในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับจำเลยได้เต็มที่และใช้ข้อมูลประกอบดุลยพินิจให้เหมาะสมกับความผิดและผู้กระทำความผิดเป็นรายๆไป โดยมีหลักเกณฑ์พิจารณา ได้แก่ ความหนักเบาของความผิด (Offender's Culpability) การป้องกันมิให้กระทำความผิดซ้ำ (Deterrence) และการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิด (Rehabilitation) โดยมีข้อเท็จจริง

⁷⁵ Chistopher J.Emmins, A Practical Approach to Sentencing, (London : n.d.,1985), pp.53-56.

เกี่ยวกับพฤติการณ์แห่งคดีและประวัติหรือภูมิหลังของผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากทุกฝ่าย ประกอบกันและจากการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติ⁷⁶

การพิจารณาตามหลักเกณฑ์ โดยอาศัยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลัง ของจำเลยและรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติการณ์แห่งคดีมาประกอบการพิจารณาด้วย เช่น ความร้ายแรงของความผิดที่เกิดขึ้นผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) เป็นต้น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนี้ได้จากโจทก์ จำเลย เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือผู้เกี่ยวข้อง และรายงานการสืบเสาะของ พนักงานคุมประพฤติที่เสนอต่อศาล⁷⁷

(2) หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายอาญา ค.ศ. 2003 มาตรา 156-166

(The Criminal Justice Act 2003 section 156-166)

พระราชบัญญัติมุ่งเน้นพิเศษในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมและการพิจารณาคดี ตั้งแต่การป้องกันอาชญากรรมไปจนถึงการลงโทษ โดยให้การพิจารณาคดีเร็วขึ้นและให้การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้กระทำผิดมีความชัดเจนเหมาะสมกับผู้กระทำผิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ปรับปรุงการจัดการคดีให้อำนาจอัยการตัดสินใจเรื่องการปฏิรูประบบ การจัดสรรคดีสู่ศาลและเพิ่มอำนาจการพิจารณาคดีของผู้พิพากษาให้คดีมีน้อยลง
2. เพื่อจัดทำกรอบการพิจารณาคดีที่ชัดเจนและยืดหยุ่นกว่าในปัจจุบัน
3. การปฏิรูปและการฟื้นฟูผู้กระทำผิดเป็นการคุ้มครองสาธารณะและการ ชดใช้ เพื่อให้คำสั่งชุมชนประเภทต่างๆสำหรับผู้ใหญ่มีข้อกำหนดที่เป็นไปได้หลากหลาย

ทั้งนี้ พระราชบัญญัติได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำรายงานสืบเสาะ และพินิจ ว่าการจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้กระทำผิด ประวัติอาชญากรรมและสภาพปัญหาของผู้กระทำผิด เพื่อเสนอการลงโทษตามประเภทและการ ฟื้นฟูที่เหมาะสมในแต่ละกรณี ตลอดจนให้คำแนะนำกรณีผู้กระทำผิด ทางจิต ศาลต้องได้รับรายงาน ทางแพทย์ก่อนที่จะลงโทษ โดยมีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

⁷⁶ นรเศรษฐ์ สว่างแจ้ง, “บทบาทศาลในการใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษ,” ในหนังสือ รวมบทความ นิติธรรมประจักษ์ สุรัสวดี 60 ปี, จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561), น.478.

⁷⁷ ศุภวิทย์ ตั้งตรงจิตต์ และคณะ, “การใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษของศาล ยุติธรรม,” ในการอบรมหลักสูตร ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 3 จัดโดยสถาบันพัฒนา ข้าราชการฝ่ายตุลาการ, 2549), น.9.

มาตรา 156 (1) รายงานสืบเสาะและพินิจ เมื่อศาลพิจารณากำหนดโทษ โดยก่อนที่จะกำหนดระยะเวลาและวิธีการลงโทษ ศาลต้องคำนึงถึงข้อมูลทั้งหมดที่มีอยู่เกี่ยวกับสถานการณ์ความผิด รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับความผิดและเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดที่เป็นปัจจัยทำให้รุนแรงขึ้นหรือบรรเทาลง (2) ก่อนที่จะกำหนดโทษ ศาลจะต้องได้รับรายงานสืบเสาะและพินิจ (3) กรณีที่ศาลจะลงโทษจำคุก(Case of a Custody Sentence) หรือกรณีจะใช้วิธีลงโทษในชุมชน(Case of a Community Sentence) การสืบเสาะต้องมีการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์จากข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำความผิดและสภาพปัญหาของผู้กระทำความผิด เพื่อเสนอการลงโทษที่เหมาะสมและการแก้ไขฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพเพื่อลดความเสี่ยงแนวโน้มการกระทำความผิดซ้ำ (4) หากศาลเห็นว่าไม่มีความจำเป็นศาลจะไม่สั่งให้ทำรายงานสืบเสาะและพินิจก็ได้ (5) กรณีผู้กระทำความผิดที่ยังเป็นเด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า 18 ปี หากศาลจะไม่สั่งสืบเสาะต้องมีข้อมูลจากรายงานสืบเสาะที่เคยทำมาแล้ว

มาตรา 157 กรณีผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีความผิดปกติทางจิต ศาลต้องได้รับและพิจารณารายงานทางการแพทย์ก่อนการกำหนดโทษหรือการคุมครองอื่นตามกฎหมาย “รายงานทางการแพทย์”(Medical Report) คือ รายงานเกี่ยวกับสภาพจิตใจของผู้กระทำความผิดที่จัดทำและส่งมอบด้วยรูปแบบรายงานแบบปากเปล่า/ด้วยวาจา หรือรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ โดยจัดทำรายงานโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ขึ้นทะเบียนแล้วและได้รับอนุมัติตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต ค.ศ. 1983 (Mental Health Act 1983) ที่ระบุประสบการณ์พิเศษในการวินิจฉัยและรักษาโรคอาการทางจิต

มาตรา 158 เป็นการให้ความหมายของ “รายงานสืบเสาะและพินิจ” (Presentence Report) หมายถึงรายงานที่ (a) เพื่อช่วยศาลในการกำหนดวิธีการที่เหมาะสมที่สุดในการจัดการกับผู้กระทำความผิด จัดทำและเสนอโดยเจ้าหน้าที่ที่เหมาะสม (b) ข้อมูลที่เสนอ ตามที่กำหนดในระเบียบสำนักเลขาธิการแห่งชาติ มาตรา 159 การเปิดเผยข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจ กำหนดให้ศาลต้องสำเนารายงานให้กับ (a) ผู้กระทำความผิดหรือที่ปรึกษาหรือทนายความ (b) หากผู้กระทำความผิดอายุต่ำกว่า 18 ปี ส่งให้กับผู้ปกครอง (c) พนักงานอัยการ แต่หากว่ารายงานมีแนวโน้มที่จะสร้างความเสี่ยงที่เป็นอันตรายต่อผู้กระทำความผิด อาจไม่จำเป็นต้องส่งสำเนารายงานให้ผู้กระทำความผิด ในกรณีที่ผู้ปกครองเห็นสมควร

นอกจากนี้ มาตราอื่นที่เกี่ยวข้อง มาตรา 161 กรณีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ต้องมีการทดสอบยาเสพติด (Presentence Drug Testing) ก่อนที่ศาลจะกำหนดโทษเพื่อช่วยศาลตัดสินใจวิธีการรักษาหรือบำบัดฟื้นฟู มาตรา 162-165 การจัดการอำนาจของศาล ในกรณีศาลลงโทษปรับ โดยกำหนดจำนวนและส่งเงินค่าปรับ และมาตรา 166 บัญญัติเกี่ยวกับการลดหย่อนและการจัดการผู้กระทำความผิดที่มีอาการทางจิต

(3) หลักเกณฑ์ตามข้อกำหนดการทำรายงานสืบเสาะและพินิจภายใต้กรอบใหม่ (Determining Pre Sentence Reports – Sentencing within the new framework – PI 04/2016)

ภายใต้นโยบายการปฏิรูปความยุติธรรมแบบรวดเร็ว (Transforming Summary Justice –TSJ) และการจัดการกรณีที่ดีขึ้น (Better Case Management –BCM) และภายหลังได้มีพระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 (The Criminal Justice Act 2003) มีผลบังคับใช้โดยมีวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงเวลาการทำรายงานสืบเสาะและพินิจ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมที่รวดเร็วและฉับไว (Swift and Speed Justice) และให้ผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้รับการแก้ปัญหาให้เร็วที่สุด ข้อกำหนดนี้จึงถูกจัดทำขึ้นโดยหน่วยงานจัดการผู้กระทำผิดแห่งชาติ (National Offender Management Service - NOMS) เพื่อกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดในการให้ข้อมูลต่อศาลและสร้างแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดในการคุมความประพฤติให้รายงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์และตามความต้องการของศาล โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

มาตรฐานในการจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจ⁷⁸ กำหนดไว้ว่า

1. ข้อมูลที่เพียงพอจะถูกส่งไปยังศาลเพื่อเปิดการพิจารณาคดี ตั้งแต่ช่วงแรกของการดำเนินคดี
2. หน่วยงานบริการคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Service – NPS) ได้กำหนดให้ข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจ มุ่งเน้นเพื่อการพิจารณาและเป็นประโยชน์ต่อคำตัดสินคดี
3. ต้องทำการประเมินความเสี่ยงของระดับอันตราย (Risk of Serious Harm) ในรายงานสืบเสาะและพินิจทุกคดี
4. การเสนอความเห็นแนวทางการกำหนดโทษผู้กระทำผิดในข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจ ควรต้องมีความชัดเจนต่อศาลถึงเหตุผลและความเหมาะสม
5. การจัดทำรายงานรูปแบบส่งมอบรวดเร็วภายในวันเดียว (Fast Delivered on the day -FDRs) และการเสนอรายงานด้วยวาจาหรือรายงานด้วยปากเปล่า (Oral Report) มีการสนับสนุนให้เพิ่มจำนวนมากขึ้น

⁷⁸ National Offender Management Service, Determining Pre-Sentence Reports – Sentencing within the New Framework (PI 04/2016), (London : n.d., 2016), section 2.3.

6. รายงานรูปแบบมาตรฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Standard Delivery Report -SDRs) ที่มีระยะเวลาการจัดทำรายงาน 15 วัน ต้องเฉพาะกรณีพิเศษเท่านั้น ซึ่งต้องใช้เวลาในการวิเคราะห์ความผิดอย่างละเอียดรอบคอบอย่างมาก

7. การเสนอรายงานต่อศาล ทั้งการเสนอรายงานด้วยวาจา หรือส่งมอบรายงานที่เป็นลายลักษณ์อักษร รายงานทั้งหมดจะถูกบันทึกไว้ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลอย่างถูกต้อง

8. ข้อมูลที่จำเป็นในการจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจ จะถูกส่งมายังศาลในวันที่มีการพิจารณาคดี แม้ว่าวันนั้นผู้กระทำผิดจะไม่ร่วมการพิจารณาคดีก็ตาม

9. มีการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อศาลมั่นใจว่ามีการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เหมาะสมเพื่อการพิจารณาคดี

พนักงานคุมประพฤติที่ทำคดีสืบเสาะและพินิจต้องปฏิบัติงาน⁷⁹ กำหนดไว้ว่า

1. ศาลจะต้องได้รับข้อมูลที่ศาลต้องการเพื่อนำไปเป็นประโยชน์ในการพิจารณาคัดสินคดี (Sentencing Decision) โดยเร็วที่สุดในกระบวนการพิจารณาของศาล (Court Proceeding)

2. ผู้จัดทำรายงานต้องรู้และเข้าใจข้อเท็จจริงทั้งหมดในภาพรวมเพื่อการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลในการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลอย่างเหมาะสม

3. การปกป้องคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ (Public Protection) เป็นหลักการที่สำคัญยิ่ง

4. การจัดทำรายงานต้องใช้แบบรายงาน (National Report Template) ตามที่ระเบียบกำหนด

5. หน่วยงานบริการคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Service - NPS) ต้องทำรายงานที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อช่วยการตัดสินใจในการใช้ดุลยพินิจศาล

6. รายงานสืบเสาะและพินิจ กรณีที่มีความจำเป็นต้องเลื่อนระยะเวลาการส่งรายงานและจัดทำในรูปแบบเป็นลายลักษณ์อักษร ต้องสอบถามและจัดทำข้อมูลอย่างละเอียด

7. ต้องมีการส่งเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลและใช้ประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ หน่วยงานบริการคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Service - NPS) บริษัทแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน (Community Rehabilitation

⁷⁹ *Ibid.*, section 1.5

Companies) ผู้ให้บริการเครื่องมือควบคุมอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring Providers) และหน่วยงานอื่นๆ เพื่อการประสานงานความคืบหน้าของผู้กระทำผิดและเพื่อสะดวกในการให้คำแนะนำแก่ศาล ในระหว่างการพิจารณาคดี และเป็นข้อมูลที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าถึงเพื่อใช้ประโยชน์ได้ง่าย

เนื้อหารายงานสืบเสาะและพินิจ ต้องมีข้อมูลที่จำเป็นดังต่อไปนี้
เป็นอย่างน้อย

1. การวิเคราะห์ความผิดและรูปแบบของการกระทำผิด (Pattern of Offending) เป็นไปตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ
2. สถานการณ์แวดล้อม (Offender Circumstances) ของผู้กระทำผิด ที่เชื่อมโยงสาเหตุการกระทำผิดและส่งผลต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยเน้นปัจจัยสนับสนุนหรือปัจจัยการป้องกัน
3. ความเสี่ยงของอันตราย (Risk of Harm) และแนวโน้มความน่าจะเป็นในการกระทำผิดซ้ำ ทั้งจากการประเมินแบบคงที่ (Static Predictors) และการวิเคราะห์จากสถานการณ์แวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง
4. รวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องใช้ในการพิจารณาคดี
5. การเสนอรายงานตามประเด็นที่ศาลมีคำสั่ง โดยมีลักษณะที่ตอบข้อบังคับที่ศาลกำหนด
6. การเสนอความเห็นต่อศาล ต้องมีความสอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ได้จากการสัมภาษณ์และการรวบรวมข้อมูล ตลอดจนมีข้อมูลการประเมินอันตรายร้ายแรงของความผิด เพื่อนำข้อมูลและความเสี่ยงเป็นประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้กระทำผิด

3.2.1.5 หน่วยงานและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ

รายงานสืบเสาะและพินิจประเทศอังกฤษ กรณีผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ จัดทำโดยพนักงานคุมประพฤติ (Probation Officer) เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในสังกัดหน่วยงานบริการคุมประพฤติแห่งชาติ (The National Probation Service - NPS) สำหรับอังกฤษและเวลส์ เป็นบริการความยุติธรรมทางอาญาตามกฎหมายส่วนใหญ่รับผิดชอบในการกำกับดูแลของผู้กระทำผิดในชุมชนและการจัดทำรายงานต่อศาลอาญาเพื่อช่วยพวกเขาในการพิจารณาคดีจัดตั้งขึ้นในรูปแบบปัจจุบันโดย พระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญาและการบริการศาล ในเดือนเมษายน ปี ค.ศ.2001 เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานบริการงานราชทัณฑ์และการคุมประพฤติ (HM Prison and Probation Service - HMPPS) โดยได้ย้ายไปสังกัดที่กระทรวงยุติธรรม จากเดิมที่สังกัดสำนัก

นายกรัฐมนตรี (Home Office) เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม ปี ค.ศ. 2007 การบริการมีเป้าหมายสำหรับการจัดการผู้กระทำความผิดและบริการแทรกแซงที่ได้รับการสนับสนุนงานตรวจสอบความน่าเชื่อถือของ HMPPS ได้รับการตรวจสอบอย่างละเอียดซึ่งรายงานโดยอิสระต่อรัฐมนตรีของรัฐบาลสหราชอาณาจักร และโดยสำนักผู้ตรวจการคุมประพฤติ (HM Inspectorate of Probation)

(1) หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Service - NPS) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบการจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจต่อศาล มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ 1) การจัดทำรายงานต้องมีการพิจารณาที่รัดกุมและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ 2) การจัดทำรายงานควรคำนึงถึงหลักความเท่าเทียมกันและการใช้ระยะเวลาที่เหมาะสม 3) การจัดทำรายงานต้องมีการประเมินความเสี่ยงระดับอันตรายอย่างละเอียด และ 4) การเลื่อนระยะเวลาเสนอรายงานเฉพาะกรณีจำเป็นในคดีพิเศษโดยเลื่อนได้สูงสุด 15 วัน

(2) เจ้าหน้าที่รับผิดชอบ

ตามพระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 มาตรา 158 (The Criminal Justice Act 2003 section 158) และ ตามพระราชบัญญัติอำนาจศาลอาญาในการตัดสินคดี ค.ศ. 2000 มาตรา 162 (The Criminal Justice Act 2003 Section 162)⁸⁰ กำหนดว่ารายงานสืบเสาะและพินิจ ต้องจัดทำขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ที่เหมาะสม(an Appropriate Officer) ดังนั้น เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจ ตามที่กฎหมาย จึงได้แก่

(a) กรณีผู้กระทำความผิดที่มีอายุมากกว่า 18 ปี เป็นอำนาจของคณะกรรมการของคุมประพฤติท้องถิ่น (an officer of local probation board) และ

(b) กรณีผู้กระทำความผิดที่ยังเป็นเยาวชน อายุต่ำกว่า 18 ปี เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสหวิชาชีพพร้อมกัน ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ(an officer of local

⁸⁰ Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 Section 162 (2)

(2) In subsection (1) above “an appropriate officer” means—

(a) where the offender is aged 18 or over, a probation officer or a social worker of a local authority social services department;

(b) where the offender is aged under 18, a probation officer, a social worker of a local authority social services department or a member of a youth offending team.

probation board) นักสังคมสงเคราะห์ (a social worker of a local authority social services department) และทีมเยาวชน (a member of a youth offending team)

และตามข้อกำหนดการจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจภายใต้กรอบใหม่ กฎหมายกำหนด “เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ” (Responsible Officer) จะต้องเป็นเจ้าหน้าที่ตำแหน่ง พนักงานคุมประพฤติ (Provider of Probation Service)⁸¹ และการจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจ ต้องจัดทำโดยเจ้าหน้าที่ที่มีคุณภาพ มีคุณสมบัติตามกำหนด และมีระดับความสามารถเหมาะสม สอดคล้องกับการกิจ เพื่อหลีกเลี่ยงการส่งรายงานที่ล่าช้า⁸² ทั้งนี้ รายงานควรจะเสร็จสมบูรณ์ โดยเจ้าหน้าที่ที่ผ่านการฝึกอบรมอย่างเหมาะสมและมีระดับการฝึกอบรมที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีที่มีความจำเป็นต้องมีการจัดทำรายงานคดีลักษณะพิเศษและการประเมินความเสี่ยง อันตรายอย่างละเอียด ได้แก่ คดีที่เป็นการทารุณกรรมหรือใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือกรณี เป็นการล่วงละเมิดทางเพศ⁸³

ส่วนกรณีผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน รายงานการสืบเสาะและพินิจ จัดทำโดยหน่วยงานทีมจัดการผู้กระทำผิดเยาวชน (Youth Offending Team - YOT) ซึ่งเป็นกลุ่ม สหวิชาชีพ ประกอบด้วย ตัวแทนเจ้าพนักงานสำนักงานคุมประพฤติท้องถิ่น นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ตำรวจ บุคคลที่เสนอชื่อโดยหน่วยงานบริการสาธารณสุขปฐมภูมิ (Primary Case Trust) หรือสำนักงานสุขภาพท้องถิ่น (Local Health Board) ซึ่งรับผิดชอบภายในพื้นที่ของทางการท้องถิ่น และบุคคลที่มีประสบการณ์ด้านการศึกษาซึ่งเสนอชื่อโดยหน่วยงานดูแลเด็ก (Children’s Service) ที่แต่งตั้งโดยทางการท้องถิ่น⁸⁴

เจ้าหน้าที่ตำแหน่งพนักงานคุมประพฤติ (Probation Office) ประเทศ อังกฤษ ต้องผ่านการอบรมหลักสูตรการศึกษาเฉพาะทางเป็นเวลา 2 ปี และถ้าจะเป็นพนักงาน คุมประพฤติผู้จัดทำรายงานสืบเสาะในศาล ต้องเป็นผู้ที่ถูกคัดเลือกและผ่านการรับรองการอบรม จึงจะได้รับมอบหมายให้จัดทำรายงานเสนอต่อศาลได้

⁸¹ National Offender Management Service, *supra note*, section 1.5.

⁸² *Ibid.*, section 1.20.

⁸³ *Ibid.*, section 1.25.

⁸⁴ ปิยรัตน์ วงศ์งามขวัญ, “การนำรายงานการสืบเสาะข้อเท็จจริงมาใช้พิจารณาคดีเด็ก และเยาวชน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), น.60.

3.2.2 กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมข้อมูล

ด้วยรายงานสืบเสาะและพินิจ (Pre-Sentence Report) ของประเทศอังกฤษ มีลักษณะเป็นการทำรายงานข้อมูลเพิ่มเติม จากข้อมูลที่มีอยู่แล้วในสำนวนการสืบสวนสอบสวนของ เจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งโดยปกติตำรวจของประเทศอังกฤษมีหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐาน ทุกประเภททันทีภายหลังเกิดเหตุ รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิดและข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด มาพร้อมกันด้วย จึงทำให้การทำรายงานสืบเสาะและพินิจนั้นเป็นรายงานที่เพิ่มเติมในเฉพาะส่วน ที่ยังขาดและเป็นข้อมูลที่ศาลต้องการสำหรับการพิจารณาตัดสินและกำหนดโทษให้เหมาะสม โดยศาล จะเป็นผู้กำหนดประเด็นข้อมูลที่ศาลต้องการเพิ่มเติมนี้ มาด้วยในคำสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดทำ รายงาน

3.2.2.1 การได้ข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ภายใต้นโยบายการปฏิรูปความยุติธรรมแบบรวบรัด (Transforming Summary Justice – TSJ) การจัดการกรณีที่ดีขึ้น (Better Case Management – BCM) และศาลดิจิทัล (Digital Court) ตลอดจนการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมและการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำความผิดมีผลบังคับใช้ ทำให้การแสวงหาข้อเท็จจริงและการรวบรวมข้อมูลได้พัฒนาให้มีความ ทันสมัยและใช้เทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ เพื่อความสะดวกของการเชื่อมโยงส่งต่อข้อมูลทำได้อย่าง รวดเร็วและมีความถูกต้องชัดเจน ระหว่างทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การอัยการ (Crown Prosecution Service) เจ้าหน้าที่ตำรวจ (Police) และหน่วยงานแก้ไขฟื้นฟูในชุมชน ได้พัฒนาไฟล์ ดิจิทัล (Digital File) เพื่อการส่งข้อมูลมายังศาลและยังเป็นการแบ่งปันแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อวัตถุประสงค์เพื่อลดความล่าช้าในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาปรากฏ ตัวต่อศาลครั้งแรกในขั้นตอนการฟ้องคดี และเพื่อสร้างความมั่นใจมากที่สุดในการพิจารณาตัดสินและ ลดความจำเป็นในการเลื่อนพิจารณาและตัดสินคดี

3.2.2.2 การสัมภาษณ์

การดำเนินการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติ ตามแนวทางการ จัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจตามกรอบใหม่ (Determining Pre-Sentence Reports – Sentencing within the New Framework) ที่กำหนดขึ้นโดยหน่วยงานบริการจัดการผู้กระทำความ ผิดแห่งชาติ (National Offender Management Service – NOMs) ซึ่งการให้ได้ข้อมูลจากผู้กระทำ ผิดโดยการสัมภาษณ์ ผู้กระทำความผิดจะต้องถูกสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัวเพื่อเตรียมจัดทำรายงานและ

เป็นการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (on one face-to-face)⁸⁵ และการรวบรวมข้อมูลต้องสัมภาษณ์ และใช้แบบฟอร์มเอกสารที่คำนึงถึงความเท่าเทียมกัน⁸⁶ ตามพระราชบัญญัติความเท่าเทียมกัน ค.ศ. 2010 (Equality Information Form Act 2010)

กรณีระหว่างการสืบเสาะและพินิจ หากปรากฏข้อเท็จจริงว่ามีการทารุณกรรม หรือการใช้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นลักษณะเด่นชัดและมีผลต่อการตัดสินใจของศาล ต้องทำข้อมูล เพิ่มเติมและให้คำแนะนำต่อศาลอย่างละเอียดรอบคอบและใช้ดุลยพินิจเสนอความเห็นอย่างมีอาชีพ ปรับเปลี่ยนการสอบถาม และถือว่ามีเหตุในการขอเลื่อนระยะเวลาการเสนอรายงานศาลเพื่อการ จัดทำรายงานมีข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์⁸⁷

ทั้งนี้ แม้ว่ากฎหมายของประเทศอังกฤษจะมีได้บัญญัติหรือกำหนดขั้นตอน กระบวนการไว้ แต่สามารถสรุปแนวทางดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูล ดังนี้

1. มีการรวบรวมข้อมูล
2. มีการประเมินผู้กระทำความผิดและมีการเชื่อมโยงและแบ่งปันข้อมูลเพื่อช่วย คຸມครองสาธารณะ
3. ศาลกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความรุนแรงของความผิดและประโยชน์ต่อ สาธารณะโดยพิจารณาข้อมูลอย่างครบถ้วน
4. ให้ผู้ให้บริการการจัดการผู้กระทำความผิดมีส่วนร่วม

ในการกำหนดโทษของศาลแก่ผู้กระทำความผิด หากเป็นความผิดไม่ร้ายแรง (Misdemeanor) ที่ไต่ยื่นฟ้องต่อศาล เมื่อจำเลยให้การรับสารภาพ (Plea of guilty) ศาลมีอำนาจ พิพากษาลงโทษจำเลยได้ทันที อย่างไรก็ตาม การกำหนดโทษจำเลย อาจยังไม่กระทำทันที หากปรากฏข้อเท็จจริงว่า กรณีศาลเห็นสมควรให้พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ แพทย์ หรือนักจิตวิทยา ทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อใช้ประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษหรือกำหนด มาตรการบังคับต่อจำเลย

⁸⁵ National Offender Management Service, *supra* note 78, section 1.3.and and section 1.12.

⁸⁶ *Ibid.*, section 1.9.

⁸⁷ *Ibid.*, section 1.8.

3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอรายงาน

เป็นขั้นตอนที่สำคัญ หลังจากที่ได้เจ้าหน้าที่รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้กระทำความผิดและจากการเชื่อมโยงส่งข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมายังศาลแล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แล้วจึงทำรายงานสรุปข้อมูลเสนอต่อศาลให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและด้วยความรวดเร็ว

3.2.3.1 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลและการประเมินความเสี่ยงอันตราย

ตามข้อกำหนดการทำรายงานสืบเสาะและพินิจภายใต้กรอบใหม่ (Determining Pre Sentence Reports – Sentencing within the new framework – PI 04/2016) กำหนดให้รายงานสืบเสาะและพินิจ ต้องดำเนินการและต้องมีข้อมูลสำคัญในรายงาน 2 ส่วน ได้แก่

(1) ข้อมูลจำเป็นในการนำมาวิเคราะห์

ในส่วนของข้อมูลในรายงานสืบเสาะและพินิจ ต้องดำเนินการนำเสนอและวิเคราะห์ ข้อมูลที่มีความสำคัญ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความผิดและรูปแบบของการกระทำความผิด (Pattern of Offending) ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ
2. สถานการณ์แวดล้อม (Ofender Circumstances) ของผู้กระทำความผิดที่เชื่อมโยงสาเหตุการกระทำความผิดและส่งผลต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยเน้นปัจจัยสนับสนุนหรือปัจจัยการป้องกัน

(2) การประเมินความเสี่ยงอันตราย

ตามข้อกำหนดการทำรายงานสืบเสาะและพินิจภายใต้กรอบใหม่ (Determining Pre Sentence Reports – Sentencing within the new framework – PI 04/2016) กำหนดให้รายงานสืบเสาะและพินิจ ต้องมีข้อมูลการประเมินความเสี่ยงของอันตราย (Risk of Harm) และแนวโน้มความน่าจะเป็นในการกระทำความผิดซ้ำ ทั้งจากการประเมินแบบคงที่ (Static Predictors) และการวิเคราะห์จากสถานการณ์แวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง โดยแบบประเมินมี 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การคัดกรองและการคำนวณวิเคราะห์ความเสี่ยงอันตรายต้องจัดทำให้เสร็จสิ้นก่อนเสนอรายงานศาลทุกคดี⁸⁸ ได้แก่ การประเมินความเสี่ยงของการคัดกรองอันตรายร้ายแรง (Risk of Serious Harm - RoSH) และการประเมินความเสี่ยงของการกระทำความผิดซ้ำอย่างร้ายแรง (Risk of Serious Recidivism - RSR)

⁸⁸ *Ibid.*, section 1.16.

2. การใช้เครื่องมือคัดกรองเฉพาะทางโดยผู้เชี่ยวชาญ (Specialist Screening Tools) ต้องมุ่งเน้นการใช้เพื่อการวิเคราะห์ความเสี่ยงและประเมินผลเพื่อการตัดสินใจคดี และต้องรายงานข้อมูลที่สมบูรณ์⁸⁹ หากศาลกำหนดให้ต้องประเมินความเสี่ยงหรือความเหมาะสมสำหรับคดีพิเศษเฉพาะ การประเมินต้องจัดทำโดยผู้เชี่ยวชาญ⁹⁰ ได้แก่ 1) การกระทำผิดเกี่ยวกับการละเมิดทางเพศ (Sexual Offending) 2) การกระทำผิดมีลักษณะใช้ความรุนแรง (Domestic abuse) 3) ผู้กระทำผิดมีอาการทางจิต (Mental health) และ 4) ผู้กระทำผิดที่มีการอาการติดแอลกอฮอล์หรือสารเสพติด (Alcohol and/or substance misuse)

3.2.3.2 การเสนอรายงานสืบเสาะและพินิจ

รายละเอียดในรายงานสืบเสาะความประพฤติจำเลย กฎหมายของประเทศอังกฤษมิได้บังคับหรือมีบทบัญญัติว่าจะต้องประกอบด้วยข้อเท็จจริงอะไรบ้าง ทั้งไม่ได้กำหนดรูปแบบหรือระยะเวลาที่ต้องใช้ในการดำเนินการจัดทำรายงานเพื่อให้ได้ข้อมูลเสนอต่อศาล⁹¹ อย่างไรก็ดี จากข้อมูลหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับงานคุมประพฤติ ได้กำหนดว่า รายงานสืบเสาะความประพฤติของจำเลยจะต้องประกอบด้วยข้อเท็จจริง⁹² ต่อไปนี้

1. บุคลิกลักษณะ ประวัติครอบครัว และภูมิหลังทางสังคมของจำเลย
2. รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน
3. ประวัติการทำงาน ประเภทงานที่กำลังทำ กรณียางานโอกาสได้งาน
4. ประเภทของความผิด เหตุผลการกระทำผิดและความร้ายแรง
5. คำแนะนำควรใช้มาตรการใดกับจำเลย

นอกจากนี้ รายงานสืบเสาะและพินิจของประเทศอังกฤษกำหนดให้รายงานต้องรวมถึงการประเมินลักษณะและความร้ายแรงของความผิดและผลกระทบต่อเหยื่อ ข้อมูลจึงควรจัดให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมกับความร้ายแรงและความซับซ้อนของความผิด ผู้กระทำผิดทุกคนจะได้รับการประเมินในขั้นตอนการจัดทำรายงานเพื่อพิจารณาถึงโอกาสในการลงโทษเป็นใหม่และความเสี่ยงในการทำให้เกิดอันตรายร้ายแรง การประเมินผู้เชี่ยวชาญศาลบางแห่งได้ร้องขอให้ดำเนินการรายงานข้อมูลลักษณะพิเศษ เช่นการประเมินสุขภาพจิตส่วนอื่นๆ นั้นริเริ่ม

⁸⁹ *Ibid.*, section 1.26.

⁹⁰ *Ibid.*, section 7.

⁹¹ *Ibid.*, section 2.2.

⁹² D.A.Thomas, *Principles of Sentencing*, (London :Heinemann Educational Books Ltd.,1979), p.376.

โดยการทำรายงานสืบเสาะและพินิจหรือPSR รวมถึงการประเมินการละเมิดในประเทศการล่วงละเมิดทางเพศและความเหมาะสมสำหรับความต้องการของคำสั่งลงโทษในชุมชน

แต่เดิมการทำรายงานสืบเสาะและพินิจของอังกฤษ ให้จัดทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น แต่เนื่องจากสภาพปัญหาการเพิ่มขึ้นของพิชการณาคดีในแต่ละวันที่มีจำนวนมากจึงได้พัฒนากฎหมาย Criminal Justice Act 2003 และนโยบายการปฏิรูปความยุติธรรมโดยสรุป (Transforming Summary Justice - TSJ) การจัดการคดีที่ดีขึ้น (Better Case Management - BCM) และศาลดิจิทัล (Digital Courts) เน้นการเชื่อมโยงข้อมูลและความรวดเร็วของกระบวนการ เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อกระบวนการยุติธรรมและเป็นไปด้วยความรวดเร็วไม่ล่าช้า จึงเกิดแนวคิดและความพยายามให้การปรากฏตัวครั้งแรกในการพิจารณาคดีที่ศาลสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีให้ได้มากที่สุด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงเวลาด้วยกระบวนการยุติธรรมที่รวดเร็วและรวดเร็ว (Swift and Speed Justice) ทั้งยังทำให้ผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้รับการชดใช้เยียวยาและแก้ปัญหาให้เร็วที่สุด อีกทั้งยังได้มีการพัฒนาระบบไฟล์ดิจิทัลในศาล Crown Prosecution Service and Police)

ปัจจุบันรายงานการสืบเสาะและพินิจ (PreSentence Report) ในประเทศอังกฤษ นอกจากเนื้อหา รายงานที่มีข้อมูลที่เป็นแล้วยังคำนึงถึงความรวดเร็วในกระบวนการทำรายงาน ซึ่งตามข้อกำหนดการทำรายงานสืบเสาะและพินิจ (Determining PreSentence Reports หรือ PI 05/2011) ได้ให้แนวทางการพิจารณาภายในกรอบใหม่เพื่อกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการให้ข้อมูลต่อศาลและสร้างแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด ภายใต้หลักการ “ง่าย รวดเร็ว และสรุป” (simple speed summary) ดังนั้น รูปแบบรายงานสืบเสาะและพินิจ (Presentence Report) ต้องใช้รูปแบบเอกสารการรายงานของศาล (Court Report Template) และการประเมินความเสี่ยงระดับอันตราย ตามแบบประเมินของแบบประเมินผู้กระทำผิดระดับชาติ (Offender Assessment System - OASys) ความแตกต่างการจัดทำรายงานแต่ละรูปแบบพิจารณาตามความจำเป็นในการเตรียมข้อมูล การทำรายงานสืบเสาะและพินิจจึงแบ่งเป็นการเสนอรายงานด้วยวาจาหรือรายงานปากเปล่าและรายงานเป็นลายลักษณ์อักษร โดยแบ่งเป็น 3 รูปแบบรายงาน ดังนี้

(1) รายงานที่นำเสนอด้วยวาจาหรือรายงานปากเปล่า (Oral Reports)

รายงานด้วยวาจาหรือรายงานปากเปล่าเป็นรายงานแบบเฉพาะเจาะจงและกระชับจึงเหมาะสำหรับการใช้งานข้ามขีดจำกัดของการพิจารณาโดยไม่คำนึงว่าความรุนแรงของการกระทำนั้นต่ำปานกลางหรือสูง โดยปกติรายงานควรเสร็จสิ้นในวันที่มีการร้องขอหรือตัดสินและผู้กระทำผิดจะถูกสัมภาษณ์เป็นเวลานานประมาณ 30 นาที แต่ทั้งนี้รายงานปากเปล่าส่วนใหญ่

จะเป็นกรณีคดีที่มีการประเมินเบื้องต้นว่ามีความเป็นอันตรายและความเสี่ยงอย่างต่ำหรือเป็นกรณีกระทำผิดเป็นครั้งแรก รายงานที่เสนอด้วยวาจา อย่างน้อยที่สุด ควรจะต้องมีข้อมูล ดังนี้⁹³

1. คะแนนการประเมินโอกาสการกระทำผิดซ้ำ (Risk of Serious Recidivism - RSR)
2. คะแนนการประเมินความเสี่ยงแบบคงที่ (Offender Group Reconviction Scale - OGRS)
3. ความเสี่ยงของการคัดกรองอันตรายร้ายแรง ซึ่งต้องแล้วเสร็จก่อนการส่งมอบรายงาน
4. ควรอ้างอิงถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องใด ๆ ก่อนหน้านี้ โดยหน่วยงานคุมประพฤติ (NPS) หรือหน่วยงานแก้ไขฟื้นฟูในชุมชน (CRC) เช่น ข้อมูลประวัติที่ถูกบันทึกไว้ หรือรายงานสืบเสาะครั้งล่าสุด เป็นต้น
5. การพิจารณาเอกสารข้อมูลจากชุมชน
6. การวิเคราะห์ความผิดและผลกระทบต่อเหยื่อ
7. คำสั่งเกี่ยวกับการขอเลื่อนรายงาน
8. ข้อเสนอสำหรับการพิจารณาโทษที่เหมาะสม พร้อมด้วยเหตุผล

ประกอบข้อเสนอ

9. การสืบเสาะข้อเท็จจริงจากผู้กระทำผิด ต้องแสดงถึงความเท่าเทียม และได้รับการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสมเป็นรายบุคคล

รายงานเสนอด้วยวาจาหรือส่งมอบปากเปล่านี้ มุ่งเน้นประเด็นและให้ข้อเสนอแนะตามที่ศาลมีคำสั่ง โดยข้อมูลที่เสนอรายงานจะต้องบันทึกไว้เพื่อวัตถุประสงค์ในการจัดการผู้กระทำความผิดและเพื่อให้แน่ใจว่าในกรณีที่ละเมิดคำสั่งลงโทษในชุมชนมีการบันทึกที่ถูกต้องของเนื้อหา รายงาน ทั้งนี้ หากพบว่าเป็นกรณีจำเป็นในการสืบเสาะและประเมินอย่างละเอียดให้ระบุเพื่อขอให้ศาลเลื่อนการพิจารณาคดีและจัดทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรต่อไป

การเสนอรายงานด้วยวาจา พนักงานคุมประพฤติจะไม่นำเสนอข้อมูลที่มีลักษณะละเอียดอ่อน (Sensitive Information) ในการพิจารณาคดีในศาลเปิด ในกรณีจำเป็นควรจัดทำข้อมูลลักษณะนี้ในรูปแบบเป็นลายลักษณ์อักษร⁹⁴

⁹³ National Offender Management Service, *supra* note 78, section 1.3 and section 4.1.

(2) รายงานการจัดส่งที่รวดเร็ว (Fast Delivery Reports หรือ FDRs)

เป็นรายงานในลักษณะทำเป็นลายลักษณ์อักษร โดยจะเป็นกรณีคดีที่มีความร้ายแรงอยู่ในเกณฑ์น้อยหรือระดับปานกลางและมีความซับซ้อนของคดีไม่มาก การประเมินรายละเอียดมากกว่ารายงานที่ส่งมอบด้วยวาจาหรือรายงานปากเปล่า โดยต้องสามารถทำรายงานที่เป็นลายลักษณ์ฉบับสมบูรณ์ภายในวันเดียว หรืออย่างช้าไม่เกิน 5 วัน โดยเป็นรายงานที่ต้องสรุปสถานการณ์ของบุคคลนั้นอย่างกระชับ รัดกุม และมีเพียงข้อมูลสำคัญที่เพียงพอจะช่วยศาลในการตัดสินคดี

(3) รายงานมาตรฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Standard Delivery Reports หรือ SDRs)

เป็นรายงานในกรณีที่ศาลได้ระบุการพิจารณาคดีที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเจาะจงหรือมีความต้องการที่ชัดเจนสำหรับกรณีคดีที่มีความเสี่ยงสูง หรือเป็นอันตรายร้ายแรง หรือคดีที่มีความซับซ้อนที่สุด รวมถึงต้องมีการประเมินอย่างละเอียดและมีการเสนอวางแผนการตัดสินอย่างชัดเจน โดยใช้การสัมภาษณ์ที่ใช้เวลานานกว่า 2 ชั่วโมงและต้องทำการสอบปากคำ ที่ทำการของพนักงานคุมประพฤติ อีกทั้ง ต้องมีการประเมินในด้านทัศนคติและแนวโน้ม ความเสี่ยงที่จะการกระทำผิดกฎหมายอีกรวมถึงแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการปฏิบัติตามกฎระเบียบ รายงานประเภทนี้ต้องดำเนินการโดยพนักงานคุมประพฤติที่ผ่านการฝึกอบรมและเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่นี้เป็นพิเศษเท่านั้น⁹⁵

รายงานมาตรฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรนี้ ส่วนใหญ่เป็นคดีในศาล Crown Court ที่ต้องใช้รายงานที่ใช้เวลาถึง 15 วัน จัดทำเฉพาะในกรณีพิเศษเท่านั้นและขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของการกระทำความผิดและตัวชี้วัดจากค่าคะแนนการประเมินความเสี่ยงของอันตรายร้ายแรง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องการการวิเคราะห์อย่างละเอียด ได้แก่

1. กรณีที่ซับซ้อนที่ต้องมีการประเมินเพิ่มเติม
2. กรณีที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตที่รุนแรงและ / หรือความอ่อนแอ
3. กรณีที่เกี่ยวข้องกับการล่วงละเมิดทางเพศหรือความรุนแรง (รวมถึงกรณีการล่วงละเมิดในบ้านที่มีความเสี่ยงสูง)
4. ปัญหาการปกป้องเด็กที่ซับซ้อนและจริงจัง

⁹⁴ *Ibid.*, section 1.14.

⁹⁵ *Ibid.*, section 5.

ทั้งนี้ ประเทศอังกฤษและเวลส์ ได้ใช้แบบประเมินความเสี่ยงอันตรายร้ายแรงเป็นเครื่องมือที่ใช้กับผู้กระทำผิดผู้ใหญ่ ด้วยระบบการประเมินผู้กระทำผิด (OASys) ที่มีการใช้เครื่องมือแยกต่างหากสำหรับผู้กระทำผิดรุ่นใหม่ที่มีอายุระหว่าง 10-17 ปี ในขณะที่มีการใช้เครื่องมืออื่น ๆ สำหรับการกระทำผิดที่มีลักษณะพิเศษประเภทใดประเภทหนึ่งด้วย เช่น 1) Risk Matrix 2000 (RM2000) สำหรับผู้กระทำผิดล่งละเมิดทางเพศ 2) การประเมินความเสี่ยงต่อการโจมตีของกลุ่มสมรส (SARA) สำหรับความรุนแรงในครอบครัว 3) Reconviction Group v.3 (OGRS3) โดยเครื่องมือนี้คาดการณ์ว่าโอกาสที่จะหวนกลับมากระทำผิดใหม่อีกครั้งในระยะหนึ่งหรือสองปี โดยใช้ อายุ เพศ จำนวนการลงโทษก่อนหน้านี้ อายุที่ลงโทษครั้งแรก และความผิดปัจจุบัน เพื่อให้การประเมินความเสี่ยงและความต้องการของผู้กระทำผิดที่เป็นมาตรฐานช่วยในการเชื่อมโยงความเสี่ยงและความต้องการเหล่านี้เข้ากับแผนการแก้ไขผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลและแผนการจัดการความเสี่ยง OASys โดยได้กำหนดให้เป็นเครื่องมือที่ได้รับการอนุมัติสำหรับการใช้งานสำหรับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน โดย Community Rehabilitation Companies หรือ CRCs และการประเมินผู้กระทำผิดนี้ยังช่วยในการพัฒนาเครื่องมือ Risk of Recidivism หรือ RSR ที่ช่วยให้มั่นใจได้ว่าการคุ้มครองประชาชนยังคงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดและทรัพยากรถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด⁹⁶

3.2.4 การใช้ประโยชน์ข้อมูลข้อมูลในกระบวนการยุติธรรม

รายงานสืบเสาะและพินิจในประเทศอังกฤษ ปัจจุบันที่เน้นทั้งในด้านข้อมูลรายงาน ความรวดเร็วในการนำเสนอรายงาน โดยมีการนำระบบประเมินความเสี่ยงและเน้นกระบวนการที่รวดเร็วเพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีดำเนินไปได้มากที่สุดในวันแรกที่ทุกฝ่ายมาปรากฏตัวที่ศาลและศาลสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลในรายงานให้เกิดประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมมากที่สุด ดังนี้

วัตถุประสงค์สำคัญประการแรกของรายงานสืบเสาะและพินิจ เพื่อเสนอต่อศาลสำหรับใช้เป็นข้อมูลประกอบดุลยพินิจการตัดสินคดีและการกำหนดโทษให้เหมาะสม โดยในการตัดสินคดีและหลักเกณฑ์การกำหนดโทษ พิจารณาจากข้อเท็จจริงได้แก่

1. ความหนักเบาแห่งความผิด (Offender's Culpability)

⁹⁶ National Offender Management Service, "Risk of Serious Recidivism (RSR)," November 30, 2019. from <https://www.justice.gov.uk/offenders/probation-instructions>.

2. ข้อมูลเกี่ยวกับตัวจำเลยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ได้แก่ ข้อเท็จจริงที่โจทก์จำเลย เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานคุมประพฤติ หรือผู้เกี่ยวข้อง เสนอต่อศาลไม่ว่าจะด้วยวาจาหรือในรูปของรายงาน

3. การป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดซ้ำอีก (Deterrence) และการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิด (Rehabilitation)

นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ในขั้นตอนอื่นๆในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ได้แก่ การใช้ข้อมูลเป็นประโยชน์ในการร้องขอให้ลงโทษสถานเบา (Plea in Mitigation) ขั้นตอนการร้องขอให้ลงโทษสถานเบาไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ แต่ในทางปฏิบัติ ของศาลในประเทศอังกฤษเป็นที่ยอมรับกันว่าจำเลยมีสิทธิเสนอข้อเท็จจริงต่างๆ อย่างไม่จำกัดเพื่อชักจูงให้ศาลลงโทษตนเอง ในสถานเบา⁹⁷ ได้แก่ ข้อเท็จจริงเหล่านี้

1. พฤติการณ์แห่งคดีในส่วนจำเลยเห็นว่าเป็นเหตุบรรเทาโทษ เช่น ความอ่อนอายุ
2. การกระทำที่แสดงออกถึงความสำนึกผิดของจำเลย เช่น การรับสารภาพ
3. ความสามารถในการกลับตนเป็นพลเมืองดี เช่น การเคยประกอบคุณงามความดีมาก่อน

3.3 การสืบเสาะข้อเท็จจริงในกระบวนการยุติธรรมอาญาของประเทศญี่ปุ่น

การสืบเสาะและพินิจหรือการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดของประเทศญี่ปุ่น พนักงานอัยการและตำรวจร่วมมือกันในการสอบสวนคดีอาญาภายในเขตอำนาจของตนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่น ปี ค.ศ 1948 (The Code of Criminal Procedure of 1948) ทั้งนี้ กฎหมายให้เป็นดุลยพินิจว่าจะสั่งให้มีรายงานการสืบเสาะหรือไม่ และการฟ้องคดีอาญา

⁹⁷ David Barnard, The Criminal Court in Action, (London : Butterworths, 1979), p.164.

ของอัยการญี่ปุ่นซึ่งมีอำนาจใช้ดุลยพินิจจะสั่งฟ้องหรือจะสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาก็ได้แม้คดีนั้นจะมีหลักฐานพอที่จะฟ้องผู้ต้องหาได้ก็ตาม⁹⁸

3.3.1 ข้อมูลทั่วไปและลักษณะของรายงานสืบเสาะข้อเท็จจริง

ประเทศญี่ปุ่นมีระบบกฎหมายเป็นระบบผสมระหว่างระบบประมวลกฎหมายและขณะเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายแองโกลอเมริกา (Anglo-America) โดยทำการปรับใช้เข้ากับบริบทของประเทศตน ศาลได้ถูกแยกเป็นอิสระออกจากฝ่ายบริหารและระบบการฟ้องคดีอาญาเป็นอำนาจในการดำเนินคดีโดยรัฐ (State Prosecution) ถือเป็นอำนาจหนึ่งเดียวที่แบ่งแยกไม่ได้ กล่าวคือ ไม่มีการฟ้องคดีอาญาโดยตำรวจ ไม่มีการฟ้องคดีอาญาโดยเอกชน และไม่มีการอนุมัติการฟ้องโดยคณะลูกขุนใหญ่ พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องและใช้หลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลยพินิจ (Opportunity Principle) ซึ่งการใช้ดุลยพินิจของอัยการญี่ปุ่นจึงเป็นการใช้ดุลยพินิจอย่างกว้างขวางที่จะสั่งฟ้องและสั่งไม่ฟ้อง การถอนฟ้องได้ก่อนการพิพากษาของศาลชั้นต้น รวมถึงดุลยพินิจในการชะลอการฟ้อง (Suspend to Prosecution)

3.3.1.1 ความหมายและลักษณะ

กระบวนยุติธรรมทางอาญาของประเทศญี่ปุ่นนั้นมีแนวคิดที่ไม่ให้บุคคลอยู่ในกระบวนยุติธรรมเป็นระยะเวลานานเพราะจะเกิดผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ด้วยความเชื่อมั่นยึดถือในหลักคำสอนของขงจื้อ (Confucian philosophy) ที่สอนให้มีความสำคัญต่อความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ การยุติข้อพิพาทจึงควรทำด้วยการประนีประนอมระหว่างคู่พิพาท การนำเรื่องขึ้นสู่ศาลนับว่าเป็นเรื่องน่ารังเกียจหรือน่าตำหนิ⁹⁹ กระบวนยุติธรรมทางอาญาประเทศญี่ปุ่นได้บัญญัติหลักการพื้นฐานของกระบวนยุติธรรมทางอาญา¹⁰⁰ ดังนี้

⁹⁸ Takeshi Satsumae, Suspension of Prosecution ; Designed to Screen Out Offender from Penal Process, อ้างถึง ใน กัญญาพัชร จงปัญญาประพันธ์, “การนำระบบคุมประพฤติมาใช้ในชั้นก่อนฟ้อง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น.15-16.

⁹⁹ น้ำแท้ มีบุญสร้าง , “กระบวนยุติธรรมทางอาญาของประเทศญี่ปุ่น,” วารสารบทบัญญัติ, เล่ม 66, ตอน 3, น.71 (กันยายน 2553).

¹⁰⁰ บุญนำ หนามฉัตร, “โทษประหารชีวิต ศึกษาสัดส่วนของการกำหนดโทษและการบังคับโทษ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), น.45.

1. การพิสูจน์ความจริงที่ถูกต้อง
2. ปรับใช้กฎหมายอาญาด้วยความยุติธรรมและรวดเร็ว
3. รักษาประโยชน์สาธารณะ
4. เป็นหลักประกันพื้นฐานส่วนบุคคลตามหลักสิทธิมนุษยชน

เพื่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ อัยการจึงมีความจำเป็นต้องมีข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีและเกี่ยวกับผู้กระทำผิดให้มากที่สุดเพื่อประกอบดุลยพินิจ โดยข้อมูลดังกล่าวต้องมีรายละเอียดและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีอย่างเพียงพอ อีกทั้งอัยการเป็นผู้ทำหน้าที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยในการพิจารณาคดีชั้นศาล อัยการจึงต้องรู้รายละเอียดในการสอบสวนและการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดในคดีเป็นอย่างดีที่สุด พนักงานอัยการญี่ปุ่นจึงต้องแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเองเนื่องด้วยมีอำนาจสอบสวนคดีร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างเต็มที่ การแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดหรือ “การสืบเสาะข้อเท็จจริง” ของประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นขั้นตอนการดำเนินคดีในชั้นพนักงานสอบสวนและอัยการเพื่อใช้ประกอบดุลยพินิจการสั่งฟ้องหรือการชะลอฟ้องของพนักงานอัยการ

พนักงานอัยการที่ประเทศญี่ปุ่น สังกัดสำนักงานอัยการ (Public Prosecutors Office) กระทรวงยุติธรรม แต่มีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่มีอัยการสูงสุด (Prosecutor – General) เป็นผู้บังคับบัญชา มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญาเป็นหลักโดยสำนักงานอัยการเขตแต่ละแห่งมีภารกิจรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ภารกิจหลักตามกฎหมาย 4 ประการ คือ 1) ดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา (Investigation) 2) การวินิจฉัยสั่งคดีและมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีอาญา (Prosecution) 3) การฟ้องคดี และ 4) ควบคุมตรวจสอบการบังคับตามคำพิพากษาคดีอาญาให้เป็นไปตามคำพิพากษา (Supervises the Execution of Criminal Judgments) โดยอัยการในสำนักงานที่ศาลมีคำพิพากษาเป็นผู้สั่งให้มีการบังคับคดีภายหลังมีคำพิพากษา¹⁰¹

อีกทั้ง ในการดำเนินคดีอาญาอัยการมีอำนาจใช้ดุลยพินิจในการสั่งชะลอการฟ้อง โดยกำหนดเงื่อนไขเพื่อปรับปรุงความประพฤติของผู้ต้องหาแทนการถูกฟ้องคดี และมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะตามกฎหมายแพ่งและกฎหมายอื่นๆ ทั้งนี้ สำนักงานอัยการที่มีขนาดเล็ก พนักงานอัยการผู้ทำหน้าที่สอบสวนและฟ้องคดีอาญาจะเป็นบุคคลคนเดียวกัน ต่างจากสำนักงานที่มีขนาดใหญ่จะมีการจัดตั้งสำนักงานอัยการ แผนกสืบสวนสอบสวน (The Investigation Department) หรือที่เรียกว่า “Criminal Affairs Department” และสำนักงานอัยการ แผนกดำเนินคดีในศาล (The Trial Department) แยกออกจากกัน ส่วนการตัดสินคดีของศาลญี่ปุ่น

¹⁰¹ มนสิชา บุนนาค, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 53*, น.74.

ศาลจะรวบรวมตรวจสอบพยานหลักฐานที่อ้างประกอบการพิจารณาแล้วพิพากษาคัดสินคดี¹⁰² ดังนั้น พนักงานอัยการ แผนกสืบสวนสอบสวน จึงเป็นผู้ทำหน้าที่สืบเสาะและพินิจหรือแสวงหาข้อเท็จจริงในข้อมูลเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิด ส่วนพนักงานอัยการผู้ดำเนินคดีในศาลไม่มีหน้าที่ดังกล่าว

3.3.1.2 ประวัติความเป็นมา

ภายหลังประเทศญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาในฐานะผู้ชนะสงครามได้เข้ามาปกครองประเทศญี่ปุ่น ระหว่างปี ค.ศ. 1945-1952 และได้ยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ในปี 1947 คือ Showa Constitution ระบบกฎหมายของญี่ปุ่นจึงเป็นแบบผสมผสานระหว่างระบบประมวลกฎหมายในขณะเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายแองโกลอเมริกา (Anglo-America) โดยทำการปรับให้เข้ากับบริบทของประเทศตน ซึ่งปรากฏ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ.1948 (The Code of Criminal procedure of 1948)

ในปี ค.ศ. 1985 นายอากิโยชิ ยามาตะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมของญี่ปุ่นในขณะนั้นได้ไปสำรวจดูงานของศาลชั้นต้นต่างๆ พบว่าเรือนจำทุกแห่งเต็มไปด้วยนักโทษจนแออัด ทั้งนักโทษที่ศาลตัดสินแล้วและผู้รอการพิจารณาคดีโดยในจำนวนนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ถูกกล่าวหาในคดีความผิดเล็กน้อย นายอากิโยชิ จึงเห็นว่าการที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกระยะสั้นกับผู้กระทำผิดกลุ่มนี้เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณมากเกินไป และยังทำให้คนเหล่านี้ได้ชื่อว่าเป็นนักโทษแล้วออกมาปะปนอยู่กับคนอื่นในสังคมเป็นจำนวนมาก จึงเสนอให้อยู่ในดุลยพินิจของตำรวจและอัยการในการพิจารณาบริหารจัดการเกี่ยวกับการดำเนินคดีโดยคำนึงถึงความหนักเบาแห่งข้อหา ต่อมา ปี 1992 มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดั้งเดิม ซึ่งได้บัญญัติดุลยพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของอัยการไว้ในมาตรา 279 ว่า “อัยการสามารถไม่ฟ้องคดีได้ หากเห็นว่าไม่จำเป็น เมื่อพิจารณาถึงลักษณะ อายุ และสภาพแวดล้อมของผู้กระทำผิด” ซึ่งต่อมาดุลยพินิจในการสั่งไม่ฟ้องตามมาตรา 279 นี้ได้พัฒนามาเป็นการชะลอการฟ้องหรือการสั่งไม่ฟ้องภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ (Kiso Yuyo)¹⁰³

อัยการญี่ปุ่นมีอำนาจเด็ดขาดในการพิจารณาว่าจะฟ้องคดีต่อศาลหรือไม่ โดยอัยการมีอำนาจใช้ดุลยพินิจฟ้องคดีแม้ว่าจะมีพยานหลักฐานว่ามีการกระทำความผิดจริงก็ตาม แต่ถ้าอัยการพิจารณาถึงบุคลิกลักษณะ อุปนิสัย อายุ สุขภาพร่างกายและจิตใจ สภาพแวดล้อม

¹⁰² น้ำแท้ มีบุญสร้าง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 100*, น.73.

¹⁰³ Shigemitsu Dando, *System of Discretionary Prosecution in Japan*, (1970) *อ้างถึงใน ศุภกิจ แยมประภา, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 10*, น.18-19.

และความร้ายแรงแห่งข้อหา ตลอดจนสถานการณ์ภายหลังกระทำผิด ถ้าเห็นว่าเป็นการสมควร หรือไม่มีความจำเป็นที่จะฟ้องร้องผู้กระทำผิด อัยการอาจจะมีคำสั่งดังนี้ได้

1. สั่งไม่ฟ้องคดี (Prosecution Dropped)
2. ชะลอการฟ้อง (Prosecution Suspended)

3.3.1.3 วัตถุประสงค์

เนื่องจากประเทศไทยเป็นเคยประสบปัญหานักโทษจำนวนมากแออัดในเรือนจำ จึงได้มีแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยมาตรการชะลอฟ้อง โดยมีวัตถุประสงค์ลดงบประมาณของประเทศ ลดจำนวนคดีขึ้นสู่ศาล ลดภาระการทำงานของเจ้าหน้าที่ด้านกระบวนการยุติธรรม ลดจำนวนนักโทษ หลีกเลี่ยงการตีตราประวัติอาชญากร ส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ทั้งนี้ การสั่งชะลอฟ้องของอัยการในคดีอาญา มีวัตถุประสงค์¹⁰⁴

1. ลดงบประมาณของประเทศ
2. ลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาล
3. ลดภาระของผู้พิพากษาและอัยการ
4. ลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ
5. หลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกระยะสั้นที่จะทำให้ผู้กระทำผิดไปเรียนรู้สิ่งชั่วร้ายในเรือนจำ ในขณะที่ระยะเวลาไม่เพียงพอต่อการแก้ไขฟื้นฟู
6. หลีกเลี่ยงการมีมลทินติดตัว (Stigma)
7. ผู้กระทำผิดไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายด้านคดีความ
8. ผู้กระทำผิดจะไม่เป็นผู้ที่เคยต้องโทษติดคุกหรือประวัติการกระทำผิดติดตัว
9. การแก้ไขฟื้นฟูในรูปแบบชะลอฟ้อง โดยสภาพเป็นการบังคับให้ผู้กระทำผิดต้องแก้ไขฟื้นฟูตนเอง หากไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม อัยการสามารถเพิกถอนการชะลอฟ้องและฟ้องคดีพร้อมกับความผิดครั้งหลังได้

¹⁰⁴ เฟื่องอ้าง, น.19.

3.3.1.4 ข้อกฎหมาย หลักเกณฑ์ และเงื่อนไข

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 1948 (The Code of Criminal Procedure of 1948) Article 248¹⁰⁵ ในกรณีที่การดำเนินคดีถือว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องฟ้องคดี อันเนื่องจากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของผู้กระทำความผิด อายุ , สภาพแวดล้อม, ประวัติการกระทำความผิด, ความหนักเบาหรือร้ายแรงแห่งข้อหา , สถานการณ์หรือมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด และการชดใช้เยียวยาหรือบรรเทาผลร้ายภายหลังเกิดเหตุประเทศญี่ปุ่นมีระบบการดำเนินคดีโดยดุลยพินิจและอัยการมีดุลยพินิจอย่างกว้างขวางในการพิจารณาสั่งไม่ฟ้อง แม้ว่าจะมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะลงโทษก็ตาม ซึ่งตามหลักเกณฑ์ของอัยการในการพิจารณาว่าสามารถชะลอฟ้องได้โดยพิจารณาจากข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดประกอบการใช้ดุลยพินิจ ได้แก่ บุคลิกลักษณะ อุปนิสัย อายุ สุขภาพร่างกายและจิตใจ สภาพแวดล้อมและความร้ายแรงแห่งข้อหา ตลอดจนสถานการณ์ภายหลังการกระทำความผิด

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 248 เป็นบทบัญญัติให้อัยการสามารถสั่งชะลอการฟ้องคดีไว้ก่อนได้ โดยพิจารณาจากปัจจัยและข้อมูลที่ใช้ในการใช้ดุลยพินิจของอัยการ ดังต่อไปนี้

1. อายุ สถานการณ์ ประวัติอาชญากร
2. ความหนักเบาหรือร้ายแรงแห่งข้อหา
3. สถานการณ์ที่ผู้ต้องหากระทำความผิด เช่น มูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด
4. การชดใช้เยียวยาผู้เสียหาย

การรวบรวมข้อเท็จจริงในคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจประเทศญี่ปุ่น มิได้จำกัดเฉพาะคดีความผิดเล็กน้อยเท่านั้น หากยังรวมไปถึงคดีที่มีโทษร้ายแรงและในกรณีที่แม้ว่ามีพยานหลักฐานว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแต่อัยการได้พิจารณาถึงอุปนิสัย อายุ สภาพแวดล้อมและสภาพแวดล้อมและความร้ายแรงแห่งข้อหา ตลอดจนภายหลังผู้กระทำความผิดแล้วเห็นว่าไม่เป็นการสมควรหรือไม่มีความจำเป็นที่จะต้องฟ้องร้องผู้กระทำความผิด อัยการอาจสั่งไม่ฟ้องคดีนั้นเลย (Prosecution Dropped) หรืออาจยับยั้งชะลอการฟ้อง (Prosecution Suspended) โดยกำหนดระยะเวลาภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ (Probation) ไว้ก็ได้

¹⁰⁵ The Code of Criminal Procedure of 1948

Article 248 Where prosecution is deemed unnecessary owing to the character, age, environment, gravity of the offense, circumstances or situation after the offense, prosecution need not be instituted.

การสั่งชะลอฟ้องของอัยการ เป็นระบบที่มีลักษณะโดดเด่นที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมประเทศญี่ปุ่น ในระหว่างการชะลอฟ้อง อัยการจะสั่งให้ผู้กระทำผิดชดใช้เหยี่ยวาค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายและนำเข้าสู่กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูตามเงื่อนไขและในระยะเวลาที่อัยการกำหนด ภายหลังหากครบระยะเวลาที่กำหนดแล้วและผู้กระทำผิดได้ปฏิบัติเงื่อนไขครบถ้วน อัยการจะมีคำสั่งยุติการดำเนินคดี ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการชะลอฟ้องทำให้เกิดความยืดหยุ่นในการดำเนินคดีที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละคดีตามแต่ละสถานการณ์ โดยพิจารณาจากความร้ายแรงของคดี พฤติกรรมของผู้ต้องหาในอดีต แนวโน้มในการกระทำความผิดซ้ำ การชดใช้ค่าเสียหายและการเยียวยาผู้เสียหาย และที่สำคัญเป็นกระบวนการที่ให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดได้ปรับปรุงแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคมอีกครั้ง โดยไม่มีประวัติการถูกลงโทษให้เป็นตราบาปติดตัว

3.3.1.5 หน่วยงานและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ

การสอบสวนคดีอาญาที่ประเทศญี่ปุ่น พนักงานอัยการและพนักงานตำรวจร่วมกันทำหน้าที่และมีบทบาทอย่างมาก ทั้งนี้ การแสวงหาข้อเท็จจริงประวัติดังหลังของผู้กระทำผิด ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับรายงานการสืบเสาะและพินิจ อัยการมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนคดีที่เสนอมาโดยพนักงานตำรวจหรือสามารถให้คำแนะนำทั่วไปแก่ตำรวจในการสอบสวนได้ ซึ่งในเบื้องต้นเมื่อเจ้าพนักงานตำรวจได้ทำการสืบสวนความผิดอาญา (Criminal Detection) และทำการจับกุมผู้ต้องหาได้แล้ว และเห็นว่าจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหาระหว่างการดำเนินคดี เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องนำตัวผู้ต้องหาพร้อมทั้งพยานหลักฐานที่รวบรวมได้ในเบื้องต้นส่งไปยังสำนักงานอัยการที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้นภายใน 48 ชั่วโมง เพื่อให้อัยการพิจารณาว่าสมควรจะยื่นคำร้องต่อศาลให้สั่งควบคุมตัวผู้ต้องหานั้นหรือไม่ หากอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานในเบื้องต้นไม่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด หรือเห็นว่าไม่มีความจำเป็นจะต้องควบคุมตัวผู้ต้องหา ก็จะส่งปล่อยตัวทันที แต่ถ้าอัยการเห็นว่าน่าเชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด หรือเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ ก็จะยื่นคำร้องต่อศาลภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ได้รับตัวผู้ต้องหามาจากเจ้าพนักงานตำรวจ เพื่อขอให้ศาลขังตัวผู้ต้องหาไว้ ซึ่งการขอให้ศาลขังดังกล่าวนี้ หากศาลพิจารณา เห็นสมควรก็อาจสั่งให้ขังผู้ต้องหาไว้ได้ไม่เกินครั้งละ 10 วัน และจะสั่งขังเช่นนี้ได้ไม่เกิน 2 ครั้ง

ในระหว่างการดำเนินการโดยอัยการดังกล่าวข้างต้นนี้ อัยการมีอำนาจที่จะทำการสอบสวนหรือแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับคดีเรื่องนี้ได้เอง หรือจะสั่งให้เจ้าพนักงานตำรวจกระทำการดังกล่าวได้ โดยในทางปฏิบัติอัยการอาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้อย่างกว้างขวาง เหตุที่กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นได้ให้อัยการมีอำนาจและบทบาทครอบคลุมการสืบสวนและสอบสวน

คดีอาญาเนื่องมาจากแนวคิดที่ว่าอำนาจการสอบสวนและการฟ้องคดีเป็นอำนาจที่มีอาจแบ่งแยกได้ (Inseparable Authority) หมายความว่า การฟ้องคดีจะต้องอาศัยข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบสวนและสอบสวนเป็นปัจจัยสำคัญ ดังนั้น การสืบสวนและสอบสวนจึงถือได้ว่าเป็นวิธีการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงเพื่อให้พนักงานอัยการใช้ประกอบดุลยพินิจในการใช้อำนาจสั่งฟ้องดำเนินคดี การพิจารณาสั่งชะลอฟ้อง หรือเตรียมข้อมูลเพื่อการดำเนินคดีในการพิจารณาคดีในชั้นศาล ดังนั้น เพื่อการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ พนักงานอัยการจึงเป็นผู้ที่ควรจะมีโอกาสได้สัมผัสหรือรู้เห็นข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับคดีนั้นด้วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ทั้งนี้ ประเทศญี่ปุ่นไม่มีพนักงานคุมประพฤติทำหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงและทำรายงานสืบเสาะและพินิจ ซึ่งหน้าที่การแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นจึงเป็นหน้าที่ของพนักงานตำรวจและอัยการร่วมกันทำพร้อมกับการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีอาญา โดยเน้นหลัก Social Detence ในการดำเนินคดีอาญาที่พิจารณาทั้งในด้านผลต่อผู้กระทำความผิด และผลเกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นต่อสังคมส่วนรวมไปพร้อมกัน

3.3.2 กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมข้อมูล

การเริ่มต้นกระบวนการสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดของประเทศญี่ปุ่นเริ่มต้นตั้งแต่ชั้นพนักงานตำรวจ โดยตำรวจฝ่ายคดีจะเป็นผู้ทำการสืบสวนและสอบสวนเบื้องต้น โดยเมื่อพนักงานตำรวจทำการสืบสวนความผิดอาญา (Criminal Detection) และทำการจับกุมผู้ต้องหาได้แล้ว หากเห็นว่าจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหาระหว่างการดำเนินคดี เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องนำตัวผู้ต้องหาพร้อมทั้งพยานหลักฐานที่รวบรวมได้ในเบื้องต้นส่งไปยังสำนักงานอัยการที่มีเขตอำนาจคดีนั้นภายใน 48 ชั่วโมงและอัยการจะต้องพิจารณา โดยเร่งด่วนว่ามีความจำเป็นต้องควบคุมตัวไว้หรือไม่ หากมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวไว้ ก่อนฟ้องคดี (Pre-Indictment Detention) หากอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานในเบื้องต้นไม่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาจะสั่งปล่อยตัวทันที แต่ถ้าอัยการเห็นว่าน่าเชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริงหรือเห็นว่ามีแนวโน้มที่จะต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ สามารถยื่นคำร้องต่อศาลออกหมายจับตัวผู้ต้องหาภายใน 24 ชั่วโมง ในการตรวจสำนวนของอัยการ หากพบว่าสำนวนการสอบสวนยังไม่สมบูรณ์เพียงพออัยการจะสั่งให้เจ้าหน้าที่ทำการสอบสวนต่อไปและหากในกรณีที่พนักงานอัยการจะต้องทำการสอบสวนด้วยตนเองจะใช้อำนาจเรียกผู้ต้องหามาพบเพื่อทำการสอบสวนก่อนที่จะมีคำสั่งทางคดีต่อไปมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

3.3.2.1 การเก็บหลักฐาน (Collection of Evidence) ในกระบวนการก่อนพิจารณากำหนดโทษ

(1) การเก็บหลักฐานนั้นสามารถเป็นได้ทั้งจากคำให้การ (Statements) และในรูปแบบที่ไม่ได้มาจากคำให้การ (Non Statement) อันประกอบด้วย การเก็บหลักฐานจากคำให้การ (Taking Statements) คำให้การนี้อาจได้มาจากทั้งพยานผู้ต้องสงสัยโดยจะต้องมีการสรุปเนื้อหา คำให้การทั้งหมดจากการสัมภาษณ์และรายงานสรุปนั้นจะต้องนำไปให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อ่านอีกครั้งและลงนามเพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้อง¹⁰⁶

(2) การซักถามผู้ต้องสงสัย (Interrogation of Suspects) ซึ่งพนักงานตำรวจและอัยการสามารถขอให้ผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดมาให้การหรือมาร่วมการซักถามที่สำนักงานได้ อย่างไรก็ตามก็พึงระลึกไว้ว่าเมืองญี่ปุ่นนั้นได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญที่มีการยืนยันสิทธิที่จะต่อต้านการกระทำที่ก่อให้เกิดการรับผิดในคดีอาญา (Article 38-1 of the Constitution Guarantees the Right Against Self-Incrimination) กำหนดให้มีการสืบสวนสอบสวนโดยที่ต้องแจ้งถึงสิทธิข้างต้นให้แก่ผู้ต้องสงสัยด้วยเช่นกัน โดยผู้ต้องสงสัยจะได้รับการเตือนให้ทราบถึงสิทธิของตนที่ไม่จำเป็นต้องให้ถ้อยคำที่ไม่ขัดกับความประสงค์ของตนและการสอบถามที่เกิดขึ้นนั้น หากมีการสารภาพผิดก็ต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจเพราะหากเกิดการรับสารภาพโดยวิธีการขู่ข่มขู่บังคับ ทรมาณหรือเป็นไปโดยไม่ใช้ความสมัครใจแล้วการสารภาพนั้นจะไม่ถูกรับมาเป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดี (The Code of Criminal procedure 1948 Article 319-1)

3.3.2.2 การสอบสวนคดีอาญาและการฟ้องคดีอาญา

หลังจากตำรวจและอัยการได้ร่วมกันสอบสวนแล้ว ในประเทศญี่ปุ่นอำนาจการฟ้องคดีอาญาเป็นหน้าที่ของอัยการโดยเฉพาะและในกรณีที่ถึงแม้ว่าจะมีพยานหลักฐานว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แต่หากอัยการได้พิจารณาถึงอุปนิสัย อายุ สถานะแห่งจิตใจ สถานการณ์แวดล้อม และความร้ายแรงแห่งข้อหา ตลอดจนสภาพการณ์ภายหลังการกระทำผิดแล้วจึงพิจารณาว่าสมควรหรือไม่ที่จะต้องฟ้องร้องผู้กระทำผิด โดยอัยการอาจสั่งไม่ฟ้องคดีนั้นเลย (Prosecution Dropped) หรืออาจใช้มาตรการชะลอการฟ้องไว้ โดยมีกำหนดระยะเวลา (Prosecution Suspended) ภายใต้การคุมประพฤติ (Probation) ก็ได้

¹⁰⁶ พระราชพร สุวรรณภาส, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 37, น.91.

3.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอรายงาน

ข้อมูลที่มีความสำคัญในการพิจารณาผู้กระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 1948 (The Code of Criminal Procedure of 1948) กำหนดไว้แบ่งออกเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญในการนำมาประกอบการใช้ดุลยพินิจ ประกอบด้วย 3 ปัจจัย¹⁰⁷ คือ

(1) ตัวผู้กระทำความผิด ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ

1. ลักษณะของผู้กระทำความผิด คือ ลักษณะตามธรรมชาติ และประสบการณ์ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อลักษณะของคน ซึ่งแต่ละคนจะมีรูปแบบความประพฤติที่ต่างกันไป เช่น ลักษณะตามธรรมชาติ ความประพฤติเป็นอาชญากร ลักษณะที่สืบเนื่องทางพันธุกรรม อุบัตินิสัย ความรู้ ความรู้สึก ความสำนึกทางศีลธรรม เป็นต้น

2. อายุ เนื่องด้วยผู้สูงอายุจะได้รับโอกาสชะลอพิ้งมากกว่าคนหนุ่ม ผู้สูงอายุมีพลังงานและโอกาสกระทำความผิดอีกน้อยกว่า

3. สภาพแวดล้อมช่วงชีวิตในวัยเด็ก ประวัติชีวิต ครอบครัว (คู่สมรส บุตร ผู้ปกครอง พี่น้อง ญาติ) อาชีพ ตำแหน่งทางสังคม การมีส่วนร่วมในการให้บริการต่อสังคม ความสัมพันธ์กับเพื่อน ความสัมพันธ์กับแก๊งค์ยาเสพติด การศึกษา และประวัติอาชญากรรม

(2) ลักษณะของความผิด ประกอบด้วยข้อมูล

1. ความหนักเบาของการกระทำความผิดภายหลังญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 คณะของสหประชาชาติที่เข้ามาดูแลญี่ปุ่น (General Headquarters หรือ GHQ) เห็นว่าอัยการญี่ปุ่นมีอำนาจชะลอการฟ้องมากเกินไป จึงกำหนดเกณฑ์พิจารณาแต่ละคดี เพิ่มคำว่า "ความหนักเบาของการกระทำความผิด" ซึ่งได้แก่ การพิจารณาการกระทำความผิดในแง่ภาวะวิสัย (Objective) กล่าวคือ ความหนักเบาของโทษตามกฎหมาย เหตุผลในการเพิ่มหรือลดโทษ จำนวนครั้งที่กระทำความผิด ความเสียหาย และจำนวนครั้งของความผิด

2. สภาพความผิดพิจารณาการกระทำความผิดในแง่อัตวิสัย (Subjective) กล่าวคือ มูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด ปัจจัย วิธีการ แผนการ การอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้อื่น ประโยชน์ส่วนได้เสียของผู้กระทำความผิด ความสัมพันธ์กับผู้ร่วมกระทำความผิด ความรู้สึกของผู้เสียหาย

¹⁰⁷ Takeshi Satsumae, *Suspension of Prosecution: A Japanese Longstanding Practice Designed to Screen Out Offenders from Penal Process*, (1977), อ้างถึงใน ศุภกิจ แย้มประภา, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10, น.20-22.

3. สภาพการณ์ภายหลังการกระทำความผิด เช่น การสำนึกผิดของผู้กระทำความผิด การขอโทษ การชดเชยความเสียหาย การหลบหนี การทำลายพยานหลักฐาน การมีผู้รับที่จะดูแลควบคุมผู้ต้องหาในอนาคต

นอกจากนี้ ควรรับฟังข้อมูลความรู้สึกจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ในด้านผู้เสียหาย เช่น การประนีประนอมกัน การให้อภัย ความหนักเบาของความรู้สึกที่ได้รับเสียหาย และในด้านอื่นๆ เช่น สภาพเงื่อนไขทางสังคม ระยะเวลาหลังเกิดเหตุ

สำนวนคดีที่ตำรวจส่งให้อัยการ ตำรวจทำความเห็นในข้อเท็จจริง สภาพความผิดและจัดการต่อความผิดที่ควรจะทำ โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ (เบา ปานกลาง และหนัก) โดยส่วนใหญ่ หากตำรวจเห็นควรเสนอให้อัยการมีคำสั่ง “ชะลอการฟ้อง” จะมีความเห็นว่า “ควรจัดการในระดับเบา”

ประเทศญี่ปุ่นใช้ระบบการดำเนินคดีโดยใช้ดุลยพินิจ การสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการจึงอาจกระทำได้ในหลายกรณี ได้แก่

1. กรณีพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะดำเนินคดีอาผิดกับผู้ต้องหา
2. กรณีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินคดีอาผิดกับผู้ต้องหาได้ แต่อัยการใช้ดุลยพินิจเลือกที่จะไม่ฟ้อง โดยพิจารณาจากเหตุผลต่างๆประกอบ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับของผู้กระทำความผิด หรือเห็นว่าการดำเนินคดีไม่ได้ก่อให้เกิดต่อสาธารณะ

ในทางปฏิบัติอัยการญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญต่อการสั่งฟ้องคดีเป็นอย่างมาก โดยอัยการจะยังไม่ฟ้องคดีที่พยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะนำเสนอพิสูจน์ความผิดผู้ต้องหาได้เท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหา โดยอัยการตัดสินใจในการฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีบนหลักการปราศจากข้อสงสัย (Beyond a Reasonable Doubt) ด้วยเหตุนี้คดีส่วนใหญ่ที่อัยการสั่งฟ้องคดี ต่อมาศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยเสมอ

3.3.4 การใช้ประโยชน์ข้อมูลในกระบวนการยุติธรรม

การใช้ประโยชน์ข้อมูลสืบเสาะข้อเท็จจริงจัดทำโดยตำรวจและอัยการของประเทศญี่ปุ่น มีลักษณะและประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดและการกระทำความผิด เช่นเดียวกับรายงานสืบเสาะและพินิจ หรือ Pre-Sentence Investigation Report ของประเทศสหรัฐอเมริกา และ Presentence Report ของประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญและจำเป็นในการใช้ดุลยพินิจในการดำเนินคดีอาญา แต่ประเทศญี่ปุ่นจะเน้นการใช้ประโยชน์ตั้งแต่คดีเริ่มต้นในชั้นการสอบสวนและฟ้องคดีของอัยการโดยเฉพาะ “การชะลอการฟ้องคดี”

หลักการชะลอการฟ้องนี้ มีเหตุมาจากวัตถุประสงค์การลดงบประมาณของประเทศโดยการลดจำนวนคดีขึ้นสู่ศาลอันเป็นการลดภาระการทำงานของเจ้าหน้าที่ด้านกระบวนการยุติธรรมส่งผลให้เกิดการลดจำนวนนักโทษ ทั้งยังเป็นการหลีกเลี่ยงการตีตราและหลีกเลี่ยงการมีประวัติอาชญากรรมส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด¹⁰⁸ ตามทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เชื่อว่าผู้กระทำผิดเป็นคนไข้ของสังคมที่ควรได้รับการรักษาเยียวยาจึงไม่ควรจะใช้วิธีการลงโทษเสมอไป ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาจึงควรพิจารณาอย่างรอบคอบด้วยข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านผลที่จะเกิดแก่สังคมส่วนร่วมว่าสังคมจะได้รับประโยชน์อย่างไร หรือไม่และเพียงใด ขณะเดียวกันต้องพิจารณาในด้านผลต่อตัวผู้กระทำผิดด้วยในฐานะที่เป็นทรัพยากรมนุษย์นั้น ควรจะได้รับการปฏิบัติ (Treatment) จากสังคมอย่างไร

มาตรการชะลอการฟ้องนี้ เป็นหลักการฟ้องคดีโดยดุลยพินิจ (The Principle of Discretionary Prosecution) อันเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นของประชาชนชาวญี่ปุ่นโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่อัยการได้ยื่นฟ้องไปแล้วก็อาจถอนคดีได้เสมอภายในระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่ง แสดงให้เห็นว่า อัยการญี่ปุ่นมีอิสระในการใช้ดุลยพินิจได้อย่างเต็มที่ในการที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี ซึ่งมีใช้แค่เฉพาะกรณีคดีที่พยานหลักฐานไม่น่าเชื่อหรือไม่เพียงพอที่ศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงกรณีหากการไม่ฟ้องคดีใดคดีหนึ่งนั้นจะช่วยให้ผู้กระทำผิดรู้สึกสำนึกและแก้ไขฟื้นฟูตนเอง หรือทำให้ผู้กระทำผิดได้มีโอกาสที่จะชดใช้ความเสียหายและผู้เสียหายไม่ประสงค์ที่จะฟ้องคดีอีก หรือเนื่องมาจากเหตุผลด้านนโยบายในแต่ละช่วงเวลาและสถานการณ์ก็ตาม นอกจากนี้ อัยการยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดบทลงโทษตามกฎหมายโดยสามารถเสนอแนะเพื่อให้ศาลประกอบดุลยพินิจกำหนดโทษตามคำพิพากษาได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดแต่ละคนอีกด้วย

¹⁰⁸ พระราชพร สุวรรณภาส, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 37, น.92.

บทที่ 4

รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย

“รายงานสืบเสาะและพินิจ” เป็นรายงานซึ่งจัดทำขึ้นในการดำเนินคดีอาญาเป็นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิด สภาพความผิดและพฤติการณ์แห่งคดี ความเสียหายและการบรรเทาผลร้าย เหตุอันควรปราณี ตลอดจนข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิด โดยมีพนักงานคุมประพฤติเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามคำสั่งแล้วนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงแล้วนำมาวิเคราะห์ประเมินและทำรายงานพร้อมทั้งความเห็นเสนอต่อศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ เพื่อใช้ประกอบดุลพินิจในการพิจารณาพิพากษาคดีและประกอบการกำหนดโทษว่าจะใช้มาตรการและวิธีการลงโทษให้เหมาะสมกับจำเลยเป็นรายบุคคล

“การสืบเสาะและพินิจ” เป็นกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังทางสังคมและพฤติการณ์คดีของผู้กระทำผิด รวมทั้งรายละเอียดหลักฐานต่างๆของผู้กระทำผิดที่เกี่ยวข้องในคดี โดยพนักงานคุมประพฤติเป็นผู้แสวงหาข้อมูลต่างๆแล้วนำมาวิเคราะห์ และจัดทำรายงานพร้อมความเห็นเพื่อประกอบดุลพินิจของผู้มีอำนาจในการพิจารณาว่าจะใช้มาตรการและวิธีการลงโทษใดจึงจะเหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล ซึ่งรายงานสืบเสาะและพินิจมีประเด็นสาระสำคัญ 3 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ 1) ประวัติภูมิหลังทางสังคมของผู้กระทำผิด 2) สภาพความผิดและพฤติการณ์แห่งคดี และ 3) การเสนอความเห็นพร้อมเหตุผลในการกำหนดมาตรการและวิธีการลงโทษหรือวิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับข้อมูลผู้กระทำผิดแต่ละคน

การดำเนินการสืบเสาะและพินิจจึงเป็นเสมือนการเป็นเครื่องมือที่สำคัญประการหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่จะเติมเต็มข้อมูลในส่วนที่ยังไม่ปรากฏในสำนวนคดีของศาล ไม่ว่าจะเป็นเอกสารคำฟ้องหรือเอกสารอ้างอิงอื่นใดในสำนวนที่ศาลมีอยู่ เช่น ข้อมูลส่วนบุคคล บุคลิกลักษณะเฉพาะตัวและนิสัยความประพฤติของผู้กระทำผิด ความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย ทั้งก่อนและหลังก่อเหตุ สาเหตุ ปัจจัย หรือมูลเหตุจูงใจในการกระทำผิด ความเสียหายและการบรรเทาผลร้าย ทั้งด้านการชดเชยค่าสินไหมทดแทนและการเยียวยาสมานฉันท์ รวมถึงความรู้สึกสำนึกต่อการกระทำและการเยียวยาหรือพยายามบรรเทาผลร้ายของผู้กระทำผิด ตลอดจนความรู้สึกในส่วนของผู้เสียหายที่มีต่อการกระทำผิดและความพึงพอใจในการบรรเทาผลร้ายของผู้กระทำผิด ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพิจารณาคดีและประกอบการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษได้อย่างเหมาะสม อีกทั้ง เป็นข้อมูลสนับสนุนในการวางแผนวิธีปฏิบัติในการแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในแต่ละมาตรการและตามวัตถุประสงค์การลงโทษได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ทั้งนี้ รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทย มีลักษณะเช่นเดียวกับ รายงานสืบเสาะก่อนพิพากษาคดีของประเทศสหรัฐอเมริกา (Pre-sentence Investigation Report หรือ PSI) และรายงานก่อนพิพากษา (Presentence Reports หรือ PSR) ของประเทศอังกฤษ ทั้งมีลักษณะคล้ายกับรายงานสืบเสาะข้อเท็จจริงในขั้นตอนสอบสวนในกระบวนการชลอฟ้องของพนักงานตำรวจร่วมกับพนักงานอัยการของประเทศญี่ปุ่น

4.1 ความหมายและประวัติความเป็นมา

แม้ว่าประเทศไทยจะมีระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ในขณะที่ประเทศที่มีการใช้รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญาต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษนั้นจะเป็นกลุ่มประเทศที่มีกฎหมายในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ในขั้นตอนการพิพากษาและกำหนดโทษ (Sentencing) แต่ประเทศไทยก็ได้มีการนำกระบวนการและรูปแบบรายงานสืบเสาะและพินิจมาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

4.1.1 ความหมายและลักษณะของรายงานสืบเสาะและพินิจ

รายงานสืบเสาะและพินิจ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย เป็นภารกิจงานหนึ่งในความรับผิดชอบของกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

4.1.1.1 ความหมายของรายงานสืบเสาะและพินิจ

พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559¹ มาตรา 4 ให้ความหมาย การสืบเสาะและพินิจ หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงและ รายงานรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ เพื่อประมวลข้อเท็จจริง จัดทำรายงานและ ความเห็นเสนอประกอบการพิจารณาของศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ

ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ หมายความว่า ผู้ต้องหา จำเลย นักโทษ เต็ดขาด หรือบุคคลอื่นซึ่งมีกฎหมายกำหนดให้เข้าสู่กระบวนการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุม ประพฤติ

¹ พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 133 ตอนที่ 88ก วันที่ 3 ตุลาคม 2559 มีผลให้ยกเลิกพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 180 วันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

และ มาตรา 30 บัญญัติเรื่องอำนาจศาลเกี่ยวกับการสั่งสืบเสาะและพินิจว่า “ศาลมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม สภาพความผิด การรู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น เหตุอันสมควรปราณี และ เรื่องอื่นใดที่เกี่ยวกับจำเลย แล้วทำรายงานและความเห็นให้ศาลเพื่อประกอบการพิจารณาหรือ เพื่อประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษได้”

คู่มือการปฏิบัติงานการสืบเสาะและพินิจผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่² ให้ความหมายการสืบเสาะและพินิจ หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลัง ทางสังคมของจำเลย สภาพความผิดและเหตุอันสมควรปราณีก่อนศาลมีคำพิพากษา โดยมีพนักงาน คุมประพฤติเป็นผู้ดำเนินการตามคำสั่งศาลแล้วนำมาวิเคราะห์ ประเมินและทำรายงานพร้อมทั้ง ความเห็นเสนอต่อศาล เพื่อใช้ประกอบดุลยพินิจในการพิจารณาพิพากษาคดีว่าจะใช้มาตรการใด จึงจะเหมาะสมกับจำเลยเป็นรายบุคคล

สรุป รายงานสืบเสาะและพินิจ เป็นรายงานข้อมูลประวัติภูมิหลังและ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดในทุกด้านที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาคดีและประกอบ ดุลยพินิจในการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล โดยข้อมูลในรายงานได้จากการ แสวงหาข้อเท็จจริง รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลโดยพนักงานคุมประพฤติเป็นเจ้าพนักงาน ผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการ ในรายงานจะมีข้อมูลทั้งในด้านที่เป็นผลร้ายหรือเป็นโทษ และมีข้อมูล ที่เป็นด้านดีหรือเป็นคุณของผู้กระทำผิด ตลอดจนพฤติการณ์คดีที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อการ ใช้ ดุลยพินิจของผู้มีอำนาจในกระบวนการยุติธรรมอาญา

แต่ทั้งนี้ แม้ว่ารายงานสืบเสาะและพินิจจะมีข้อมูลเกี่ยวกับพฤติการณ์ แห่งคดีเป็นส่วนหนึ่งของรายงาน แต่ข้อมูลดังกล่าวมิใช่พยานหลักฐานในการพิสูจน์ความถูกหรือ ผิดตามฟ้องในคดี แต่ก็เป็นการรับฟังเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องโทษและวิธีการที่จะดำเนินการ แก่จำเลยเท่านั้น มิได้เป็นการรับฟังในฐานะเป็นพยานหลักฐานที่จะนำมาวินิจฉัยการกระทำที่จำเลย ถูกฟ้องในคดีซึ่งศาลจะมีอำนาจรับฟังรายงานของพนักงานคุมประพฤติ โดยไม่ต้องมีพยานบุคคล ประกอบก็ได้³

² กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, คู่มือการปฏิบัติงานการสืบเสาะและพินิจ ผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : กรมคุมประพฤติ, 2558), น.1.

³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13408/2553 (ตุลาคนวก)

4.1.1.2 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของรายงานและสืบเสาะและพินิจ 3 ประการ⁴ ดังนี้

1. เพื่อเสนอข้อเท็จจริงและความเห็นเกี่ยวกับประวัติและภูมิหลังทางสังคมของจำเลยว่าจะใช้มาตรการใดจึงจะเหมาะสมกับจำเลยเป็นรายบุคคล
2. เพื่อถ่วงถ่วงผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมเข้าสู่กระบวนการคุมความประพฤติ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของสังคมและแนวโน้มในการแก้ไขปรับปรุงตนเองในชุมชนของผู้กระทำความผิดเป็นหลัก
3. เพื่อประโยชน์ในการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชน

4.1.1.3 องค์ประกอบ

รายงานการสืบเสาะและพินิจต้องประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดเพื่อช่วยศาลพิจารณาคำพิพากษาลงโทษจำเลยอย่างเหมาะสมที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยคำนึงถึงข้อควรพิจารณาของแต่ละคดีและความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของชุมชนประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เอกสารปะหน้ารายงาน เป็นข้อมูลเบื้องต้นของคดีตามคำฟ้องและข้อมูลทั่วไปของผู้กระทำความผิด

ส่วนที่ 2 เนื้อหารายงานเป็นส่วนสำคัญที่สุด ประกอบด้วยรายละเอียดรายงานตามลำดับแต่ละหัวข้อ หากเป็นรายงานรูปแบบมาตรฐานจะมีข้อมูลรายละเอียดครบถ้วน แต่หากเป็นรายงานรูปแบบย่อหรือรายงานที่ศาลกำหนดเฉพาะบางประเด็น หรือรายงานคดีผู้กระทำความผิดไม่ได้รับประโยชน์ (กรณีเป็นบุคคลเคยต้องโทษจำคุกมาก่อน จะไม่ได้รับการรอกการลงโทษ) จะมีข้อมูลเท่าที่มีความจำเป็นซึ่งโดยปกติจะประกอบด้วยข้อมูลสำคัญ 2 ข้อมูลหลัก คือ

1. ข้อมูลประวัติภูมิหลังผู้กระทำความผิด ได้แก่ข้อมูลที่มีความเป็นปัจเจกบุคคลเช่น อายุประวัติความประพฤติ สถิติปัญหาการศึกษาอบรมสุขภาพภาวะแห่งจิตนิสัยอาชีพและสิ่งแวดล้อม โดยข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำความผิดที่เป็นข้อมูลที่ต้องเสนอรายงานสืบเสาะและพินิจ มีประเด็นสำคัญในการนำไปวิเคราะห์ผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล
2. ข้อมูลการกระทำความผิดหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงเหตุอื่นเกี่ยวข้องกับพฤติการณ์คดีได้แก่พฤติกรรมการกระทำความผิด เช่น ลักษณะการกระทำความผิดความรุนแรงของ

⁴ กรมคุมประพฤติ, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น.1. และกรมคุมประพฤติ ร่วมกับ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย TIJ (องค์การมหาชน), คู่มือแนวทางการปฏิบัติงานสืบเสาะและพินิจผู้กระทำความผิดหญิง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2559), น.12.

การกระทำผิด ผลของความรุนแรง ทักษะคิดต่อการกระทำผิดของจำเลยที่เป็นหญิง การบรรเทาผลร้าย ตลอดจนความต้องการของผู้เสียหาย (ถ้ามี) ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปวิธีการปฏิบัติต่อจำเลยที่เหมาะสม

ส่วนที่ 3 ความเห็นของพนักงานคุมประพฤติ โดยในการเสนอให้ศาลว่าเห็นควรกำหนดโทษและวิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด พร้อมทั้งต้องแสดงเหตุผลที่สอดคล้องกับข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงในรายงานและการวิเคราะห์ตามแบบประเมินความเสี่ยง ซึ่งหากเสนอว่าจะใช้วิธีการคุมประพฤติจะต้องเสนอเงื่อนไขการคุมความประพฤติและแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดไปพร้อมกันด้วย ทั้งนี้การเสนอความเห็นของพนักงาน คุมประพฤติไม่ผูกมัดการใช้ดุลยพินิจของศาลในการพิจารณาซึ่งศาลอาจจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับพนักงานคุมประพฤติก็ได้

4.1.2 การนำระบบคุมประพฤติและการสืบเสาะและพินิจมาใช้ในประเทศไทย

ประวัติความเป็นมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้มีการปฏิรูปงานศาลและกฎหมายใหม่ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นตรวจชำระและร่างกฎหมาย ประกอบด้วยนักกฎหมายไทยและนักกฎหมายชาวต่างประเทศ เป็นจุดกำเนิดประมวลกฎหมายอาญาฉบับแรกของประเทศซึ่งตราออกใช้เมื่อปี พ.ศ. 2451 เรียกชื่อว่า กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งตามกฎหมายดังกล่าว มีแนวความคิดเริ่มแรกของการนำระบบคุมประพฤติใช้ในประเทศไทย โดยริเริ่มการใช้วิธีพิเศษเพื่อปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน ได้แก่ การว่ากล่าวตักเตือน เรียกประกันทัณฑ์บน การส่งตัวเด็กไปโรงเรียนดัดสันดาน ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้รับการเยียวยาแก้ไขนิสัยแทนที่จะได้รับโทษจำคุกต่อมาในปี พ.ศ. 2494 ได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ.2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494

สำหรับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ แนวความคิดเกี่ยวกับการคุมประพฤติผู้ใหญ่ในประเทศไทยเคยถูกกล่าวอ้างอิงในหนังสือบทบัญญัติ เมื่อปี พ.ศ. 2483 ในบทความเรื่อง “ปัญหาเรื่องการรอลงอาญา จำเลย” นายเอกูต์ กล่าวว่า “การชู้ด้วยโทษเช่นนี้ได้ใช้กันมากในวิธีการลงโทษของประเทศอื่นๆทั่วโลก บางทีการรอลงอาญานั้นเป็นการรอไว้ยังมิให้ได้รับอาญา แต่ยังมีได้กล่าวไว้ในคำพิพากษาโดยจะกล่าวไว้ต่อเมื่อ จำเลยแสดงว่าได้ประพฤติเรียบร้อยตลอดระยะเวลาหนึ่งอันมีกำหนด (เรียกว่า พิพากษาลงโทษโดยมีเงื่อนไข) วิธีชนิดนี้ใช้กันในประเทศอังกฤษและในรัฐต่างๆ เป็นส่วนมากของสหพันธรัฐอเมริกา ซึ่งเรียกกันว่า Probation (ทดลองความประพฤติ) ...วิธีการของอังกฤษอเมริกัน หรือจะใช้วิธีการของเบลเยียมและฝรั่งเศสนั้น มีคุณค่าในการลงโทษเท่าๆกัน แต่ในทางปฏิบัตินั้น วิธีการของอังกฤษและอเมริกันดีกว่า เพราะหมายความว่าต้องมีเจ้าหน้าที่คอยควบคุมอยู่ด้วยเรียกว่า Probation officer และถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เรียบร้อยก็จะถูกลงโทษทันที

ส่วนในประเทศเบลเยียมและฝรั่งเศสหรือไทยเรา นี้ ไม่มีการตรวจตราเป็นพิเศษและที่จะลงโทษที่รอไว้นั้นได้ก็ต้องปรากฏว่าได้ไปกระทำผิดขึ้นใหม่”⁵

ต่อมาประมวลกฎหมายอาญาบับปัจจุบัน เริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500 ได้บัญญัติ มาตรา 56 , 57 และ 58 เกี่ยวกับการรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษผู้กระทำผิดไว้และให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติผู้กระทำผิดนั้นด้วย แต่หลักการนี้ในขณะนั้นไม่มีผลในทางปฏิบัติเนื่องจากไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบเกี่ยวกับการคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่โดยตรง ศาลจึงมีคำพิพากษาเพียงรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษไว้เท่านั้นโดยยังมีได้กำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติไว้ด้วย

การทำ “รายงานสืบเสาะและพินิจ” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบคุมประพฤติ ผู้ใหญ่ได้มีการรณรงค์นำมาใช้ในประเทศไทยอย่างจริงจัง เริ่มต้นขึ้นเมื่อมีการอภิปรายทางวิชาการ เรื่อง “อาชญากรรมกับการป้องกันทางสังคม” จัดโดยคณะสังคมศาสตร์ร่วมกับคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อระหว่างวันที่ 7-9 เมษายน 2519 ได้มีการเสนอให้ใช้วิธีการคุมประพฤติผู้ใหญ่แทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น โดยให้กระทรวงยุติธรรมร่วมกับคณะที่รัฐมนตรีแต่งตั้งนโยบายและหลักการในเรื่องนี้ไปดำเนินการทางกฎหมายและเตรียมจัดตั้งหน่วยงานพร้อมเจ้าหน้าที่เพื่อรองรับการดำเนินงานคุมประพฤติ ต่อมามีการอภิปรายทางวิชาการต่อเนื่องอีกครั้ง เมื่อวันที่ 15-16 มิถุนายน 2519 โดยเป็นการจัดการสัมมนาวิชาการเรื่อง “อาชญากรรมกับการป้องกันทางสังคมว่าด้วยการนำระบบคุมประพฤตินมาใช้ในประเทศไทย”⁶ โดยมีผู้เชี่ยวชาญจากประเทศอังกฤษ ผู้พิพากษาระดับสูง ผู้บริหารระดับสูงจากกระทรวงยุติธรรม กรมอัยการ กรมตำรวจ กรมราชทัณฑ์ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และอาจารย์มหาวิทยาลัยร่วมกัน สัมมนาเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการที่จะนำระบบคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่มาใช้ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย การสัมมนานี้ ได้ข้อสรุปว่า “ให้มีการปรับปรุงระบบคำพิพากษาของศาล คือให้ศาลใช้วิธีการรอกการด้วยวิธีการคุมประพฤติดกับผู้กระทำผิดที่เป็น

⁵ กฤตยชญ์ ศิริเขต, กฎหมายกับสังคมไทยในอดีต : กฎหมายกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายการพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528), น.100.

⁶ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานการอภิปรายทางวิชาการ เรื่องอาชญากรรมกับการป้องกันสังคม ว่าด้วยการนำระบบคุมประพฤตินมาใช้ในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), น.30.

⁷ จรัส บุณณพันธ์ศรี, การคุมประพฤติดกับความมั่นคงของชาติ, (กรุงเทพมหานคร : กรมคุมประพฤติ, 2543), น.12.

ผู้ใหญ่ในท้องถิ่นที่พร้อมจะดำเนินการ” โดยที่ประชุมส่วนใหญ่เห็นว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงานคุมประพฤติควรขึ้นอยู่กับกระทรวงยุติธรรมและเนื่องจากด้วยลักษณะงานคุมประพฤติเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดจำนวนมากและมีขอบเขตการปฏิบัติงานทั้งในศาลและในชุมชนทั่วประเทศ จึงควรจัดตั้งเป็นหน่วยงานระดับกรมหรือสำนักงานที่มีแผนงานและกำหนดระยะเวลาการขยายงานออกไปทุกจังหวัด และเสนอผลการประชุมครั้งนี้ไปให้รัฐบาลสั่งการเพื่อให้เชิญผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาประชุมร่วมกันพิจารณาข้อเสนอของการประชุมสัมมนา⁸

จากแรงกระตุ้นของกลุ่มนักวิชาการที่จัดการสัมมนาวิชาการและมีข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น รัฐบาลโดยคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเรื่องนี้ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2519 เห็นว่ามีประโยชน์จึงได้มอบหมายให้กระทรวงยุติธรรมและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบภารกิจงานคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ กระทรวงยุติธรรมจึงมอบหมายให้สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการเป็นผู้ดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดให้มีพนักงานคุมประพฤติ สำหรับทำหน้าที่ติดตามสอดส่องความประพฤติ ของผู้กระทำผิดที่ศาลสั่งคุมความประพฤติไว้ เฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร

ขั้นที่ 2 ดำเนินการยกร่างกฎหมาย เพื่อให้อำนาจพนักงานคุมประพฤติในการที่จะทำการสืบเสาะและพินิจ เกี่ยวกับ อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะทางจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อม ของผู้กระทำผิดในคดีที่ศาลอาจสั่งให้มีการคุมความประพฤติแล้วทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อศาลจะได้นำข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจประกอบการใช้ดุลยพินิจว่า จะสั่งคุมความประพฤติผู้กระทำผิดหรือไม่

ขั้นที่ 3 จัดให้มีพนักงานคุมประพฤติตามจังหวัดต่างๆที่สมควร ตามกำลังเจ้าหน้าที่ที่มีและตามกำลังงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน

โครงการ 4 ขั้นตอนนี้ กระทรวงยุติธรรมกำหนดที่จะดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน 4 ปี โดยในการดำเนินการตามขั้นตอนที่ 1 และ 2 กระทรวงยุติธรรมได้เสนอขอรับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีในการตราพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการของสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ เพื่อให้มีสำนักงานคุมประพฤติกลางเป็นหน่วยงานระดับกองสังกัดสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน

⁸ ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์, “แนวทางการปรับปรุงแก้ไขอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), น.48.

พ.ศ. 2520 และต่อมาเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2521 ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมประพฤติ ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 96 ตอนที่ 36 ลงวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2522 และรัฐบาลได้ผ่านพระราชบัญญัติวิธีการดำเนินการคุมประพฤติ ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 และต่อมาได้มีการจัดตั้งสำนักงานคุมประพฤติกลาง ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับกองสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการกระทรวงยุติธรรมเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2522 โดยเริ่มดำเนินการในกรุงเทพมหานครก่อนจนปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจ กล่าวคือ สามารถช่วยป้องกันและลดปัญหาอาชญากรรมได้สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมายและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด อีกทั้ง เพื่อเป็นการให้โอกาสแก่ประชาชนในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ตลอดจนเพื่อประสิทธิภาพและความคล่องตัวในการปฏิบัติงานภารกิจคุมประพฤติดังได้รับการยกฐานะให้เป็น “กรมคุมประพฤติ” (Department of Probation) เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2535 ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติโอนอำนาจหน้าที่และกิจการบริหารบางส่วนของสำนักงานส่งเสริมตุลาการกระทรวงยุติธรรมไปเป็นของกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ในปี พ.ศ.2535⁹

ปัจจุบัน มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานคุมประพฤติ โดยการดำเนินการสืบเสาะและพินิจซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจงานคุมประพฤติ พนักงานคุมประพฤติมีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ.2559 มีผลบังคับใช้และยกเลิกพระราชบัญญัติวิธีการดำเนินการคุมประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 โดยมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสอดคล้องกับหลายภารกิจที่เพิ่มขึ้นมา ตลอดจนเพื่อรองรับเพื่อภารกิจการอำนวยความยุติธรรมที่อาจจะเพิ่มขึ้นมาอีกในอนาคต ทั้งนี้ งานสืบเสาะและพินิจ เป็นภารกิจตามอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติตั้งแต่เริ่มมีการนำระบบคุมประพฤติมาใช้ในประเทศไทยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

4.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องและหลักเกณฑ์การทำรายงานสืบเสาะและพินิจ

การทำรายงานสืบเสาะและพินิจในประเทศไทย ปัจจุบันการดำเนินการและวิธีปฏิบัติ มีกฎหมายที่ให้อำนาจ กำหนดหลักเกณฑ์ และเกี่ยวกับการดำเนินการ ดังนี้

⁹ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับงานคุมประพฤติ, (กรุงเทพมหานคร : กรมคุมประพฤติ, 2536), น.10.

4.2.1 กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

การสืบเสาะและพินิจ เป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อมูลผู้กระทำความผิด ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลของผู้กระทำความผิดที่เป็นประโยชน์ในการพิจารณาคดีและกำหนดโทษนั้น พนักงานคุมประพฤติจึงต้องใช้อำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสะดวกและรวดเร็ว แต่ในขณะเดียวกันต้องไม่ไปกระทบสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้องมากเกินไป การปฏิบัติหน้าที่จึงต้องภายใต้กรอบ กฎหมายที่กำหนด โดยกฎหมายสำคัญและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสืบเสาะและพินิจ ดังนี้

4.2.1.1 พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559

เป็นกฎหมายหลักในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ ในการกิจการสืบเสาะและพินิจ โดยพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 เป็นกฎหมายเกี่ยวกับ การปฏิบัติงานคุมประพฤติ ฉบับแก้ไขปรับปรุงมีผลบังคับใช้ในปัจจุบัน หลังจากยกเลิกพระราชบัญญัติ วิธีดำเนินการคุมประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับงาน คุมประพฤติ ฉบับเดิม มีบทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญเกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) ความหมาย

มาตรา 4 บทบัญญัติให้ความหมาย “การสืบเสาะและพินิจ” และ “ผู้ถูก สืบเสาะและพินิจ”

การสืบเสาะและพินิจ หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงและ รายงานรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ เพื่อประมวลข้อเท็จจริง จัดทำรายงานและ ความเห็นเสนอประกอบการพิจารณาของศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ

ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ หมายความว่า ผู้ต้องหา จำเลย นักโทษเด็ดขาด หรือบุคคลอื่นซึ่งมีกฎหมายกำหนดให้เข้าสู่กระบวนการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติ

(2) อำนาจหน้าที่ในการดำเนินการ

มาตรา 14 บัญญัติอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติในการ ดำเนินการสืบเสาะและพินิจ โดย “ให้พนักงานคุมประพฤติมีอำนาจหน้าที่ ตามพระราชบัญญัตินี้ และกฎหมายอื่น ดังนี้ (1) การสืบเสาะและพินิจ เกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะทางจิต นิสัย อาชีพ สภาพความผิด และเรื่องอื่นใดเกี่ยวกับ ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ รวมทั้งข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับความเสียหายและความเห็นของผู้เสียหายหรือ บุคคลที่เกี่ยวข้องและจัดทำรายงานและความเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการแก้ไขปรับปรุงตนเอง และวิธีการคุมประพฤติ...”

มาตรา 24 บัญญัติระยะเวลาดำเนินการสืบเสาะและพินิจ “...ให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจ แล้วทำรายงานและความเห็นให้ศาล หรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ ให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน นับแต่วันที่สำนักงานคุมประพฤติได้รับคำสั่งในกรณีที่มีเหตุจำเป็น อาจร้องขอต่อศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ เพื่อสั่งให้ขยายเวลาออกไปได้อีกไม่เกิน 30 วัน...”

(3) อำนาจศาลในการสั่งสืบเสาะและพินิจ

มาตรา 30 บัญญัติกำหนดข้อมูลที่พนักงานคุมประพฤติต้องแสวงหาข้อเท็จจริงและการนำข้อมูลเป็นประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรม “ศาลมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจ เกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม สภาพความผิด การรู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น เหตุอื่นอันควรปราณี และเรื่องอื่นใดที่เกี่ยวกับจำเลย แล้วทำรายงานและความเห็นให้ศาลเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาหรือเพื่อประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษได้”

บทบัญญัติกฎหมายพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตรา 30 เป็นบทบัญญัติที่มีการแก้ไขปรับปรุงจากปัญหาเรื่องการจำกัดประเภทคดีที่ศาลมีอำนาจสั่งสืบเสาะและพินิจตามพระราชบัญญัติวิธีการดำเนินการคุมประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 โดยตัดข้อความ ในมาตรา 11 “...ในคดีไม่ปรากฏว่าจำเลยได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือลหุโทษ ไม่ว่าเวลาใดก่อนมีคำพิพากษา...” ดังนั้น ปัจจุบันนี้ศาลจึงมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประเวศสืบเสาะและพินิจโดยไม่มีข้อจำกัดได้ทุกคดี

4.2.1.2 ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56

บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 (มาตรา 56 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2559 ให้ไว้ ณ วันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2559 ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 133 ตอนที่ 31ก วันที่ 7 เมษายน 2559) แม้ว่ามีได้ระบุว่าเป็นการสืบเสาะและพินิจไว้โดยตรง โดยเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ แต่ในลักษณะการบัญญัติโดยกำหนดเงื่อนไขของการที่ศาลจะใช้วิธีการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษกับผู้กระทำผิดกฎหมายกำหนดให้ศาลต้องพิจารณาโดยคำนึงถึง อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือการรู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น หรือเหตุอื่นอันควรปราณี ซึ่งเป็นข้อมูลเดียวกันกับข้อมูลกฎหมายกำหนด

ให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจ จึงเป็นที่เข้าใจและเป็นแนวทางปฏิบัติมาตลอดว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 เป็นบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจ ดังนี้

“ผู้ใดกระทำความผิดที่มีโทษจำคุกหรือปรับ และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปีไม่ว่าจะลงโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตามหรือลงโทษปรับ ถ้าปรากฏว่า ผู้นั้น

1. ไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน หรือ
2. เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำ

โดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หรือเป็นโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือ

3. เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่พ้นโทษจำคุกมาแล้วเกิน 5 ปีแล้วมากระทำความผิดอีก โดยความผิดในครั้งหลังเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

และเมื่อศาลได้คำนึงถึง อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหาการศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิดหรือการรู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น หรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ ไม่ว่าจะเป็นโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่าง เพื่อให้โอกาสกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนดแต่ต้องไม่เกิน 5 ปี นับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้ ...”

บทบัญญัตินี้ มีสาระสำคัญกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของคดีที่ศาลมีอำนาจพิพากษารอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษได้นั้น ต้องเป็นคดีที่ไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อนหรือเคยได้รับโทษจำคุก แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หรือเป็นโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือเคยรับโทษจำคุกแต่พ้นโทษแล้วเกิน 5 ปี แล้วความผิดในครั้งหลังเป็นความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ให้อำนาจแก่ศาลในการพิจารณาว่าจะใช้วิธีการรอการลงโทษ หรือรอการกำหนดโทษกับผู้กระทำความผิดหรือไม่ และหากศาลเห็นควรจะใช้วิธีการรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษ ต้องนำข้อมูลตามที่กำหนดโดยเป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด ที่มีลักษณะเป็นข้อมูลเดียวกันกับข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจ มาใช้ในการพิจารณาด้วย

4.2.1.3 ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับ การสืบเสาะและพินิจ พ.ศ. 2560

เป็นการออกระเบียบกระทรวงยุติธรรม ตามความในมาตรา 5 วรรค 1¹⁰ และมาตรา 24 วรรค 3¹¹ แห่งพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไป ด้วยความเรียบร้อยและเป็นมาตรฐานเดียวกันในการสืบเสาะและพินิจจึงได้กำหนดแนวทางสำหรับ การปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบไว้อย่างละเอียด (รายละเอียดจะ นำไปกล่าวในหัวข้อ 4.3 กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงและการทำรายงานสืบเสาะและพินิจ)

4.2.1.4 ระเบียบกรมคุมประพฤติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข การจำแนกผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุมความประพฤติ และบุคคลที่ศาลหรือเจ้าพนักงาน ผู้มีอำนาจมีคำสั่ง พ.ศ. 2560

เป็นระเบียบกรมคุมประพฤติ ที่ว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไข การจำแนกผู้ถูกสืบเสาะและพินิจผู้ถูกคุมความประพฤติและบุคคลที่ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ มีคำสั่งอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 16 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 โดยมีประเด็นที่เกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจ ในข้อ 7 และ ข้อ 8 ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

ข้อ 7 เมื่อได้รับคำสั่งให้ดำเนินการสืบเสาะและพินิจให้พนักงาน คุมประพฤติดำเนินการสอบปากคำผู้ถูกสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับข้อมูลประวัติครอบครัวและภูมิหลัง ทางสังคม ประวัติการกระทำความผิด และพฤติการณ์เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิด รวมทั้ง แสวงหาข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ให้ได้ข้อมูลเพียงพอเพื่อนำมาวิเคราะห์ตามหลักเกณฑ์การจำแนก

ข้อ 8 ให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการจำแนกผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ แต่ละรายลงในแบบประเมินผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ เพื่อวิเคราะห์ความเสี่ยงหรือแนวโน้มการกระทำ ความผิดซ้ำออกเป็นระดับ ได้แก่ ระดับความเสี่ยงสูง ปานกลาง ต่ำ หรือไม่มีความเสี่ยงตามแบบ ที่กรมคุมประพฤติกำหนด

ทั้งนี้ หลักเกณฑ์การจำแนก ตามระเบียบนี้ได้กำหนดไว้ ดังนี้

ข้อ 5 หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนก ประกอบด้วย 2 หลักเกณฑ์ ดังนี้

¹⁰ มาตรา 5 วรรค 1 “ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตาม พระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอนพนักงานคุมประพฤติ กับออกกฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้”

¹¹ มาตรา 24 วรรค 3 “หลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจ ให้เป็นไป ตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด”

(1) ความเสี่ยงหรือแนวโน้มการกระทำความผิดซ้ำ เป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินระดับของความน่าจะเป็นหรือแนวโน้มความเป็นไปได้ในการหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำใหม่ของผู้ถูกสืบเสาะและพินิจผู้ถูกคุมความประพฤติหรือบุคคลที่ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจมีคำสั่ง

ทั้งนี้ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงหรือแนวโน้มการกระทำความผิดซ้ำ ได้แก่ การกระทำความผิดกฎหมาย ทั้งที่ถูกดำเนินคดีและไม่ถูกดำเนินคดี การผิดเงื่อนไขการคุมความประพฤติ ประวัติการก่อเหตุรุนแรงหรือมีพฤติกรรมก้าวร้าวหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงการขาดความสำนึกหรือความรับผิดชอบ การคบหาสมาคมกับนักเลงอันธพาลกลุ่มอาชญากรหรือผู้ค้าหรือผู้เสพยาเสพติด รวมทั้ง ปัจจัยอื่นที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการกระทำความผิด

(2) สภาพปัญหาความจำเป็นและความต้องการ เป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินสถานะที่เป็นปัญหา ความจำเป็นและความต้องการของผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุมความประพฤติ หรือบุคคลที่ศาล หรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจมีคำสั่ง

ทั้งนี้ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาความจำเป็นและความต้องการ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยหรือสภาพแวดล้อม ปัญหาเกี่ยวกับผู้อุปการะหรือผู้ดูแล ปัญหาความสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลที่พักอาศัยอยู่ด้วย ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาหรืออาชีพ ปัญหาทางการเงินมีโรคประจำตัวร้ายแรงมีอาการผิดปกติทางจิตหรือบุคลิกภาพ ปัญหาจากการดื่มสุราการใช้ยาเสพติดหรือสารเสพติด และปัญหาอื่นที่สมควรให้ความช่วยเหลือตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด

4.2.1.5 ระเบียบกรมคุมประพฤติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการเพื่อสร้างคามยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พ.ศ. 2560

โดยอาศัยอำนาจตามความ ในมาตรา 37 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 ตามระเบียบนี้ ได้กำหนดไว้หลักเกณฑ์และวิธีการ ไว้ในข้อ 3 , ข้อ 5 และข้อ 16 ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

ข้อ 3 ในระเบียบนี้

“การดำเนินการเพื่อสร้างคามยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” หมายความว่า การดำเนินการกระบวนกรยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในงานคุมประพฤติ

“กระบวนกรยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในงานคุมประพฤติ” หมายความว่า กระบวนกรที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้แสดงความรู้สึกและบอกเล่าผลกระทบที่ได้รับผู้กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบและนำไปสู่การที่ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาหรือชดใช้ความเสียหายตามความต้องการ

ข้อ 5 ในคดีที่มีผู้เสียหายให้พนักงานคุมประพฤติชี้แจงเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ในงานคุมประพฤติให้ผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย ได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินการและประโยชน์ที่อาจจะได้รับพร้อมทั้งแนะนำให้เข้าร่วมในกระบวนการและสอบถามความประสงค์แล้วบันทึกไว้ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด

ในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตามวรรคหนึ่ง จะดำเนินการได้ ต่อเมื่อผู้กระทำผิดและผู้เสียหายทั้งสองฝ่าย “ให้ความยินยอม” ให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการเพื่อแต่งตั้งผู้ประสานงานดำเนินการ

และ ข้อ 16 ในกรณีที่ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจให้พนักงานคุมประพฤติเจ้าของสำนวนนำผลจากการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพและข้อตกลงประกอบในการจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจ

4.2.1.6 มาตรฐานแห่งชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติงานของกรมคุมประพฤติ

การปฏิบัติงานสืบเสาะและพินิจอยู่บนพื้นฐานของมาตรฐานแห่งชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติงานของกรมคุมประพฤติและมาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 136 ตอนพิเศษ 41 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2562) เป็นกรอบและแนวทางให้พนักงานคุมประพฤติต้องยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่ในการสืบเสาะและพินิจ ดังนี้

1. เป้าหมายการสืบเสาะและพินิจ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจพร้อมความเห็น สำหรับศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจใช้ประกอบดุลพินิจ ในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมต่อผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ สิทธิของผู้เสียหาย ความปลอดภัยของสังคม รวมถึงการป้องกันอาชญากรรมและแนวโน้มในการปรับปรุงตนเอง อีกทั้ง ต้องรับฟังและให้การดูแลช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายตามหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายเพื่อประกอบดุลพินิจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล

2. การปฏิบัติงานสืบเสาะและพินิจ พนักงานคุมประพฤติต้องปฏิบัติงานตามขั้นตอนและวิธีการ มีการวางแผนงานอย่างเป็นระบบ มีหลักฐานระบุถึงแหล่งที่มาของข้อมูลที่ยืนยันได้ และดำเนินการภายใต้หลักสิทธิมนุษยชนที่ปราศจากการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุแห่งเชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ภาษา ศาสนา ความคิดทางการเมืองหรือความคิดเห็นทางอื่น แหล่งกำเนิดทางชาติหรือสังคม และสถานะทางทรัพย์สิน สถานะตอนกำเนิดหรือสถานะอื่นๆ

3. พนักงานคุมประพฤติ ต้องชี้แจงให้ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ พยาน ผู้เสียหาย บุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือผู้อุปการะในกรณีที่ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจเป็นนักโทษเด็ดขาด ทราบถึงวัตถุประสงค์ ขั้นตอน สิทธิและหน้าที่ ในระหว่างที่อยู่ในขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจ

4. การแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริง พนักงานคุมประพฤติจะต้อง ดำเนินการให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ถูกต้อง เป็นกลาง ปราศจากอคติ เกี่ยวกับประวัติและภูมิหลัง ของผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ตลอดจนประวัติการกระทำความผิด พฤติการณ์การกระทำความผิด สาเหตุของการกระทำความผิด ความเสียหายและความเห็นของผู้เสียหาย หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ให้ดำเนินการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามความประสงค์ของผู้เสียหาย และ ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ

5. พนักงานคุมประพฤติ ต้องวิเคราะห์ข้อเท็จจริง โดยนำข้อมูลที่ได้ จากการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงมาเชื่อมโยง วิเคราะห์ และจำแนกผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ตามหลักเกณฑ์ เพื่อพิจารณา แนวโน้มการกระทำผิดซ้ำ สภาพปัญหาและความต้องการ และ กำหนดวิธีการคุมความประพฤติหรือวิธีการอื่นใดที่เหมาะสมสำหรับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจแต่ละราย โดยหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกโดยไม่จำเป็น

6. รายงานสืบเสาะและพินิจต้องแสดงถึงพฤติกรรมที่มีแนวโน้มจะเป็น อันตรายต่อสังคม ความสามารถในการแก้ไขปรับปรุงตนเองของผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ การเสนอ เงื่อนไขการคุมความประพฤติหรือมาตรการอื่นใดที่เหมาะสมกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจแต่ละราย กรณีที่มีการดำเนินการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ให้เสนอข้อตกลงที่ได้จากการดำเนินการดังกล่าว ให้ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจทราบ

7. พนักงานคุมประพฤติต้องจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจเสนอต่อ ผู้มีอำนาจสั่งใช้ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

8. กรณีผู้ถูกสืบเสาะและพินิจมีสิทธิคัดค้านรายงานสืบเสาะและพินิจ พนักงานคุมประพฤติจะนำพยานหลักฐานเข้าสืบประกอบรายงานและความเห็นก่อน จากนั้น ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ มีสิทธิที่จะนำหลักฐานมาสืบหักล้างได้

4.2.1.7 กฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากกฎหมายเฉพาะในการสืบเสาะและพินิจ ยังมีกฎหมายอื่น ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กฎหมายเกี่ยวกับการล้างมลทิน การนิรโทษกรรม กฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน

4.2.2 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขการสั่งสืบเสาะและพินิจ

พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 ได้กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการดำเนินการสืบเสาะและพินิจ ของพนักงานคุมประพฤติตามคำสั่งศาลหรือผู้มีอำนาจ ไว้ดังนี้

4.2.2.1 อำนาจศาลในการสั่งสืบเสาะและพินิจ

พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตรา 30 เป็นบทบัญญัติอำนาจศาลในการสั่งสืบเสาะและพินิจ ระบุว่า “ศาลมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม สภาพความผิด การรู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น เหตุอันสมควรปรานี และเรื่องอื่นใดที่เกี่ยวกับจำเลย แล้วทำรายงานและความเห็นให้ศาลเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษา หรือเพื่อประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษได้”

เมื่อศาลได้รับรายงานและความเห็นพนักงานคุมประพฤติแล้วศาลมีอำนาจเรียกพนักงานคุมประพฤติหรือจำเลยมาสอบถาม หรือสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจเพิ่มเติมได้โดยศาลอาจรับฟังรายงานและความเห็นของพนักงานคุมประพฤติโดยไม่ต้องมีพยานหลักฐานประกอบ แต่ถ้าศาลจะใช้รายงานและความเห็นเช่นนั้นเป็นผลร้ายแก่จำเลยให้ศาลแจ้งข้อความที่เป็นผลร้ายนั้นให้จำเลยทราบหรือเมื่อจำเลยคัดค้านพนักงานคุมประพฤติมีสิทธินำพยานหลักฐานเข้าสืบประกอบรายงานและความเห็นก่อนและจำเลยมีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างได้

ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ.2559 กฎหมายได้จำกัดอำนาจไว้เฉพาะเพียง “ศาล” เท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจได้ ดังนั้น การสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยจึงเป็นการดำเนินการในขั้นตอนการพิจารณาคดีในชั้นศาลเท่านั้น ปัจจุบันจึงยังไม่มี การสืบเสาะและพินิจในขั้นตอนชั้นก่อนฟ้องหรือในการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานดังที่มีการดำเนินการอย่างแพร่หลายในกฎหมายของต่างประเทศ

4.2.2.2 ประเภทคดีที่ศาลจะสั่งสืบเสาะและพินิจ

พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 ตามกฎหมายมิได้มีบทบัญญัติกำหนดเงื่อนไขหรือจำกัดประเภทคดีที่ศาลสั่งสืบเสาะและพินิจ ดังนั้น ศาลจึงมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับจำเลย แล้วทำรายงานและความเห็นให้ศาลเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษา หรือเพื่อประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษได้ทุกคดีโดยไม่มีข้อจำกัด ตามมาตรา 30

แต่เดิม จากบทบัญญัติพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมประพฤติ ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 มาตรา 11 วรรคแรก ได้บัญญัติไว้ว่า “ในคดีที่ไม่ปรากฏว่า จำเลยได้รับโทษจำคุกมาก่อนหรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษไม่ว่าเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาศาลมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะและพินิจ.....” จากบทบัญญัตินี้ ทำให้นักวิชาการและนักกฎหมายได้แสดงความคิดเห็นและมีข้อโต้แย้งว่าเป็นการจำกัดประเภทคดีและจำกัดสิทธิของจำเลยที่ศาลสั่งสืบเสาะและพินิจ อันถือเป็นการลิดรอนความยุติธรรมแก่ผู้กระทำผิดที่จะได้รับโอกาสในการแสดงข้อมูลด้านที่เป็นคุณและข้อเท็จจริงอื่นในคดีให้แก่ศาลเพื่อประกอบการพิจารณาลงโทษให้เกิดความเหมาะสมและเป็นธรรมแก่ผู้กระทำผิด ซึ่งข้อโต้แย้งการจำกัดประเภทคดีที่ศาลสั่งสืบเสาะและพินิจดังกล่าวนี้ทำให้มีการปรับปรุงแก้ไขข้อกำหนดปัจจุบันตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตรา 30 วรรคแรก ในปัจจุบัน โดยเมื่อไม่มีบทบัญญัติที่เป็นการจำกัดอำนาจศาลในการสั่งสืบเสาะและพินิจ ศาลมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะและพินิจเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาหรือเพื่อประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษได้ทุกคดี

ทั้งนี้ คดีที่ศาลมีคำสั่งสืบเสาะและพินิจ แม้ตามกฎหมายมิได้มีข้อจำกัดประเภทคดีที่ศาลจะสั่งสืบเสาะและพินิจ แต่ส่วนใหญ่คดีที่ศาลมีคำสั่งจะเป็นคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพหรือมีข้อเท็จจริงยุติแล้วว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด เนื่องจากการสืบเสาะและพินิจมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของจำเลย มูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด ความหนักเบาของพฤติการณ์แห่งคดี ความประพฤติของจำเลย ตลอดจนแนวโน้มและความเสี่ยงในการกระทำความผิด เพื่อวิเคราะห์หาสาเหตุและปัจจัยที่จะทำให้จำเลยกระทำความผิด และเพื่อพิจารณาว่าสมควรจะนำวิธีการคุมความประพฤติมาใช้กับจำเลยหรือไม่ และถ้าสมควรจะใช้วิธีการอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับจำเลยแต่ละราย การสืบเสาะและพินิจจึงมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดตามฟ้องหรือไม่ โดยหากเป็นกรณีที่จำเลยให้การปฏิเสธตามกฎหมายย่อมยังถือว่าจำเลยบริสุทธิ์และมีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ถ้ามีการสั่งให้สืบเสาะและพินิจจึงอาจมีผลทำให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบในเชิงคดีได้ ดังนั้น โดยทั่วไปศาลจะสั่งให้สืบเสาะและพินิจจำเลยที่ให้การรับสารภาพว่าได้กระทำความผิดตามฟ้องแล้ว แต่กระนั้นเมื่อยังไม่มีบทกฎหมายใดที่ห้ามมิให้ศาลสั่งสืบเสาะและพินิจในกรณีคดีที่จำเลยให้การปฏิเสธ ศาลย่อมมีอำนาจสั่งได้ แต่ศาลจะจำกัดประเด็นการสืบเสาะไว้ในเรื่องที่ศาลต้องการทราบ เท่านั้น เช่น ประวัติครอบครัว นิัยความ

ประพัตติ บ้านและสภาพแวดล้อม หรือเหตุอื่นอันควรปรานี ซึ่งกรณีนี้จะไม่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์ความถูกผิดของจำเลย¹²

4.2.2.3 ระยะเวลาการดำเนินการสืบเสาะและพินิจ

ตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตรา 23 วรรคหนึ่ง ในกรณีที่ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจมีคำสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานนั้น ส่งคำสั่งและเอกสารที่เกี่ยวข้องไปยังสำนักงานคุมประพฤติ ภายใน 3 วัน นับแต่วันที่มีคำสั่ง ส่วนการสืบเสาะกรณีการพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษจำคุก ให้นักโทษเด็ดขาดให้กรมราชทัณฑ์หรือเรือนจำทหารส่งหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องไปยังสำนักงานคุมประพฤติโดยเร็ว

มาตรา 24 เว้นแต่ ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ มีคำสั่งเป็นอย่างอื่น เมื่อได้คำสั่งตามมาตรา 23 วรรค 1 ให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจ ให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน นับแต่วันที่สำนักงานคุมประพฤติได้รับคำสั่ง ในกรณีที่เหตุจำเป็น อาจร้องขอต่อศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ เพื่อสั่งให้ขยายเวลาออกไปอีกไม่เกิน 30 วัน

4.2.3 หน่วยงานรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่เจ้าพนักงาน

การทำ”รายงานสืบเสาะและพินิจ” เป็นภารกิจในความรับผิดชอบของกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม โดยเจ้าพนักงานตำแหน่ง “พนักงานคุมประพฤติ” เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ดำเนินการสืบเสาะและพินิจและมีอำนาจหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 โดยจะมีพนักงานคุมประพฤติสังกัดประจำสำนักงานคุมประพฤติจังหวัด และสำนักงานคุมประพฤติประจำศาลจังหวัด (กรณีจังหวัดที่มีศาลจังหวัดมากกว่า 1 แห่ง) รับผิดชอบตามคำสั่งสืบเสาะและพินิจคดีในเขตพื้นที่ โดยพนักงานคุมประพฤติดำเนินการปฏิบัติงานเพื่อดำเนินการสืบเสาะและพินิจ ดังนี้

อำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ ตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตรา 14 กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ เพื่อความสะดวกในการดำเนินงานในการสืบเสาะและพินิจ ไว้ใน ข้อ (1) (5) (6) และ (10) ดังนี้

ข้อ (1) การสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหาการศึกษาอบรมสุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม สภาพความผิด และเรื่องอื่นใดที่เกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ รวมทั้ง ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับความเสียหายและความเห็นของ

¹² กรมคุมประพฤติ ร่วมกับ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย TIJ (องค์การมหาชน), *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 4*, น.24.

ผู้เสียหาย หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง และจัดทำรายงานและความเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการแก้ไข ปรับปรุงตนเองและการปฏิบัติตามเงื่อนไขวิธีการคุ้มครองประพฤติ

ข้อ (5) ส่งตัวผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุ้มครองประพฤติ ให้แพทย์ตรวจ สุขภาพ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ หรือส่งตัวไปบำบัดรักษาการติดยาเสพติด ความบกพร่องทางกาย หรือจิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่นตามที่เห็นสมควร

ข้อ (6) ถ่ายภาพ พิมพ์ลายนิ้วมือ ตรวจร่างกาย เก็บตัวอย่างของ ปัสสาวะ เส้นผมหรือขน เพื่อประโยชน์ในการพิสูจน์บุคคลและเป็นฐานข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำผิด รวมทั้งสั่งหรือจัดให้ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจในคดีเกี่ยวข้องกับยาเสพติดหรือในกรณีที่มี หลักฐานอันควรเชื่อว่าบุคคลดังกล่าวเกี่ยวข้องกับยาเสพติดรับการตรวจหรือทดสอบว่ามียาเสพติด อยู่ในร่างกายหรือไม่ ทั้งนี้ การตรวจหรือทดสอบเกี่ยวกับยาเสพติดให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

ข้อ (10) ในกรณีผู้ถูกสืบเสาะและพินิจเป็นเด็กและเยาวชน ให้มีการ ให้คำแนะนำแก่บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนดังกล่าวพักอาศัยอยู่ด้วย เกี่ยวกับการเลี้ยงดู การอบรมสั่งสอน และการใดๆที่จำเป็นและเหมาะสม รวมถึงการปรับปรุง ตนเองของบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กและเยาวชนดังกล่าวพักอาศัยอยู่ด้วย

และตาม มาตรา 15 เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานคุมประพฤติ มีอำนาจ ตามข้อ (1) (2) และ (3) ดังต่อไปนี้

ข้อ (1) ในกรณีมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เข้าไปในเคหสถาน หรือสถานที่ใดๆ ที่ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ หรือผู้ถูกคุ้มครองประพฤติพักอาศัยหรือทำงานหรือมีความเกี่ยวข้องด้วย และสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ในสถานที่นั้นเกี่ยวกับข้อมูลของผู้กระทำผิดตามที่ระบุไว้ มาตรา 14 (1) - (2) เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานในระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก

ข้อ (2) เรียกบุคคลที่สามารถให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีที่ระบุไว้ใน มาตรา 14 (1) - (2) มาพบและให้ถ้อยคำ

ข้อ (3) สั่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองส่ง วัตถุหรือเอกสารอันอาจใช้เป็น พยานหลักฐาน เกี่ยวกับกรณีที่ระบุไว้ใน มาตรา 14 (1) - (2) ได้

นอกจากนี้ ในมาตรา 16, 18, 19 และ 22 เพื่อให้การสืบเสาะและพินิจ มีประสิทธิภาพ ได้กำหนดหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ ดังนี้

มาตรา 16 ให้กรมคุมประพฤติจำแนกผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุ้มครอง ประพฤติและบุคคลที่ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจมีคำสั่งให้อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงาน คุมประพฤติเพื่อแก้ไขฟื้นฟูให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละราย โดยคำนึงถึงความเสี่ยงในการ

กระทำความผิดซ้ำโดยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการจำแนกบุคคล ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

มาตรา 18 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานคุมประพฤติ และอาสาสมัครคุมประพฤติ แสดงบัตรประจำตัวต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง บัตรประจำตัวให้เป็นไปตามแบบที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 19 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานคุมประพฤติ เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 22 ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุมความประพฤติ ผู้ได้รับการสงเคราะห์หรือผู้เกี่ยวข้องที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทย หรือภาษาถิ่นได้และไม่มีล่ามให้จัดหาล่ามให้และในกรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถพูดหรือได้ยินหรือสื่อความหมายได้และไม่มีล่ามต้องให้จัดหาล่ามภาษามือหรือล่ามที่สามารถสื่อความหมายโดยวิธีอื่นตามที่เห็นสมควร

4.3 กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงและการทำรายงานสืบเสาะและพินิจ

ขั้นตอนในการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติ มีภาพรวมแผนภูมิแสดงขั้นตอนและวิธีการสืบเสาะและพินิจดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงขั้นตอนและวิธีการสืบเสาะและพินิจ

ขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจ	วิธีการปฏิบัติงาน
ศาลมีคำสั่งให้สืบเสาะและพินิจ	- รับคำสั่งจากศาล - ลงทะเบียนรับคดีสืบเสาะและพินิจ - แจกคดีตามเกณฑ์ที่กำหนด
การรับคดี	
การแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลย	- จากสำนวนศาล / อัยการ โดยคัดสำเนาเอกสารที่จำเป็น - จากจำเลยและพยานหลักฐาน โดยการสอบปากคำ - ตรวจสอบประวัติการกระทำผิด - ตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจ - สอบปากคำพยานเกี่ยวข้องกับจำเลยและเกี่ยวข้องกับคดี - ตรวจพยานเอกสารและพยานวัตถุ - สืบเสาะสถานที่อยู่อาศัยและที่ทำงาน - การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การวิเคราะห์ข้อมูลและ ประเมินจำเลย	- ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล - ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน - วิเคราะห์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลย - ประเมินคุณสมบัติเกี่ยวกับจำเลย - จำแนกผู้กระทำผิด
การทำรายงานเสนอต่อศาล	- ทำรายงานและเสนอความเห็นภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ รับคำสั่งศาลกรณีทำรายงานล่าช้าต้องขออนุญาต
	
ศาลพิพากษา	กรณีคัดค้านรายงาน พนักงานคุมประพฤติต้องนำหลักฐานเข้า สืบประกอบรายงานและจำเลยมีสิทธินำพยานสืบหักล้าง

จาก แผนภูมิแสดงขั้นตอนและวิธีการสืบเสาะและพินิจข้างต้นจะเห็นว่าในกระบวนการ
ดำเนินการมีลักษณะการปฏิบัติงาน 3 ลักษณะ คือ

1. การสืบเสาะและพินิจของศาล
2. การปฏิบัติงานของธุรการคดี
3. การปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติ

บางขั้นตอนในกระบวนการ จะเห็นว่าเป็นการดำเนินการในส่วนงานธุรการและ
การบริหารงานภายในองค์กรของสำนักงานคุมประพฤติซึ่งผู้ศึกษาจะไม่ขอกล่าวถึง โดยจะขอ
นำเสนอเฉพาะขั้นตอนการดำเนินการสืบเสาะที่เป็นการปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติ
ตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ขั้นตอนในการสืบเสาะและพินิจ จะเริ่มต้นเมื่อศาลได้มีคำสั่งให้พนักงานคุมประพฤติ
สืบเสาะและพินิจ เมื่อเจ้าหน้าที่ธุรการในสำนักงานคุมประพฤติได้รับรับคำสั่งแล้วจะนำไปลงทะเบียน
รับคดีไว้เป็นหลักฐาน ต่อจากนั้นผู้อำนวยการสำนักงานหรือผู้ที่รับผิดชอบในการจ่ายคดี
จึงมอบหมายให้พนักงานคุมประพฤติเป็นผู้ดำเนินการตามคำสั่งศาลซึ่งในการดำเนินการของพนักงาน
คุมประพฤติที่ทำการสืบเสาะและพินิจ มีขั้นตอนหลักที่สำคัญ ดังนี้

ตารางที่ 4.2 ขั้นตอนหลักในการดำเนินการของพนักงานคุมประพฤติ

การแสวงหาและรวบรวม ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลย (Fact Finding & Collection)	การวิเคราะห์ข้อมูลและ ประเมินจำเลย (Analysis & Assessment)	การทำรายงานและ ความเห็น เสนอศาล (Reporting & Recommendation)
--	--	---

4.3.1 ขั้นตอนและวิธีการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริง (Fact Finding & Collection)

ในการปฏิบัติงานในการสืบเสาะของพนักงานคุมประพฤติ ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจ พ.ศ. 2560 ข้อ 8 และตามมาตรฐานการปฏิบัติงานพนักงานคุมประพฤติจะต้องดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยได้กำหนดขั้นตอนในการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลของจำเลยดังนี้

4.3.1.1 รวบรวมเอกสารประกอบสำนวน และวางแผนการสืบเสาะและพินิจ

โดยรวบรวมจากสำนวนคดีและเอกสารจากแหล่งอื่นที่สามารถรวบรวมได้ในเบื้องต้น ซึ่งจะช่วยทราบข้อเท็จจริงต่างๆในเบื้องต้นและเพื่อใช้ประกอบการสืบเสาะและพินิจต่อไปได้โดยมีข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ คำฟ้อง คำร้องขอฝากขังหรือคำร้องขอให้ปล่อยตัวชั่วคราว ผลการชันสูตรบาดแผล แผนที่เกิดเหตุ คำให้การของผู้กระทำผิดในชั้นการสอบสวน บัญชีระบุพยาน บันทึกการตกลงชดใช้ค่าเสียหาย(ถ้ามี) คำร้องขอความปรานีของจำเลย หรือใบแต่งตั้งนายความ(ถ้ามี)¹³ เป็นต้น

การวางแผนการสืบเสาะและพินิจ พนักงานคุมประพฤติต้องวางแผนว่าแต่ละคดีที่ได้รับมอบหมายควรดำเนินการสิ่งใดบ้างตามลำดับก่อนหลังเพื่อความสะดวก รวดเร็วและทันเวลา อีกทั้งต้องได้ข้อมูลที่ครบถ้วนหรือได้ข้อเท็จจริงที่จำเป็นให้ได้มากที่สุด เช่น การศึกษาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับฐานความผิด การศึกษาเส้นทางและสภาพแวดล้อมที่พักอาศัยของจำเลย การส่งหนังสือขอความร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือการส่งประเด็นให้สำนักงานอื่นช่วยดำเนินการ

4.3.1.2 สอบปากคำผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยเบื้องต้น ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนดและสอบปากคำเพิ่มเติม

การสอบปากคำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับจำเลย เพื่อประโยชน์ในการวางแผนและเป็นแนวทางในการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารอีกครั้ง ตลอดจนการพูดคุยกับผู้กระทำผิดเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีเพื่อแสดงให้เห็นการให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและปฏิบัติตามคำสั่งเจ้าหน้าที่อีกด้วย โดยการสอบปากคำจำเลยในระหว่างการสืบเสาะและพินิจ พนักงานคุมประพฤติจะทำการสอบปากคำเบื้องต้นและสอบปากคำเพิ่มเติมเพื่อสอบถามยืนยันข้อมูลกับจำเลย หากมีประเด็นจำเลยให้การไม่ตรงกับพยานอื่นหรือข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายจะต้องให้โอกาสจำเลยแก้ข้อกล่าวหาและนำหลักฐานมาประกอบได้ซึ่งอาจจะทำการสอบปากคำเพิ่มเติมอาจจะครั้งเดียวหรือมากกว่านั้นเพื่อให้ได้ความจริงปรากฏมากที่สุด อีกทั้งเป็นการพูดคุยเพื่อเตรียมความ

¹³ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.27-30.

พร้อมให้จำเลยเข้ารับฟังคำพิพากษาคัดสินคดีและวางแผนชีวิตตนเองและครอบครัวภายหลังศาลกำหนดโทษ

การสอบปากคำจำเลย มี 2 กรณี หากเป็นกรณีจำเลยได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวโดยได้รับการประกันตัวในชั้นศาล พนักงานคุมประพฤติจะนัดหมายให้มาสอบปากคำ ณ ที่ทำการสำนักงานคุมประพฤติ ซึ่งหากจำเลยไม่มาพบเพื่อสอบปากคำตามกำหนดนัด พนักงานคุมประพฤติต้องทำการติดตามตัวจำเลยโดยด่วนทุกช่องทาง ทั้งด้วยการส่งหนังสือเรียกหรือโทรศัพท์จากข้อมูลที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ที่ได้จากเอกสารคำฟ้อง หรืออาจประสานงานทางนายประกัน ผู้นำชุมชนหรืออาสาสมัครคุมประพฤติในพื้นที่ และหากจำเป็นพนักงานคุมประพฤติอาจต้องเดินทางออกติดตามจำเลย ณ ที่อยู่ภูมิลำเนาด้วยตนเอง

ส่วนอีกกรณีหนึ่ง หากจำเลยที่ต้องซึ่งถูกควบคุมตัวระหว่างพิจารณาคดี พนักงานคุมประพฤติจะเดินทางไปสอบปากคำ ณ เรือนจำหรือสถานที่ควบคุมตัวของจำเลย โดยทำหนังสือขออนุญาตต่อหัวหน้าส่วนราชการที่ควบคุมตัวจำเลยเพื่อเข้าสอบปากคำและมีหลักฐานแสดงตัวต่อเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมจำเลย ทั้งในการปฏิบัติหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของหน่วยงานที่ควบคุมตัวจำเลย ทั้งนี้ ข้อพึงระวังกรณีการสืบเสาะและพินิจจำเลยที่ต้องซึ่งถูกควบคุมตัว พนักงานคุมประพฤติต้องรีบดำเนินการให้แล้วเสร็จให้เร็วที่สุดเนื่องจากการจำกัดอิสรภาพของบุคคลที่ยังไม่มีคำพิพากษาคัดสินยอมถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ อีกทั้งหากข้อมูลที่ได้จากการสืบเสาะและพินิจแล้วเห็นว่าเป็นผู้กระทำผิดที่มีโอกาสตามเงื่อนไขข้อกฎหมายซึ่งศาลอาจใช้วิธีการลงโทษจะได้ไม่เป็นการสร้างความเดือดร้อนกับผู้กระทำผิดเกินความจำเป็น

การเตรียมตัวก่อนพบจำเลยเพื่อสอบปากคำ พนักงานคุมประพฤติต้องศึกษาข้อมูลให้มากที่สุด ทั้งข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้กระทำผิดและข้อมูลพฤติการณ์การกระทำผิดเพื่อมองเห็นประเด็นข้อเท็จจริงในภาพรวมและสามารถใช้คาดคะเนมูลเหตุจูงใจการกระทำผิด อีกทั้งเพื่อการวางแผนลำดับเรื่องราวให้กระชับและชัดเจนโดยการสอบปากคำเบื้องต้นพนักงานคุมประพฤติจะใช้แบบฟอร์ม (คป.3) เพื่อให้ได้ประเด็นครบถ้วนแต่อาจมีรายละเอียดเท่าที่ได้ก่อน ส่วนการสอบปากคำเพิ่มเติมพนักงานคุมประพฤติจะสอบถามและบันทึกประเด็นสำคัญอย่างละเอียดโดยไม่ยึดติดรูปแบบซึ่งจะเป็นการช่วยให้พนักงานคุมประพฤติสามารถนำมาเชื่อมโยงปะติดปะต่อเป็นข้อเท็จจริงและลำดับเหตุการณ์ได้ง่ายขึ้น

หากการสอบปากคำจำเลยให้การขัดกันเองหรือขัดแย้งกับคำให้การของพยานอื่นพนักงานคุมประพฤติต้องสอบถามจำเลยอีกครั้งเพื่อยืนยันซึ่งข้อเท็จจริงหรือรายละเอียดที่อาจไม่ตรงกันนี้พนักงานคุมประพฤติต้องเปรียบเทียบความสอดคล้องกับพยานหลักฐานอื่นหรือพิจารณาความน่าเชื่อถือแต่ละฝ่ายและพิจารณาต่อด้วยว่าคำให้การของจำเลยนั้นเป็นข้ออ้าง

เพื่อปกปิดข้อเท็จจริงหรือเกิดจากข้อจำกัดของตัวจำเลย เช่น ความอ่อนเยาว์หรืออายุมากหรือความบกพร่องทางกายหรือจิตใจ ทั้งนี้ให้พิจารณาข้อมูลอื่นประกอบและหากพบว่าจำเลยไม่ให้ความร่วมมือหรือแสดงอาการมีพิรุธอื่นใด พนักงานคุมประพฤติจะบันทึกท่าทีของจำเลยระหว่างการสอบปากคำไว้ต่างหากด้วย

เทคนิคการสอบปากคำและบันทึกถ้อยคำจำเลยจะต้องมีเทคนิคการสัมภาษณ์ที่สำคัญ เช่น การใช้สายตา ภาษาพูด และภาษากาย ที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อการสร้างสัมพันธภาพและทำให้จำเลยเกิดความไว้วางใจให้ข้อมูลที่เป็นจริงอย่างละเอียดมากที่สุด เริ่มต้นพนักงานคุมประพฤติต้องอธิบายสร้างความเข้าใจ ถึงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจแก่จำเลยและสิ่งที่พนักงานคุมประพฤติต้องตระหนักอยู่เสมอในการปฏิบัติการสืบเสาะและพินิจคือการยอมรับผู้กระทำผิดเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีศักดิ์ศรีและคุณค่าในตัวเอง การปฏิบัติงานต้องให้ความใส่ใจรับฟังความคิดและการตัดสินใจของเขา อีกทั้ง การใช้คำพูดในระหว่างการสอบปากคำและการปฏิบัติต่อจำเลยควรต้องคำนึงถึงอัตลักษณ์และคุณลักษณะพิเศษของแต่ละคน เช่น ผู้กระทำผิดที่เป็นหญิงหรือเพศทางเลือก ผู้มีร่างกายพิการหรือมีความบกพร่องและผู้มีอาการทางจิต เป็นต้น

การสอบปากคำผู้กระทำผิดที่เป็นหญิง ควรสัมภาษณ์โดยพนักงานคุมประพฤติที่เป็นหญิงและการปฏิบัติและการใช้คำพูดควรระมัดระวังไม่ใช้คำพูดที่เป็นลักษณะดูถูกเหยียดหยามหรือสร้างความกระทบกระเทือนจิตใจมากเกินไปและต้องคำนึงศักดิ์ศรีของผู้หญิงและดำเนินการอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักการข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules)¹⁴

4.3.1.3 ตรวจสอบประวัติการกระทำความผิดและประวัติอื่นๆ เช่น ประวัติการศึกษา ประวัติการทำงาน ประวัติการรักษาอาการติดยาเสพติดให้โทษ หรือประวัติการรักษาอาการทางจิตของผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ

การตรวจสอบประวัติการกระทำความผิดมีความสำคัญอย่างยิ่งและต้องทำการตรวจสอบผู้กระทำผิดทุกราย ซึ่งปัจจุบันด้วยการสื่อสารด้วยระบบสารสนเทศที่รวดเร็วและการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้การเชื่อมโยงข้อมูลถึงกัน การดำเนินการตรวจสอบประวัติผู้กระทำผิดจึงสามารถทำได้หลากหลายช่องทาง และสามารถทราบผลที่รวดเร็วและมีความถูกต้องมากขึ้น ดังนี้

¹⁴ กรมคุมประพฤติ ร่วมกับ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย TIJ (องค์การมหาชน), *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 4*, น.42.

(1) จากสำนวนคำฟ้องและการสอบสวน

แม้จะเป็นการตรวจสอบแบบไม่ทันสมัยและต้องเสียเวลาเดินทางไปตรวจสอบด้วยตนเองที่สำนักงานอัยการหรือที่ศาลแล้วแต่กรณี แต่ก็มีผลจำเป็นในกรณีที่จำเลยไม่ไปพบเพื่อให้ถ้อยคำต่อพนักงานคุมประพฤติ ซึ่งพนักงานคุมประพฤติจะไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิดเบื้องต้น อันเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการส่งตรวจสอบไปยังระบบฐานข้อมูลอื่นได้ แต่ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้อาจยังไม่ครบถ้วนและไม่เป็นปัจจุบัน เนื่องจากการรวบรวมไว้ขณะเกิดเหตุแล้ว เมื่อคดีฟ้องศาลและศาลสั่งสืบเสาะและพินิจอาจเป็นเวลาที่ล่วงเลยพอสมควร

(2) จากศูนย์เทคโนโลยีและสารสนเทศกรมคุมประพฤติ (ระบบ DOPIS)

ระบบสารสนเทศกรมคุมประพฤติ (Department of Probation Information System) เป็นระบบฐานข้อมูลของผู้ที่มีประวัติการกระทำผิดในการปฏิบัติงานคุมประพฤติ ได้แก่ ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุมความประพฤติ ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ผู้พักการลงโทษ/ผู้ลดวันต้องโทษ และผู้เข้าร่วมกิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟู โดยเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งพนักงานคุมประพฤติทุกคนจะได้รับรหัสผ่านสำหรับเข้าใช้งานสืบค้นและบันทึกข้อมูล ในการตรวจสอบเบื้องต้นนี้พนักงานคุมประพฤติทุกคนสามารถเข้าระบบและตรวจสอบข้อมูลประวัติผู้กระทำผิดได้เองด้วยรหัสผ่านของแต่ละคนซึ่งมีความสะดวกและรวดเร็ว เนื่องจากเป็นข้อมูลระบบภายในของหน่วยงานและข้อมูลมีความเป็นปัจจุบัน ทั้งสามารถพิมพ์ข้อมูลออกมาได้ทันที แต่ทั้งนี้ จะมีข้อมูลเฉพาะบุคคลที่เคยมีประวัติการกระทำผิดที่เข้าสู่กระบวนการในภารกิจความรับผิดชอบของกรมคุมประพฤติเท่านั้น

(3) จากกองทะเบียนประวัติอาชญากร ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

(ระบบ Criminal Database Operating System – CDOS)

ระบบฐานข้อมูลทะเบียนประวัติอาชญากร (Criminal Database Operating System – CDOS) การสืบค้นโดยการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกรมคุมประพฤติตรวจสอบไปที่กองทะเบียนประวัติอาชญากร สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งเป็นระบบที่จัดเก็บข้อมูลประวัติการกระทำผิดของอาชญากร เริ่มตั้งแต่ถูกจับกุมไปจนถึงการพ้นโทษจากเรือนจำจึงถือเป็นแหล่งฐานข้อมูลขนาดใหญ่ที่รวมข้อมูลการกระทำผิดของผู้กระทำผิดของประชากรทั้งประเทศไว้มากที่สุดและจัดเก็บไว้เป็นระยะเวลานานที่สุด ปัจจุบันความร่วมมือในการตรวจสอบข้อมูลโดยการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างสำนักงานตำรวจแห่งชาติกับกรมคุมประพฤตินี้ใช้วิธีการรับและส่งข้อมูลผ่านในระบบอิเล็กทรอนิกส์ แต่ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นฐานข้อมูลขนาดใหญ่และมีข้อมูลในฐานระบบเป็นจำนวนมาก จึงอาจมีกรณีมีบุคคลอื่นที่มีชื่อสกุลและข้อมูลพื้นฐานใกล้เคียงกันแสดงผลมาด้วย

ซึ่งพนักงานคุมประพฤติต้องใช้ความระมัดระวังพิจารณาแยกข้อมูลของบุคคลที่ไม่ใช่ผู้กระทำผิดที่ถูกสืบเสาะและพินิจออกไป

(4) จากระบบศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลกระบวนการยุติธรรม Data Exchange Center (ระบบ DXC)

ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลกระบวนการยุติธรรม (Data Exchange Center – DXC) เป็นระบบจัดทำขึ้นโดยกระทรวงยุติธรรม เพื่อเป็นระบบศูนย์กลางและเชื่อมโยงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารกระบวนการยุติธรรม เพื่อใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินคดีและการวางแผนนโยบายด้านการอำนวยความยุติธรรมโดยข้อมูลที่สามารถตรวจสอบได้ในระบบมีทั้งข้อมูลในความดูแลของหน่วยงานสังกัดกระทรวงยุติธรรมและหน่วยงานที่ไม่ได้สังกัดกระทรวงยุติธรรม แต่เป็นหน่วยงานที่ให้ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อประโยชน์ร่วมกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการปกครอง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ปปง. ปปส. กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ,กรมบังคับคดี กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมขนส่งทางบก สำนักงานประกันสังคม เป็นต้น และอยู่ระหว่างพัฒนาระบบให้สามารถเชื่อมต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น

การตรวจสอบข้อมูลผ่านระบบ DXC นี้ ผู้ดูแลระบบโดยกระทรวงยุติธรรมจะให้รหัสกับเจ้าหน้าที่พนักงานคุมประพฤติที่เป็นตัวแทนของแต่ละสำนักงานและจะต้องเป็นผู้ผ่านการอบรมสร้างความเข้าใจการใช้ระบบและเพื่อการรักษาความลับของข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ในทางราชการเท่านั้น โดยระบบนี้มีข้อดีที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้หลายหลากแหล่งที่ให้ความร่วมมือแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน แต่ทั้งนี้ เนื่องจากระบบยังเพิ่งเริ่มใช้งานและยังคงพัฒนาต่อเนื่องจึงยังอาจมีความไม่สะดวกในการเข้ารหัสใช้งานและเจ้าหน้าที่ผู้ใช้งานได้ยังถูกจำกัด

(5) การตรวจสอบจากหน่วยงานที่รับผิดชอบแต่ละข้อมูลโดยตรง

ได้แก่ 1) สถานีตำรวจแต่ละสถานีที่รับผิดชอบคดีในพื้นที่รับผิดชอบ ทั้งที่เป็นคดีที่มีสำนวนสอบสวนและฟ้องศาล และคดีที่ยุติในชั้นตำรวจ เช่น การเปรียบเทียบปรับ และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 2) ศาลยุติธรรมและศาลอื่นที่มีสารบบคดีในการรวบรวมและค้นหาผลคำพิพากษาคดี 3) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนสามารถค้นหาประวัติการกระทำผิดของจำเลยขณะเป็นเด็กและเยาวชน และ 4) เรือนจำหรือทัณฑสถาน เป็นหน่วยงานรวบรวมข้อมูลประวัติผู้กระทำผิดที่ต้องโทษจำคุกในแต่ละเรือนจำ การต้องขังระหว่างพิจารณาคดี รวมถึงการพ้นโทษออกจากเรือนจำในลักษณะต่างๆ เช่น ครบกำหนดโทษ , พักโทษหรือลดวันต้องโทษ หรือได้รับอภัยโทษ แล้วแต่กรณี

การตรวจประวัติการกระทำผิดของพนักงานคุมประพฤติ ต้องทำการติดตามผลของคดีให้ถึงที่สุดและอย่างละเอียดรอบคอบเพราะเป็นประเด็นสำคัญที่มีผลต่อคดีอย่างมาก ทั้งหากข้อมูลไม่เป็นจริงหรือบิดเบือนย่อมจะทำให้รายงานสืบเสาะและพินิจขาดความน่าเชื่อถือและผู้กระทำผิดมีสิทธิคัดค้านพร้อมทั้งนำหลักฐานมาหักล้างได้ ในการตรวจสอบพนักงานคุมประพฤติต้องใช้ความระมัดระวังหากพบกรณีมีบุคคลที่มีชื่อหรือข้อมูลใกล้เคียงกับผู้กระทำผิดซึ่งบางกรณีจำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลผลคดีไปยังหลายหน่วยงานเพื่อทราบผลคดีถึงที่สุดและทำให้ทราบพฤติการณ์ที่มีผลต่อการพิจารณาว่าสมควรได้รับโทษให้เด็ดขาดหรือควรได้รับโอกาสปรับปรุงแก้ไขตัวเองมากน้อยเพียงใด เช่น ผลการเปรียบเทียบปรับที่สถานีตำรวจ ผลการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ผลความประพฤติระหว่างอยู่ในศูนย์ฝึกอบรมเยาวชน ผลการคุมประพฤติด้วยดีหรือผิดเงื่อนไขด้วยเหตุใด ผลการพ้นโทษเป็นกรณีพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษ การได้รับอภัยโทษหรือปล่อยตัวเมื่อครบกำหนด ตลอดจนผลการติดตามการกระทำผิดซ้ำภายในระยะเวลาที่กำหนด

ทั้งนี้ ต้องระมัดระวังอย่างมากในการตรวจสอบ ให้ได้ความชัดเจนแน่นอนว่าผู้ที่ตรวจสอบพบประวัติการกระทำผิดเป็นบุคคลคนเดียวกันกับผู้ที่กำลังทำการสืบเสาะและพินิจ และนอกจากการตรวจสอบประวัติการทำความผิดแล้ว พนักงานคุมประพฤติอาจจะต้องตรวจสอบประวัติจำเลยในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวกับผู้กระทำผิดเพิ่มเติม ได้แก่

1. ตรวจสอบประวัติการศึกษา จากสถานศึกษาที่จำเลยเคยเข้ารับการศึกษ
2. ตรวจสอบประวัติการทำงาน กรณีที่ทำงานในหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนโดยอาจ ทำหนังสือขอตรวจสอบไปยังหน่วยงานโดยตรงหรือขอสัมภาษณ์ก็ได้ หากเป็นการจ้างงานที่เป็นนายจ้างบุคคลธรรมดา อาจขอตรวจสอบนายจ้างและการมีรายได้ รวมถึงฐานข้อมูลการเสียภาษีรายได้จากหน่วยงานประกันสังคม ทั้งนี้ หากเป็นความผิดไม่ร้ายแรงและผู้กระทำผิดมีสถานะที่ดีในสังคมและการตรวจสอบอาจกระทบเสถียรภาพและไม่เป็นผลดีกับผู้กระทำผิดที่จะแก้ไขกลับตนเป็นคนดีตนเอง อาจพิจารณาตรวจสอบในช่องทางอื่นแทน เช่น การค้นหาข้อมูลทางสื่อออนไลน์ทางสังคมต่างๆก็ได้
3. ประวัติการรักษาอาการป่วยทางร่างกาย การขอตรวจสอบประวัติการรักษาในสถานพยาบาล ในกรณีที่ผู้กระทำผิดอ้างสาเหตุการกระทำผิดเกิดจากภาวะความเจ็บป่วยหรือความบกพร่องทางร่างกาย รวมถึง อาจมีผลที่เป็นอุปสรรคในการกำหนดวิธีการลงโทษบางประเภท

4. ประวัติการรักษาอาการทางจิตประสาท ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องตรวจสอบ ในกรณีที่ผู้กระทำผิดอ้างสาเหตุการกระทำผิดที่เกิดจากอาการหรือภาวะความผิดปกติทางจิต ตลอดจนการกำหนดวิธีการลงโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยอย่างเหมาะสมต่อผู้กระทำผิดและสังคม

5. ประวัติการบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดให้โทษหากผู้กระทำผิดที่เคยเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษและเคยเข้ารับการบำบัดรักษา จำเป็นต้องตรวจสอบประวัติวิธีการและผลการบำบัดรักษา ทั้งจากสถานพยาบาลของรัฐและสถานบำบัดของเอกชนในกรณีฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในระบบบังคับบำบัดและกรณีเข้ารับการบำบัดในระบบสมัครใจ

6. ตรวจสอบทรัพย์สินที่มีทะเบียนและหนี้สินกับสถาบันการเงิน ได้แก่ อสังหาริมทรัพย์และสินทรัพย์มีทะเบียน เช่น รถยนต์ โดยต้องทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่ดูแลทรัพย์สิน เช่น สำนักงานที่ดินหรือสำนักงานขนส่งทางบก โดยจะตรวจสอบเฉพาะกรณีจำเป็นต้องใช้ข้อมูลของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือการทุจริตหรือกรณีที่เกี่ยวข้องเท่านั้น เพราะกระทบต่อข้อมูลส่วนบุคคลและความน่าเชื่อถือของสถาบันการเงิน

4.3.1.4 ตรวจสอบสุขภาพร่างกายและภาวะทางจิต ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องตรวจวินิจฉัยโดยละเอียด ให้ดำเนินการส่งตัวผู้ถูกสืบเสาะและพินิจไปรับการวินิจฉัยจากแพทย์เพิ่มเติม นอกจากนี้ให้ดำเนินการตรวจหาสารเสพติดในปัสสาวะของผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ในคดีที่มีข้อสงสัยว่าจำเลยเสพยาเสพติดให้โทษ

เนื่องจากสุขภาพร่างกายและภาวะทางจิตอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างอาจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมที่ส่งผลให้จำเลยกระทำความผิด การดำเนินการโดยเริ่มจากการสังเกตของพนักงานคุมประพฤติก่อน หากพบอาการและเห็นว่ามีความผิดปกติทั้งทางร่างกายหรือทางจิต พนักงานคุมประพฤติสามารถที่นำส่งจำเลยให้แก่แพทย์ได้ทำการตรวจวินิจฉัยและตรวจสอบรายงานเสริมจากโรงพยาบาลหรือคลินิก สถาบัน และหน่วยงานทางสังคมอื่นๆ ซึ่งผู้กระทำผิดเข้าไปเกี่ยวข้อง

ในเบื้องต้น พนักงานคุมประพฤติจะสังเกตและพิจารณาจากลักษณะร่างกายทางกายภาพภายนอก เช่น ขนาด ส่วนสูง น้ำหนัก รูปร่างพรรณสัณฐาน รอยแผลเป็น รอยสักบนร่างกาย รวมถึงความสมบูรณ์ของร่างกายหรือมีความพิการ ไม่สมประกอบหรือทุพพลภาพอวัยวะส่วนใดอันแสดงถึงบุคลิกลักษณะของแต่ละคน ส่วนอาการเจ็บป่วยทางร่างกายพนักงานคุมประพฤติจะได้ข้อมูลจากการสอบถามคำจำเลยและพยานใกล้ชิด แต่หากมีอาการเจ็บป่วยร้ายแรงหรือกรณีจำเลยอ้างสาเหตุการกระทำผิดจากอาการโรคที่เจ็บป่วยด้วยโรคประจำตัว เช่น โรคลมชักหรือกรณีอ้างการกระทำผิดเพื่อเป็นคำรักษาในโรคที่มีค่าใช้จ่ายสูงต่อเนื่อง เช่น โรคไต รวมถึงกรณี

ที่ผู้กระทำผิดอ้างภาวะความเจ็บป่วยเพื่อเป็นเหตุอันควรปราณีให้ศาลลงโทษสถานเบาหรืออ้างว่าเป็นอุปสรรคต่อวิธีการลงโทษบางประเภท ทั้งนี้ หากพิจารณาเห็นความจำเป็นและเพื่อความชัดเจนในการวิเคราะห์ตามข้อกล่าวอ้างของจำเลยแต่ละกรณี พนักงานคุมประพฤติอาจทำหนังสือขอตรวจสอบประวัติการรักษา หรืออาจส่งตัวจำเลยไปให้แพทย์ตรวจสุขภาพร่างกายอย่างละเอียด¹⁵

ส่วนภาวะแห่งจิต ในทางปฏิบัติไม่สามารถส่งตัวไปตรวจภาวะทางจิตได้ทุกราย ในเบื้องต้นเพื่อที่จะได้ข้อมูลจึงได้จากการสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออก อาการตอบสนอง และการสนทนาพูดคุยที่จะแสดงให้เห็นสภาพจิตใจและภาวะทางอารมณ์เมื่อเทียบกับคนปกติ รวมถึงทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อของผู้กระทำผิด หากพบความผิดปกติ ได้แก่ อาการซึมเศร้า เหม่อลอยหรืออาการหวาดกลัว การไม่ตอบสนองปฏิกิริยาสิ่งรอบข้าง การตอบคำถามวกวนไม่มีเหตุผลหรือพูดเพ้อเจ้อ อารมณ์แปรปรวน รุนแรงและฉุนเฉียว อาการประสาทหลอน ทั้งทางสายตา เห็นภาพหลอนหรือทางหูได้ยินเสียงแว่วต่างๆ และอาการผิดปกติในลักษณะแปลกอื่นต่างจากคนปกติ หากพบอาการดังกล่าวพนักงานคุมประพฤติต้องจดบันทึกลักษณะอาการและรายละเอียดไว้ให้ชัดเจน จากนั้น จึงนำข้อเท็จจริงที่พบในเบื้องต้นนี้ไปค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมจากพยานคนใกล้ชิดและพยานในชุมชน หากจากการสืบเสาะได้ข้อเท็จจริงชัดเจนว่าผู้กระทำผิดมีอาการภาวะทางจิตไม่ปกติหรือในกรณีที่มีความจำเป็นในการวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดจากอาการทางจิตอย่างละเอียด พนักงานคุมประพฤติต้องรีบดำเนินการขอตรวจสอบผลประวัติการรักษาอาการทางจิตไปยังสถานพยาบาลที่ผู้กระทำผิดเคยเข้ารับการรักษารหรือส่งตัวให้จิตแพทย์ตรวจวินิจฉัยเพื่อทราบสภาพอาการที่ชัดเจน โดยเฉพาะคดีที่จำเลยอ้างสาเหตุการกระทำผิดจากความผิดปกติทางจิตไม่ปกติหรืออ้างเหตุขอความปราณีจากศาล¹⁶

4.3.1.5 สอบปากคำพยานบุคคล เช่น พยานบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดี พยานใกล้ชิดของผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ พยานเพื่อนบ้าน หรือพยานผู้เสียหาย ตามที่กรมคุมประพฤติกำหนด กรณีจำเป็นอาจมีหนังสือเรียกพยานบุคคลเพื่อมาให้ถ้อยคำ ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด

ในการสืบเสาะและพินิจแต่ละคดีมีผู้เกี่ยวข้องที่พนักงานคุมประพฤติจำเป็นต้องทำการสอบปากคำพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องเหล่านั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องนำมาวิเคราะห์

¹⁵ กรมคุมประพฤติ ร่วมกับ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย TIJ, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 4*, น.53-55.

¹⁶ *เพ็ญอ้าง*, น.56-57.

หรือเป็นข้อเท็จจริงที่ประกอบรายงานแล้วแต่กรณี¹⁷ ซึ่งการสอบปากคำพยานบุคคลเหล่านี้ พนักงานคุมประพฤติต้องมีเทคนิคและทักษะการสัมภาษณ์เช่นเดียวกับการสอบปากคำจำเลย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและครอบคลุมประเด็นในคดีที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ในแต่ละคดีมีพยานผู้เกี่ยวข้องในหลายกรณี ได้แก่

1. จำเลยร่วม คือ ผู้ร่วมกระทำความผิดตามหลักตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83, 84 และ 85 โดยเป็นผู้ที่ร่วมกระทำความผิดด้วยกันจนถูกจับกุมดำเนินคดีและฟ้องศาลเป็นคดีเดียวกัน

2. คู่คดี คือ ตัวการที่ร่วมกระทำความผิดในเหตุการณ์คดีเดียวกัน แต่ถูกฟ้องดำเนินคดีแยกกัน อันอาจเนื่องจากผู้กระทำความผิดบางคนเป็นเด็กเยาวชนต้องแยกไปดำเนินคดีที่ศาลเยาวชนและครอบครัว หรือผู้กระทำความผิดบางคนหลบหนี/มีเหตุให้ถูกจับกุมดำเนินคดีภายหลังจากผู้กระทำความผิดอื่นถูกพิพากษาคัดสินไปแล้ว

3. พยานใกล้ชิด คือ บุคคลที่มีความใกล้ชิดกับผู้กระทำความผิด เช่น บิดา มารดา สามีหรือภรรยา บุตร พี่น้อง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนในครอบครัว รวมถึงคนที่มีความสนิทสนมคุ้นเคย เช่น เพื่อน คู่รัก นายจ้าง ครูอาจารย์ โดยบุคคลเหล่านี้นอกจากสามารถให้ข้อมูลนิสัยความประพฤติดังกล่าวแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ การปรับเปลี่ยนทัศนคติและการปรับปรุงแก้ไขตนเองอีกด้วย

4. พยานเพื่อนบ้านและผู้นำชุมชน คือ บุคคลที่พักอาศัยในละแวกเดียวกันหรือในชุมชนเดียวกันกับผู้กระทำความผิดที่ทราบหรือพบเห็นพฤติกรรมและความประพฤติของผู้กระทำความผิด รวมถึงความสัมพันธ์ของผู้กระทำความผิดต่อคนในชุมชน และการมีบทบาทหรือช่วยเหลือกิจกรรมภายในชุมชนของผู้กระทำความผิด

5. พยานผู้เสียหาย คือ ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของจำเลย โดยอาจเป็นผู้เสียหายโดยตรงในความผิดต่อส่วนตัว เช่น ทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ เป็นต้น เพื่อให้ทราบเหตุการณ์ในคดีและความเสียหายที่เกิดขึ้น รวมถึงการแสดงความรับผิดชอบหรือการพยายามบรรเทาผลร้ายของจำเลยภายหลังเกิดเหตุ ทั้งนี้ การสอบปากคำผู้เสียหายบางประเภทต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ เช่น ผู้เสียหายที่เป็นหญิงในความผิดต่อเพศ หรือกรณีผู้เสียหายที่ยังเป็นเด็กหรือเยาวชน ทั้งนี้ควรให้พนักงานคุมประพฤติที่เป็นหญิงทำการสัมภาษณ์และต้องระมัดระวังการใช้คำพูดที่อาจกระทบกระเทือนจิตใจ อีกทั้ง

¹⁷ เพ็งอ้วน, น.60-65.

สถานที่ในการสอบควรที่จะต้องมิดชิด มีความเป็นส่วนตัว และทำให้ผู้เสียหายรู้สึกมั่นใจที่จะเล่าพฤติการณ์คดีอย่างละเอียด

6. พยานอื่นที่เกี่ยวข้องแต่ละกรณี เช่น พยานผู้เห็นเหตุการณ์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หรือการให้ความเห็นในฐานะตัวแทนของรัฐที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดต่อรัฐหรือส่วนรวม เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ เป็นต้น

ทั้งนี้ หากพยานพ้องอาศัยหรือมีความสะดวกในการให้ถ้อยคำต่างพื้นที่ พนักงานคุมประพฤติจะส่งประเด็นขอความร่วมมือให้สำนักงานคุมประพฤติในเขตพื้นที่นั้นๆ ดำเนินการแทน

4.3.1.6 กรณีจำเป็นต้องตรวจสอบพยานหลักเอกสารและพยานวัตถุ ให้ดำเนินการออกคำสั่งเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุ เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐาน ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด

ในการสืบเสาะและพินิจ พนักงานคุมประพฤติต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดและผู้กระทำผิดมากมาย จึงต้องตรวจสอบความถูกต้องของพยานเอกสารและพยานวัตถุที่จำเอยนำมาแสดงต่อศาลหรือต่อพนักงานคุมประพฤติ เช่น ทะเบียนบ้าน บัตรประจำตัวประชาชน บัตรประจำตัวคนไข้ บัตรสวัสดิการต่างๆ ใบอนุญาตขับรถ สมุดคู่มือการจะทะเบียนรถ ใบอนุญาตพกพาอาวุธปืน หนังสือรับรองการศึกษาหรือสถานภาพการทำงาน ส่วนพยานวัตถุที่ตรวจสอบ ได้แก่ อาวุธที่ใช้กระทำความผิด เช่น อาวุธปืน รถจักรยานยนต์ที่ขับแข่งขัน หรืออุปกรณ์ในการเสพยาเสพติด¹⁸

4.3.1.7 สืบเสาะสถานที่ที่ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจพักอาศัย หรือสถานที่ทำงาน หรือสถานที่เกิดเหตุ และให้มีการบันทึกสภาพบ้าน สถานที่ทำงาน และสภาพแวดล้อม รวมทั้งสถานที่เกิดเหตุตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด ทั้งนี้ อาจมอบหมายให้อาสาสมัครคุมประพฤติตรวจสอบบ้านและสภาพแวดล้อมของผู้ถูกสืบเสาะและพินิจก็ได้

การออกไปสืบเสาะสถานที่ที่จำเอยพักอาศัยหรือที่ทำงานหรือที่มีความเกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานที่อยู่อาศัย สถานที่ทำงาน และชุมชนที่อยู่อาศัย เพื่อให้ทราบถึงว่าจำเอยมีที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่งมีสภาพความเป็นอยู่และที่พักอาศัยเป็นอย่างไร โดยการเดินทางไปยังสถานที่นั้นและแสวงหาข้อมูลจากการสังเกตและสอบถามเพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน นายจ้างและเพื่อนร่วมงาน ส่วนสถานที่เกิดเหตุเพื่อตรวจสอบสถานที่จริงอันจะช่วยวิเคราะห์สถานการณ์ตามคำให้การของผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย ทั้งนี้ ภายหลังหากผู้กระทำผิดได้รับการ

¹⁸ เฟิงอ้าง, น.74-75.

คุมประพฤติ สภาพแวดล้อมและชุมชนจะมีส่วนให้กลับตนเป็นคนดีมาน้อยเพียงใด หรือในทางกลับกันจะมีความเสี่ยงต่อการกระทำผิดได้อีกหรือไม่เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณา

ทั้งนี้ การออกสืบเสาะควรเดินทางไปยังแต่ละสถานที่ดังกล่าวข้างต้นนั้น จะต้องเดินทางและมีอำนาจเข้าไปได้เฉพาะในช่วงเวลากลางวัน ระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตกเท่านั้น

4.3.1.8 กรณีจำเป็นต้องนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้
ให้ดำเนินการตามระเบียบกรมคุมประพฤติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการ เพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

นอกจากขั้นตอนหลักในการดำเนินงาน 3 ขั้นตอนนี้แล้ว หากระหว่างการสืบเสาะและพินิจ ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายมีความประสงค์ที่จะพบปะและเจรจาข้อตกลงร่วมกันในการเยียวยาและ/หรือชดเชยค่าเสียหาย และประสานสัมพันธ์ภาพ พนักงานคุมประพฤติ จะจัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยให้เข้าร่วมการประชุมและทำบันทึกการประสานสัมพันธ์ภาพ ซึ่งเป็นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นการปฏิบัติงานคู่ขนานไปในระหว่างการแสวงหาข้อเท็จจริงและผลการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพถือเป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งที่พนักงานคุมประพฤติเจ้าของคดีจะต้องนำไปใช้ประกอบการวิเคราะห์ตัวจำเลยเพื่อรายงานศาลต่อไป

4.3.1.9 การแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ
พนักงานคุมประพฤติอาจใช้วิธีการอื่นใด ตามที่กรมคุมประพฤติกำหนด

ทั้งนี้ พนักงานคุมประพฤติต้องให้ความสำคัญและคำนึงถึงข้อมูลดังต่อไปนี้

1. มูลเหตุแรงจูงใจ ปังจัย/สาเหตุ และความรุนแรงในการกระทำผิด
2. ความเสียหายและการเยียวยาผู้เสียหาย รวมทั้งความประสงค์ของผู้เสียหายในการรับการลงโทษ
3. ประวัติการทำความผิดที่ผ่านมา และแนวโน้มการกระทำผิดซ้ำ
4. ปังจัยส่วนบุคคล ครอบครัวและสภาพแวดล้อม ต่อการกลับตนเป็น

พลเมืองดี

4.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลและประเมิน (Analysis & Assessment)

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนหลังจากที่พนักงานคุมประพฤติได้แสวงหาและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจำเลยเสร็จสิ้นแล้วแต่ก่อนที่จะจัดทำรายงานการสืบเสาะและพินิจพนักงานคุมประพฤติจะต้องวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดและประเมินจำเลยเพื่อให้สามารถลงสรุปวิธีการปฏิบัติต่อจำเลยที่ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสืบเสาะ

และพินิจ พ.ศ. 2560 ได้กำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยไว้ใน ข้อ 11 ให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการ ดังต่อไปนี้

4.3.2.1 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย

การวิเคราะห์ข้อมูลภายหลังจากที่พนักงานคุมประพฤติได้แสวงหาและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจำเลยมาได้ทั้งหมดแล้ว การประมวลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยสามารถแบ่งเป็นประเด็นหลัก ได้ 2 ประเด็น คือ

1. ความเป็นปัจเจกบุคคลของจำเลย
2. พฤติกรรมการกระทำผิด

4.3.2.2 วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลจากบันทึกถ้อยคำพยาน

โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยกับพยาน ฐานะของพยาน รวมทั้ง ต้องมีความสอดคล้องกับพยานหลักฐานอื่นๆในสำนวน

4.3.2.3 วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของพยานเอกสาร

โดยพิจารณาถึงแหล่งที่มาของเอกสาร หรือเอกสารที่เคยใช้อ้างอิง หรือใช้ประกอบในการก่อนิติสัมพันธ์ที่มีกฎหมายหรือส่วนราชการรับรอง และวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของพยานวัตถุ โดยพิจารณาตามสภาพที่ปรากฏเชิงประจักษ์ การวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือข้อเท็จจริงแต่ละประเด็นด้วยการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน

4.3.2.4 ประมวลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย

ได้แก่ อายุ ประวัติ การกระทำความผิด ประวัติครอบครัวและสถานภาพการสมรส บ้านและสภาพแวดล้อม การศึกษาอบรม การประกอบอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ นิสัยความประพฤติ สุขภาพและภาวะแห่งจิต สภาพความผิดและพฤติการณ์แห่งคดี การบรรเทาผลร้ายและเหตุอันควรปราณี โดยข้อมูลทั้งหมดต้องมีความสอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือหากแตกต่างกันก็ควรมีความสมเหตุสมผลจึงจะเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

4.3.2.5 จำแนกโดยประเมินผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย

เพื่อพิจารณาระดับความเสี่ยงหรือแนวโน้มการกระทำผิดซ้ำและกำหนดการลงโทษหรือวิธีการปฏิบัติให้เหมาะสมสำหรับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยแต่ละราย ตามหลักเกณฑ์ที่กรมคุมประพฤติกำหนด

หลังจากการวิเคราะห์เบื้องต้นด้วยการชั่งน้ำหนักและประมวลสรุปข้อเท็จจริงของจำเลยในส่วนของประวัติภูมิหลังทางสังคมในด้านต่างๆ ตลอดจนสภาพความผิดและพฤติการณ์แห่งคดี รวมทั้งข้อเท็จจริงอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับจำเลยทำให้พนักงานคุมประพฤติมีข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยเพียงพอแล้วในการวิเคราะห์ถึงวิธีการปฏิบัติที่จะใช้กับจำเลย

นอกเหนือจากเหตุปัจจัยต่างๆที่ข้างต้นแล้วต้องคำนึงถึงปัจจัยของการกระทำผิดประกอบการวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุและผล เพื่อให้ทราบว่าจำเลยมีพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสังคมหรือไม่ เพื่อดูว่าสังคมจะได้ประโยชน์อะไรหรือเกิดผลกระทบอะไรกับสังคม ทั้งนี้ หากให้โอกาสโดยการให้มาตรการทางเลือกแทนการลงโทษจำคุกจะต้องสามารถวิเคราะห์จำแนกให้ได้ว่าจำเลยจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมอะไรและมีกิจกรรมแก้ไขอย่างไร และหากพิจารณาและเห็นว่าจำเลยมีความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำสูงและเป็นอันตรายต่อสังคม วิธีการคุมประพฤติก็น่าจะไม่เหมาะสม

นอกจากนี้ การประเมินจำเลยด้วยระบบการจำแนกผู้กระทำผิดตามระดับของแนวโน้มการกระทำผิดซ้ำหรือความเสี่ยง (Risk) และสภาพปัญหา/ความต้องการ (Needs) ของผู้กระทำผิด ในขั้นตอนนี้ของการสืบเสาะและพินิจมีเป้าหมายอยู่ที่การตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดโทษว่าจะใช้มาตรการและวิธีการใดที่จะให้ผู้กระทำผิดปฏิบัติอย่างเหมาะสมสำหรับใช้เสนอความเห็นต่อศาลและยังใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดวางแผนการควบคุมดูแลและกำหนดโปรแกรมการจัดกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูสำหรับกรณีที่ถูกกระทำผิดรายนั้นๆให้ได้รับโอกาสให้แก้ไขฟื้นฟูในชุมชนในอนาคตอีกด้วย โดยพิจารณาจากข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงและสามารถคาดการณ์ให้ได้ว่าผู้กระทำผิดรายใดจะไม่มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำหรือมีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำในแต่ละระดับได้แก่ ระดับต้น ปานกลาง และหากการประเมินแล้ววิเคราะห์เห็นว่าผู้กระทำผิดมีพฤติการณ์ร้ายแรงและเป็นอันตรายต่อสังคมส่วนรวมหรือมีแนวโน้มและโอกาสกระทำผิดซ้ำสูงมาก อีกทั้งสภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการกลับตนเป็นคนดี ก็จะเสนอเห็นควรลงโทษให้เช็ดหلابต่อไป ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่เป็นข้อมูลได้จากการสืบเสาะและการให้เหตุผลประกอบ

ดังนั้น ข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นสำคัญที่พนักงานคุมประพฤตินำมาวิเคราะห์เพื่อทำรายงานเสนอศาลรับฟังในทางที่เป็นคุณหรือเป็นโทษต่อจำเลย มีลักษณะ ดังนี้

1. ข้อเท็จจริงที่นำมาวิเคราะห์และประเมินจำเลยต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนคดี
2. ข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นสำคัญที่เป็นผลร้ายต่อจำเลย จะต้องมีความพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ว่าข้อเท็จจริงนั้นมีอยู่จริง มิฉะนั้น มิให้พนักงานคุมประพฤติรับฟังข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายไปใช้วิเคราะห์และประเมินจำเลย หรืออ้างในรายงานและความเห็น

3. ข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นสำคัญที่เป็นผลดีต่อจำเลย พนักงานคุมประพฤติจะต้องนำไปใช้วิเคราะห์และประเมินจำเลย แล้วทำรายงานให้ศาลทราบเสมอ

4. กรณียังเป็นที่ยสงสัยหรือไม่มีพยานหลักฐานแน่ชัดว่าข้อเท็จจริง อันเป็นผลร้ายต่อจำเลยนั้นมีอยู่จริงหรือไม่ ให้ถือว่าข้อเท็จจริงอันเป็นผลร้ายมิได้มีอยู่

5. กรณีจำเลยให้ถ้อยคำเป็นผลร้ายต่อตนเอง พนักงานคุมประพฤติสามารถรับฟังถ้อยคำจำเลยเพื่อใช้วิเคราะห์และประเมินจำเลยได้ ทั้งนี้ ควรตรวจสอบความถูกต้องจากมีพยานอื่นสนับสนุน

วิเคราะห์ข้อมูลและประเมินมีขั้นตอนที่สำคัญภายหลังการรวบรวมข้อเท็จจริง การนำข้อมูลมาวิเคราะห์ จำแนกและประเมิน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อความจริงและมีความสอดคล้องกับพยานหลักฐานอื่นๆเพื่อประโยชน์ในการทำรายงานเสนอศาล มีกระบวนการดังนี้

1. การประมวลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิด ทั้งความเป็นปัจเจกบุคคล เช่น อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงพฤติกรรมการกระทำผิด ได้แก่ ลักษณะการกระทำผิด ความรุนแรงของการกระทำผิด ผลของความรุนแรง ทักษะคิดต่อการกระทำผิด การบรรเทาผลร้าย ตลอดจนความต้องการของผู้เสียหาย

2. วิเคราะห์เหตุปัจจัยต่างๆโดยเชื่อมโยงกัน ได้แก่ ข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลที่ทำให้เห็นถึงภาระหน้าที่ในครอบครัวที่ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบหรือกรณีผู้กระทำผิดเป็นหญิงตั้งครรภ์และ/หรือมีบุตรที่ยังเล็กที่ต้องดูแลเลี้ยงดู ซึ่งลักษณะการกระทำผิดในคดีร้ายแรง หากจะลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดจะเกิดผลกระทบอย่างไร โดยคำนึงถึงสาเหตุการกระทำผิดที่มีความสอดคล้องกันมาวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผลกันด้วย

การวิเคราะห์ต้องทำการเชื่อมโยงไปถึงข้อมูลพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสังคมเพื่อดูว่าการลงโทษผู้กระทำผิดแต่ละลักษณะสังคมจะได้อะไร เป็นประโยชน์หรือกระทบอะไรต่อสังคม ขณะเดียวกันหากให้โอกาสใช้มาตรการทางเลือกแทนการลงโทษจำคุกแล้วจะสามารถวิเคราะห์จำแนกให้ได้ว่าผู้กระทำผิดต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมหรือปรับเปลี่ยนทัศนคติใดบ้างและพิจารณาหากเห็นว่าผู้กระทำผิดมีความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำสูงและเป็นอันตรายต่อสังคมวิธีการคุมประพฤติแบบไหนหรือการลงโทษประเภทใดจึงจะเหมาะสม¹⁹

¹⁹ เฟื่องอ้าง, น.26.

4.3.3 การประชุมยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการสืบเสาะและพินิจ เพื่อให้ทุกฝ่ายในคดีได้มีโอกาสในเวทีที่เหมาะสมต่อการพูดคุยและทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยดำเนินการเป็นการปฏิบัติงานที่ดำเนินคู่ขนานไปในระหว่างการแสวงหาข้อเท็จจริง ในขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติหรือเรียกว่าเป็นการ “ประชุมประสานสัมพันธ์ภาพ” ระหว่างฝ่ายจำเลยและฝ่ายผู้เสียหาย

แม้ว่าการสืบเสาะและพินิจ จะมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเสนอข้อเท็จจริงและความเห็นเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังทางสังคมของจำเลยว่าจะใช้มาตรการใดจึงจะเหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลและเพื่อการถ่วงดุลผู้กระทำผิดที่เหมาะสมเข้าสู่กระบวนการคุมประพฤติ รวมทั้งเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นคนดี แต่ทั้งนี้ในการปฏิบัติงานพนักงานคุมประพฤติจะต้องคำนึงถึงและให้ความสำคัญกับผู้เสียหายในฐานะที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดด้วย ดังนั้น ในระหว่างกระบวนการสืบเสาะและพินิจจึงได้นำหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยการจัดประชุมประสานสัมพันธ์ภาพ เพื่อให้ฝ่ายจำเลยและฝ่ายผู้เสียหายได้มีโอกาสพบปะและเจรจาร่วมกัน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การแสวงหาข้อตกลงร่วมกันในการเยียวยาและ/หรือชดเชยค่าเสียหายและประสานสัมพันธ์ภาพระหว่างจำเลยและผู้เสียหายที่สูญเสียไปจากการกระทำผิดของจำเลยให้กลับฟื้นคืนเหมือนเดิมโดยผลหรือข้อตกลงจากการประชุมสมานฉันท์นี้ถือเป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งที่พนักงานคุมประพฤติเจ้าของคดีจะต้องนำไปใช้ประกอบการวิเคราะห์และประเมินผู้กระทำผิดโดยเป็นปัจจัยสำหรับการวิเคราะห์ตัวผู้กระทำผิดในแง่ความสำนึกผิดต่อผลร้ายที่เกิดขึ้นที่ตนเป็นต้นเหตุอันจะแสดงให้เห็นแนวโน้มในการปรับปรุงตนเองและสามารถเป็นประโยชน์วางแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดรายนั้นได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 ได้บัญญัติ เกี่ยวกับ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการสืบเสาะและพินิจ ดังนี้

มาตรา 36 เพื่อประโยชน์ในการคุมประพฤติ ให้สำนักงานคุมประพฤติมีหน้าที่ดำเนินการเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การดำเนินการเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการดำเนินการที่ให้ความสำคัญกับการบรรเทาผลร้าย หรือการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด โดยการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชน การสร้างความสำนึกและความรับผิดชอบในการกระทำของตน และการให้ผู้เสียหายผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุมความประพฤติ และสมาชิกของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้ร่วมกันหาวิธีการในการแก้ไขปัญหา

มาตรา 37 ในระหว่างการคุ้มครองความประพฤติ เมื่อผู้เสียหายกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจหรือผู้ถูกคุ้มครองความประพฤติฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอให้มีการดำเนินการเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และอีกฝ่ายยินยอม ให้ผู้ประสานงานตามมาตรา 38 พิจารณาจัดให้มีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนด้วย

มาตรา 39 ในกรณีที่มีการทำข้อตกลงจากการดำเนินการเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้พนักงานคุ้มครองประพฤติเสนอข้อตกลงดังกล่าวให้ศาล หรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจทราบ หากศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจเห็นสมควร อาจพิจารณากำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขการคุ้มครองความประพฤติก็ได้

การปฏิบัติงานสมานฉันท์เป็นการปฏิบัติงานที่ดำเนินคู่ขนานไประหว่างการแสวงหาข้อเท็จจริงในขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุ้มครองประพฤติเจ้าของสำนวน ผลการประชุมระหว่างฝ่ายจำเลยและฝ่ายผู้เสียหาย ถือเป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งที่พนักงานคุ้มครองประพฤติจะต้องนำไปใช้ประกอบการวิเคราะห์และประเมินตัวจำเลยในขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจเป็นลำดับต่อไป

คดีที่เข้าหลักเกณฑ์การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้โดยทั้งฝ่ายจำเลยและฝ่ายผู้เสียหายมีความสมัครใจและมีผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย

1. จำเลยและครอบครัวหรือบุคคลที่จำเลยเคารพนับถือให้ความไว้วางใจหรือสามารถดูแลช่วยเหลือจำเลยในคดีได้
2. ผู้เสียหายและครอบครัวและ/หรือผู้นำชุมชน/ผู้แทนชุมชนที่ได้รับผลจากการกระทำผิดของจำเลยในคดีนี้

จากนั้น พนักงานคุ้มครองพฤติสมานฉันท์จะเป็นผู้ดำเนินการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพตามเทคนิคและวิธีการของกระบวนการสมานฉันท์ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกันในการเยียวยาและ/หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และประสานสัมพันธ์ระหว่างจำเลยกับผู้เสียหายให้กลับคืนสภาพดังเดิม อย่างไรก็ตาม ในกรณีการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพ ไม่สามารถบรรลุถึงข้อตกลงร่วมกันได้พนักงานคุ้มครองพฤติอาจยุติการจัดประชุมและบันทึกผลการประชุมเอาไว้

ทั้งนี้ ผลของการทำข้อตกลงจากการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

1. กรณีข้อตกลงเป็นการกระทำถือว่าข้อตกลงเป็นแบบมีเงื่อนไขการบังคับตามข้อตกลงจะต้องตามที่ตกลงให้ครบถ้วนเสียก่อนจึงจะถือว่าเงื่อนไขสำเร็จ ผู้เสียหายจึงจะดำเนินการยื่นคำร้องขอถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้อง เช่น การขอขมาหรือแสดงการขอโทษหรือการกระทำที่เหมาะสม

2. กรณีข้อตกลงเยียวยาความเสียหายที่เป็นการจ่ายค่าเสียหายด้วยเงิน หากมีการชำระเงินครบถ้วนและผู้เสียหายไม่พอใจเรียกร้องอีกควรไปยื่นคำร้องขอถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้อง แต่หากการชำระไม่ครบถ้วนถือว่าทั้งสองฝ่ายมีมูลหนี้ต้องผูกพันตามข้อตกลงและข้อตกลงดังกล่าวถือว่าเป็นสัญญาประนีประนอมนอกศาลโดยจะมีผลของการทำข้อตกลงในการประชุมสัมพันธภาพจะก่อให้เกิดผลทางกฎหมายแตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับประเภทฐานความผิด เช่น ความผิดต่อส่วนตัวที่ยอมความได้ ความผิดต่อแผ่นดิน คดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญา โดยผลการประชุมประสานสัมพันธภาพระหว่างจำเลยและผู้เสียหายนี้ ถือเป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งในรายงานสืบเสาะและพินิจที่มีความสำคัญต่อการใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาคดีให้เหมาะสมต่อไป

4.3.4 การจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจ

การจัดทำรายงานเสนอศาล เป็นขั้นตอนภายหลังจากมีการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดอย่างรอบด้าน และมีการวิเคราะห์ประเมินแล้ว โดยการจัดทำรายงานเสนอศาล มีหลักเกณฑ์และรูปแบบ ดังนี้

4.3.4.1 หลักเกณฑ์และแนวทางการจัดทำรายงาน

ตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตรา 24 บัญญัติเกี่ยวกับเงื่อนไขการส่งรายงานสืบเสาะและพินิจต่อศาล ประกอบกับตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจ พ.ศ. 2560 ข้อ 12 กำหนดแนวทางการจัดทำรายงานไว้ว่า “เว้นแต่ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น เมื่อได้คำสั่งตามมาตรา 23 วรรค 1 ให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน นับแต่วันที่สำนักงานคุมประพฤติได้รับคำสั่ง ในกรณีที่เหตุจำเป็นอาจร้องขอต่อศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจเพื่อสั่งให้ขยายเวลาออกไปอีก ไม่เกิน 30 วัน”

4.3.4.2 รูปแบบรายงานการสืบเสาะและพินิจ

รายงานการสืบเสาะและพินิจ ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้กระทำผิด หลังจากนั้นเป็นข้อมูลอื่นเพื่อช่วยศาลพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลยอย่างเหมาะสมที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยคำนึงถึง ข้อควรพิจารณาของแต่ละคดีและความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของชุมชนประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เอกสารหน้ารายงาน อันเป็นข้อมูลเบื้องต้นของคดีตามคำฟ้องและข้อมูลทั่วไปของผู้กระทำผิด

ส่วนที่ 2 เนื้อหารายงานเป็นส่วนสำคัญที่สุด ประกอบด้วยรายละเอียดรายงานตามลำดับแต่ละหัวข้อ หากเป็นรายงานรูปแบบมาตรฐานจะมีข้อมูลรายละเอียดครบถ้วน แต่หากเป็นรายงานรูปแบบย่อหรือรายงานที่ศาลกำหนดเฉพาะบางประเด็นหรือรายงานคดี

ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับประโยชน์ (กรณีเป็นบุคคลเคยต้องโทษจำคุกมาก่อน จะได้รับการรอกการลงโทษ) จะมีข้อมูลเท่าที่มีความจำเป็น

ส่วนที่ 3 ความเห็นของพนักงานคุมประพฤติในการเสนอให้ศาลว่า เห็นควรการกระทำผิดของจำเลยสมควรจะให้วิธีการคุมความประพฤติจะเหมาะสมหรือไม่ ทั้งต้องแสดงเหตุผลที่สอดคล้องกับข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงในรายงานซึ่งหากเสนอว่าจะใช้วิธีการคุมความประพฤติจะต้องเสนอเงื่อนไขการคุมความประพฤติไปพร้อมกันด้วย ทั้งนี้การเสนอความเห็นของพนักงานคุมประพฤตินั้นจะไม่มีผลผูกมัดการใช้ดุลยพินิจของศาลในการพิจารณาซึ่งศาลอาจจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับพนักงานคุมประพฤติก็ได้

รูปแบบรายงานการสืบเสาะและพินิจของกรมคุมประพฤติในกระบวนการยุติธรรมอาญาของประเทศไทยมีรูปแบบรายงานการสืบเสาะและพินิจ 3 รูปแบบ²⁰ คือ รูปแบบมาตรฐาน รูปแบบโดยย่อ และรูปแบบอื่นๆ โดยในแต่ละรูปแบบพนักงานคุมประพฤติจะดำเนินการตามคำสั่งศาล โดยส่วนใหญ่เป็นรายงานรูปแบบมาตรฐาน แต่หากศาลเลือกให้ทำรายงานเพียงบางหัวข้อก็จะเป็นรายงานรูปแบบย่อ ส่วนกรณีรูปแบบอื่น ได้แก่ กรณีคดีไม่ได้รับประโยชน์ เนื่องจากผู้ถูกสืบเสาะเป็นบุคคลที่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อนซึ่งได้ไม่ได้รับโอกาสตามเงื่อนไขรอกการลงโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 หรือเหตุอื่นๆที่เกิดขึ้นกับผู้ถูกสืบเสาะ เช่น กรณีผู้ถูกสืบเสาะเสียชีวิต เป็นต้น ทั้งนี้รายละเอียดในรายงานแต่ละคดีจะมีเนื้อหามากหรือน้อยขึ้นอยู่กับข้อมูลที่พนักงานคุมประพฤติได้จากการแสวงหาข้อเท็จจริงและเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีและการกำหนดโทษของศาล

ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจ พ.ศ. 2560 ข้อ 13 เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ให้พนักงานคุมประพฤติจัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย ให้มีสาระสำคัญ

(1) รูปแบบที่ 1 รูปแบบรายงานการสืบเสาะและพินิจมาตรฐาน

แบ่งออกเป็น 6 หัวข้อใหญ่ คือ

1. ประวัติครอบครัวและภูมิหลัง ประกอบไปด้วย หัวข้อย่อย ได้แก่ ประวัติครอบครัว สถานภาพสมรส บ้านและสภาพแวดล้อม การศึกษาและการประกอบอาชีพนิสัยและความประพฤติ และสุขภาพร่างกายและภาวะแห่งจิต
2. ประวัติการกระทำความผิด

²⁰ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.102-112.

3. สภาพความผิดและพฤติการณ์แห่งคดี ประกอบไปด้วย หัวข้อย่อย ได้แก่ พฤติการณ์การกระทำผิด ความเสียหายและการบรรเทาผลร้าย สาเหตุการกระทำผิด และพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง

4. เหตุอื่นอันควรปรานี

5. ความต้องการของจำเลยเกี่ยวกับวิธีการคุมประพฤติ

6. ความเห็นของพนักงานคุมประพฤติ

(2) รูปแบบที่ 2 รูปแบบรายงานการสืบเสาะและพินิจแบบย่อ แบ่งเป็น

5 หัวข้อใหญ่ คือ

1. ประวัติครอบครัวและภูมิหลัง (สรุปข้อเท็จจริงตามหัวข้อแบบมาตรฐาน โดยย่อ)

2. ประวัติการทำความผิด

3. สภาพความผิดและพฤติการณ์แห่งคดี

4. เหตุอื่นอันควรปรานี

5. ความเห็น

จะสังเกตได้ว่ารายงานรูปแบบย่อจะไม่มีหัวข้อความต้องการของจำเลยเกี่ยวกับวิธีการคุมประพฤติ เนื่องมาจากการใช้รูปแบบย่อจะใช้กับคดีบางประเภทที่ไม่อาจใช้วิธีการรอลงโทษหรือรอกำหนดโทษได้หรือกับจำเลยบางคดีที่ไม่เหมาะสมที่จะใช้วิธีการคุมความประพฤติ

(3) รูปแบบที่ 3 รูปแบบรายงานการสืบเสาะและพินิจรูปแบบอื่นๆ

การเขียนรายงานในลักษณะนี้ ให้เป็นการเขียน โดยสรุปข้อเท็จจริงสำหรับให้ศาลพิจารณาตามแต่ศาลจะเห็นสมควร ทั้งนี้ เนื้อหาจึงเป็นไปตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในแต่ละคดีซึ่งอาจจะมีข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันไปได้ เช่น กรณีจำเลยกลับคำให้การ กรณีการสืบเสาะและพินิจบางประเด็นตามคำสั่งของศาล หรือกรณีจำเลยเสียชีวิตในระหว่างการสืบเสาะและพินิจ เป็นต้น

4.3.4.3 การคัดค้านรายงานการสืบเสาะและพินิจ

ตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตรา 24 บัญญัติเงื่อนไขการส่งรายงานสืบเสาะและพินิจต่อศาล ประกอบกับตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจ พ.ศ. 2560 ข้อ 14 ในกรณีที่มีการคัดค้านรายงานสืบเสาะและพินิจให้พนักงานคุมประพฤตินำพยานหลักฐานเข้าสืบประกอบรายงานและความเห็นต่อศาล

4.4 เนื้อหารายงานและการวิเคราะห์ข้อมูลในรายงานสืบเสาะและพินิจเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

รายงานสืบเสาะและพินิจ การจัดทำรายงานเป็นไปตามกฎหมายและมาตรฐานตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมและคู่มือการปฏิบัติงานของกรมคุมประพฤติเป็นแนวทางมีหัวข้อและรายละเอียด ดังนี้

4.4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิด

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิด เป็นข้อมูลสำคัญของรายงานสืบเสาะและพินิจเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิต บุคลิกลักษณะ อุปนิสัยและสภาพแวดล้อม เสนอต่อศาลประกอบการใช้ดุลยพินิจพิจารณาคดีและกำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.4.1.1 ประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิด

เป็นข้อมูลปัจเจกส่วนบุคคลของผู้กระทำผิด และระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ซึ่งจะนำไปสู่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวและวงจรชีวิตของผู้กระทำผิดตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน รวมถึงบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลในชีวิตของผู้กระทำผิด

(1) ข้อมูลส่วนบุคคลและบุคลิกลักษณะ

ข้อมูลส่วนบุคคลที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ตัวตนของผู้กระทำผิดประกอบไปด้วย ข้อมูลที่เป็นทางการจากการตรวจสอบทะเบียนราษฎรและข้อมูลจากการสืบเสาะพบตามสภาพความเป็นจริง ได้แก่ ชื่อผู้กระทำผิด รวมถึงการเปลี่ยนชื่อที่เคยใช้มาทั้งหมด ชื่อเล่นหรือชื่อที่เป็นที่รู้จักของคนในชุมชน วันเดือนปีเกิด อายุ เพศ เชื้อชาติ/สัญชาติ/ชนเผ่า ชื่อบิดามารดา สภาพและฐานะครอบครัว มีรายละเอียดและเป็นข้อมูลจำเป็นในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. อายุของผู้กระทำผิด หากจำเลยอายุน้อยหรืออายุมาก มีผลต่อการตัดสินใจลงมือกระทำผิดจึงมีผลต่อการกำหนดโทษให้เหมาะสม กล่าวคือ หากเป็นเด็กอ่อนเยาว์ ย่อมยังไม่มีวุฒิภาวะและความรู้สึกผิดชอบชั่วดี จึงมักกระทำการต่างๆตามอำเภอใจหรือด้วยความคึกคะนอง หรือทำไปด้วยการขาดความยั้งคิดซังใจ หรือขาดประสบการณ์ หรือความรู้เท่าทันคนอื่น ส่วนกรณีหากเป็นผู้สูงอายุมาก ย่อมจะมีสติปัญญาที่อาจเสื่อมสภาพ โดยกรณีผู้กระทำผิดขณะเป็นเด็กเยาวชน ตามประมวลกฎหมายอาญาอาจเป็นเหตุยกเว้นโทษหรือเหตุลดโทษ ตามมาตรา 73 -77

2. เพศ ความแตกต่างทางเพศเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง โดยเฉพาะเพศหญิง และเพศทางเลือก ซึ่งเป็นกลุ่มผู้กระทำผิดที่มีความแตกต่างในเพศสภาพและความเปราะบางทางอารมณ์จึงควรได้รับการปฏิบัติและวิธีการลงโทษที่ต่างกับเพศชาย และอาจมีความแตกต่างในลักษณะเฉพาะแต่ละบุคคลด้วย

3. เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมความเชื่อด้วยความแตกต่างเหล่านี้ มีความละเอียดอ่อนและมีผลกระทบต่อความรู้สึก การลงโทษและการกำหนดวิธีการหรือกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดต้องมีความสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะแต่ละบุคคล

4. ฐานะทางเศรษฐกิจ ในคดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจจะมีความสำคัญมากเพราะในคดีเช่นนี้ฐานะทางเศรษฐกิจของจำเลยและครอบครัวมักจะมีส่วนผลักดันให้จำเลยกระทำผิด นอกจากนี้ในคดีความผิดบางประเภท เช่น คดีครอบครองยาเสพติด ถ้าผู้กระทำผิดอ้างฐานะทางเศรษฐกิจดีอาจเป็นข้อสังเกตว่าจำเลยอาจจะครอบครองเพื่อจำหน่ายก็เป็นได้ ในคดีอื่นๆอาจจะไม่จำเป็นต้องได้รายละเอียดในเรื่องนี้เท่าใดนัก

5. สติปัญญาที่อาจเป็นสาเหตุของการกระทำผิดจากความโง่เขลาเบาปัญญา หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือมีความเชื่อมกมายในสิ่งที่ไม่ควรเชื่อ หรือหลงเข้าใจว่าการกระทำไม่เป็นความผิด

6. การรับราชการทหาร ผู้กระทำผิดที่เคยรับราชการทหารและเคยเข้าร่วมในการสงครามหรือผ่านสนามรบ ถือว่าเป็นบุคคลที่มีคุณความดีปรากฏจึงเป็นประวัติในทางที่ดี ส่วนถ้าในระหว่างรับราชการทหารเคยถูกพิจารณาโทษทางวินัยก็อาจเป็นความประพฤติในทางเสียหายได้

7. ประวัติด้านอื่น เช่น ประวัติการรับราชการ การได้รับรางวัลดีเด่น เคยทำคุณความดีเป็นที่ชื่นชมหรือทำประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม หรือไม่เคยมีความประพฤติเสียหายร้ายแรงมาก่อน

8. ลักษณะร่างกายภายนอกที่เป็นข้อมูลทางกายภาพของผู้กระทำผิด ทั้งในส่วนที่เป็นปกติและไม่ปกติ เช่น รูปร่าง (สูง เตี้ย อ้วน ผอม) สีผิว (ขาว ดำ เหลือง) รูปหน้า (กลม สามเหลี่ยม รูปไข่) รอยแผลเป็นหรือตำหนิ น้ำหนัก ส่วนสูง รวมถึงลักษณะที่โดดเด่นเห็นได้ชัด เช่น รอยสักบางประเภทบ่งบอกสถานที่ว่าเคยต้องโทษจำคุกมาก่อนและหากเป็นลายเฉพาะก็อาจบอกได้ว่าสักจากนักโทษต้องขังในเรือนจำที่ใด ส่วนบางคนสักชื่อ พ่อ แม่ หรือคนรัก ย่อมแสดงว่าบุคคลนั้นเป็นคนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อผู้กระทำผิดทั้งในด้านบวกและลบ ตลอดจนการสักด้วยถ้อยคำเตือนใจหรือคติพจน์ย่อมแสดงถึงอารมณ์และเหตุการณ์ที่ผู้กระทำผิด

เคยผ่านมาในอดีต ส่วนร่อยรอยเข็มฉีดยาก็แสดงถึงประวัติการเสพติดยาบางประเภท ส่วนความไม่ปกติ ได้แก่ ความพิการร่างกาย

(2) สภาพครอบครัว

ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติครอบครัว เป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญ การอบรมเลี้ยงดูมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมจึงทำให้ทราบถึงสถานะของจำเลยปัจจุบัน รวมทั้งพัฒนาการของจำเลยตั้งแต่วัยเด็ก ผู้ที่เกี่ยวข้องกับจำเลยอย่างใกล้ชิด บุคคลที่มีอิทธิพลในการผลักดันให้กระทำผิด หรือในทางตรงข้ามมีส่วนกระตุ้นมิให้ก้าวไปในทางชั่วมากขึ้นน้อยเพียงใด หรือจะช่วยให้กลับตัวเป็นคนดี

ข้อมูลเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของผู้กระทำผิดและสมาชิกในครอบครัว เช่น บิดามารดา พี่น้อง ปู่ย่าตายาย รวมถึงบุคคลที่พักอาศัยร่วมเรือนเดียวกัน หรือเครือญาติใกล้ชิดที่มีการติดต่อไปมาหาสู่กัน รวมถึงข้อมูลทั่วไปของบุคคลในครอบครัว เช่น ฐานะ อาชีพหรือตำแหน่งหน้าที่การงานของบิดามารดาและพี่น้อง เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในสังคมหรือเป็นเครือข่ายอาชญากรรมหรือยาเสพติดที่ต้องเฝ้าระวัง โดยทั่วไปความแตกแยกภายในครอบครัวหรือชีวิตที่ขาดความอบอุ่น มักจะมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้กระทำความผิดหรือมีชีวิตในทางเสื่อมเสีย และจะมีส่วนช่วยให้แก้ไขปรับปรุงตนเองได้น้อยมาก

สถานะและบทบาทของผู้กระทำผิดในครอบครัวที่แสดงภาระและความรับผิดชอบ การอุปการะเลี้ยงดูหรือภาระผูกพันที่ต้องดูแลกันและกัน การกระทำผิดมีเหตุปัจจัยจากภาระครอบครัว การเป็นเสาหลักดูแลหรือหารายได้หลักเลี้ยงคนในครอบครัว ความรับผิดชอบหรือมีภาระแต่ไม่มีความรับผิดชอบและเอามาเป็นข้ออ้าง หากผู้กระทำผิดต้องถูกจำคุกหรือต้องเข้าค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสักระยะจะมีคนในครอบครัวรับผลกระทบแค่ไหน รวมถึงคนในครอบครัวคนที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจกระทำผิดหรือเป็นผู้ให้แรงกำลังใจผลักดันให้กลับตนเป็นคนดี

ข้อสังเกตพึงระวัง การเชื่อมโยงข้อมูลอย่างสมเหตุสมผล เช่น หากอ้างว่ามีภาระอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาที่ชราภาพ แต่หากสืบเสาะได้ข้อมูลว่ามีได้ติดต่อกับบิดามารดานานแล้วแสดงว่าผู้กระทำผิดให้การเท็จหรือปิดบังข้อความจริง

(3) สถานภาพสมรส

ได้แก่ การสมรส , อยู่กินฉันสามีภรรยา หรือโสด เพื่อเห็นสภาพความเป็นอยู่ ชีวิตครอบครัว อาชีพของคู่ครอง จำนวนบุตรและข้อมูลเกี่ยวกับบุตรแต่ละคน ภาระและความรับผิดชอบต่อครอบครัว ตลอดจนความสัมพันธ์ของผู้กระทำผิดกับภรรยาและบุตรซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับผู้กระทำผิดที่สุด จึงมักเป็นทั้งผู้ผลักดันหรือกระตุ้นให้ตัดสินใจ

ให้กระทำผิดและจะเป็นผู้ที่เพิกงำล้งใจช่วยเหลือในการแก้ไขฟื้นฟูให้ผู้กระทำผิด มีโอกาสกลับตนเป็นคนดี

ความสัมพันธ์ของคู่สมรส หรือคู่ครอง หรืออาจรวมถึงคู่รักที่มีระยะเวลาคบกันนานพอสมควร อาชีพหรือหน้าที่การงานของสามีภรรยาหรือของบุตร หากความสัมพันธ์ในครอบครัวมีปัญหาหรือไม่ราบรื่นย่อมต้องมีพฤติกรรมหรือแสดงพฤติกรรมสนับสนุนแล้ววิเคราะห์ เช่น การทำร้ายร่างกาย การทะเลาะวิวาท การด่าทอหรือใช้คำพูดหยาบคายในครอบครัว โดยอาจแสดงความร้ายแรงและความถี่ของพฤติกรรมด้วย ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ของแต่ละครอบครัวในปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบ โดยให้ระบุความสัมพันธ์ไว้ตามความเป็นจริง เช่น การอยู่กินฉันสามีภรรยา การคบหาดูใจ หรือการคบหาเพศเดียวกัน

หากคู่สมรสของผู้กระทำผิด ไม่ได้ประกอบอาชีพย่อมเป็นภาระผู้กระทำผิดต้องเลี้ยงดู หากมีบุตรต้องอุปการะเลี้ยงดูค่าใช้จ่ายและค่าศึกษาเล่าเรียนบุตร ยิ่งหากบุตรมีความพิการและต้องดูแลใกล้ชิดย่อมเป็นภาระที่หนักและนอกจากกระทบด้านเศรษฐกิจแล้วยังอาจกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้กระทำผิดด้วย แต่หากผู้กระทำผิด อายุมากแต่ยังโสด สามารถสืบเสาะถึงสภาพการดำเนินชีวิตของผู้กระทำผิด และหากเคยมีคู่ครองมาแล้วหลายครั้งต้องวิเคราะห์สาเหตุและสภาพปัญหา

(4) การศึกษาและการประกอบอาชีพ

การศึกษาสูงสุดของผู้กระทำผิดและสถานศึกษาที่จบหรือการฝึกอบรมวิชาชีพกรณีไม่จบการศึกษาระดับสาเหตุ หากจบหลายสาขาระบุให้ครบโดยอาจให้ผู้กระทำผิดนำหลักฐานมาแสดง โดยข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาอบรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวุฒิภาวะหรือระดับสติปัญญาของจำเลย นอกจากนี้มักพบว่าผู้กระทำผิดในคดีต่างๆที่เป็นวัยรุ่น หรือเลยพ้นวัยรุ่น ไม่นานมักจะเป็นผู้ที่เรียนหนังสือได้ไม่ดีและมีความประพฤติไม่ดีนักในโรงเรียนมาก่อน ในคดีที่จำเลยอยู่ในวัยเล่าเรียนข้อมูลส่วนนี้จะมีความสำคัญมากเพราะในวัยเล่าเรียนเวลาส่วนใหญ่ของจำเลยจะอยู่ที่โรงเรียนและข้อมูลจากครูอาจารย์มักมีความน่าเชื่อถือได้ โดยทั่วไปจำเลยที่อยู่ในระหว่างการศึกษาเล่าเรียนถ้ากระทำความผิดไม่ร้ายแรงนักมักมีโอกาสดำเนินการตามความปรารถนาจากศาลมากกว่าจำเลยที่ไม่ได้อยู่ในระหว่างการการศึกษาเล่าเรียน ทั้งนี้อาจเนื่องจากการเรียนให้เวลาว่างของจำเลยน้อยลงและยังต้องอยู่ในระหว่างวินัยของทางโรงเรียนและถูกครูอาจารย์ควบคุมเกี่ยวกับความประพฤติอยู่แล้วอีกชั้น ส่วนข้อมูลการประกอบอาชีพเป็นสิ่งสำคัญที่จะชี้ให้เห็นถึงฐานะทางเศรษฐกิจและความรับผิดชอบของจำเลย ในคดีความเกี่ยวกับทรัพย์ เช่น ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ปัญหาทางเศรษฐกิจมักจะมีส่วนในการผลักดันให้จำเลยกระทำความผิด โดยจำเลยที่มีอาชีพเป็นกิจจะลักษณะ มีความตั้งใจในการทำงานและมีผลงานดี ถ้าไม่มีความจำเป็นเกี่ยวกับการเงินมากนัก

มักจะมีแนวโน้มในการกระทำผิดอีกน้อยเพราะมีทางเลือกทางอื่นที่ดีกว่าการกระทำผิด ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้ที่ว่างงานหรือไม่มีอาชีพที่เป็นกิจจะลักษณะ อย่างไรก็ตามมักจะมีผู้อ้างเสมอๆว่ากระทำความผิดเพราะความยากจน แต่ข้อพึงระวังเรื่องความยากจนว่าไม่สามารถเป็นต้นเหตุให้บุคคลกระทำความผิดเสมอไปเพราะมีคนยากจนอีกจำนวนมากที่ไม่ได้กระทำความผิด การวิเคราะห์จึงต้องพยายามให้แน่ใจว่าจำเลยกระทำความผิดเพราะความยากจนจริงหรืออาจดูได้จากนิสัยความประพฤติโดยทั่วไป ทางเลือกทางอื่นหรือโอกาสในการกระทำผิดของจำเลยประกอบด้วย ข้อมูลด้านการประกอบอาชีพ และรายได้ตั้งแต่เรียนจบถึงปัจจุบัน ข้อมูลการจ้างงานหากเปลี่ยนอาชีพหรือระยะเวลาทำงานแต่ละอาชีพ ข้อมูลการจ้างงาน นายจ้าง รายได้ และการเสียภาษี ซึ่งต้องสอดคล้องกัน ทั้งนี้สามารถตรวจสอบได้ผ่านระบบเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานประกันสังคมและกรมสรรพากรได้ ในกรณีอาชีพรับจ้างทั่วไปและเกษตรกรรมซึ่งไม่มีข้อมูลฐานระบบใช้วิธีประเมินและคำนวณรายได้จากฐานรายได้ขั้นต่ำและราคาผลผลิตผลการเกษตร

มีข้อสังเกต กรณีที่จำเลยเป็นที่รักใคร่ของนายจ้างและเพื่อนร่วมงานนั้น นายจ้างและเพื่อนร่วมงานมีส่วนช่วยเหลือในการแก้ไขปรับปรุงตนเองของผู้กระทำผิดได้ แต่กรณีผู้กระทำผิดว่างงานอาจมีปัญหา แต่หากไม่เคยประกอบอาชีพเป็นกิจจะลักษณะเลย แสดงถึงนิสัยเกียจคร้านหรือการเปลี่ยนงานบ่อยย่อมมีปัญหาซึ่งแสดงถึงนิสัยขาดความอดทนในการทำงาน ทั้งนี้ ข้อมูลด้านอาชีพมีความสอดคล้องกับรายได้ฐานะทางเศรษฐกิจและส่งผลต่อการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ต้องพิจารณาว่าเป็นเพราะความจำเป็นหรือความใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย

(5) นิสัยและความประพฤติ

ข้อมูลแสดงบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวของผู้กระทำผิด โดยพิจารณารูปแบบการใช้ชีวิตและวิถีการใช้ชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย เช่น อุปนิสัย ความชอบ รสนิยม และความประพฤติเป็นอาชญา ทั้งที่เป็นด้านดีและข้อเสีย โดยเป็นข้อมูลที่ได้จากบุคคลใกล้ชิดผู้ร่วมทำงาน พยานในชุมชน ตลอดจนการสังเกตและทดสอบทางอารมณ์ของพนักงานคุมประพฤติ

ลักษณะนิสัยและความประพฤติเป็นสิ่งสำคัญในการพิจารณาว่าจำเลยสมควรได้รับโอกาสกลับตัวเป็นคนดีเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงในคดีทุกประเภท คดีบางประเภท เช่น คดียาเสพติด ถ้าจำเลยใจอ่อน ชอบตามเพื่อน โอกาสที่จะกลับไปเสพยาเสพติดอีกก็มีมาก คดีเกี่ยวกับชีวิตร่างกายหรืออาวุธปืน ถ้าจำเลยมีการควบคุมอารมณ์ไม่ดี ชอบทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น โอกาสที่จะกลับไปกระทำความผิดอีกก็มีมากเช่นเดียวกับจำเลยในคดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ชอบเกี่ยวข้องกับบอขายมุกทั้งหลาย เช่น การดื่มสุรา หากเป็นตามปกติสังคม หรือดื่มจนเมาสุราเป็นประจำและขณะเมามีอาการเอะอะโวยวุ่นอาละวาด

ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์โดยการให้ถ้อยคำของผู้กระทำผิดและบุคคลใกล้ชิดต้องสังเกตอาการและมีความสอดคล้องข้อมูลอื่นๆ เนื่องจากมักจะบอกแต่ข้อมูลในด้านที่ดีของตนเองและปกปิดข้อมูลในด้านที่ไม่ดี รวมถึงการแสดงความคิดเห็นที่จะแสดงถึงทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ ทั้งนี้ต้องสอบถามมุมมองจากบุคคลผู้ร่วมพักอาศัยในชุมชนเดียวกันด้วย ปัจจุบันข้อมูลรูปแบบการใช้ชีวิตส่วนหนึ่งได้มาจากการลงสื่อสังคมออนไลน์ที่ช่วยสะท้อนให้เห็นภาพและสื่อถึงทัศนคติได้ชัดเจนขึ้น เช่น การใช้ชีวิต ความชื่นชอบ สภาพครอบครัว กลุ่มเพื่อน สิ่งแวดล้อม กิจกรรมแต่ละวัน และสังคมความเป็นอยู่ของผู้กระทำผิด

ข้อพึงระวังในการพิจารณาในเรื่องนิสัยความประพฤติของผู้กระทำผิด เป็นสิ่งที่ประเมินได้ยากเพราะเวลาการพบเจอและสอบถามคำมีไม่มาก จึงต้องอาศัยการประเมินของบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิดเป็นสำคัญ ซึ่งอาจจะไม่ใช่การประเมินที่ถูกต้องและมีความคลาดเคลื่อนได้ จึงไม่ควรยืนยันในรายงานว่ามีนิสัยและความประพฤติดีมากหรือแย่มาก แต่จะใช้คำว่าไม่ปรากฏข้อเสียหายร้ายแรงและจะบรรยายถึงลักษณะพฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่ที่รู้จักพบเห็นเป็นประจำ

(6) สุขภาพร่างกายและภาวะแห่งจิต

ส่วนด้านภาวะทางจิต เป็นลักษณะอาการที่อาจพบความผิดปกติ มาแต่กำเนิดหรือเกิดจากโรคประจำตัวและอาการทุพพลภาพจากอุบัติเหตุ รวมถึงอาจเกิดจากความกดดันในสภาวะการณ์ต่างๆ เช่น ความเครียด ความโกรธ อาการเก็บกด ภาวะซึมเศร้าหรือเป็นผลสืบเนื่องจากปัญหาด้านอื่น ทั้งนี้ หากมีอาการทางจิตต้องระบุนาการที่แสดงออกมาชัดเจน โดยอาจได้จากการเอกสารทางการแพทย์ การสังเกตอาการ และการสอบถามจากบุคคลใกล้ชิด

ข้อมูลด้านสุขภาพร่างกายเป็นรายละเอียดสภาพหรือปัญหาสุขภาพ ประวัติการรักษาอาการป่วย รวมถึงสุขภาพอาการทางจิตด้วย โดยขอความร่วมมือตรวจสอบจากสถานพยาบาลทุกแห่ง ทั้งนี้ ข้อมูลเบื้องต้นได้จากการสังเกตของพนักงานคุมประพฤติ และหากมีความจำเป็นสามารถส่งให้แพทย์หรือจิตแพทย์ตรวจอาการและวินิจฉัยความผิดปกติโดยละเอียด

อาการเจ็บป่วยด้วยโรคประจำตัว ความพิการหรือความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย อาจส่งผลไม่สามารถควบคุมการกระทำและอารมณ์ตนเองได้ สุขภาพไม่สมบูรณ์อาจทำให้หงุดหงิดง่าย คนที่ร่างกายพิการอาจรู้สึกว่าเขาเองมีปมด้อยโรคเจ็บป่วยร้ายแรงหรือโรคประจำตัวที่ต้องรักษาต่อเนื่อง ต้องรายงานอย่างละเอียดพร้อมประวัติการรักษา แต่มีข้อควรระวังว่าหากการจำคุกจะเป็นภาระแก่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เกินไปในการดูแลอย่างใกล้ชิดอาจลงโทษโดยใช้วิธีการอื่นที่มีความเหมาะสมกว่าแทน

หากผู้กระทำผิดเป็นหญิง ควรคำนึงถึงเพศสภาพทั้งทางกายภาพร่างกาย และสภาพจิตใจที่เปราะบางในบางเรื่อง โดยเฉพาะหากอยู่ในภาวะตั้งครรภ์หรือเลี้ยงบุตรวัยทารก หากเป็นคดีไม่ร้ายแรงและไม่เป็นอันตรายต่อสังคม ศาลมักจะให้โอกาสการลงโทษ ทั้งนี้ สอดคล้องกับหลักการข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ข้อที่ 64 “ต้องสนับสนุนการใช้โทษ ที่มีโทษจำคุกแก่หญิงที่ตั้งครรภ์และหญิงที่มีบุตรวัยพึ่งพิง เมื่อเป็นไปได้และเหมาะสม โดยพิจารณา ใช้โทษจำคุกเมื่อเป็นความผิดที่ร้ายแรงหรือรุนแรงหรือเมื่อหญิงนั้นแสดงลักษณะที่เป็นภัยอันตราย ต่อเนื่องและหลังจากคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กแล้วเท่านั้น ทั้งต้องมีการเตรียมการที่เหมาะสม เพื่อดูแลเด็กดังกล่าว”

ข้อมูลสุขภาพและภาวะทางจิต อาจมีส่วนผลักดันให้เกิดการกระทำผิดได้ เช่น ผู้ที่มีอาการป่วยเรื้อรังรักษาไม่หายขาดอาจจะลักทรัพย์เพื่อต้องการเงินรักษาตัวหรือซื้อยา หรือ ผู้ที่มีอาการทางระบบประสาทหรือมีอาการภาวะทางจิตอาจกระทำผิดได้โดยที่ตัวเองไม่รู้ตัว ในขณะที่เดียวกันสุขภาพและภาวะทางจิตไม่ปกติ อาจเป็นสาเหตุหนึ่งในการลงโทษจำเลยน้อยกว่า บุคคลทั่วไปที่ปกติได้ ส่วนภาวะความบกพร่องทางจิต สภาพจิตฟื้นเพื่อน บางกรณียังไม่ถึงกับ เป็นเหตุยกเว้นความผิดหรือยกเว้นโทษ แต่อาจเป็นบันดาลโทษ หรือขาดสติยังคิดเมื่อถูกยั่วยุหรือ ถูกรังแกก่อน ซึ่งต้องพิจารณาแต่ละกรณีไป

ในทางทฤษฎีสุขภาพภาวะทางจิตของบุคคล ประกอบไปด้วย สภาพทาง อารมณ์ทั้งในภาวะปกติและการปรับอารมณ์ในภาวะที่บุคคลต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่างๆ คุณลักษณะทางจิตใจต่างๆ เช่น ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนคุณลักษณะทางจิต (Psychological Trait) บางประการที่มีต่อสภาพจิตใจที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพ หรือพฤติกรรม ทั้งที่ปกติและเบี่ยงเบนไปจากปกติวิสัยของบุคคลธรรมดา นอกจากนี้ ยังรวมถึงคุณลักษณะสติปัญญา (I.Q) และอารมณ์ (E.Q) ตลอดจนความผิดปกติทางจิตและประสาท ในระดับที่ยังสามารถใช้ชีวิต ตามปกติในสังคมได้ แต่อาจมีปัญหาในการปรับตัวบ้าง หรือในระดับที่รุนแรงถึงขั้นเป็นโรคจิต ที่ไม่สามารถใช้ชีวิตเป็นปกติได้

(7) พฤติการณ์เกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ

ตรวจสอบถึงการใช้อยู่อาศัยของผู้กระทำผิดในคดียาเสพติดและ เคยเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทั้งในปัจจุบันและในอดีตโดยจะต้องระบุถึงระยะเวลาที่ใช้สารเสพติด ปริมาณและความถี่การใช้สารเสพติด รวมถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น อายุและสาเหตุเริ่มเสพ เสพกับใคร ใช้ยาประเภทไหน การเสพหรือเว้นระยะ ลักษณะการเกี่ยวข้อง เช่น เสพ /ครอบครอง /จำหน่าย /รับจ้างขน ทั้งนี้ ควรตรวจสอบผลปัสสาวะระหว่างการสืบเสาะ หากผู้กระทำผิดไม่ยินยอมให้บันทึกหมายเหตุไว้ โดยตรวจกรองขั้นต้นก่อนแล้วหากผู้กระทำผิด

ปฏิเสธหรือผลแสดงไม่ชัดเจน ให้ส่งตรวจยืนยันผล และหากเคยเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด ต้องระบุโปรแกรมการบำบัดไว้ด้วย

(8) บ้านและสภาพแวดล้อม

สภาพทางกายภาพของบ้านที่พักอาศัย แสดงฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนสภาพชุมชนและผู้คนในสังคมที่อาจส่งผลกระทบต่อความเสี่ยงในการกระทำผิด หากเป็นแหล่งอาชญากรรม ได้ เช่น หากที่พักอยู่ในย่านที่มีแหล่งค้ายาเสพติดหรือแหล่งเสื่อมโทรม สิ่งแวดล้อมมักจะมีส่วนในการทำให้จำเลยกระทำความผิด แต่หากสภาพชุมชนเข้มแข็งหรืออาจส่งผล สนับสนุนให้กลับตนเป็นพลเมืองดี แต่มีได้หมายความว่าจำเลยที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมเช่นนี้จะไม่มีทาง กลับตัวได้เพราะเงื่อนไขในการที่จำเลยจะกลับตนเป็นคนดีนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมเพียงประการ เดียวเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างจำเลยกับเพื่อนบ้านมักจะแสดงถึงลักษณะนิสัยที่แท้จริงของจำเลย เพื่อนบ้านมักจะให้ข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับจำเลยได้ดีกว่าคนในครอบครัว ทั้งนี้ลักษณะและ ความสัมพันธ์ในชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมช่วยเหลือให้กลับตนเป็นคนดีได้

4.4.1.2 ประวัติการกระทำผิด/ประวัติอาชญากรรม

เป็นข้อมูลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพิจารณาคดีและกำหนดโทษ เพราะหากพบประวัติการกระทำผิดหลายครั้ง ย่อมแสดงให้เห็นว่าผู้กระทำความผิดมีพฤติกรรมที่ร้ายแรง และความเป็นอันตรายต่อสังคมของผู้กระทำความผิด อีกทั้งไม่ขัดหลาบต่อการกระทำผิด โดยพนักงาน คุมประพฤติต้องตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบไปยังหน่วยงานที่มีประวัติการกระทำผิด ในแต่ละขั้นตอนเพื่อให้ทราบผลการกระทำผิดและผลการรับโทษอย่างครบถ้วนซึ่งย่อมมีผลทั้งในด้าน เป็นโทษและเป็นคุณได้ หากผลการตรวจสอบผลคดีเป็นยกฟ้อง หรือผลการคุมประพฤติสามารถ ปฏิบัติตามเงื่อนไขด้วยดีทั้งนี้ หากผู้กระทำความผิดเป็นชาวต่างชาติต้องขอความร่วมมือตรวจสอบประวัติ ไปยังหน่วยงานตำรวจสากล (Interpol) ด้วย

ข้อมูลประวัติการกระทำความผิดคดีอาญาทุกประเภท ซึ่งข้อมูลจะมาก หรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนครั้งในการกระทำผิดของแต่ละคน รวมถึงผลท้ายที่สุดของคดีจนกว่า จะพ้นโทษหรือพ้นระยะเวลาปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด ได้แก่ ผลการถูกจับกุม ผลการ เปรียบเทียบปรับ ประวัติการหนีประกันตัว ผลการพิพากษาคดีของศาล ผลการพ้นโทษเรือนจำ ผลการคุมความประพฤติ ผลการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด ผลการพักการลงโทษหรือผลการลดวัน ต้องโทษ เป็นต้น หากจำเลยเคยต้องโทษจำคุกมาแล้วตรวจสอบวันพ้นโทษและพระราชบัญญัติ ล้างมลทินซึ่งมีผลการบวกลบโทษ เพิ่มโทษ หรือรอการลงโทษตามเงื่อนไขกฎหมายด้วย

4.4.1.3 เหตุบรรเทาโทษและเหตุอื่นอันควรปราณี

การเสนอให้เห็นถึงเหตุอื่นอันควรปราณีเพื่อให้ศาลหรือผู้มีอำนาจพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดให้เบาลงซึ่งอาจเป็นข้อมูลด้านที่เป็นคุณหรือมีเหตุจำเป็นเฉพาะ เช่น กระทำความผิดเนื่องจากเหตุปัจจัยอื่นที่มีได้เกิดจากเจตนาชั่วของผู้กระทำความผิด ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานทุกฝ่าย และความสำนึกในผลของการกระทำความผิด

เหตุอื่นอันควรปราณี กฎหมายให้อำนาจศาลใช้ดุลยพินิจอย่างกว้างขวางเพื่อพิจารณารอการลงโทษหรือการกำหนดโทษ ทั้งนี้ ไม่ใช่เหตุบรรเทาโทษตามมาตรา 78 แต่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เช่น การที่ผู้กระทำความผิดพยายามบรรเทาผลร้ายภายหลังศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา โดยกรณีนี้ถือว่าเป็นเหตุอันควรปราณี ได้แก่

1. มีความสำนึกผิดและรับสารภาพเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดี
2. ไม่เคยกระทำความผิดคดีอาญาใดมาก่อน
3. กระทำความผิดขณะอายุยังน้อย / รู้เท่าไม่ถึงการณ์ / กำลังศึกษาเล่าเรียน
4. กระทำความผิดอายุมาก / มีความเสี่ยงกระทำความผิดอีกได้น้อย
5. บกพร่องอาการทางจิต / ร่างกายพิการ / มีโรคประจำตัว
6. มีภาระต้องอุปการะเลี้ยงดู บิดา มารดา ภรรยา หรือบุตร
7. อยู่ระหว่างตั้งครรภ์ / เลี้ยงบุตรวัยทารก / รักษาป่วยร้ายแรง
8. ประกอบอาชีพสุจริตและมีที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่งแน่นอน
9. ได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนและบรรเทาผลร้ายให้กับฝ่ายแล้ว
10. บุคคลใกล้ชิดยังมีความรักใคร่ห่วงใย
11. ผู้นำชุมชนรับรองว่าสามารถดูแลเด็กเดือนไม่ให้กระทำความผิดอีกได้
12. เคยสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคม

ในกรณี ระหว่างการสืบเสาะและพินิจ ได้ดำเนินการไต่ถามข้อพิพาท และ/หรือมีการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพ ซึ่งเป็นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ผลการตกลงไต่ถามข้อพิพาท และ/หรือการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพระหว่างฝ่ายจำเลยและฝ่ายผู้เสียหายที่สามารถแสดงถึงการบรรเทาผลร้ายและความสำนึกผิดของผู้กระทำความผิด รวมทั้งความสัมพันธ์ภายหลังเกิดเหตุในคดี ตลอดจนความรู้สึกและความต้องการของฝ่ายผู้เสียหายในฐานะที่ตกเป็นเหยื่อการกระทำความผิด จำเป็นต้องนำมาประมวลเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ผู้กระทำความผิดต่อไป แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะมีการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายแล้ว กรณีจะถือว่าเป็นเหตุอันควรปราณีได้นั้นต้องคำนึงถึงเหตุอื่นๆประกอบด้วย เช่น นิสัยความประพฤติ และความร้ายแรงของพฤติการณ์ ความผิดในคดีด้วย

4.4.1.4 ความต้องการและความยินยอมของจำเลยที่เกี่ยวข้องกับวิธีการคุมประพฤติ

เป็นการสอบถามผู้กระทำผิดและสร้างความเข้าใจ หากศาลให้โอกาส รอการลงโทษและกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติ จะสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้หรือไม่และแค่ไหนเพียงใด หากมีอุปสรรคในการปฏิบัติตามเงื่อนไขต้องรับแจ้งพร้อมทั้งต้องมีเหตุผลประกอบ อีกทั้งแจ้งให้ทราบผลดีของการให้

4.4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิด

รายงานสืบเสาะและพินิจ นอกจากข้อมูลประวัติภูมิหลังเกี่ยวกับผู้กระทำผิดแล้ว ข้อมูลที่สำคัญอีกด้านหนึ่งที่มีความสำคัญในรายงาน คือ ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิด ซึ่งเป็นข้อมูลเพิ่มเติมจากข้อมูลพฤติการณ์คดีที่ไม่ปรากฏในเอกสารคำฟ้อง โดยมีข้อมูล ดังนี้

4.4.2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับคดี

เป็นข้อมูลตามเอกสารที่ได้รับจากศาลและการตรวจสอบสำนวนพนักงานสอบสวน ได้แก่ หมายเลขคดีดำ ศาลเขตอำนาจ สถานีตำรวจของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบวันที่ถูกจับกุม ฐานความผิดตามคำฟ้อง (ทุกข้อกล่าวหา) ผู้ร่วมกระทำผิด ชื่อที่ใช้กระทำผิด รวมถึงการคุมขังหรือการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างดำเนินคดี

4.4.2.2 พฤติการณ์แห่งคดีและมูลเหตุจูงใจในการกระทำผิด

เป็นรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในคดีภาพรวมทั้งหมดที่เป็นรายละเอียดและไม่มีปรากฏในคำฟ้อง ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย เหตุการณ์ก่อนเกิดเหตุที่ส่งผลสืบเนื่องจนเกิดการกระทำผิด ต่อมาเมื่อเกิดเหตุแล้วมีความเสียหายอย่างไรและเท่าไร ทั้งที่ประเมินมูลค่าได้และไม่ได้ มูลเหตุจูงใจ/สาเหตุ/สิ่งกระตุ้น/ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้กระทำผิดก่อเหตุ ความรู้สึกสำนึกผิดของผู้กระทำผิดและการบรรเทาผลร้ายหรือความพยายามที่จะบรรเทาผลร้าย ตลอดจนความรู้สึกของผู้เสียหายต่อการได้รับความเสียหายและความพึงพอใจการเยียวยาหรือบรรเทาผลร้าย รวมถึงความประสงค์ในการดำเนินคดีต่อไปทั้งในทางอาญาและการเรียกร้องทางแพ่ง

สภาพความผิดจะแสดงถึงความหนักเบาของข้อหา คดีที่กฎหมายกำหนดโทษไว้สูงหรือพฤติการณ์คดีเป็นภัยต่อสังคมอย่างร้ายแรง ผลร้ายที่เกิดจากการกระทำผิดมีมาก หรือในคดีที่ผู้เสียหายประสงค์จะให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษถึงจำคุก การเสนอความเห็นในทางที่เป็นคุณกับจำเลยอาจจะขัดกับความรู้สึกของชุมชนหรือผู้เสียหาย ซึ่งอาจมีผลต่อความรู้สึกเคารพกฎหมายของบุคคลเหล่านั้นในภายหน้า จึงควรใช้ความพินิจพิเคราะห์ในคดีเหล่านี้อย่างรอบคอบ

หากเป็นลักษณะการกระทำผิดต่อผู้อื่นมากกว่า เช่น ผู้หญิง เด็ก คนชรา คนป่วย คนพิการ หรือผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ ย่อมทำให้สภาพความผิดมีความรุนแรงขึ้น แต่ในทางตรงข้าม คดีที่ผู้กระทำผิดเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ กระทำผิดเพราะความจำเป็น การให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานทุกฝ่ายด้วยดี มีความสำนึกในผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดของตน มีการบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น หรือผู้เสียหายไม่ติดใจเอาความกับจำเลยในคดีเช่นนี้อาจจะมีโอกาสที่จะได้รับการเสนอแนะในทางที่เป็นคุณมากกว่า ถ้าข้อมูลในส่วนอื่นๆ ไม่ปรากฏข้อเสียหายร้ายแรงมากนักและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำผิด

พฤติการณ์คดีในรายงานสืบเสาะและพินิจ ที่มีรายละเอียดเพิ่มเติมจากคำฟ้องคดี ได้แก่ เหตุการณ์ในคดี ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุ ขณะเกิดเหตุ และภายหลังเกิดเหตุ โดยเป็นข้อมูลจากการสอบปากคำของผู้กระทำผิด ผู้ร่วมกระทำผิด ได้แก่ จำเลยร่วมหรือคู่คดี (ถ้ามี) ผู้เสียหายทั้งหมดทุกคน และพยานอื่นที่เกี่ยวข้องและเป็นกลาง เพื่อเชื่อมโยงเหตุการณ์และสรุปความเป็นไปได้ของเหตุการณ์อย่างสมเหตุสมผล มีรายละเอียด ดังนี้

(1) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย

ในแต่ละความสัมพันธ์มีผลต่อการวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดได้ เช่น การเป็นญาติ/คนใกล้ชิด/มีความสนิทคุ้นเคยกัน หากปกติรักใคร่กันดีการกระทำผิดก็อาจเกิดจากอารมณ์ชั่ววูบหรือมีการวางแผนมาอย่างดี ซึ่งจะแตกต่างไม่เคยรู้จักและไม่เคยมีเรื่องบาดหมางใจต่อกันมาก่อน การกระทำผิดอาจเกิดจากความประมาทหรือไม่มีเจตนา ในขณะที่หากต่างเป็นเพื่อนบ้านพักอาศัยใกล้กันและมักมีเรื่องทะเลาะกันบ่อยครั้งหรือกระทบกระทั่งกันมาก่อน ทั้งนี้ต้องพิจารณาข้อเท็จจริงให้สอดคล้องกับสาเหตุและโอกาสในการก่อเหตุของผู้กระทำผิดแต่ละคนด้วย

(2) เหตุการณ์ก่อนเกิดเหตุ

บางกรณีหากทราบเหตุการณ์ก่อนลงมือกระทำผิด ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าผู้กระทำผิดมีเจตนาร้ายและไตร่ตรองไว้ก่อน หรืออาจจะเกิดจากความประมาท เช่น สภาพอากาศและถนนก่อนเกิดอุบัติเหตุ การดื่มสุราหรือการกระทบกระทั่งยั่วเย้ากันก่อนการทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกาย พฤติกรรมการใช้จ่ายสุร่ยสุร่ายหรือมีเหตุจำเป็นต้องใช้เงินก่อนการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ความใกล้ชิดหรืออารมณ์ชั่ววูบก่อนการกระทำผิดเกี่ยวกับเพศ เป็นต้น

(3) พฤติการณ์ขณะเกิดเหตุ

อาจบรรยายตามเอกสารคำฟ้องในลักษณะเล่าเรื่องลำดับเหตุการณ์ และเพิ่มเติมรายละเอียดที่มากขึ้นนอกเหนือจากที่ปรากฏในเอกสารคำฟ้องเพื่อความชัดเจนและเป็นประโยชน์ทำให้สามารถเห็นภาพเหตุการณ์การกระทำผิดได้ทั้งหมดและเชื่อมโยงไปยังเหตุการณ์และบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงสาเหตุการกระทำผิดได้อย่างมีเหตุมีผลมากขึ้น

(4) สถานการณ์ภายหลังเกิดเหตุ

ภายหลังเกิดเหตุแล้วผู้กระทำผิดมีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง เช่น บางคนหลบหนีทันที บางคนไม่แจ้งเหตุและพยายามทำลายหลักฐาน หรือบางคนได้พยายามบรรเทาแสดง ความสำนึกผิดและความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งพฤติกรรมของผู้กระทำผิดที่แตกต่างกัน นี้มีผลในทางคดีที่แตกต่างกันไปด้วย

(5) สาเหตุการกระทำผิดหรือมูลเหตุจูงใจ

สาเหตุและมูลเหตุจูงใจหรือปัจจัยที่ทำให้ผู้กระทำผิดก่อเหตุซึ่งมีด้วยกัน มากมายหลายประการ ดังรายละเอียดในหัวข้อการวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิด ในหัวข้อ ที่ 2.2.3.1 ซึ่งบางคนกระทำผิดด้วยนิสยสันดานหรือมีจิตใจชั่วร้าย แต่บางคนมีเหตุจำเป็นส่งผล ต่อการกระทำผิดด้วยความจำเป็น เช่น ความยากจนและความรับผิดชอบต่อครอบครัว ในขณะที่ บางคนกระทำผิดด้วยสาเหตุความบกพร่องทั้งทางร่างกายและภาวะทางจิตใจที่ไม่ปกติ หรือสาเหตุ จากสถานะทางสังคมและบุคคลที่ผู้กระทำผิดคบหา

การค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของการกระทำผิดนั้น ยังไม่ควรเชื่อตามการให้ ถ้อยคำของผู้กระทำผิดทันที แต่ต้องพินิจและวิเคราะห์จากข้อมูลภาพรวมและเชื่อมโยงกันด้วยความ รอบคอบ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้กระทำผิดอาจปกปิดสาเหตุที่แท้จริงหรือมีความซับซ้อนในปัญหาของ ผู้กระทำผิดแต่ละคน

(6) พฤติกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง

พฤติกรรมหรือความประพฤติของจำเลยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด คดีนี้ และโอกาส/แนวโน้ม/ความเสี่ยงที่อาจกระทำผิดในลักษณะอื่นได้อีก เช่น ความบกพร่องในการ ควบคุมอารมณ์ พฤติการณ์เกี่ยวข้องยาเสพติด การกระทำผิดในลักษณะเดิม

4.4.2.3 ความเสียหายและการบรรเทาผลร้าย

ความเสียหายในคดีอาญา มีทั้งความเสียหายต่อส่วนตัวที่เกิดกับผู้เสียหาย ที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม และความเสียหายต่อรัฐหรือส่วนรวม ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานที่ รับผิดชอบเป็นตัวแทนและมีส่วนร่วมในคดีในการให้ข้อมูลและกำหนดความเสียหายเพื่อให้ผู้กระทำ ผิดได้ชดใช้ความเสียหายในการกระทำผิดของตนเอง

ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิด ได้แก่ ความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ทั้งเป็นความเสียหายที่คิดมูลค่าจำนวนเงินและความเสียหายทางความรู้สึก ด้านจิตใจ การเยียวยาและบรรเทาผลร้ายหรือความพยายามที่จะบรรเทาผลร้าย แสดงถึงความรู้สึกสำนึกต่อการกระทำผิดและความรับผิดชอบ ทั้งในด้านการชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือการแสดงความขอโทษต่อผู้เสียหายหรือผู้แทนของผู้เสียหาย ในส่วนความเสียหายนี้กระบวนการอาจดำเนินคดีในลักษณะคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา เพื่อให้คดีเสร็จสิ้นรวดเร็ว อีกทั้งให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมและได้รับการเยียวยาอย่างเป็นธรรม โดยมีประเด็นสำคัญในการพิจารณา ได้แก่

1. ความเสียหายและผลกระทบที่เกิดขึ้น
2. การชดเชยค่าเสียหายและการเยียวยาบรรเทาผลร้าย
3. การสำนึกผิดและการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้กระทำผิด
4. ผลการประชุมยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
5. ความรู้สึกและความเห็นของผู้เสียหาย

4.4.3 การเสนอความเห็นของพนักงานคุมประพฤติ (Reporting & Recommendation)

รายงานการสืบเสาะและพินิจเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสืบเสาะและพินิจเป็นขั้นตอนที่พนักงานคุมประพฤติประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆที่ได้มาจากการสืบเสาะแล้วสรุปเป็นข้อเท็จจริงพร้อมทั้งเสนอความเห็นว่าจะใช้มาตรการใดจึงเหมาะสมกับจำเลยแต่ละราย โดยส่งไปยังศาลที่มีคำสั่งให้สืบเสาะและพินิจทั้งนี้รายงานการสืบเสาะและพินิจดังกล่าวจะช่วยให้ศาลใช้ดุลพินิจในการพิพากษาคดีได้อย่างเหมาะสมกับจำเลยเป็นรายบุคคลและยังให้พนักงานคุมประพฤติที่ปฏิบัติงานด้านการควบคุมและสอดส่องมีข้อมูลของผู้ถูกคุมความประพฤติอย่างละเอียดเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูอย่างมีประสิทธิภาพ

4.4.3.1 แนวโน้มการกลับตัวเป็นคนดีหรือมีความเสี่ยงกระทำผิดซ้ำ

การประเมินจำเลยด้วยระบบการจำแนกผู้กระทำผิดเป็นกระบวนการแยกผู้กระทำผิดออกตามระดับของแนวโน้มการกระทำผิดซ้ำหรือความเสี่ยง (Risk) และสภาพปัญหา/ความต้องการ (Needs) ของผู้กระทำผิด

ขั้นตอนของการสืบเสาะและพินิจมีเป้าหมายอยู่ที่การตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับใช้เสนอความเห็นต่อศาลและยังใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแผนการควบคุมดูแลและแผนการแก้ไขฟื้นฟูสำหรับกรณีที่ผู้กระทำผิดรายนั้นได้รับโอกาสให้แก้ไขฟื้นฟูในชุมชนในอนาคตอีกด้วยจึงจำเป็นต้องดำเนินการให้สามารถคัดกรองให้ได้ว่าจำเลยรายใดไม่มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำหรือมีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำในระดับต่ำ-ปานกลาง-สูง ซึ่งจัดว่า

อยู่ในวิสัยที่สมควรจะได้รับโอกาสให้ปรับปรุงแก้ไขตนเองให้กลับตนเป็นพลเมืองดีได้ หรือสมควรได้รับโทษจำคุกให้เช็ดหลาบเพื่อเป็นการยับยั้งและป้องกันสังคม

4.4.3.2 การเสนอแนวทางการลงโทษหรือวิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เหมาะสม

รายงานสืบเสาะและพินิจ นอกจากเป็นการเสนอข้อมูลแล้ว อีกส่วนหนึ่ง เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอแนวทางปฏิบัติกับผู้กระทำผิดให้เป็นแนวทางกับศาลในการใช้ดุลยพินิจอย่างเหมาะสม มี 3 แนวทาง

(1) เสนอให้ใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุก

วิธีการคุมความประพฤติน่าจะเหมาะสมกับจำเลยหากพนักงานคุมประพฤติวิเคราะห์แล้วเห็นว่าการกระทำความผิดของจำเลยยังไม่ถึงขั้นเป็นภัยต่อสังคมอย่างร้ายแรงหรือจำเลยยังอยู่ในวิสัยที่ไม่เคยมีประวัติเสียหายมาก่อนและยังสามารถปรับปรุงแก้ไขหรือฟื้นฟูตนเองให้กลับตนเป็นพลเมืองดีได้พฤติการณ์อื่นประกอบ เช่น จำเลยอยู่ในระหว่างการตั้งครรภ์ มีภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัว กรณีจำเลยเป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรง จึงสมควรได้รับโอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตนเอง

ในกรณีเช่นนี้พนักงานคุมประพฤติจะต้องเสนอความเห็นพร้อมเงื่อนไขและแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมกับจำเลยที่แสดงให้เห็นถึงสาเหตุปัญหาของการกระทำผิดและกิจกรรมในการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อแก้ไขปัญหาเช่นจำเลยตั้งครรภ์แบบไม่พึงประสงค์ไม่มีอาชีพไม่มีรายได้ไม่มีบุคคลในครอบครัวที่คอยดูแลช่วยเหลือเป็นต้นกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูช่วยเหลือตามสภาพปัญหาที่พบเพื่อส่งต่อในกระบวนการควบคุมและสอดส่องได้แก่การให้คำปรึกษาเพื่อดูแลสภาพจิตใจอย่างต่อเนื่อง การช่วยเหลือสงเคราะห์ด้านอาชีพเพื่อให้มีรายได้เลี้ยงตัวเองได้การพิจารณาส่งต่อสถานที่ดูแลเฉพาะด้านเป็นต้น

กรณีเห็นควรรอการลงโทษและเห็นควรกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติ เช่น ไม่เคยมีประวัติกระทำความผิดครั้งแรก กระทำความผิดด้วยความประมาทหรือด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่มีความประพฤติเสียหาย มีภาระดูแลครอบครัว ครอบครัวมีความรักใคร่ห่วงใย หรือกรณีที่ทางผู้นำชุมชนยินดีควบคุมดูแลและสภาพแวดล้อมไม่มีความเสี่ยงต่อการกระทำความผิด

(2) เสนอวิธีการคุมความประพฤติจะไม่เหมาะสมกับจำเลย

หากพนักงานคุมประพฤติวิเคราะห์แล้วเห็นว่าโอกาสที่จำเลยจะปรับปรุงแก้ไขหรือฟื้นฟูตนเองให้กลับตนเป็นพลเมืองดีมีน้อยมากยังคงมีโอกาที่จะหวนกลับไปกระทำความผิดอีกหรือเป็นอันตรายแก่สังคมจะมีมากกว่า

กรณีคุมประพฤติไม่เหมาะสม เช่น กรณีที่เคยมีประวัติกระทำความผิดมาแล้วหลายครั้งหรือมีลักษณะเป็นการกระทำความผิดซ้ำซาก เคยได้รับโอกาสคุมประพฤติแต่ผิดเงื่อนไขระหว่างสืบเสาะยังคงเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ บุคคลรอบครัวไม่มีใครว่ากล่าวตักเตือนและผู้นำชุมชนไม่สามารถควบคุมดูแลได้หรือเป็นกรณีที่ไม่มีที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่งแน่นอนและไม่สามารถติดต่อหรือติดตามตัวได้

(3) กรณีคดีไม่ได้รับประโยชน์หรือไม่เข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด

ได้แก่ เป็นบุคคลเคยต้องโทษจำคุกมาก่อนจึงไม่ได้รับโอกาสรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษ ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขและตามที่ข้อกฎหมายได้บัญญัติกำหนดไว้ ดังนั้น คดีที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ จึงไม่สามารถรอกการลงโทษและไม่สามารถใช้วิธีการกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติกับผู้กระทำผิดได้ ส่วนการลงโทษลักษณะใดจะเหมาะสมเป็นดุลยพินิจของศาลที่จะพิจารณาต่อไป

4.4.3.3 การให้เหตุผลประกอบความเห็น

การเสนอรายงานสืบเสาะและพินิจต่อศาล ในส่วนท้ายของรายงานที่พนักงานคุมประพฤติจะต้องเสนอแนวทางการลงโทษต่อผู้กระทำผิด และหากศาลเห็นสมควรจะใช้วิธีการคุมประพฤติจะเสนอเงื่อนไขการคุมความประพฤติที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคน

ทั้งนี้การเสนอแนวทางลงโทษผู้กระทำผิดและการเสนอเงื่อนไขการคุมความประพฤติที่จะใช้กับผู้กระทำผิดแต่ละคนนั้น พนักงานคุมประพฤติต้องให้เหตุผลที่ชัดเจนซึ่งเหตุผลส่วนใหญ่มาจากข้อมูลประวัติภูมิหลังผู้กระทำผิดและข้อมูลการกระทำความผิดจากในส่วนข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจของผู้กระทำผิดคนนั้นๆนั่นเอง

4.5 การวิเคราะห์

จากสภาพปัญหาจากสถานการณ์ “คดีล้นศาล คนล้นคุก” ที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย ผู้เขียนได้ทำการศึกษาถึงสถานการณ์ หลักการแนวคิดในทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศในการแสวงหาและใช้ประโยชน์ข้อมูลประวัติภูมิหลังผู้กระทำผิดในรูปแบบ “รายงานสืบเสาะและพินิจ” เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ผู้กระทำผิดแต่ละคนและใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษหรือวิธีปฏิบัติอย่างเหมาะสมเป็นรายๆไป โดยจะวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

4.5.1 วิเคราะห์สาเหตุปัญหาการขาดข้อมูลผู้กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

ด้วยสถานการณ์ “คดีล้นศาล คนล้นคุก” เป็นสิ่งที่สะท้อนกระบวนการยุติธรรมของไทยที่ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคดีและยังส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมาอีกหลายประการ เช่น การพิจารณาคดีล่าช้า ความแออัดในเรือนจำ สุขอนามัยและคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังผู้กระทำผิดที่ไม่ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแล้วกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก เป็นปรากฏการณ์หมุนเวียนเป็นวงจรวัฏจักรกระบวนการยุติธรรมที่เฝ้ามองมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ยังสิ้นเปลืองเงินงบประมาณราชการส่วนรวมอย่างมาก ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงสาเหตุหลักของปัญหาดังกล่าว ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหา ได้แก่

(1) ขาดประสิทธิภาพในการตรวจสอบค้นหาความจริง

ด้วยกระบวนการยุติธรรมอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน การสอบสวนเน้นการรวบรวมพยานหลักฐานอันนำไปสู่การนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ ทำให้สำนวนคดีมีแต่พยานหลักฐานที่มุ่งเน้นพิสูจน์ในการกระทำความผิดเท่านั้น โดยละเลยการค้นหาความจริงในส่วนที่เกี่ยวกับผู้กระทำผิดมาเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการสอบสวน ทั้งที่มีข้อกำหนดไว้อย่างชัดเจน นั่นคือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆอันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” และ มาตรา 138 บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนมีอำนาจหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา” ในทางปฏิบัติกลับไม่มีการดำเนินการและไม่คำนึงถึงความสำคัญเลย ทั้งนี้ การที่สำนวนคดีไม่มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าวนี้ กลับมิได้ส่งผลรูปคดีหรือกระทบต่อความสมบูรณ์ของสำนวนการสอบสวนแต่อย่างใด ทั้งๆที่เป็นการละเว้นไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนด

(2) ขาดกระบวนการกลั่นกรองคดีในชั้นเจ้าพนักงานก่อนขึ้นสู่ศาล

ในคดีที่เกิดขึ้น ย่อมเป็นธรรมดาที่มีทั้งคดีร้ายแรงและคดีความผิดเล็กน้อย และในจำนวนนี้ผู้กระทำผิดแต่ละคนมีประวัติภูมิหลังและบุคลิกลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น บางคนมีประวัติการกระทำผิดหลายครั้ง บางคนเพิ่งพ้นโทษไม่เข็ดหลาบ แต่บางคนเพิ่งกระทำผิดครั้งแรก อีกทั้งสาเหตุหรือมูลเหตุจูงใจของผู้กระทำผิดแต่ละคนก็แตกต่างกัน กล่าวคือ บางคนกระทำผิดด้วยจิตใจที่ชั่วร้าย บางคนกระทำผิดโดยไม่มีเจตนา ในขณะที่บางคนกระทำผิดด้วยความจำเป็นหรือมีเหตุปัจจัยผลักดันให้ต้องกระทำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ในปัจจุบันคดีที่มีลักษณะหลากหลาย

กันนี้จะถูกฟ้องโดยพนักงานอัยการเพื่อนำคดีขึ้นสู่ศาลเกือบทั้งหมด จึงทำให้คดีระหว่างการพิจารณาคดีของศาลมีจำนวนมากเกินจำเป็นในขณะที่จำนวนผู้พิพากษามีไม่เพียงพอ ปัญหาดังกล่าวนี้นั้นหลายประเทศได้ใช้มาตรการกลั่นกรองคดีในขั้นตอนก่อนฟ้องของอัยการเพื่อแก้ไขปัญหา โดยหันเหเบี่ยงเบนคดีมิให้ขึ้นสู่ศาลโดยทำให้คดีที่มีลักษณะความผิดเล็กน้อยและไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลหรือจำกัดให้มีจำนวนลดน้อยลง

(3) ขาดข้อมูลผู้กระทำความผิดที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้ดุลยพินิจ

ในการพิจารณากลั่นกรองคดีเพื่อหันเหเบี่ยงเบนคดีมิให้ขึ้นสู่ศาลอย่างมีประสิทธิภาพนั้น แม้ว่าอัยการจะมีอำนาจและมีกฎหมายรองรับที่จะสั่งไม่ฟ้องคดีที่มีมูลได้ตามระเบียบสำนักอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์สาธารณะ พ.ศ. 2554 ก็ตามแต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการยังคงสั่งฟ้องคดีเป็นส่วนใหญ่ ส่วนคดีที่อัยการสั่งไม่ฟ้องนั้นมีเพียงจำนวนเล็กน้อยมาก เนื่องจากอัยการไม่มีข้อมูลที่จำเป็นมาประกอบในการใช้ดุลยพินิจ โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด ซึ่งนอกจากจะพิจารณาจากหลักเกณฑ์ว่าเป็นความผิดเล็กน้อยแล้ว อัยการ ยังต้องมีข้อมูลอื่นที่จำเป็นมีความจำเป็นในการใช้ดุลยพินิจและพิจารณาเลือกใช้วิธีการอื่นที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดทดแทนการนำคดีฟ้องศาลได้

4.5.2 วิเคราะห์ปัญหาการกลั่นกรองคดีในชั้นเจ้าพนักงาน

จากความพยายามแก้ไขสถานการณ์สภาพปัญหาเพื่อลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลด้วยการกลั่นกรองคดีอาญาตามมาตรการต่างๆ ในชั้นเจ้าพนักงาน ตามที่ได้เสนอในหัวข้อ 2.1.3 นั้น แต่จากข้อเท็จจริงตัวเลขสถิติแสดงให้เห็นว่าปริมาณคดียังไม่ลดน้อยลง ซึ่งปัญหานี้อาจเป็นผลจากการปฏิบัติข้อจำกัดในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงาน ดังนี้

การสั่งไม่ฟ้องคดีที่ไม่เป็นประโยชน์สาธารณะ สำหรับคดีอาญาในกรณีที่ผู้กระทำความผิดจริงหรือมีพยานหลักฐานชัดเจน หรือผู้กระทำความผิดให้การรับสารภาพ พนักงานอัยการมีอำนาจใช้ดุลยพินิจสั่งไม่ฟ้องได้ ตามระเบียบสำนักอัยการสูงสุด ว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือส่งผลกระทบต่อประโยชน์อันสำคัญของชาติ พ.ศ. 2554 ซึ่งแม้ว่ามาตรการสั่งคดีไม่เป็นประโยชน์สาธารณะนี้จะเป็เครื่องมือสำคัญในการเบี่ยงเบนคดีที่ไม่จำเป็นต่อศาลออกไปจากระบบ เช่น คดีความผิดเล็กน้อยหรือกระทำความผิดด้วยความพลาดพลั้ง แต่ในทางปฏิบัติอัยการสูงสุดไม่ค่อยใช้อำนาจสั่งในกรณีดังกล่าวนี้ อันเนื่องจาก ตามระเบียบสำนักอัยการสูงสุดนี้ ยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น

1. ระเบียบนี้ ไม่มีลักษณะลงโทษผู้กระทำความผิดไว้ชัดเจน โดยไม่ได้กำหนดมาตรการหรือเงื่อนไขการฟื้นฟูหรือคุมประพฤติให้ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งอาจทำให้ด้านผู้เสียหายเกิดความไม่พอใจว่าผู้กระทำความผิดยังไม่ได้รับโทษและยังไม่เกิดสำนึกผิด

2. ระเบียบนี้ ไม่มีมาตรการแก้ไขฟื้นฟูหรือคุมประพฤติเพื่อติดตามสอดส่องความประพฤติของผู้กระทำผิด ทำให้อาจมีความเสี่ยงที่จะหนีไปกระทำผิดและสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคมได้อีก ทั้งอาจจะเป็นช่องทางให้ผู้กระทำผิดที่จะใช้อ้างเพื่อที่จะไม่ต้องรับโทษสำหรับการกระทำผิดในคดีเล็กน้อย

3. ระเบียบนี้ ไม่มีความชัดเจนที่จะนำกระบวนการในเรื่องยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในชั้นเจ้าพนักงาน ทำให้หลังจากคดียุติแล้ว ทั้งสองฝ่ายจำเลยและผู้เสียหายยังคง มีความขัดแย้งบาดหมางใจกัน

4. กฎหมายกำหนดให้อำนาจการสั่งไม่ฟ้องตามกรณีระเบียบนี้ เป็นอำนาจเฉพาะอัยการสูงสุดเท่านั้น ซึ่งเป็นการยุ่งยากไม่สะดวกและทำให้คดีความล่าช้าเกินจำเป็น

5. ระเบียบนี้ ตามข้อ 6 “กรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน ให้พนักงานอัยการพิจารณาโดยแสดงเหตุผลอันสมควรประกอบ โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง...” ดังต่อไปนี้

1. สาเหตุหรือมูลเหตุในการกระทำผิด
2. อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ ความสัมพันธ์ทางครอบครัว และประวัติการกระทำความผิด
3. ลักษณะความร้ายแรงและผลร้ายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด
4. ความสำนึกของผู้กระทำผิด การได้รับการบรรเทาผลร้ายและความเห็นของผู้เสียหาย
5. ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
6. ประโยชน์ของรัฐที่จะได้จากการฟ้องผู้กระทำผิด

ในการใช้ดุลยพินิจ ให้พนักงานอัยการพิจารณาความสำคัญของปัจจัยแต่ละเรื่องประกอบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แวดล้อมตามรูปคดีโดยไม่จำเป็นต้องนำทุกปัจจัยมาประกอบการพิจารณาก็ได้ ทั้งนี้ อัยการสูงสุดมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องหรือถอนฟ้อง

ตามหลักการนี้ มีความสอดคล้องกับระเบียบสำนักอัยการสูงสุด พ.ศ. 2553 ข้อ 21 “ในการใช้ดุลยพินิจพิจารณาปัจจัยต่างๆให้พนักงานอัยการพิจารณาความสำคัญของปัจจัยแต่ละเรื่องประกอบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แวดล้อมตามรูปคดี โดยไม่จำเป็นต้องนำทุกปัจจัยมาประกอบการพิจารณาก็ได้”

จะเห็นว่า ตามระเบียบสำนักอัยการสูงสุด ได้กำหนดให้การส่งคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะที่ต้องให้นำข้อมูลที่สำคัญมาประกอบการพิจารณาและใช้ดุลยพินิจสั่งคดี แต่

มิได้กำหนดหลักการและแนวทางปฏิบัติการได้มาซึ่งข้อมูลเหล่านี้ไว้ จึงยังทำให้ในทางปฏิบัติก็ยังไม่สามารถดำเนินการกลั่นกรองคดีด้วยการสั่งไม่ฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์สาธารณะให้มีประสิทธิภาพตามที่ระเบียบสำนักอัยการสูงสุดกำหนดไว้ได้

4.5.3 วิเคราะห์ลักษณะรายงานสืบเสาะและพินิจที่เป็นรายงานการรวบรวมข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิด

ด้วยลักษณะของรายงานสืบเสาะและพินิจเป็นกระบวนการรายงานข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องในคดี จัดทำเพื่อเสนอต่อศาลใช้ประกอบดุลยพินิจ ในกระบวนการกำหนดโทษของประเทศที่ใช้กฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ เนื่องจากการพิจารณาคดีแบ่งขั้นตอนการวินิจฉัยความผิด (Guilty Stage) และขั้นตอนกำหนดโทษ (Sentencing Stage) แยกออกจากกัน โดยรายงานสืบเสาะและพินิจ ประเทศสหรัฐอเมริกา เรียกว่า Pre-Sentence Investigation Report เนื่องด้วยวิธีดำเนินการมีรูปแบบและวิธีการในลักษณะเดียวกับการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ส่วนประเทศอังกฤษ เรียกว่า Presentence Report มีลักษณะเป็นการรวบรวมและรายงานข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้กระทำผิดที่นอกเหนือจากที่ตำรวจได้ทำการรวบรวมข้อเท็จจริงไว้ก่อนแล้ว

ส่วนในกลุ่มประเทศซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งกระบวนการดำเนินคดีมิได้แบ่งแยกขั้นตอนการวินิจฉัยความผิดและการกำหนดโทษ โดยทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมต้องร่วมมือกันค้นหาความจริง ซึ่งข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องต่างๆจะถูกแสวงหาและรวบรวมไปพร้อมกันโดยทุกหน่วยงานจะประสานกันจึงไม่มีการทำรายงานก่อนพินิจพิจารณาเสนอต่อศาลอีก แต่อย่างไรก็ดี กลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ให้ความสำคัญข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดเหล่านี้มากซึ่งจะเห็นได้จากมีกฎหมายกำหนดชัดเจนให้เป็นข้อมูลสำคัญในการดำเนินคดีอาญา เช่น กฎหมายประเทศเยอรมัน²¹ ที่กำหนดให้ต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริง

²¹ กฎหมายประเทศเยอรมัน ให้ความสำคัญการนำข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษในการดำเนินคดีอาญา ได้แก่

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน

มาตรา 152 วรรคสอง บัญญัติว่า “ถ้ากฎหมายมิได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นพนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องสอบสวนดำเนินคดีกับการกระทำอันเป็นความผิดอาญาที่สามารถดำเนินการได้ทุกเรื่องเมื่อปรากฏว่าในกรณีนั้นมีสิ่งที่สนับสนุนให้เชื่อได้ในทางข้อเท็จจริงที่เพียงพอ”

ที่เป็นทั้งคุณและโทษตลอดจนข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับบุคลิกเฉพาะตัวและฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิดแล้วนำมาเปรียบเทียบกับก่อนดำเนินการและกำหนดโทษให้เหมาะสมกับจำเลยต่อไป ส่วนกฎหมายประเทศฝรั่งเศส ตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ค.ศ.2005 มาตรา 132-24 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 2005 มาตรา 267, 319, 327 และ 405 กำหนดให้ศาลพิพากษาโทษและกำหนดขอบเขตการลงโทษโดยคำนึงถึงสภาพแห่งการกระทำความผิดและภูมิหลังของผู้กระทำผิด²²

ด้วยลักษณะของรายงานสืบเสาะและพินิจที่เป็นรายงานข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดและข้อมูลพฤติการณ์อื่นที่มีใช้ข้อมูลพฤติการณ์คดีโดยตรง จึงมิใช่พยานหลักฐานในการพิสูจน์ความถูกหรือความผิดและมีใช้ข้อมูลองค์ประกอบการกระทำความผิดในแต่ละฐานความผิดนั้นๆ แต่ข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจนี้เป็นข้อมูลสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมในบทบาทของการเป็นข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และจำแนกลักษณะของผู้กระทำผิดแต่ละคน ที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไปมากมาย ทั้งจากสภาพร่างกายหรือบุคลิกภาพภายนอก สภาพจิตใจหรือภาวะอาการทางจิตที่อยู่ภายใน และสภาพสังคมรวมถึงสภาวะแวดล้อมต่างๆ ซึ่งปัจจัยสิ่งที่แตกต่าง

มาตรา 160 (2) บัญญัติว่า “การดำเนินคดีอาญาของอัยการในการสืบสวนให้ได้ความจริงนั้นจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานไม่เพียงแต่ที่เป็นโทษแก่ผู้ต้องหาเท่านั้นแต่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานในส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาด้วย”

มาตรา 243 (2) บัญญัติว่า “..ในการพิจารณาคดีผู้พิพากษาจะต้องทำการไต่สวนถึงบุคลิกเฉพาะตัวของจำเลย”

และตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันมาตรา 46(2) บัญญัติไว้ว่าการกำหนดโทษศาลจะชั่งน้ำหนักจากข้อเท็จจริงทั้งที่เป็นส่วนดีและส่วนเสียของผู้กระทำผิด นั่นคือ 1) มูลเหตุในการกระทำผิด/เป้าหมายของผู้กระทำผิด 2) ความรู้สึกนึกคิดที่เห็นได้จากการกระทำและจิตใจที่มีอยู่ในการกระทำ 3) ความร้ายแรงของการกระทำผิด 4) ลักษณะของการกระทำความผิดและผลสะท้อนให้เห็นถึงความชั่วของการกระทำ 5) ประวัติของผู้กระทำความผิด สถานภาพของบุคคลทางสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจ 6) ความประพฤติภายหลังการกระทำความผิด โดยเฉพาะความพยายามเยียวยาชดใช้ความเสียหาย

²² John Rason Spencer, “ Penal Code Ordinance no. 2005-759 of 4 July 2005.Official Journal of 7 July 2005 in force 1 July 2006 อ้างถึงใน ญัฐพงศ์ สวัสดิ์วงศ์พร, “การค้นหาความจริงจากภูมิหลังของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2550), น. 46-47.

กันของแต่ละบุคคลเหล่านี้เป็นสิ่งที่ส่งผลต่อหรือเป็นสาเหตุการกระทำผิดแต่ละคนแตกต่างกันไปด้วย โดยข้อมูลเหล่านี้เป็นสิ่งที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมิได้ปรากฏอยู่ในสำนวนคดีของพนักงานสอบสวนไว้เลย แต่เป็นข้อมูลที่จำเป็นในการที่จะใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาคดีอย่างรอบคอบด้วยข้อมูลที่ครบถ้วนทุกด้าน

รายงานสืบเสาะและพินิจเป็นการเสนอข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา

3 ลักษณะ กล่าวคือ

(1) ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงพื้นฐานทั่วไป เช่น ข้อมูลทั่วไปของคดี ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้กระทำผิด ครอบครัว ที่อยู่อาศัย สุขภาพ การศึกษาและอาชีพ แต่ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้ อาจเป็นข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดได้โดยต้องมีความเชื่อมโยงกับข้อมูลอื่น ๆ อย่างมีเหตุมีผลต่อกันด้วย

(2) ข้อมูลในด้านดีหรือเป็นคุณกับผู้กระทำผิด เช่น นิสัยความประพฤติ ในทางที่ดีและไม่มิจิตใจชั่วร้าย การไม่มีประวัติการกระทำผิด หรือการแสดงความมีสำนึกขอโทษและการเยียวยาบรรเทาผลร้ายภายหลังเกิดเหตุ ตลอดจนปัจจัยที่จะช่วยให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสกลับตนเป็นคนดีของสังคมได้

(3) ข้อมูลในด้านชั่วร้ายหรือเป็นโทษกับผู้กระทำผิด เช่น การมีประวัติการกระทำผิดหลายครั้งในลักษณะทำผิดซ้ำซากหรืออยู่ระหว่างคุมประพฤติหรือเพิ่งพ้นโทษจากการเฝ้าระวังกับยาเสพติดให้โทษ นิสัยความประพฤติที่มีจิตใจชั่วร้าย ไม่มีที่พำนักอาศัยเป็นหลักแหล่ง ไม่ประกอบอาชีพเป็นกิจจะลักษณะ ไม่มีความสำนึกหรือรับผิดชอบต่อการกระทำผิด รวมถึงปัจจัยอื่นๆที่เป็นความเสี่ยงต่อการหวนกลับไปกระทำผิดได้อีก

ดังนั้น เพื่อประโยชน์ต่อการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการลงโทษหรือกำหนดวิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เหมาะสมเป็นรายบุคคลนั้นจำเป็นต้องมีการใช้รายงานสืบเสาะและพินิจเป็นข้อมูลในการใช้ดุลยพินิจในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีได้อย่างรอบคอบ ด้วยการมีข้อมูลครบถ้วนทุกด้านอย่างละเอียด

2. สามารถใช้ดุลยพินิจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มีความสอดคล้องกับบริบทและข้อมูลพื้นฐานของผู้กระทำผิดแต่ละคนที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไป

2.1 การใช้ดุลยพินิจเลือกใช้วิธีการดำเนินคดีในชั้นเจ้าพนักงาน

2.2 การใช้ดุลยพินิจเลือกวิธีการลงโทษในชั้นศาล

2.3 การใช้ดุลยพินิจเลือกวิธีการแก้ไขฟื้นฟูในชั้นบังคับโทษ

3. มีเหตุผลที่ดีประกอบในการใช้ดุลยพินิจทำให้คู่ความทุกฝ่ายเกิดความพึงพอใจว่าได้รับความเป็นธรรม อันแสดงถึงความยุติธรรมอย่างแท้จริง

4.5.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบการสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมต่างประเทศ

จากการศึกษาเปรียบเทียบรายงานสืบเสาะและพินิจของ 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น พบว่าทั้งสามประเทศมีทั้งส่วนที่ใกล้เคียงและแตกต่างกันในรายละเอียด ดังนี้

(1) ลักษณะ รูปแบบ และรายละเอียดเนื้อหา

ลักษณะข้อมูลในรายงานเป็นข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดเช่นเดียวกัน ซึ่งมีเนื้อหาข้อมูลที่น่าสนใจ ได้แก่ ข้อมูลประวัติภูมิหลัง บุคลิกลักษณะ ครอบครัว การศึกษา การประกอบอาชีพและรายได้ นิสัยความประพฤติ สุขภาพร่างกาย ภาวะทางจิต สภาพแวดล้อม ประวัติการกระทำความผิด และข้อมูลอื่นที่จำเป็นในการวิเคราะห์เพื่อใช้ดุลยพินิจการลงโทษอย่างเหมาะสม

ส่วนในด้านรูปแบบ หัวข้อ และกระบวนการจัดทำรายงานข้อมูลนั้น จะแตกต่างกันไปบ้างตามบริบท ข้อกฎหมายของแต่ละประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่มีหัวข้อรายงานและประเด็นเนื้อหาของรายงานไว้อย่างละเอียดมาก โดยเฉพาะรายงานแบบมาตรฐานหรือรายงานอย่างยาว แต่ในรายงานอย่างสั้นซึ่งมีประเด็นหัวข้อและความละเอียดของเนื้อหาที่น้อยกว่า ทั้งกระบวนการให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงคล้ายการสืบสวนสอบสวนของตำรวจ จึงเรียกรายงานว่า Pre-sentence Investigation Report ซึ่งกฎหมายของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดบังคับให้ศาลต้องใช้ข้อมูลจากรายงานสืบเสาะในการกำหนดโทษและกฎหมายยังได้กำหนดประเด็นหัวข้อเนื้อหาที่ต้องมีในรายงานไว้ด้วย

สำหรับประเทศอังกฤษ กฎหมายมิได้กำหนดไว้ชัดเจนว่าข้อมูลในรายงานต้องมีประเด็นเนื้อหาอะไรบ้างดังเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากรายงานมีลักษณะเป็นการรายงานข้อมูลเพิ่มเติมจากที่ตำรวจได้เก็บรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดในสำนวนสอบสวนไว้ก่อนแล้ว โดยจะเน้นข้อมูลประวัติภูมิหลังทางสังคม แต่เดิมจึงเรียกว่ารายงานนี้ว่า Social Inquiry Report ก่อนที่จะมีการแก้ไขกฎหมายและมโนนโยบายพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงได้ปรับปรุงเป็นรายงาน PreSentence Report ในปัจจุบัน โดยหลังจากที่มีการปรับปรุงกฎหมายและพัฒนากระบวนการยุติธรรมอาญา รวมถึงกฎหมายการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่เน้นกระบวนการที่รวดเร็วและเชื่อมโยงข้อมูลอย่างเป็นระบบโดยมีการใช้แบบประเมินความเสี่ยงและแบ่งระดับอันตรายในการจำแนกผู้กระทำความผิดในเบื้องต้น จึงมีรูปแบบรายงานทั้งใน

ลักษณะรายงานด้วยวาจาและรายงานที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยรายงานด้วยวาจาหรือรายงานปากเปล่าเป็นรายงานด่วนที่ทำเสร็จภายในวันเดียวที่เหมาะสมสำหรับความผิดเล็กน้อยและมีระดับอันตราย ความเสี่ยงต่ำหรือเป็นการกระทำผิดครั้งแรก ส่วนรายงานที่เป็นลายลักษณ์อักษรสำหรับความผิดที่มีความซับซ้อน ได้แก่ รายงานภายใน 5 วันสำหรับคดีที่มีความเสี่ยงอันตรายระดับปานกลาง และรายงานมาตรฐานภายใน 15 วัน สำหรับคดีซับซ้อนมากและมีลักษณะพิเศษเท่านั้น ส่วนอีกประเทศคือ ประเทศญี่ปุ่นนั้นมีลักษณะรายงานการสอบสวนของตำรวจแต่มีข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิดอย่างละเอียดซึ่งอัยการสามารถนำข้อมูลประกอบดุลยพินิจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี อีกทั้งยังเป็นข้อมูลในการพิจารณาการสั่งชะลอฟ้องและกำหนดมาตรการคุมประพฤติในชั้นก่อนฟ้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับประเทศไทยรายงานสืบเสาะและพินิจ ประกอบด้วยข้อมูลสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ 1. ข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิด 2. ข้อเท็จจริงพฤติการณ์คดีที่เกี่ยวข้องอื่นที่นอกจากคำฟ้อง เช่น ความสัมพันธ์ของผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย มูลเหตุจูงใจ ความเสียหายและการบรรเทาผลร้าย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมถึงผลการทำยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และ 3. การเสนอความเห็นและวิธีการที่เหมาะสมแก่ผู้กระทำผิดรายนั้นๆ ซึ่งประเด็นหัวข้อรายงานและรายละเอียดจะมีความคล้ายกับรูปแบบรายงานของประเทศสหรัฐอเมริกา และได้มีการนำแบบประเมินความเสี่ยงของประเทศอังกฤษมาปรับใช้ในการประเมินความเสี่ยงและวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของผู้กระทำผิดเพื่อนำไปใช้ในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดต่อไป

(2) การใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมอาญา

เริ่มแรกในประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ รายงานสืบเสาะและพินิจมีประโยชน์เพื่อเสนอต่อศาลในการประกอบดุลยพินิจกำหนดโทษ (Sentencing) ส่วนประเทศญี่ปุ่นใช้ในการประกอบดุลยพินิจอัยการในมาตรการชะลอการฟ้องและกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติ ซึ่งต่อมาจนถึงปัจจุบันประเทศสหรัฐอเมริกาได้ใช้รายงานสืบเสาะและพินิจนี้ในชั้นก่อนฟ้องเพื่อหันเหเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการพิจารณาคดีของศาล เรียกว่า Diversion Report ส่วนประเทศอังกฤษภายหลังจากที่มีนโยบายพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาและได้ปรับปรุงรายงาน PreSentence Report ที่เน้นกระบวนการที่รวดเร็วและเชื่อมโยงข้อมูลอย่างเป็นระบบโดยใช้แบบประเมินความเสี่ยงและแบ่งระดับอันตรายในการจำแนกผู้กระทำผิด อีกทั้งเน้นรูปแบบรายงานด้วยวาจาหรือรายงานปากเปล่าซึ่งเป็นรายงานด่วนที่ทำเสร็จภายในวันเดียวที่เหมาะสมสำหรับความผิดเล็กน้อยและมีระดับอันตรายความเสี่ยงต่ำหรือเป็นการกระทำผิดครั้งแรกและเพื่อความรวดเร็วในการดำเนินคดีให้มากที่สุดตั้งแต่ครั้งแรกที่ทุกฝ่ายมาร่วมในการพิจารณาคดีที่ศาล

4.5.5 วิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของรายงานสืบเสาะและพินิจ

ในกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยในปัจจุบัน

(1) การพิจารณาคดีและกำหนดโทษชั้นศาล

รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของไทย ตั้งแต่เริ่มนำมาใช้ตามพระราชบัญญัติวิธีการดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 จนถึงปัจจุบันที่มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเป็นพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประโยชน์สำหรับเสนอต่อศาลในการเป็นข้อมูลประกอบดุลยพินิจในการพิจารณาคดีและกำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคน ทั้งนี้ โทษอาญาตามกฎหมายไทยยังคงมีจำกัดเพียง 5 สถาน และแม้ว่าจะมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในการเพิ่มมาตรการเงื่อนไขการคุมประพฤติที่เพิ่มขึ้นแต่ก็ยังเป็นทางเลือกสำหรับ

หากมีกฎหมายเพิ่มมาตรการลงโทษที่หลากหลายและมีวิธีการจำแนกกลุ่มผู้กระทำผิดโดยใช้ประโยชน์จากข้อมูลในรายงานสืบเสาะและพินิจ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดโทษและแก้ไขฟื้นฟูให้รอบคอบ

(2) ขั้นตอนอื่น

ปัจจุบันการใช้ประโยชน์รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย ปัจจุบันพระราชบัญญัติให้อำนาจการสั่งสืบเสาะด้านอื่น ๆ ยังไม่มีการใช้ในด้านอื่นๆ และในขณะเดียวกันกระบวนการและรูปแบบการทำรายงานสืบเสาะและพินิจของไทย ยังไม่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้มีความทันต่อสถานการณ์ ทั้งในด้านกระบวนการและรูปแบบเนื้อหา รายงาน กล่าวคือ ด้านกระบวนการที่ควรมีการใช้เทคโนโลยีเชื่อมโยงข้อมูลให้สะดวกรวดเร็วขึ้น เช่น ข้อมูลประวัติการกระทำความผิดและข้อมูลจากชุมชน รวมถึงฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องสถานะทางการเงินและรายได้ ส่วนการเสนอเนื้อหารายงานที่มีคุณภาพ

ดังนั้น เพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยและมีความเหมาะสม จำเป็นต่อการคลี่คลายปัญหาสถานการณ์ “คดีล้นศาล คนล้นคุก” หากมีการทำรายงานสืบเสาะและพินิจเพื่อมีข้อมูลประกอบในขั้นตอนเจ้าพนักงาน เพื่อมิให้คดีขึ้นสู่ศาล โดยให้อำนาจพนักงานอัยการสั่งสืบเสาะ ซึ่งนอกจากจะแก้ปัญหาแล้ว ยังเป็นการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยให้ทัดเทียมนานาอารยประเทศอีกด้วย

4.5.6 วิเคราะห์ความจำเป็นและโอกาสใช้ข้อมูลเพื่อประกอบดุลยพินิจกลั่นกรองคดี ชั้นเจ้าพนักงาน

(1) ความจำเป็นในสถานการณ์ปัจจุบัน

จากตัวเลขสถิติจำนวนคดีระหว่างการพิจารณาคดีของศาลและจำนวนนักโทษในเรือนจำที่แสดงถึงความร้ายแรงของสถานการณ์ “คดีล้นศาล คนล้นคุก” เป็นปัญหาของกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยมาเป็นเวลานาน ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยในภาพรวมอย่างมาก ดังนั้น จึงควรที่จะมีมาตรการหรือการบริหารจัดการเพื่อลดจำนวนหรือเบี่ยงเบนคดีออกจากระบบให้มากที่สุดดังเช่นมาตรการการแก้ไขปัญหามานานหลายประเทศ

(2) โอกาส ความพร้อม และรูปแบบที่จะนำมาใช้อย่างเหมาะสม

ในชั้นก่อนฟ้องอัยการมีอำนาจใช้ดุลยพินิจที่จะสั่งไม่ฟ้องคดีได้หากเห็นว่าเป็นความผิดเล็กน้อยและไม่เป็นประโยชน์สาธารณะ แต่ปัจจุบันการสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการไทยยังมีสถิติจำนวนที่น้อยมากเมื่อเทียบสัดส่วนกับจำนวนปริมาณคดีอาญาที่เกิดขึ้นทั้งหมด ซึ่งปัจจัยสำคัญอาจเนื่องจากอัยการไม่มีข้อมูลในการประกอบการใช้ดุลยพินิจที่เพียงพอโดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิดที่เป็นข้อมูลสำคัญ ดังนั้น หากมีข้อมูลจากรายงานสืบเสาะและพินิจในชั้นก่อนฟ้องจะสามารถทำให้อัยการมีความมั่นใจในการใช้ดุลยพินิจสั่งคดีได้มากยิ่งขึ้น

(3) ประโยชน์ที่จะเกิดต่อกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทย

การใช้ข้อมูลในรูปแบบรายงานสืบเสาะและพินิจในการกลั่นกรองคดีในชั้นเจ้าพนักงานนี้ เพื่อให้เกิดความรวดเร็วและเหมาะสมในการบริหารจัดการคดีมิให้ชั้นสู่ศาลมากเกินไปจนความจำเป็น จึงน่าจะเหมาะสมสำหรับคดีความผิดเล็กน้อย ในคดีที่ร้ายแรงและมีอัตราโทษสูงนั้น เห็นควรจะต้องได้รับการพิจารณาคดีในชั้นศาล ส่วนรูปแบบรายงานควรใช้รูปแบบรายงานอย่างย่อ ที่มีรายละเอียดเนื้อหาที่กระชับและชัดเจน เท่าที่จะเพียงพอที่จะสามารถวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยงเพื่อที่จะสามารถที่จะเสนอแนวทางวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลนั้นๆได้ โดยสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนการไต่ถามข้อพิพาท ในชั้นพนักงานสอบสวน การสั่งไม่ฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์สาธารณะ และโอกาสการสั่งไม่ฟ้องคดี มีมูลโดยมีเงื่อนไขหรือการชะลอฟ้องในอนาคต

ทั้งนี้ ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อกระบวนการยุติธรรม หากมีการใช้รายงานสืบเสาะและพินิจในการกลั่นกรองและบริหารจัดการคดีในชั้นเจ้าพนักงาน แบ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกระบวนการ ต่อผู้เสียหาย ต่อผู้กระทำผิด และต่อสังคมส่วนรวม ดังนี้

(ก) ประโยชน์ต่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรม ได้แก่

1. ความรวดเร็วในการดำเนินคดีในคดีความผิดเล็กน้อยซึ่งไม่ควรนำคดีขึ้นสู่ศาล หากมีการไกล่เกลี่ยตกลงกันได้และใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ช่วยสมานความรู้สึกที่ดีต่อกัน

2. การกลั่นกรองคดีมีประสิทธิภาพ

3. ลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล โดยกลั่นกรองคดีความผิดเล็กน้อยและไม่มีความจำเป็น

(ข) ประโยชน์ต่อผู้กระทำผิด

1. การลงโทษที่รวดเร็วมีผลต่อการสำนึกผิดและความรับผิดชอบ

2. ผู้กระทำผิดรู้ข้อบกพร่องจากความผิดของตัวเอง มีโอกาสแก้ไขตัวเองในความผิดเล็กน้อย

3. ผู้กระทำผิดได้รับโอกาสแก้ไขปรับปรุงตัวเองโดยไม่มีประวัติกระทำผิดหรือตราบาปติดตัว สามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ในสังคมได้อีกครั้ง

4. การได้รับการลงโทษที่เหมาะสมและไม่ล่าช้า ทำให้ผู้กระทำผิดรู้สึกได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรม

5. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นเจ้าพนักงาน ผู้กระทำผิดมีโอกาสดูแลการขอโทษและความรู้สึกต่อผู้เสียหายในเวลาที่ยรวดเร็ว ทำให้ลดความบาดหมางใจต่อกัน

(ค) ประโยชน์ต่อผู้เสียหาย

1. ผู้เสียหายได้รับการชดเชยค่าเสียหายและเยียวยาความเสียหายที่รวดเร็ว อันเป็นการเยียวยาบรรเทาผลร้ายและลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่จำเป็น

2. ผู้เสียหายมีโอกาเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นคดีทำให้ทราบและสามารถติดตามการดำเนินคดีได้ด้วยความโปร่งใส

3. การที่ความเห็นของผู้เสียหายมีผลต่อการลงโทษผู้กระทำผิด ทำให้เกิดความรู้สึกได้รับความเป็นธรรม

4. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นการลดความขัดแย้งหรือความอาฆาตหลังจากเสร็จสิ้นคดีระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย ทั้งเป็นการทำให้ผู้เสียหายมีความพึงพอใจมากกว่าการสมานฉันท์ในชั้นศาล เนื่องจากระยะเวลาในระหว่างพิจารณาที่ดีที่ล่วงเลยเวลานานเกินไปทำให้ผู้เสียหายเกิดความเบื่อหน่ายกระบวนการและ

มีความรู้สึกว่าคุณกระทำผิดขาดความกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและไม่มีความจริงใจที่จะแสดงความรับผิดชอบ แต่ทำไปเพื่อประโยชน์ทางคดีมากกว่าตั้งใจที่จะแสดงความรู้สึกอย่างจริงใจ

(ง) ประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

1. สังคมมีความสุขที่จะไม่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นจากเหตุการณ์คดี
2. การลงโทษที่รวดเร็วมีผลต่อการยับยั้งการกระทำผิด โดยโทษไม่จำเป็นต้องเป็นโทษที่รุนแรง แต่ต้องเป็นวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคน
3. การให้โอกาสผู้กระทำผิดได้แก้ไขตัวเอง สามารถกลับตนเป็นคนดี และอยู่ร่วมกันในสังคมได้เป็นปกติโดยทางผู้เสียหายมีความพึงพอใจ

4.5.7 มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยในการบริหารจัดการคดีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

กระบวนการสืบเสาะและพินิจมาใช้ในชั้นก่อนฟ้อง เพื่อให้การกลั่นกรองคดีและเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจได้อย่างเหมาะสม สามารถนำมาตราการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและ เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยมากขึ้น ได้แก่

(1) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา

เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายหรือเหยื่อจากการเกิดอาชญากรรมในคดีความผิดเล็กน้อยได้เจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและตกลงความเสียหายที่เกิดขึ้น หากได้ไกล่เกลี่ยตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้องในระยะเวลาไม่นานหลังเกิดเหตุย่อมจะทำให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยาที่รวดเร็วขึ้น อีกทั้งยังเป็นการบรรเทาความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นเกินความจำเป็นจากกรณีความล่าช้าเนิ่นนานในกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลได้

โดยหากผลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวนนี้ สามารถตกลงกันได้ มาตรา 64 วรรคแรก กฎหมายกำหนดให้จัดทำบันทึกการปฏิบัติตามข้อตกลงส่งไปยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาและมีคำสั่ง ยุติคดี และมีผลให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ แต่หากการไกล่เกลี่ยไม่สามารถตกลงกันได้ คดีอาญายังไม่ยุติก็ยังสามารถใช้ประโยชน์เป็นข้อมูลประกอบดุลยพินิจดำเนินการฟ้องและการพิจารณาคดีตามกระบวนการยุติธรรมได้ต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น แม้ว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะเป็นการตกลงและชดเชยค่าเสียหายกันทางแพ่ง แต่หากตกลงกันได้ย่อมเป็นมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมอาญาให้ทั้งสองฝ่ายได้รับความยุติธรรมมากขึ้น

(2) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

เป็นกระบวนการเยียวยาความสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้กระทำผิดหรือผู้ก่อเหตุกับผู้เสียหายที่นอกจากได้รับความเสียหายแล้วยังถูกกระทบต่อความรู้สึกอีกด้วย ซึ่งปกติย่อมจะมีความโกรธเคืองและต่างฝ่ายต่างไม่พอใจซึ่งกันและกันอันนำไปสู่ความบาดหมางใจหรือเกิดข้อพิพาทขึ้นได้หากปล่อยระยะเวลาให้เนิ่นนานเกินไป ดังนั้น การให้โอกาสทั้งสองฝ่ายได้พูดคุยและปรับความรู้สึกอันดีต่อกัน โดยผู้กระทำผิดได้มีโอกาสกล่าวแสดงความขอโทษและความสำนึกผิดต่อการกระทำ ส่วนทางผู้เสียหายได้ปรับความรู้สึกต่อผู้กระทำผิดภายหลังได้รับการขอโทษและการเยียวยาชดเชยความเสียหาย ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้หากเกิดขึ้นภายหลังเกิดเหตุในระยะเวลาที่รวดเร็วและเหมาะสม ย่อมทำให้ทั้งสองฝ่ายยังคงมีความรู้สึกอันดีต่อกันหรือปรับความเข้าใจกันได้ง่าย แต่หากปล่อยให้เนิ่นนานโอกาสที่จะประสบความสำเร็จอาจเกิดขึ้นได้น้อย เนื่องจากฝ่ายผู้เสียหายเกิดความเบื่อหน่ายที่ต้องมาพบเจอผู้กระทำผิดหลายครั้งแล้วและอาจรู้สึกว่าการกล่าวขอโทษเมื่อเวลาผ่านไปนานแล้วย่อมแสดงถึงความรู้สึกไม่จริงใจเพียงแค่ต้องการประโยชน์ด้านคดีความของผู้กระทำผิดมากกว่า

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาที่สืบเนื่องจากสภาพปัญหาสถานการณ์ “คดีล้นศาล คนล้นคุก” ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยที่สะท้อนถึงความบกพร่องและขาดประสิทธิภาพการบริหารจัดการคดี ในบทนี้ผู้เขียนจะได้สรุปแนวคิดทฤษฎี ประเด็นปัญหา และเสนอแนวทางเพื่อการแก้ไขและพัฒนาการนำข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิดและการกระทำผิดเป็นรายบุคคล ในรูปแบบ “รายงานสืบเสาะและพินิจ” เพื่อประโยชน์ในการกลั่นกรองผู้กระทำผิดในชั้นเจ้าพนักงานด้วยข้อมูลและมาตรการที่มีประสิทธิภาพให้คดีขึ้นสู่ศาลลดลงจนคลี่คลายปัญหาได้

5.1 บทสรุป

แนวคิดการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล ตามหลัก The Individualization of Punishment ให้ความสำคัญลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลซึ่งเป็นพื้นฐานว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์ย่อมมีบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยที่แตกต่างหลากหลายกัน รวมถึงสภาพแวดล้อมหรือสภาวะการณ์และประสบการณ์ในชีวิตที่แต่ละคนเติบโตและดำเนินชีวิตมานั้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อเหตุและปัจจัยที่ทำให้ผู้กระทำผิดแต่ละคนตัดสินใจที่จะลงมือกระทำผิด ตัวอย่างเช่น บางคนมีสาเหตุจากความบกพร่องทางสภาพร่างกาย บางคนมีอาการสุขภาพภาวะทางจิตไม่ปกติ หรือบางคนเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวและสภาพสังคมสิ่งแวดล้อม รวมถึงปัจจัยจากสถานการณ์สังคม เศรษฐกิจที่มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยที่ผู้กระทำผิดแต่ละคนมีสาเหตุหลากหลายต่างกันไป และบางคนอาจมีหลายปัจจัยร่วมด้วย ดังนั้น หากจะลงโทษและกำหนดวิธีการลงโทษจึงต้องให้เหมาะสมกับข้อมูลผู้กระทำผิดแต่ละคนเป็นรายบุคคล ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับทฤษฎีวัตถุประสงค์การลงโทษ กล่าวคือ สำหรับผู้กระทำผิดที่ลงมือกระทำครั้งแรกและไม่มีนิสัยเสียหาย ควรใช้วิธีเพื่อให้แก้ไขฟื้นฟูปรับปรุงพฤติกรรม แต่ในทางกลับกันหากเป็นผู้กระทำผิดซ้ำซากหรือมีความเสี่ยงที่จะกระทำผิดอีกหรือพฤติกรรมเป็นอันตรายต่อสังคม ย่อมต้องถูกลงโทษให้เด็ดขาดตามวัตถุประสงค์การป้องกันสังคมและเป็นการข่มขู่ยับยั้งมิให้กระทำผิดอีกและไม่เป็นเยี่ยงอย่างกับคนอื่นในสังคม

เพื่อให้การกลั่นกรองคดีและจำแนกผู้กระทำผิดมีประสิทธิภาพให้ตรงตามความเป็นจริง และเพื่อการใช้ดุลยพินิจเป็นไปอย่างเหมาะสมนั้น สิ่งที่สำคัญและจำเป็นมากที่สุด นั่นคือ ข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิด ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิด และปัจจัยอื่นที่ส่งผลให้เกิดการกระทำผิด เช่น บุคลิกลักษณะ นิสัยความประพฤติ สาเหตุกระทำผิด เหตุการณ์ก่อนและหลังก่อเหตุ

รวมถึงผลกระทบต่อผู้เสียหายหรือผู้เป็นเหยื่อในคดีและผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนข้อมูลการเยียวยาและบรรเทาผลร้ายความเสียหายที่เกิดขึ้น อันได้แก่ความเสียหายในด้านมูลค่าทรัพย์สินและความเสียหายในด้านความรู้สึกต่อสภาพจิตใจ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ในหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทยได้รวบรวมและจัดทำเป็นรายงาน เรียกว่า “รายงานสืบเสาะและพินิจ”

รายงานสืบเสาะและพินิจ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย มีลักษณะ คล้ายกับ Pre-sentence Investigation Report ของประเทศสหรัฐอเมริกา และ Presentence Report ของประเทศอังกฤษ และรายงานสอบสวนของตำรวจในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งลักษณะทั่วไปจะมี ข้อมูลลักษณะเดียวกัน คือ ข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิด แต่จะแตกต่างกันไปในรูปแบบและวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลตามบริบทและกฎหมายของแต่ละ ประเทศ กล่าวคือ ประเทศสหรัฐอเมริกาบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ในประมวลกฎหมายอาญา สหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1988 (United State Code : USC TITLE 18 Criminal Procedure Part II) บทที่ 18 มาตรา 3553 และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกา (Federal Rules of Criminal Procedure) ข้อ 32 ซึ่งจะมีรายละเอียดมากและมีวิธีการเสนอข้อมูล ในรูปแบบการสอบสวนคดี เนื่องจากกฎหมายเน้นบังคับให้ต้องมีรายงานประกอบในทุกคดีที่เป็น ความผิดร้ายแรง แต่เดิมรายงานสืบเสาะสำหรับศาลใช้ประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษเท่านั้น แต่ปัจจุบันได้นำมาใช้ในขั้นตอนก่อนฟ้อง (Pretrial) เรียกรายงานนี้ว่า Diversion Report ส่วน ประเทศอังกฤษมีลักษณะเป็นรายงานข้อมูลเพิ่มเติมจากที่ตำรวจได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิด ไว้แล้ว เดิมเรียกว่า Social Inquiry Report ปัจจุบันตามกฎหมาย Criminal Justice Act 2003 และนโยบายการปฏิรูปความยุติธรรมโดยสรุป (Transforming Summary Justice -TSJ) การ จัดการกรณีที่ดีขึ้น (Better Case Management -BCM) และศาลดิจิทัล (Digital Courts) เน้น การเชื่อมโยงข้อมูลและความรวดเร็วของกระบวนการ รายงานการสืบเสาะและพินิจจึงแบ่งเป็นการ เสนอรายงานปากเปล่าในกรณีคดีความเสี่ยงต่ำโดยทำรายงานเสนอรายงานให้เสร็จสิ้นภายในวันนั้น และรายงานเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีการใช้แบบประเมินความเสี่ยงระดับอันตรายเป็นเครื่องมือใน การวิเคราะห์และเสนอแนวทางการกำหนดโทษให้เหมาะสม และสำหรับประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ มีระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) แต่มีการแสวงหาข้อเท็จจริงและเสนอรายงานการสอบสวน ของตำรวจต่ออัยการเพื่อให้อัยการสามารถนำข้อมูลประกอบดุลยพินิจในการใช้มาตรการชะลอฟ้อง และคุมประพฤติผู้กระทำผิดซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศ ญี่ปุ่น 1948 (The Code of Criminal Procedure of 1948)

การสืบเสาะและพินิจมีความหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ.2559 มาตรา 4 ว่าเป็น “การแสวงหาข้อเท็จจริงและรายงานรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ เพื่อประมวลข้อเท็จจริง จัดทำรายงานและความเห็นเสนอประกอบการพิจารณาของศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ”

ลักษณะของรายงานสืบเสาะและพินิจ ที่เป็นรูปแบบรายงานที่ประกอบด้วยข้อมูลสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิด เช่น ข้อมูลบุคคล ครอบครัว การศึกษา อาชีพและรายได้ นิสัยความประพฤติ ที่อยู่อาศัย สุขภาพร่างกายและภาวะทางจิต ประวัติการกระทำผิดและการเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ

ส่วนที่ 2 ข้อเท็จจริงพฤติการณ์คดีที่เกี่ยวข้องที่นอกจากคำฟ้อง เช่น ความสัมพันธ์ของผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย มูลเหตุจูงใจ ความเสียหายและการบรรเทาผลร้าย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมถึงการแสดงความรู้สึกสำนึกและขอโทษจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ส่วนที่ 3 การเสนอความเห็นและวิธีการที่เหมาะสมแก่ผู้กระทำผิดรายนั้นๆ

อีกทั้งการเสนอข้อมูลดังกล่าวในรายงานสืบเสาะและพินิจจะมีการเสนอข้อมูลออกมาใน 3 ลักษณะ กล่าวคือ

ลักษณะที่ 1 ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงพื้นฐานทั่วไป เช่น ข้อมูลทั่วไปของคดี ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้กระทำผิด ครอบครัว ที่อยู่อาศัย สุขภาพ การศึกษาและอาชีพ แต่ทั้งนี้อาจเป็นข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดได้แต่ต้องมีความเชื่อมโยงกับข้อมูลอื่นๆด้วย

ลักษณะที่ 2 ข้อมูลในด้านดีหรือเป็นคุณกับผู้กระทำผิด เช่น นิสัยความประพฤติในทางที่ดีและไม่ดีจิตใจชั่วร้าย การไม่มีประวัติการกระทำผิด หรือการแสดงความสำนึกขอโทษและการเยียวยาบรรเทาผลร้ายภายหลังเกิดเหตุ ตลอดจนปัจจัยที่จะช่วยให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสกลับตนเป็นคนดีของสังคมได้

ลักษณะที่ 3 ข้อมูลในด้านชั่วร้ายหรือเป็นโทษกับผู้กระทำผิด เช่น การมีประวัติการกระทำผิดหลายครั้งในลักษณะทำผิดซ้ำซากหรืออยู่ระหว่างคุมประพฤติหรือเพิ่งพ้นโทษจากการเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ นิสัยความประพฤติที่มีจิตใจชั่วร้าย ไม่มีที่פקอาศัยเป็นหลักแหล่ง ไม่ประกอบอาชีพเป็นกิจจะลักษณะ ไม่มีความสำนึกหรือรับผิดชอบต่อการกระทำผิด รวมถึงปัจจัยอื่นๆที่เป็นความเสี่ยงต่อการหวนกลับไปกระทำผิดได้อีก

ด้วยลักษณะของรายงานสืบเสาะและพินิจที่เป็นการรูปแบบรายงานที่ประกอบด้วยข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้กระทำผิดและพฤติการณ์การกระทำผิดในทุกๆด้าน รวมถึงข้อมูลบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีตามหลักการค้นหาความจริงอย่างครบถ้วน ด้วยการนำเสนอข้อมูลทั้งในด้านที่เป็น

คุณและในด้านที่เป็นโทษเกี่ยวกับผู้กระทำผิด ตลอดจนนำเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นปัจจัยต่างๆที่เชื่อมโยงส่งผลต่อสาเหตุการกระทำผิด ทำให้ข้อมูลจากรายงานสืบเสาะและพินิจเหล่านี้สามารถนำไปเป็นประโยชน์ต่อการใช้ดุลยพินิจและพิจารณาคดีอย่างรอบด้าน ตลอดจนสามารถนำไปกำหนดวิธีการลงโทษให้ชัดหลาบหรือแนวทางปฏิบัติเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลสอดคล้องกับข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงของแต่ละบุคคลได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังมีผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์การลงโทษ ทั้งในลักษณะการลงโทษเพื่อการยับยั้งและการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเทศไทย เริ่มนำระบบคุมประพฤติและการทำรายงานสืบเสาะและพินิจโดยจากการจัดงานสัมมนาวิชาการและเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบ ทำให้มีการตรากฎหมายพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมประพฤติ ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 ปัจจุบันมีการปรับปรุงกฎหมายให้มีชัดเจนและเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเป็น พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 ซึ่งภารกิจการสืบเสาะและพินิจเป็นภารกิจหนึ่งตามกฎหมายฉบับนี้ และได้มีระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจ พ.ศ. 2560 เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้เพื่อให้การปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติซึ่งมีอำนาจหน้าที่ทำการสืบเสาะและพินิจคดีอาญาตามกฎหมายสามารถปฏิบัติงานได้อย่างสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จึงมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ได้แก่ ระเบียบกรมคุมประพฤติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการจำแนกผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุมความ ประพฤติและบุคคลที่ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจมีคำสั่ง พ.ศ. 2560 และระเบียบกรมคุมประพฤติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พ.ศ. 2560

ปัจจุบันการทำรายงานสืบเสาะและพินิจในประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตรา 30 “ศาลมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม สภาพความผิด การรู้สึกรู้สีกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น เหตุอื่นอันควรปรานีและเรื่องอื่นใดที่เกี่ยวกับจำเลยแล้วทำรายงานและความเห็นให้ศาลเพื่อประกอบการพิจารณาหรือเพื่อประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษได้” โดยกฎหมายบัญญัติอำนาจให้เฉพาะ”ศาล” เท่านั้นที่มีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติทำรายงานสืบเสาะและพินิจ

ส่วนกระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนก่อนฟ้องหรือในชั้นเจ้าพนักงานที่มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลในลักษณะเดียวกันกับรายงานสืบเสาะและพินิจนี้ ในการใช้ประกอบดุลยพินิจเพื่อการกลั่นกรองคดีอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในกรณีการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142 อันเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีตามดุลยพินิจของ

พนักงานอัยการ และการสั่งคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์สาธารณะ¹ ตลอดจน ในอนาคตที่หากมีการนำเอามาตรการชะลอการฟ้องมาใช้ในประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายให้อำนาจแก่พนักงานอัยการที่จะสั่งให้ทำรายงานสืบเสาะและพินิจเพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากข้อมูลข้างต้นที่กล่าวถึงสถานการณ์สภาพปัญหากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีความจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วนด้วยการบริหารจัดการปริมาณ “คดีล้นศาล” ให้ลดลง โดยมาตรการการกลั่นกรองคดีเพื่อเบี่ยงเบนหันเหคดีออกจากกระบวนการขึ้นสู่ศาลโดยอาศัยข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องในคดีจากรายงานสืบเสาะและพินิจเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับประกอบการใช้ดุลยพินิจพิจารณาวิธีดำเนินการให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลและสอดคล้องกับข้อมูลการกระทำความผิดของแต่ละคน ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ในการแก้ไขสภาพปัญหาดังกล่าวนี้ให้ประสบความสำเร็จด้วยดีแล้วยังจะเป็นประโยชน์เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยไปในทิศทางที่ดีขึ้นอีกด้วย ดังนั้น จากที่ผู้เขียนได้ศึกษามาทั้งหมด จึงมีข้อเสนอแนะ 6 ประเด็น ดังนี้

5.2.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยควรให้ความสำคัญข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดที่มีความจำเป็นในการใช้ดุลยพินิจเลือกวิธีดำเนินการกับผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสมเป็นรายบุคคล

เพื่อประโยชน์ในการใช้ดุลยพินิจที่สอดคล้องกับหลักการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลและสนับสนุนให้เป็นไปตามหลักการวัตถุประสงค์การลงโทษผู้กระทำผิดแต่ละคนอย่างเหมาะสม ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดโดยการใช้ประโยชน์ของข้อมูลในการวิเคราะห์และเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมอาญาของประเทศไทยโดยกำหนดแนวทางการดำเนินคดี 2 ลักษณะ ที่มีความแตกต่างกัน คือ

¹ ระเบียบสำนักอัยการสูงสุด ว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ. 2554

1. คดีที่เป็นความผิดเล็กน้อยหรือคดีไม่เป็นประโยชน์สาธารณะ ควรได้รับการกลั่นกรองคดีจากพนักงานอัยการโดยการพิจารณาจากข้อมูลในสำนวนคดีพนักงานสอบสวนและข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิดจากรายงานสืบเสาะและพินิจ หากผู้กระทำผิดไม่มีนิสัยเสียหายร้ายแรง ไม่มีความเสี่ยงหรือโอกาสกระทำผิดอีก ตลอดจนเป็นคดีที่ได้ชดใช้ค่าเสียหายหรือเยียวยาบรรเทาผลร้ายหรือได้สมานฉันท์กับผู้เสียหายแล้ว เมื่อเห็นว่าไม่จำเป็นต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลให้พนักงานอัยการใช้ดุลยพินิจ “สั่งไม่ฟ้อง”

2. คดีที่มีอัตราโทษสูงและพฤติการณ์ร้ายแรง ควรที่จะต้องมีข้อมูลเหล่านี้มาประกอบการใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาคดีทุกขั้นตอนอย่างละเอียด รอบคอบ ครบถ้วนและเป็นข้อมูลที่ถูกต้องโดยไม่บิดเบือนความจริง จึงเสนอให้มีบทบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำหรับความผิดที่มี อัตราโทษเกิน 10 ปี ดังนี้

(1) ให้พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการและปฏิบัติตาม มาตรา 131 และ 138 ทุกคดี หากไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายได้ต้องระบุเหตุผล

(2) ให้พนักงานอัยการ ต้องมีข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดประกอบในสำนวนทุกคดีเพื่อประกอบการใช้ดุลยพินิจ “สั่งฟ้อง” หรือ “สั่งไม่ฟ้อง” โดยหากเป็นการใช้อำนาจ “สั่งไม่ฟ้อง” ต้องมีเหตุผลประกอบการใช้ดุลยพินิจ แต่หากพนักงานอัยการใช้อำนาจ “สั่งฟ้อง” ข้อมูลดังกล่าวนี้ จะเป็นประโยชน์ในการที่พนักงานอัยการมีบทบาทในการร่วมกำหนดโทษผู้กระทำผิดในการพิจารณาคดีชั้นศาล

(3) ให้พนักงานคุมประพฤติ ต้องทำการสืบเสาะและพินิจ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิดและการกระทำผิดที่เกี่ยวข้องประกอบการพิจารณาคดีของศาลทุกคดี

5.2.2 ควรนำข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิดในรายงานสืบเสาะและพินิจใช้ประโยชน์เพื่อการกลั่นกรองคดีในขั้นตอนก่อนฟ้องชั้นเจ้าพนักงาน

ปัจจุบันรายงานสืบเสาะและพินิจในประเทศไทยใช้ประโยชน์เฉพาะในชั้นศาลเพื่อการพิจารณาคดีและกำหนดโทษเท่านั้นในขณะที่ประเทศไทยมีปริมาณคดีจำนวนมากที่ขึ้นสู่การพิจารณาในชั้นศาล เช่น คดีในความผิดเล็กน้อย การกระทำผิดที่เกิดจากความพลาดพลั้งหรือคดีที่มีการไกล่เกลี่ยและชดใช้ค่าเสียหายแล้ว ซึ่งคดีในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นคดีที่ขึ้นสู่ศาลโดยไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะและเกินความจำเป็นทำให้เกิดภาวะ “คดีล้นศาล” และเป็นภาระต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างมาก ดังนั้น ควรแก้ไขปัญหาดังแต่ต้นกระบวนการยุติธรรมด้วยมาตรการเบี่ยงเบนหันเหคดีออกจากศาลอย่างมีประสิทธิภาพโดยให้นำข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องในคดีจากรายงานสืบเสาะและพินิจนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมในชั้นเจ้าพนักงาน อีกทั้ง ระหว่างการสืบเสาะและพินิจสามารถนำมาตรการที่เป็นประโยชน์

ที่จะทำให้กระบวนการยุติธรรมอาญาให้มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ยุติธรรมและสามารถยุติคดีด้วยความพึงพอใจของทุกฝ่าย ได้แก่ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และการนำ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้เพื่อให้ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายหรือชุมชนได้ชดใช้ค่าเสียหายบรรเทาผลร้ายและได้ปรับความเข้าใจให้มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันดังเดิม

5.2.3 แก้ไขกฎหมายให้พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งทำรายงานสืบเสาะและพินิจเพื่อประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้นในขั้นตอนก่อนฟ้องชั้นเจ้าพนักงาน

ตามข้อเสนอที่ 5.2.2 เพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมในการใช้มาตรการกักขังและเบี่ยงเบนหันเหคดีอาญา (Diversion) มิให้เข้าสู่ศาลมากจนเกินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการเพิ่มอำนาจการสั่งสืบเสาะและพินิจคดีอาญา โดยเพิ่มอำนาจพนักงานอัยการในการสั่งให้พนักงานคุมประพฤติทำการสืบเสาะคดีอาญา ในชั้นก่อนฟ้อง โดยแก้ไขปรับปรุง พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตรา 30

จากเดิม “ศาลมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม สภาพความผิด การรู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น เหตุอันสมควรปราณีและเรื่องอื่นใดที่เกี่ยวกับจำเลยแล้วทำรายงานและความเห็นให้ศาลเพื่อประกอบการพิจารณาหรือเพื่อประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษได้”

แก้ไขเป็น “ศาลและพนักงานอัยการ มีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม สภาพความผิด การรู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น เหตุอันสมควรปราณีและเรื่องอื่นใดที่เกี่ยวกับ **ผู้กระทำความผิด** แล้วทำรายงานและความเห็นให้ศาลเพื่อประกอบการพิจารณาหรือเพื่อประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษ และ**ให้พนักงานอัยการเพื่อประกอบดุลยพินิจการสั่งคดีได้**”

5.2.4 ควรกำหนดให้ “การสืบเสาะและพินิจ” เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทย โดยบัญญัติเป็นหลักการไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เมื่อเปรียบเทียบ กฎหมายต่างประเทศ ทั้งกฎหมายในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ต่างได้ให้ความสำคัญและกำหนดเป็นหลักการว่าให้นำข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำความผิดเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมอาญา โดยบางประเทศบัญญัติไว้ในกฎหมายอาญา และบางประเทศจะบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

รายงานสืบเสาะและพินิจ เป็นรูปแบบรายงานที่มีลักษณะเป็นข้อมูลประวัติภูมิหลังนี้ ประเทศไทยนำรูปแบบมาจากประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งมีการบัญญัติไว้ชัดเจน ทั้งหลักการและการนำข้อมูลใช้ประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรม แต่ประเทศไทยไม่มีการบัญญัติไว้แต่อย่างใด ดังนั้น เพื่อความชัดเจนในการนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมอาญา จึงเสนอให้มีการกำหนด “หลักการ” ทำรายงานสืบเสาะและพินิจ ไว้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมอาญา โดยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วน “แนวทางและวิธีดำเนินการ” ได้มีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาของต่างประเทศแล้ว

5.2.5 เพื่อการพัฒนา “รายงานสืบเสาะและพินิจ” ให้ได้มาตรฐานทัดเทียมนานาชาติ อารยประเทศ เห็นควรปรับปรุงและพัฒนากระบวนการแสวงหาข้อมูลประวัติภูมิหลังผู้กระทำผิด และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดทั้งระบบ

การปรับปรุงและพัฒนากระบวนการแสวงหาข้อมูลประวัติภูมิหลังผู้กระทำผิดและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดทั้งระบบเพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม ในบทบาทของการเป็นข้อมูลสำคัญในการที่จะได้รู้จักตัวตนของผู้กระทำผิด การเข้าใจสาเหตุของการกระทำผิดจากข้อเท็จจริงอื่นที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ตลอดจนการสำนึกผิดด้วยการแสดงความรับผิดชอบและการเยียวยาใช้ค่าเสียหายเป็นการบรรเทาผลร้าย รวมถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ที่จำเป็นต่อการที่จะวิเคราะห์ พิจารณาและใช้ดุลยพินิจในการเลือกวิธีการดำเนินคดีและการกำหนดวิธีการลงโทษผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสมโดยควรที่จะมีการพัฒนาระบบการแสวงหาข้อเท็จจริงให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสถานการณ์สภาพสังคมในปัจจุบัน โดยเสนอให้มีการพัฒนา 2 ด้าน ได้แก่

ด้านที่ 1 การพัฒนาระบบการแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยความรวดเร็วและทันสมัย

1. การใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ เพื่อความสะดวกและรวดเร็วฉบับไว้ในกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยปรับปรุงวิธีการให้สอดคล้องกับกฎหมายเกี่ยวกับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์
2. การรวบรวมและเชื่อมโยงฐานข้อมูล จากฐานข้อมูลต่างๆที่เป็นแหล่งข้อมูลหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและหน่วยอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งเป็นช่องทางการแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมและการใช้ประโยชน์ร่วมกันในการอำนวยความสะดวกภารกิจอื่นๆ
3. จัดตั้งศูนย์ข้อมูลประวัติภูมิหลังอาชญากรเพื่อเก็บสถิติและฐานข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดเพื่อประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรม และเพื่อพัฒนาการศึกษาประกอบการทำวิจัยและพัฒนางานวิชาการ ตลอดจนกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง

ด้านที่ 2 การพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อการใช้ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม

ข้อมูลประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดในรายงานสืบเสาะและพินิจเป็นข้อมูลสำคัญในการวิเคราะห์และจำแนกประเภทผู้กระทำผิดหากมีข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงที่ครบถ้วน ถูกต้อง และเพียงพอสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการคัดกรองคดีให้เบี่ยงเบนจากศาลด้วยวิธีการที่เหมาะสมเป็นรายบุคคลในชั้นเจ้าพนักงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและนอกจากนี้ในอนาคตหากมีการนำโทษทางเลือกและมาตรการบังคับทางอาญาหรือวิธีดำเนินการกับผู้กระทำผิดมาใช้ได้อย่างหลากหลายโดยมีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลและสอดคล้องวัตถุประสงค์การลงโทษแต่ละด้านเช่นในต่างประเทศปัจจุบัน เช่น มาตรการแทนโทษจำคุก มาตรการโทษระดับกลาง และการคุมประพฤติแบบเข้มหรือด้วยโปรแกรมเฉพาะด้านต่างๆ ซึ่งข้อมูลรายงานสืบเสาะและพินิจจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการจำแนกเพื่อให้ศาลหรืออัยการใช้ดุลยพินิจที่เหมาะสมต่อไป

5.2.6 สนับสนุนให้ทบทวนกฎหมายชะลอการฟ้องคดีและคุมประพฤติในชั้นก่อนฟ้องและนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมอาญาไทย

ตามหลักกฎหมายการฟ้องคดีตามดุลยพินิจ (Opportunity Principle) และแม้ว่าพนักงานอัยการจะมีอำนาจ “สั่งไม่ฟ้อง” ได้ ตามระเบียบสำนักอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือส่งผลกระทบต่อประโยชน์อันสำคัญของชาติ พ.ศ. 2554 ซึ่งมาตรการสั่งคดีในลักษณะนี้แม้ว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการเบี่ยงเบนคดี แต่ในทางปฏิบัติพบมีปัญหาและมีข้อจำกัดหลายประการ กล่าวคือ

1. ไม่มีลักษณะลงโทษผู้กระทำผิดไว้ชัดเจน โดยไม่ได้กำหนดมาตรการหรือเงื่อนไขการฟื้นฟูหรือคุมประพฤติให้ผู้กระทำผิดต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ทำให้ด้านผู้เสียหายเกิดความไม่พอใจว่าผู้กระทำผิดยังไม่ได้รับโทษและยังไม่เกิดสำนึกผิด
2. ไม่มีมาตรการแก้ไขฟื้นฟูหรือคุมประพฤติเพื่อติดตามสอดส่องความประพฤติของผู้กระทำผิดทำให้มีความเสี่ยงที่จะหันไปกระทำผิดและสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคมได้อีก ทั้งอาจจะเป็นช่องทางให้ผู้กระทำผิดที่ใช้อ้างเพื่อที่จะไม่ต้องรับโทษ
3. ไม่มีความชัดเจนที่จะนำกระบวนการในเรื่องยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในชั้นเจ้าพนักงาน ทำให้หลังจากคดียุติแล้วทั้งสองฝ่ายจำเลยและผู้เสียหายยังคงมีความขัดแย้งกัน
4. อำนาจการสั่งไม่ฟ้องเป็นอำนาจเฉพาะอัยการสูงสุดเท่านั้น ซึ่งเป็นการยุ่งยากไม่สะดวกและทำให้คดีความล่าช้าเกินจำเป็น

อีกทั้ง ตามระเบียบสำนักอัยการสูงสุด ว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ. 2554 ข้อ 6 กำหนดให้การที่พนักงานอัยการจะสั่งคดีให้พิจารณาโดยแสดงเหตุผลอันสมควรประกอบโดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นข้อมูลที่มีลักษณะเช่นเดียวกับรายงานสืบเสาะและพินิจแต่กฎหมายไม่ได้กำหนดแนวทางหรือวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลดังกล่าวที่จะทำให้องค์พนักงานอัยการสั่งคดีได้ ดังนั้นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย จึงเสนอให้มีการทบทวนกฎหมายการชะลอฟ้องคดีและคุมประพฤติในชั้นก่อนฟ้องซึ่งเคยเสนอเป็นกฎหมายมาแล้ว 4 ครั้ง โดยครั้งแรกในปี พ.ศ. 2520 โดยอธิบดีกรมอัยการ ต่อมาเสนอครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2546 โดยสำนักงานอัยการสูงสุด ครั้งที่ 3 ในปี พ.ศ. 2556 เสนอโดยสำนักกึ่งการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม และครั้งล่าสุด เสนอร่างพระราชบัญญัติมาตรการแทนการฟ้องคดีอาญา พ.ศ. 2559 แต่ทั้งนี้การนำมาตรการชะลอการฟ้องซึ่งให้อำนาจพนักงานอัยการสั่งชะลอการฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดีที่มีหลักฐานว่ามีการกระทำความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกขั้นสูงถึง 5 ปี และผู้กระทำโดยประมาทอันเป็นความผิดทางอาญานี้ โดยการใช้อำนาจและการสั่งคดีตามดุลยพินิจของพนักงานอัยการตามกฎหมายชะลอฟ้องนี้มีผลทำให้คดีผู้กระทำผิดไม่ต้องเข้าสู่การพิจารณาคดีและไม่ต้องรับโทษตามคำตัดสินของศาลจึงควรต้องมีระบบการตรวจสอบอำนาจอย่างชัดเจนและโปร่งใส

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

- กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับงานคุมประพฤติ. กรุงเทพมหานคร : กรมคุมประพฤติ, 2536.
- กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. คู่มือการปฏิบัติงานการสืบเสาะและพินิจผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : กรมคุมประพฤติ, 2558.
- _____ ร่วมกับสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย TU (องค์การมหาชน). คู่มือแนวทางการปฏิบัติงานสืบเสาะและพินิจผู้กระทำผิดหญิง. กรุงเทพมหานคร : สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2559.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา, 2545.
- กฤตยชญ์ ศิริเขต .กฎหมายกับสังคมไทยในอดีต : กฎหมายกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายการพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.
- _____. อภิวัดน์กระบวนการยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557.
- _____. หักดิบกฎหมาย : การชะลอการฟ้องกับอำนาจตุลาการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ วิญญูชน, 2550.
- จรัส บุณณพันธุ์ศรี. การคุมประพฤติกับความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพมหานคร : กรมคุมประพฤติ, 2543.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การคืน “อำนาจ” แก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2548.

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. รายงานฉบับสมบูรณ์ การจัดแบ่งกลุ่มความผิดและโทษทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญาไทย (Classification of Crime). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

_____. การนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในชั้นพนักงานอัยการ ศึกษาเปรียบเทียบนานาประเทศ. 2555.

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560.

นันทิ จิตสว่าง. หลักทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2541.

ปกป้อง ศรีสนิท. กฎหมายอาญาชั้นสูง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561

ประธาน วัฒนวาณิชย์ . ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประกายพริก, 2546.

พยนต์ สินธุนาวา. การศึกษาเรื่องการสืบเสาะและพินิจเชิงเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, 2556.

_____. บทบาทและหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติด้านการสืบเสาะและพินิจ. กรุงเทพมหานคร : กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, 2556.

สุดสงวน สุธีสร . อาชญากรรม : ความหมาย ขอบเขต และทฤษฎี. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

สุนัย มโนมัยอุดม. ระบบกฎหมายอังกฤษ. กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์, 2531.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา(ฉบับอ้างอิง). พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.

_____. และปกป้อง ศรีสนิท . โครงการศึกษาวิจัย เรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนาแนวทางการลงโทษ : หลักการลงโทษที่ได้สัดส่วน กรณีคดียาเสพติดให้โทษ . กรุงเทพมหานคร : สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม, 2558.

สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. รายงานวิจัยเรื่อง การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลยุติธรรม, 2548.

สุรินทร์ สฤกษ์พงศ์. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายพิจารณาความอาญาในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานหลักฐานสำหรับรัฐศาสตร์, กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2534.

สำนักกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. รายงานสถานการณ์อาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมประจำปี 2561. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรม, 2562.

หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. การบังคับใช้โทษทางอาญาประเภทอื่นที่มีได้มีอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาไทย. กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

อัจฉริยา ชูตินันท์. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.

อุทัย อาทิวา. ทฤษฎีอาชญาวิทยากับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ่งเจ้ พรินติ้ง, 2558.

บทความจากหนังสือรวบรวมบทความ

นเรศเรษฐ์ สว่างแจ้ง. “บทบาทศาลในการใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษ.” ใน หนังสือรวมบทความ นิติธรรมประจักษ์ สรุศักดิ์ 60 ปี. จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 470-492. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2561.

ปกป้อง ศรีสนิท. “การปฏิรูปทะเบียนประวัติอาชญากรกับแนวคิดการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิด (Individualization).” ใน หนังสือรวมบทความ นิติธรรมประจักษ์ สรุศักดิ์ 60 ปี. หน้า 149-181. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561.

ประธาน วัฒนวาณิชย์. “ทางเลือกการลงโทษ การลงโทษระดับกลางและการแก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชน.” ใน หนังสือรวมบทความ ที่ระลึก 60 ปี พิธีใหญ่ ใจหาญ. หน้า 243-260. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ เดือนตุลา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561.

บทความในวารสารทางกฎหมาย

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. “ดุลยพินิจในการไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 10. ฉบับที่ 1, (2521) : 159.

นริศ มีสมบุญ. “การควบคุมดุลยพินิจในการลงโทษผู้กระทำผิดของผู้พิพากษา.” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์. (พฤษภาคม 2549) : 4.

น้ำแท้ มีบุญส้าง. “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศญี่ปุ่น.” วารสารบทบัญญัติ. เล่ม 66. ตอน 3. (กันยายน 2553) : 71.

- ประพันธ์ นัยโกวิท และศิริศักดิ์ ดิยะพรรณ. “ชะลอการฟ้อง-มิติใหม่แห่งการคุ้มครองสังคมในสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ. เล่ม 15. ปีที่ 14. (มกราคม 2534) : 45.
- วิสาร พันธนะ. “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา.” วารสารดุลพินิจ. ปีที่ 25. ฉบับที่ 5. น.65-66 (กันยายน –ตุลาคม 2521) : 65-66.
- สรเสรีญ ไกรจิตติ. “ดุลยพินิจในการกำหนดโทษ.” วารสารดุลพินิจ. เล่มที่ 1. (มกราคม– กุมภาพันธ์ 2523) : 25-38.
- สิทธิศักดิ์ วนะชกิจ และศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์. “รายงานการศึกษาดูงานระบบการคุมประพฤติ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา.” วารสารดุลพินิจ. (กันยายน-ตุลาคม 2535) : 65-66.
- สุรัช รัตนอุดม . “ดุลยพินิจของศาลในการกำหนดโทษ.” วารสารกฎหมายจุฬา. ปีที่ 9. ฉบับที่ 1. (2527) : 1-6.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และปกป้อง ศรีสนิท. “การศึกษาเพื่อพัฒนาแนวทางการลงโทษหลักการลงโทษที่ได้สัดส่วนกรณีคดียาเสพติดให้โทษ.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 46. ฉบับที่ 4. (ธันวาคม 2560) : 913-916.
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. “การพิจารณาคดีอาญาของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา : ระบบพิจารณาแบบไบเฟอร์เม้น.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 8. ฉบับที่ 3. (2521) : 442.
- อรุณี กระจ่างแสง. “บทบาทของอัยการในการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษา เปรียบเทียบเยอรมัน สหรัฐอเมริกา และไทย.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 3. ปีที่ 20. (กันยายน 2533) : 61.
- อุทิศ สุภาพ. “การนำปรัชญาอาชญาวิทยามาใช้ในการกำหนดโทษ : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ร้ายและผู้กระทำความผิดโดยพลั้งพลาด.” วารสารดุลพินิจ. (กันยายน-ธันวาคม 2545) : 5-10.
- _____. “ทฤษฎีวัตถุประสงค์การลงโทษ : ร่างกฎหมายชะลอการฟ้อง.” วารสารบทบัญญัติ. เล่มที่ 75. (กรกฎาคม–กันยายน 2562) : 33-43.

วิทยานิพนธ์

- กัญญาพัชร จงปัญญาประพันธ์. “การนำระบบคุมประพฤติมาใช้ในชั้นก่อนฟ้อง.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- เกียรติภูมิ แสงศศิธร. “กระบวนการกำหนดโทษจำเลยคดีอาญา : เปรียบเทียบของไทยกับต่างประเทศ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

- ณัฐพงศ์ สวัสดิ์วงศ์พร. “การค้นหาคำความจริงจากภูมิหลังของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน.” วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.
- ทวิชพงษ์ บุญพล. “การรับฟังพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับสถานภาพและความประพฤติของบุคคลใน
คดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- บุญนำ หนามฉัตร. “โทษประหารชีวิต ศึกษาสัดส่วนของการกำหนดโทษและการบังคับโทษ.”
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.
- ปรีชา ข้าเพชร. “ดุลยพินิจของศาลในการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ : ศึกษาแนว
คำพิพากษาของศาลฎีกา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- ปิยรัตน์ วงศ์งามขวัญ. “การนำรายงานการสืบเสาะข้อเท็จจริงมาใช้พิจารณาคดีเด็กและเยาวชน.”
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.
- พรธิดา เอี่ยมศิลา. “ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดเพื่อประกอบการดำเนินคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549.
- พรธพร สุวรรณากาศ. “แนวทางพัฒนางานสืบเสาะและพินิจกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม.”
วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสังคม คณะสังคมสงเคราะห์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.
- มนสิชา บุญนาค. “การกำหนดโทษทางเลือกกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2556.
- ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์. “แนวทางการปรับปรุงแก้ไขอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ.”
วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- เศรษฐชัย อันสมศรี. “ดุลยพินิจในการกำหนดโทษจำคุก.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
- ศุภกิจ แยมประภา. “บทบาทของอัยการในการกันผู้กระทำความผิดออกจากการฟ้องคดีต่อศาล.”
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- สรศักดิ์ สุทธิคะนิง. “การนำเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่คดีอาญา.”
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต,
2552.
- สุธิชา ม่วงผล. “ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.

เอกสารประกอบการประชุมการสัมมนา

ปรเมศร์ บัณฑราภรณ์. “แนวทางการใช้ดุลยพินิจของศาลในการคุมประพฤติ : ศึกษาเฉพาะกรณี การสืบเสาะและพินิจ.” ในการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 11. จัดโดยสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม กรุงเทพมหานคร, 2556.

ศุภวิทย์ ตั้งตรงจิตต์. “การใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษของศาลยุติธรรม.” ในการอบรมหลักสูตร ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 3. จัดโดยสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ ศาลยุติธรรม กรุงเทพมหานคร, 2549.

สมัคร เขาวาณันท์. “หลักสิทธิมนุษยชนกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา.” ในการอบรมหลักสูตร หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4. จัดโดยสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ กรุงเทพมหานคร, 2559.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. “การสืบเสาะและพินิจ.” http://www.moj.go.th/images/20170322095853_29080.jpg, 1 กุมภาพันธ์ 2563.

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. “รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ ณ วันที่ 31 มกราคม 2563.” http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2019-07-01&report, 1 กุมภาพันธ์ 2563.

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. “อาชญากรกับทฤษฎีการประทัບตรา.” http://br.correct.go.th/br_wp/?p=24, 1 กุมภาพันธ์ 2563.

กระทรวงการต่างประเทศ. “คณมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติคำมั่นด้านสิทธิมนุษยชนของไทย,” <http://humanrights.mfa.go.th/th/download/?type=book>, 1 กุมภาพันธ์ 2563.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. “พันธกรณีระหว่างประเทศ,” <http://www.nhrc.or.th/Human-RightsKnowledge/International-Human-Rights-Affairs/International-Law-of-human-rights.aspx>, 1 กุมภาพันธ์ 2563.

กฎหมาย

พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559

พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562

ระเบียบสำนักอัยการสูงสุด ว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ. 2554

ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจ พ.ศ. 2560

ระเบียบกรมคุมประพฤติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการจำแนกผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุมความประพฤติและบุคคลที่ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจมีคำสั่งพ.ศ.2560

ระเบียบกรมคุมประพฤติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พ.ศ. 2560

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1966)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948)

BOOKS

Administration Office of the United States Court. The Presentence Investigation Report of USA. Probation. Washington D.C: n.p., 2006.

Christopher J.Emmins. A Practical Approach to Sentencing. London : Ltd.,1985.

D.A. Thomas. Principles of Sentencing. London : Heinemann Educational Books Ltd., 1979.

David Barnard. The Criminal Court in Action. London : Butterworths, 1979.

HM Inspectorate of Probation. The work of probation service in courts. London : Ministry of Justice, 2017.

HMI Probation. Transforming Rehabilitation : Early Implementation 5. London : Her Majesty's Inspectorate of Probation, 2016.

- HMI Probation. The Implementation and Delivery of Rehabilitation Activity Requirements. London : Her Majesty's Inspectorate of Probation, 2017.
- John H.Langbein. Comparative Criminal Proceedure. Germany : West Pub.co., 1977.
- John Sprack. Emminson Criminal Proscedure. London : Black Stone Press Limited, 1995.
- Judiciary of England and Wales. The Better Case Management (BCM) Handbook. London : n.p., 2018.
- Ministry of Justice. Guide to Offender Management Statistics. London : n.p., 2016.
- Ministry of Justice. Service Specification for Assessment & Report Pre-Sentence : Service Specification Document. London : n.p., 2016.
- Ministry of Justice. Offender Management Statisics Quarterly Publication. London : n.p., 2017.
- Ministry of Justice and National Offender Management Service. Practice Framework : National Standards for the Management of Offenders for England and Wales. London : National Standards Practice Framework, 2015.
- National Probation Service. Practice Guide for National Shot Format Reports. London : n.p., 2016.
- National Offender Management Service. Determining Pre-Sentence Reports (PI 05 /2011). London : n.p., 2011.
- National Offender Management Service .A Compendium of Research and Analysis on the Offender Assessment System (OASys), London : Ministry of Justice Analytical Series, 2015.
- National Offender Management Service, Determining Pre-Sentence Reports – Sentencing within the New Framework (PI 04/2016), London : n.p., 2016.
- Raymond Saleilles. The Individualzation of Punishment. Classic Reprint Series Forgottten Books. London : FB&c Ltd , 1968 Copyright 2018.
- Robert J. Chronnell.The Future of the Crown Prosecution Service in England&Wales. London : n.p., 1992.

ARTICLES

Thomas E.U Irich. "Pretrial Diversion in the Federal Court System." Federal Probation Journal. Volume 66. Number 3. (December 2002) : 30-37.

Robinson G.J. "Stand-Down and Deliver : Pre-Sentence Reports, quality and the new culture of speed." Probation Journal. Volume 64. (2017) : 337-353.

ELECTRONIC MEDIA

Lorna Elliott LLB (hons). "Pre-Sentence Reports." <http://www.courtroomadvice.co.uk/presentence-reports.html>, November 30, 2019.

National Offender Management Service. "Determining Pre Sentence Reports for Probation Trusts Contract Managers." <http://www.mhldcc.org.uk/contents/14-sentencing/b-information-you-can-ask-for-to-inform-sentencing-decisions-film-clip/i-pre-sentence-reports.aspx>, November 30, 2019.

National Offender Management Service. "Risk of Serious Recidivism (RSR) PI 05/2014 Case Allocation - Justice.gov.uk." <https://www.justice.gov.uk/offenders/probation-instructions>, November 30, 2019.

The Presentence Investigation Report . "A Guide to the Presentence Process ,.Prepared by the U.S.Probation Office for the Western District of North Carolina." http://www.ncwp.uscourts.gov/sites/default/files/general/Guide_to_the_Presentence_Process.pdf., November 30, 2019.

The Presentence Investigation Report. "Publication 107 Office of Probation and Pretrial Services. Administrative Office of the United States Courts" http://www.michaelsantos.com/wp-content/uploads/2013/10/PSI-Report_pdf, November 30, 2019.

LAWS

United States Code(USA)

Model Penal Code (USA)

Federal Rules of Criminal Procedure Rule 32(USA)

Power of Criminal Courts Acts 1973(UK)

The Criminal Justice Act 2003 (UK)

The Code of Criminal Procedure of 1948 (JAPAN)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 มาตราที่เกี่ยวข้องกับรายงานสืบเสาะและพินิจ

หมวด 2 อำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงาน

มาตรา 14 ให้พนักงานคุมประพฤติมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น และโดยเฉพาะให้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) การสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม สภาพความผิด และเรื่องอื่นใด ที่เกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะ และพินิจ รวมทั้งข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับความเสียหายและความเห็นของผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องและจัดทำรายงานและความเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการแก้ไข ปรับปรุงตนเองและวิธีการคุมความประพฤติ

หมวด 4 อำนาจของศาลเกี่ยวกับการคุมประพฤติ

มาตรา 30 ศาลมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับ อายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม สภาพความผิด การรู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น เหตุอันสมควร ปราณี และเรื่องอื่นใด ที่เกี่ยวกับจำเลย แล้วทำรายงานและความเห็นให้ศาลเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาหรือเพื่อประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษได้ เมื่อศาลได้รับรายงานและความเห็นตามวรรคหนึ่งแล้ว ถ้าเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกพนักงาน คุมประพฤติหรือจำเลย มาสอบถาม หรือสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจเพิ่มเติมได้

มาตรา 31 ศาลอาจรับฟังรายงานและความเห็นของพนักงานคุมประพฤติ ตามมาตรา 30 โดยไม่ต้องมีพยานหลักฐานประกอบ แต่ถ้าศาลจะใช้รายงานและความเห็นเช่นนั้นเป็นผลร้ายแก่จำเลย ให้ศาลแจ้งข้อความที่เป็นผลร้ายนั้นให้จำเลยทราบ เมื่อจำเลยคัดค้าน พนักงานคุมประพฤติ มีสิทธิ นำพยานหลักฐานเข้าสืบประกอบรายงานและความเห็นก่อน และจำเลยมีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างได้

ภาคผนวก ข
ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับ
การสืบเสาะและพินิจ พ.ศ. 2560

ส่วนที่ 2 การแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริง

ข้อ 8 การแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย ให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- (1) รวบรวมเอกสารประกอบสำนวน และวางแผนการสืบเสาะและพินิจ
- (2) สอบปากคำผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยเบื้องต้นตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด และสอบปากคำผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยเพิ่มเติม
- (3) ตรวจสอบประวัติการกระทำความผิด และประวัติอื่น ๆ เช่น ประวัติการศึกษา ประวัติ การทำงาน ประวัติการรักษาอาการติดยาเสพติดให้โทษ หรือประวัติการรักษาอาการทางจิตของผู้ถูก สืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย
- (4) ตรวจสอบสุขภาพร่างกายและภาวะแห่งจิต ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องตรวจวินิจฉัย โดยละเอียด ให้ดำเนินการส่งตัวผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยไปรับการวินิจฉัยจากแพทย์เพิ่มเติม นอกจากนี้ให้ดำเนินการตรวจหาสารเสพติดในปัสสาวะของผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยในคดีที่มี ข้อพึงสงสัยว่าจำเลยเสพยาเสพติดให้โทษ
- (5) สอบปากคำพยานบุคคล เช่น พยานบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดี พยานใกล้ชิดผู้ถูกสืบเสาะ และพินิจที่เป็นจำเลย พยานเพื่อนบ้าน หรือพยานที่เป็นผู้เสียหาย ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด กรณีมีความจำเป็นอาจมีหนังสือเรียกพยานบุคคลเพื่อมาให้ถ้อยคำ ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด
- (6) กรณีมีความจำเป็นต้องตรวจสอบพยานเอกสารและพยานวัตถุ ให้ดำเนินการออกคำสั่ง เรียกพยานเอกสารและพยานวัตถุเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐาน ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด หน้า 3 เล่ม 134 ตอนพิเศษ 138 ราชกิจจานุเบกษา 23 พฤษภาคม 2560
- (7) สืบเสาะสถานที่ที่ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยพักอาศัย หรือสถานที่ทำงาน หรือ สถานที่เกิดเหตุ และให้มีการบันทึกสภาพบ้าน สถานที่ทำงาน และสภาพแวดล้อม รวมทั้งสถานที่เกิดเหตุ ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด ทั้งนี้ อาจมอบหมายให้อาสาสมัครคุมประพฤติตรวจสอบบ้านและ สภาพแวดล้อมของผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยก็ได้

(8) กรณีจำเป็นต้องนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ให้ดำเนินการตามระเบียบ กรมคุมประพฤติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ข้อ 9 การแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย พนักงานคุมประพฤติอาจใช้วิธีการอื่นใด ตามที่กรมคุมประพฤติกำหนด

ข้อ 10 การแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย ตามข้อ 9 พนักงานคุมประพฤติต้องให้ความสำคัญและคำนึงถึงข้อมูล ดังต่อไปนี้

- (1) มูลเหตุ แรงจูงใจและความรุนแรงในการกระทำความผิด รวมทั้งความสำนึกผิด
- (2) ความเสียหายและการเยียวยาผู้เสียหาย รวมทั้งความประสงค์ของผู้เสียหายในการลงโทษ
- (3) ประวัติการกระทำความผิดที่ผ่านมาและแนวโน้มการกระทำความผิดซ้ำ
- (4) ปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัวและสภาพแวดล้อม ต่อการกลับตนเป็นพลเมืองดี

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลและประเมิน

ข้อ 11 การวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย ให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- (1) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย
- (2) วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลจากบันทึกถ้อยคำพยาน โดยพิจารณาถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยกับพยาน ฐานะของพยาน รวมทั้งความสอดคล้องกับพยานหลักฐานในสำนวน วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของพยานเอกสารโดยพิจารณาถึงแหล่งที่มาของเอกสาร หรือเอกสาร ที่เคยใช้อ้างอิง หรือใช้ประกอบในการก่อนคดีสัมพันธ์ ที่มีกฎหมายหรือส่วนราชการรับรอง และ วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของพยานวัตถุ โดยพิจารณาตามสภาพที่ปรากฏเชิงประจักษ์
- (3) ประมวลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกสืบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย ได้แก่ อายุ ประวัติ การกระทำความผิด ประวัติครอบครัวและสถานภาพการสมรส บ้านและสภาพแวดล้อม การศึกษาอบรม การประกอบอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ นิสัยความประพฤติ สุขภาพและภาวะแห่งจิต สภาพความผิด และพฤติการณ์แห่งคดี การบรรเทาผลร้ายและเหตุอื่นอันควรปรานี

(4) จำแนกโดยประเมินผู้ถูกลีบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย เพื่อพิจารณาระดับความเสี่ยงหรือแนวโน้มการกระทำผิดซ้ำและกำหนดวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับผู้ถูกลีบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย แต่ละราย ตามหลักเกณฑ์ที่กรมคุมประพฤติกำหนด

ส่วนที่ 4 การจัดทำรายงาน

ข้อ 12 เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการจัดทำรายงาน และความเห็นในการลีบเสาะและพินิจผู้ถูกลีบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยให้ศาล ให้แล้วเสร็จภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่สำนักงานคุมประพฤติได้รับคำสั่ง ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นอาจร้องขอต่อศาลเพื่อสั่งให้ ขยายเวลาออกไปได้อีกไม่เกินสามสิบวัน

ข้อ 13 เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ให้พนักงานคุมประพฤติจัดทำรายงานลีบเสาะและพินิจผู้ถูกลีบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลย ให้มีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) ประวัติครอบครัวและภูมิหลัง ได้แก่ อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหาการศึกษา อบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ

(2) ประวัติการกระทำความผิด

(3) สภาพความผิดและพฤติการณ์แห่งคดี การรู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น ตลอดจนข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับความเสียหายและความเห็นของผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่มีการทำข้อตกลงจากการดำเนินการเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้เสนอข้อตกลงดังกล่าวให้ศาลทราบ

(4) เหตุอื่นอันควรปราณี

(5) ความต้องการของผู้ถูกลีบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยเกี่ยวกับวิธีการคุมความประพฤติ

(6) ความเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการแก้ไขปรับปรุงตนเอง และวิธีการคุมความประพฤติโดยให้นำผลการจำแนกจากแบบประเมินผู้ถูกลีบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยประกอบการเสนอความเห็น

ข้อ 14 ในกรณีที่มีการคัดค้านรายงานลีบเสาะและพินิจผู้ถูกลีบเสาะและพินิจที่เป็นจำเลยให้พนักงานคุมประเวตินำพยานหลักฐานเข้าลีบประกอบรายงานและความเห็นต่อศาล

ภาคผนวก ค
คำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับรายงานสืบเสาะและพินิจ
ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

คำพิพากษาฎีกาที่ 13408/2553

ศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้สืบเสาะและพินิจจำเลยก่อนพิพากษาซึ่งจำเลยทราบรายงานการสืบเสาะและพินิจแล้วไม่ค้าน ศาลชั้นต้นจึงพิพากษาคดีโดยไม่สืบพยานต่อไป ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 176 วรรคหนึ่ง แล้วลงโทษจำเลยตามฟ้อง **การที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะและพินิจจำเลยก็เพื่อต้องการทราบข้อเท็จจริงเพื่อนำมาประกอบดุลพินิจว่าสมควรกำหนดโทษแก่จำเลยสถานใดและเพื่อกำหนดวิธีการหรือเงื่อนไขอันสมควรและเหมาะสมที่จะปฏิบัติต่อจำเลยต่อไปเท่านั้น มิใช่มีคำสั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบพยานว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่และการกระทำความผิดของจำเลยเป็นอย่างไรและแม้ตาม พ.ร.บ. วิธีดำเนินการคุมความประพฤติ มาตรา 13 ศาลจะมีอำนาจรับฟังรายงานของพนักงานคุมประพฤติตามมาตรา 11 โดยไม่ต้องมีพยานบุคคลประกอบ แต่ก็เป็นการรับฟังเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องโทษและวิธีการที่จะดำเนินการแก่จำเลยเท่านั้น มิได้เป็นการรับฟังในฐานะเป็นพยานหลักฐานที่จะนำมาวินิจฉัยการกระทำที่จำเลยถูกฟ้องด้วย จึงนำข้อเท็จจริงจากรายงานของพนักงานคุมประพฤตินี้มาเป็นเหตุวินิจฉัยว่าการกระทำของจำเลยเป็นกรรมเดียวไม่ได้ ดังนั้น การที่ศาลอุทธรณ์ภาค 3 นำข้อเท็จจริงจากรายงานของพนักงานคุมประพฤตินี้วินิจฉัยว่า การกระทำผิดของจำเลยครั้งนี้เป็นการกระทำในขณะชุลมุนต่อสู้กัน การกระทำของจำเลยเป็นกรรมเดียวกันและลงโทษจำเลยกรรมเดียวนั้น จึงเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย**

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวเจนจิรา เรืองรอง
วันเดือนปีเกิด	30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2540 : ศิลปศาสตรบัณฑิต สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีการศึกษา 2549 : นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตำแหน่ง	พนักงานคุมประพฤติชำนาญการ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม
ผลงานทางวิชาการ	เจนจิรา เรืองรอง. “รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมอาญาเพื่อการดำเนินคดีให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล : ศึกษากรณีการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายอาญา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563.